

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilal NARGÖZ

DOĞU ANTALYA MASALLARI
(İnceleme-Metin)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilal NARGÖZ

DOĞU ANTALYA MASALLARI
(İnceleme-Metin)

Danışman

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bilal NARGÖZ' ün bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Onur Alp KAYABAŞI	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Sinan GÖNEN	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL	(İmza)
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Adile YILMAZ	(İmza)

Tez Başlığı: DOĞU ANTALYA MASALLARI (İnceleme-Metin)

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 16/01/2025

Mezuniyet Tarihi : 20/02/2025

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Bilal NARGÖZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri		
Adı-Soyadı	Bilal NARGÖZ	
Öğrenci Numarası	20175261001	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı	
Programı	Doktora	
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri		
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT	
Doktora Tez Başlığı	Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin)	
Turnitin Bilgileri		
Ödev Numarası	2587390830	
Rapor Tarihi	13.02.2025	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %11	Alıntılar dahil: %12
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam f) 361 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.		
Gerekçe:		
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.		
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (İmza)		

KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
TEŞEKKÜR.....	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu, Amacı, Yöntemi, Alanı ve Sınırlılıklar.....	1
A.1. Araştırmanın Konusu.....	1
A.2. Araştırmanın Amacı.....	1
A.3. Araştırmanın Yöntemi.....	1
A.4. Araştırmanın Alanı ve Sınırlılıkları.....	2
B. Antalya Hakkında Genel Bilgiler.....	2
B.1. Antalya'nın Tarihi.....	2
B.2. Antalya'nın Coğrafyası.....	3
B.3. Antalya'nın Sosyokültürel ve Ekonomik Yapısı.....	4
B.3.1.Çalışma Sahasındaki İlçeler Hakkında Bilgiler.....	5
B.3.1.1. Akseki.....	5
B.3.1.2. Alanya.....	5
B.3.1.3. Gazipaşa.....	6
B.3.1.4. Gündoğmuş.....	7
B.3.1.5. İbradı.....	8
B.3.1.6. Manavgat.....	9
B.3.1.7. Serik.....	10
C. Masal ile İlgili Terimler.....	11
D. Antalya Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar	19
E. Türkiye’de Masal Üzerine Yapılan Çalışmalar	20

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU ANTALYA MASALLARININ TİP YAPISI, TAHLİLİ VE VARYANTLARI

1.1. Masalların Tip Yapısı, Tasnifi, Tahlili ve Varyantları.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

MASALLARIN MOTİF YAPISI VE FORMELLER (KALIP İFADELER)

2.1. Masalların Motif Yapısı.....	149

2.1.1. A. Mitoloji.....	150
2.1.2. B. Hayvanlar.....	152
2.1.3. C. Yasak (Tabu)	157
2.1.4. D. Sihir (Büyü)	158
2.1.5. E. Ölüm.....	159
2.1.6. F. Olağanüstülükler (Harikuladelikler)	160
2.1.7. G. Devler.....	161
2.1.8. H. Denemeler (Sınama, İmtihan Etme)	163
2.1.9. J. Akıllılar ve Aptallar.....	165
2.1.10. K. Aldatmalar.....	167
2.1.11. L. Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi.....	169
2.1.12. M. Geleceğin Tayini	171
2.1.13. N. Şans ve Kader / Talih.....	172
2.1.14. P. Cemiyet.....	174
2.1.15. Q. Ödüller ve Cezalar.....	180
2.1.16. R. Tutsaklar ve Kaçaklar.....	183
2.1.17. S. Anormal Zulümler.....	184
2.1.18. T. Evlilik	186
2.1.19. U. Hayatın Tabiatı.....	189
2.1.20. V. Din.....	190
2.1.21. W. Karakter Özellikleri.....	192
2.1.22. X. Mizah.....	195
2.1.23. Z. Çeşitli Motifler.....	196
2.2. Doğu Antalya Masallarında Yer Alan Formeller (Masalın Kalıp İfadeleri).....	198
2.2.1. Başlangıç Formelleri.....	199

2.2.1.1. Sade Başlangıç Formelleri.....	200
2.2.1.1.1. Bir Varmışlı Başlangıç Formelleri.....	200
2.2.1.1.2. Evvel/Eski Zamanlı Başlangıç Formelleri.....	200
2.2.1.1.3. Bir Varmış ve Evvel Zamanlı Başlangıç Formelleri.....	201
2.2.2. Bağlayış Formelleri.....	201
2.2.2.1. Masalda Olayın Geçtiği Yeri veya Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri.....	201
2.2.2.2. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formelleri.....	202
2.2.2.3. Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri.....	202
2.2.2.4. Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler.....	202
2.2.2.4.1. Az Gitmekle Başlayan Tekerlemeler.....	203
2.2.2.4.2. Diğer Formeller.....	203
2.2.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller.....	203
2.2.3.1. İki Varlığın Karşılıklı Konuşmaları.....	203
2.2.3.1.1 Soru Cevap Şeklinde Olan Formeller.....	203
2.2.3.1.2. Normal Konuşma Şeklinde Olan Formeller.....	204
2.2.3.2. Bir Varlığın Tanımı ve Tasviri ile Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller.....	205
2.2.3.2.1. Bir Varlığın Tasviri.....	205
2.2.3.2.2. Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller.....	205
2.2.3.3. Masalın Kahramanlarından Birinin Konuşması da Formel Olabilir.....	205
2.2.3.4. Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması Formel Olabilir.....	205
2.2.4. Bitiş Formelleri.....	206
2.2.4.1. Çıplak Bitiş.....	206
2.2.4.1.1. Yiyip İçmekle İlgili Bitiş Formelleri.....	206
2.2.4.1.2. Murada Ermek’le İlgili Bitiş Formeller.....	206

2.2.4.1.3. Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmakla İlgili Bitiş Formelleri.....	206
2.2.4.1.4. Katır-Satır Seçimiyle İlgili Bitiş Formelleri.....	207
2.2.4.2. Devam Eden İleriye Giden Bitiş Formelleri.....	207
2.2.4.3. Özetleyen Bitiş Formelleri.....	207
2.2.4.4. Ani Bitiş Formelleri.....	208
2.2.4.5. Şahsi Bitiriş Formelleri.....	209
2.2.4.5.1. Anlatıcının Kendisine veya Dinleyicilerine İyi Dileklerde Bulunması.....	209
2.2.5. Çeşitli Formel Unsurlar.....	209
2.2.5.1. Sayılar.....	210
2.2.5.1.1. Üç Sayısı.....	210
2.2.5.1.2. Yedi Sayısı.....	210
2.2.5.1.3. Kırk Sayısı.....	210
2.2.5.2. Renkler.....	211
2.2.5.2.1. Kırmızı-al.....	211
2.2.5.2.2. Ak-beyaz	211
2.2.5.2.3. Kara-siyah.....	211
2.2.5.3. Zaman formelleri.....	212
2.2.5.3.1. Gün ile İlgili Olanlar.....	212
2.2.5.3.2. Gece ile İlgili Olanlar.....	212
2.2.5.4. Yer Formelleri.....	212

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU ANTALYA MASALLARININ İŞLEVLERİ

3.1. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı.....	213
3.1.1. Hoş Vakit Geçirme, Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi	214

3.1.2. Değerlere, Toplumsal Kurumlara ve Törelere Destek Verme	218
3.1.3. Eğitim ve Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılarak Eğitilmesi İşlevi	222
3.1.4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulmak İçin Bir Kaçıp Kurtulma İşlevi.....	228
3.1.5. Protesto İşlevi	230

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERLENEN MASAL METİNLERİ

A. Hayvan Masalları.....	233
4.1. Tilki.....	233
4.2. Tilki ile Yılan.....	235
4.3. Saf Horoz ile Tilki	235
4.4. Tosbağa ile Tilki.....	235
4.5. Ayı ile Tilki'nin [Ortaklığı].....	236
4.6. Ayı İle Tilki.....	237
4.7. Ayı İle Tilki (1.Varyant).....	238
4.8. Tilki ile Leylek	238
4.9. Koyun ile Kurt	239
4.10. İnek ile Koyun	240
4.11. Bal Arısı ile Sarı Arı	240
4.12. Kartal ile Şahin	240
4.13. Takkeli Kuş.....	241
4.14. Kara Böcü.....	242
B. Olağanüstü Masallar / Peri Masalları.....	242
4.15. Allı Pullu Fatmana ile Ayı	242
4.16. Kabacık.....	243
4.17. Öksüz Çocuk (1.Varyant).....	245
4.18. Tan Tan Eden Kabacık (2.Varyant)	246
4.19. Gabacık (3.Varyant)	247
4.20. Sıçan Amat	247
4.21. Aşk [Sabır Taşı].....	248
4.22. Altın Tepsisi.....	249
4.23. Yamyam.....	252

4.24. Ay ve Güneş.....	254
4.25. İblis Masalı.....	255
4.26. Yılan ile İnsan.....	255
4.27. Sarıkız.....	256
4.28. Yörük Ali.....	257
4.29. Üç Kardeş ve Ayı.....	259
4.30. Hırsız Maymun ve Hacı Adayı.....	260
4.31. Ayı [Dik Kulak].....	261
4.32. Hoca ile Aslan.....	262
4.33. Yeşil At Masalı.....	263
4.34. Avcı Mazhar ile Şahmeran.....	267
4.35. Sultan Süleyman ile Güvercin.....	269
4.36. Cin Kızı.....	272
4.37. Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı.....	273
4.38. Ağanın Oğlu ile Dev.....	273
4.39. Avcı ile Yılan.....	274
4.40. Yusuf Kuşu	275
4.41. Fatmacık ile Yusufçuk [Koyun Buldum Kuşları] (1.Varyant).....	276
4.42. Ayı ile Genç Kız.....	276
4.43. Değirmenci ile Genç Delikanlı.....	277
4.44. Yılan ile Ulu Ladin.....	278
4.45. Cambaz.....	279
4.46. Büyücü Kadın.....	280
4.47. Deniz Kızı.....	280
4.48. Zülkarneyn Padişah ile Berber.....	281
4.49. Dev Soğanlar ve Eşek.....	281
4.50. Deli Kadir ile Uslu Kadir.....	282
C. Gerçekçi / Realist Masallar.....	285
4.51. Dolaptaki Kız.....	285
4.52. Padişahın Kızı ile Çoban.....	285
4.53. Koca Karı [Cadı Karı ile Kocası].....	286
4.54. At Hırsızı.....	287
4.55. Vezirin Kızı ile Çoban.....	288
4.56. Tüccar ile Karısı.....	289

4.57. Taşı Ürküten Adam.....	291
4.58. Taşı Ürküten Adam (1. Varyant).....	292
4.59. Dedesi ile Torunu.....	292
4.60. Dilsiz Gelin.....	293
4.61. Yedi Oğlan	294
D. Güldürü Masalları / Fıkralar.....	295
4.62. Çingene Kızı.....	295
4.63. Hırsız.....	296
4.64. Ayakkabısını Suya Düşüren Balık.....	297
4.65. Veledizina	297
4.66. En İyi Yalancı.....	299
4.67. Köse Değirmenci	301
4.68. Köse Sakallı Değirmenci (1. Varyant).....	302
4.69. Deveyi Gören Köylüler.....	305
4.70. Oh Koca.....	305
SONUÇ	308
KAYNAKÇA.....	318
1. Yazılı Kaynaklar.....	318
2. Sözlü Kaynaklar.....	326
Ekler.....	328
Ek-1. Sözlük.....	328
Ek-2. Fotoğraflar.....	336
ÖZGEÇMİŞ.....	341

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK : Türk Dil Kurumu

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

Hzl. : Hazırlayan

Düz. : Düzenleyen

Yay. : Yayınları

Ed : Editör

S. : Sayı

TTV : Türk Masalları Kataloğu

AaTh : Aarne-Thompson Tip Kataloğu

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Türk halk edebiyatı muhteva ettiği konular bakımından çok zengindir. Bu zenginliğin temeli de Türk dilinin ve kültürünün köklü geçmişine dayanmaktadır. Milletin hisleri, düşünceleri, yaşayış şekilleri vd. Türk halk edebiyatına yansımaktadır. Sözlü geleneğin de önemli ürünlerinden olan masallar geçmişten günümüze anlatıla gelmiştir. Bu süreç içerisinde gelişmiş, değişmiş ve çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmeleri tespit için de sahada derleme faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda teknolojinin gelişmesi ve herkesin buna ulaşabilmesiyle birlikte kültürel çeşitlilik de azalmaktadır. Bütün bu sebepler doğrultusunda Doğu Antalya masalları sahadan derlenip incelenmiştir.

Girişte çalışma alanımızın tarihi, coğrafyası, sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca masal, motif, tip ve kuram gibi terimler ile Antalya’da ve Türkiye’de masal ile ilgili çalışmalardan bahsedilmiştir. Birinci Bölümde alandan derlenen masallar tasnif edilmiştir. Bununla birlikte tipoloji incelemesi yapıp masalların varyantları ve değişik şekilleri tespit edilmiştir. İkinci Bölümde, Doğu Antalya masallarının muhteva ettiği motifler belirlenerek Stith Thompson’ın “Motif Indeks of Folk Literature” isimli çalışmasına göre incelemiştir. Ayrıca masalların kalıp sözlerine de yer verilmiştir. Üçüncü Bölümde ise, William Bascom ve İlhan Başgöz’ün “Folklorun İşlevleri” ile ilgili önerilerinden ve görüşlerinden yola çıkılarak Doğu Antalya masalları “İşlevsel Kuram” çerçevesinde incelenerek değerlendirilmiştir. Dördüncü Bölümde, Doğu Antalya’dan derlenen 70 masal metni yer almaktadır. Masallar, mahalli kelimeler haricinde standart Türkiye Türkçesi ile verilmiştir.

Sonuç bölümünde de elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Doğu Antalya, Derleme, Folklor, Masalların İşlevi.

ABSTRACT

Turkish folk literature is wealthy in terms of the subjects it covers. This richness is based on the deep-rooted history of the Turkish language and culture. The nation's feelings, thoughts, lifestyles, etc. It is reflected in Turkish folk literature. Fairy tales, which are also important products of oral tradition, have been told from past to present. It has developed, changed and diversified throughout this process. Compilation activities in the field are needed to detect these variations. At the same time, cultural diversity is decreasing as technology develops and everyone has access to it. For all these reasons, East Antalya tales were compiled and examined according to functional folklore theory.

In the introduction, information was given about the history, geography, social and economic situation our field of work. Additionally, terms such as tale, motif, type and theory and studies on tales in Antalya and Turkey were mentioned. In the First Chapter, the tales compiled from the field are classified. In addition, typology analysis was carried out and variants and different forms of the tales were identified. In the Second Chapter, the motifs contained in East Antalya tales were determined and examined according to Stith Thompson's study titled "Motif Index of Folk Literature". Additionally, phrases from fairy tales are also included. In the Third Chapter, East Antalya tales were examined and evaluated within the framework of "Functional Theory", based on the suggestions and opinions of William Bascom and İlhan Başgöz regarding the "Functions of Folklore". In the Fourth Chapter, there are 70 fairy tale texts compiled from East Antalya. The tales are given in standard Turkey Turkish, except for local words.

In the results section, the obtained data were evaluated.

Keywords: Tales, East Antalya, Compilation, Folklore, Function of Tales

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinde birçok kişinin katkısı ve desteği olmuştur. Bizlere kapılarını açan masalları aktaran kaynak kişilere, her zaman yanımda olan, desteklerini eksik etmeyen dostlarıma, aileme; tez hazırlama sürecinde doğan kızım Eylül Vera NARGÖZ'e ve eşime çok teşekkür ederim.

Araştırma süresince desteklerini esirgemeyen, her zaman destek olan Sayın Hocalarım; Prof. Dr. Onur Alp KAYABAŞI'na, Prof. Dr. Sinan GÖNEN'e, Doç. Dr. Yavuz UYSAL'a, Doç. Dr. Ünsal YILMAZ YEŞİLDAL'a, Dr. Öğretim Üyesi Adile YILMAZ'a verdikleri emekler için çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde beni her zaman destekleyen, yol gösteren, tecrübelerini içtenlikle paylaşan kıymetli danışman hocam, Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT'a sonsuz teşekkür ederim.

Bilal NARGÖZ

Antalya, 2025

ÖNSÖZ

Türk halk edebiyatı muhteva ettiği konular bakımından çok zengindir. Bu zenginliğin temeli de Türk dilinin ve Türk kültürünün köklü geçmişine dayanmaktadır. Milletin hisleri, düşünceleri, yaşayış şekilleri vd. Türk halk edebiyatına yansımaktadır. Sözlü geleneğin de önemli ürünlerinden olan masallar geçmişten günümüze anlatıla gelmiştir. Bu süreç içerisinde gelişmiş, değişmiş ve çeşitlenmiştir.

Çalışmanın konusu “Doğu Antalya Masalları”dır. Bu konu hakkında Doğu Antalya’da müstakil bilimsel bir çalışma yapılmamıştır ancak yöre ile ilgili lisans ve lisansüstü tezlerde masallar bir bölüm olarak yer almıştır.

Geçmişten günümüze; teknolojinin ilerlemesiyle, turizmin yaygınlaşmasıyla ve arz-talep dengesinin bozulmasıyla birlikte masal anlatıcıları da bildiklerini unuttur hâle gelmiştir. Bir kültür emaresi, sözlü gelenek ürünü olan masallarımızın yok olmaması adına, tarafımızdan hazırlanan bu doktora tezinde tamamı sözlü kaynaklardan derlenmiş olan 70 masal metni incelenmiştir. Elde edilen ürünler yetmişten daha fazla olmasına rağmen geleneğe bağlı kalmak adına yetmişle sınırlandırılmıştır.

“Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin)” adını taşıyan bu çalışma, masalların sözlü kaynaklardan derlenerek yazıya aktarılmasına ve bu masalların motif, tip ve işlevsel kurama göre incelemesinden oluşmaktadır.

Çalışma, Önsöz ve Sonuç kısımlarının dışında dört bölümden oluşur. İçindekiler kısmından sonra, Kısaltmalar listesi ayrıca en sonda Kaynakça ve Sözlük yer almaktadır. Kısaltmalar verilirken Türk Dil Kurumu’nun Yazım Kılavuzu esas alınmıştır.

Çalışmanın Giriş kısmında derleme-araştırma sahasının tarihi, coğrafî, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında genelden özele doğru bilgi verilmiş, çalışma alanı olan ilçeler alfabetik olarak başlıklar hâlinde verildikten sonra Antalya masalları hakkında yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur. Burada detaylı bir inceleme yapılmamış, çalışmaların bibliyografyalarına yer verilmiştir. Anadolu Türk masalları üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilirken, benzer konuda bilgi veren en son çalışmadan sonra yapılanlar değerlendirilmiştir. En son yapılan çalışma Rugeş Demir’in 2023 yılında tamamladığı “Mardin Masalları: İnceleme-Metin” adlı doktora tezidir. Bu tez esas alınmış ve bu bölümde 2023 yılı sonrasında hazırlanan masal konulu çalışmalara yer verilmiştir. Giriş bölümünde bir tür olarak masal, motif ve tip gibi kavramlara da yer verilmiştir.

Birinci Bölümde, Doğu Antalya masalları tip ve motifleri bakımından incelenmiştir. Burada masallar, Eberhard-Boratav (TTV) ve Aarne-Thompson (AaTh) kataloglarındaki tasnife bağlı olarak tip numaralarına göre tespit edilmiştir. Buna göre ele aldığımız masalarda 14 hayvan masalı, 46 asıl halk masalı, 9 fıkra ve 1 de zincirlemeli masal yer almaktadır. Deli Kadir ile Akıllı Kadir masalı zincirlemeli masalın tek örneği olduğundan; olağanüstü masalların sonunda verilerek zincirlemeli masal başlığı açılmamıştır. Ayrıca çalıştığımız masalların Türkiye’de bulunan varyantlarındaki değişik şekiller de Türkiye’nin yedi bölgesinden seçilen, masal konulu; doktora tezi, yüksek lisans tezi ve diğer masal konulu bilimsel çalışmalar vasıtasıyla değerlendirilmiştir. Karşılaştırmaya esas aldığımız metinleri seçerken çalışma zaman aralığına bağlı olarak farklı sayılardaki tezlerden yararlanılmıştır. Doğu Anadolu’da ilk ve son çalışma arasında elli yıla yakın bir zaman farkı olduğu için daha fazla çalışma tercih edilmiştir. Bu da masalların zaman içindeki değişimini görmek açısından önemlidir.

İkinci Bölümde, Doğu Antalya masallarının muhteva ettiği motifler belirlenerek Stith Thompson’ın “Motif Indeks of Folk Literature” isimli çalışmasına göre incelemiştir. Motif çalışmalarında (...) parantez içindeki numaralar ilgili masalın numarasını gösterir. Motifleri içeren metinler, bir cümle ile ilgili madde başlığının altında verilmiştir. Motiflerde, anlatıcının verdiği ifadeler (kanepe büyüklüğündeki balık) örneğinde olduğu gibi sadık kalınmaya çalışılmıştır. Anlatıcının ifadesindeki uzaklık tasavvurları ise m, km gibi ölçü birimleri ile verilmiştir. Bu bölümde motiflerden sonra masalarda yer alan kalıp sözler (formeller) başlıklar hâlinde sıralanmıştır. İlgili formelleri içeren metinler verilip yanına (...) parantez içinde ilgili masalın numarası verilmiştir.

Üçüncü Bölümde ise, William Bascom ve İlhan Başgöz’ün “Folklorun İşlevleri” ile ilgili önerilerinden ve görüşlerinden yola çıkılarak Doğu Antalya masalları “İşlevsel Kuram” çerçevesinde incelenerek değerlendirilmiştir. Masalların fonksiyonları hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncü Bölümde, Doğu Antalya’dan derlenen 70 masal metni yer almaktadır. Masallar, mahalli kelimeler haricinde (keme, sıçan / fare; koçmar, keler / kertenkele, ...) standart Türkiye Türkçesi ile verilmiştir. Bu bölümdeki masalların isimlerinde; kaynak şahısların söylediği masal adları normal olarak, literatüre göre bizim verdiğimiz masal adları ise masal başlığının yanında kullanılan köşeli parantezle belirtilmiştir.

Kaynakça yazılı ve sözlü kaynaklar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Her masal metninin sonunda kaynak kişi “K.K” şeklinde kodlanmış ve numaralandırılmıştır. Kaynak kişilerle

ilgili bilgiler ise “Kaynakça” kısmındaki “Sözlü Kaynaklar” başlığı altında yer almaktadır. Kaynak kişilerle ve alanla ilgili görseller, “Ekler” kısmında yer alan “Fotoğraflar” bölümünde bulunmaktadır.

Sonuç kısmında ise yapılan çalışma bölüm bölüm değerlendirilerek masal ile ilgili tespit ve teklifleri içermektedir.

Metinlerde yer alan mahalli kelimeler, alfabetik sıraya göre düzenlenerek Sözlük kısmında verilmiştir.

Bilal NARGÖZ

Antalya, 2025

Giriş

A. Araştırmanın Konusu, Amacı, Yöntemi, Alanı ve Sınırlılıklar

A.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu “Doğu Antalya Masalları”dır. Doğu Antalya’da masal üzerine müstakil bir bilimsel bir çalışma şimdiye kadar yapılmamış, yöre ile ilgili lisans ve lisansüstü tezlerde bazı masallar çalışmaların içinde kısmi bir bölüm olarak yer almıştır. Teknolojinin ilerlemesiyle sözlü kültür ortamlarının dijitalleşmesi, bölgenin turizmin önde gelen ve göç alan bir konumda olması gibi öncü faktörler, masal anlatıcılarının icra ortamlarının bazen yavaş bezen de oldukça hızlı bir şekilde yok olmasına sebep olmaktadır. Bununla beraber masal anlatıcılarının da icralarını gerçekleştirememeleri, bildikleri masalların ve diğer sözlü gelenek ürünlerinin de zamanla unutulmasına yol açmaktadır. Bir kültür ögesi ve sözlü gelenek ürünü olan masallarımızın yok olmaması adına, tarafımızdan hazırlanan bu doktora tezinde masalların tamamı sözlü kaynaklardan derlenmiş olup 70 masal metni incelenmiştir. Derleme sahasından elde edilen ürünler yetmişden daha fazla olmasına rağmen geleneğe bağlı kalmak için yetmişle sınırlandırılmıştır.

“Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin)” adını taşıyan bu çalışma, masalların sözlü kaynaklardan derlenerek yazıya aktarılmasına ve bu masalların motif, tip ve işlevsel kurama göre incelemesine dayanmaktadır.

A.2. Araştırmanın Amacı

“Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin)” isimli doktora tezi çalışmasıyla öncelikle kaybolmaya yüz tutmuş sözlü kültür ürünlerini derleyerek, elde edilen ürünlerin motif ve tip incelemelerini yaparak kültür belleğimizde kayıt altına almak, sözlü kültür ürünlerinin yok olmasını engellemek amaçlanmaktadır. Bunun yanında çalışmada, Doğu Antalya masallarının Türk ve Dünya masalları içinde motif, tip ve işlev bağlamında nerede yer aldığını ortaya koymak; derlenen masallardan yola çıkarak bu masalların belli bir sosyal grubun hafızasında taşınıp taşınmadığını tespit etmek diğer bir amacı oluşturmaktadır. Böylelikle gelecek nesillere kültür ürünleri kaybolmadan aktarılacak ve bunlardan her zaman istifade etmeleri mümkün olacaktır. Antalya ili genelinde yapılacak bundan sonraki bilimsel çalışmalara da öncülük etmesi ve geliştirilmesi temenni edilmektedir.

A.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız alan araştırması ve buradan elde edilen ürünlerin incelenmesi üzerine kurgulandığı için iki farklı yöntem uygulanmıştır. Önce masallar derleme yöntemiyle

katılımcı gözlem şeklinde kaynak kişilerden sahada derlenmiştir. Derleme sırasında; ses kayıt cihazı, kamera, fotoğraf makinesi ve bilgisayar kullanılmıştır. İkinci aşamada ise bölge masallarının da içinde yer aldığı yazılı kaynaklar değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm olarak algılanacak inceleme kısmında ise metinler alanımızda çok sık kullanılan metin ve bağlam merkezli yöntemlerle değerlendirilmiştir. Metin merkezli incelemede “Tarihî Coğrafi Fin metodu”, bağlam merkezli incelemede de “Performans (icra) teorisi” ve “İşlevsel Halk Bilimi Kuramı” yöntemleri çalışılmıştır.

A.4. Araştırmanın Alanı ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsamı, Doğu Antalya olarak belirlenmiştir. Antalya fiziki-coğrafi yerleşim bakımından bir ucundan diğer ucuna 630 km’dir. Dolayısıyla Antalya’yı bir bütün olarak çalışmak zaman ve mekân olarak problem yaratacağı için daha dar alanda çalışma yapma tercih edilmiştir. Ayrıca Antalya’nın sahil ve yayla kesimleri kültürel homojenlik bakımından farklılık gösterdiği için de daha homojen olan Doğu Antalya tercih edilmiştir. Böylelikle; Akseki, Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Manavgat ve Serik ilçe merkezleri ve köyleri çalışma sahası olarak seçilmiştir. Çalışma alanının tespiti ve sınırlandırılmasında istatistiksel bir oran gözetilmemiş olmakla birlikte bir bütün hakkında kanaat oluşturabilecek sayıda yerleşim yerinden derleme yapmaya özen gösterilmiştir. Ayrıca yine homojenlik durumu göz önünde bulundurularak kapalı bölgeler öncelenmiştir.

B. Antalya Hakkında Genel Bilgiler

B.1. Antalya’nın Tarihi

Yapılan arkeolojik kazılarda Antalya ve bölgesinde, günümüzden 40 bin yıl önce insanların yaşadığı ispat edilmiştir. Milattan önce 2000 yılından bu yana bölge, sırasıyla; Hitit, Pamphylia, Lykia, Kilikya gibi kent devletlerinin ve Pers, Büyük İskender ile onun devamı sayılan Antigonos, Ptolemais, Selevkos, Bergama Krallığı’nın idaresine girmiştir. Daha sonra Roma Devleti, hüküm sürmüştür. Antalya’nın antik çağdaki adı Pamphylia idi. Antalya stratejik özelliğinden dolayı tarih boyunca Anadolu üzerinde emelleri olan devletlerin bölgeyi ele geçirmek amacıyla hâkim olmak istedikleri önemli bir merkez olmuştur (Eroğlu, 2006: 16). Stratejik öneminden dolayı Antalya, Akdeniz’e açılan kapının da anahtarı vazifesini görmektedir. Bu yüzden tarih boyunca Antalya ve çevresi birçok devletin egemenliğine girmiştir. Türkler, Antalya ile ilgilenmeye Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. Mesut zamanında (1116-1155) başlamıştır (Kesik, 2006: 3). 1181 yılında Sultan II. Kılıçaslan zamanında şehir kuşatılmışsa da alınamamıştır. Ancak I. Gıyasettin Keyhüsrev döneminde Latin Krallığı idaresinden memnun olmayan şehirde yaşayan Rumların destek vermesiyle 7 Mart 1207’de Selçuklular tarafından Türk topraklarına katıldı (İslam A. 1965:

460). Anadolu Selçuklu hükümdarı olan I. Gıyasettin Keyhüsrev, bu fethedilen bölgenin Türkleşmesi amacıyla 13. yüzyıldan başlayarak çoğunluğunu Üç-Oklar'ın oluşturduğu Türkmenleri Antalya'ya yerleştirmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 62; Tekindağ, 1977: 55). Buraya yerleştirilen aşiretlerden birisi de Teke aşiretidir (Uzunçarşılı, 1988: 67). Teke aşireti; Hamid Bey'in idare ettiği Türkmen aşiretidir. Bu bölgenin Teke-eli ismini almasında bu aşiret etkili olmuştur. Anadolu Beylikleri devrinde ise Antalya Teke Aşireti'nin bir kolu olan Hamitoğulları'nın egemenliğine girmiştir. Teke Türkmenleri, Türklerin eski yurdu bugünkü Türkmenistan'da da nüfus olarak en büyük boylardan biridir. XI. yüzyılda bir kısmı buraya gelmiştir (Öngül, 2007: 112-113). Hamitoğulları'nın beyi olan Dünder Bey, Eğirdir, Isparta ve Burdur bölgesine hâkim olmuştur. 1301 yılından sonra ise Antalya'yı ele geçirerek buranın yönetimini kardeşi Yunus Bey'e vermiştir (Uzunçarşılı, 1988: 62-67). Böylelikle Hamitoğulları'nın Antalya merkezli, Teke kolu oluşmuştur. Günümüzde Antalya'nın kuzeyi ile Isparta ve Burdur'un bir kısmı olan Göller Bölgesinin, bir adı da Teke yöresidir. 14. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti zamanında Yıldırım Bayezid, Anadolu topraklarında hâkimiyeti sağlamak amacıyla 1391'de Antalya'yı ele geçirmiştir. Antalya ve Teke-eli'ni ele geçiren Bayezid, oğlu İsa Çelebi'ye buraları sancak olarak vermiştir (Uzunçarşılı, 1988: 68). Ankara Savaşı'ndan sonra bölge Karamanoğlu Mehmet Bey tarafından ele geçirilmek istense de başarılı olunamamıştır. Bölge, Osmanlı Devleti idaresine geçtikten sonra 35 sancak beyi görev yapmıştır. Sancak, önceleri Kütahya'ya bağlıdır ancak uzaklığı ve yönetilmesi zor olduğundan Konya'ya bağlanmıştır. Konya'ya bağlı olan Teke sancağının merkezi, şimdiki Antalya il merkezidir. Antalya 1919 yılında İtalyanlar tarafından işgal edilse de Kurtuluş Savaşı ile bölge Türk kimliğini korumayı başarmıştır ve düşman işgalinden kurtarılmıştır. O yıllarda burası Teke sancağı olup Cumhuriyet Dönemi'nde şehre Antalya ismi verilmiştir.

B.2. Antalya'nın Coğrafyası

Antalya ilinin yüzölçümü 20.723 km²'dir. Türkiye'nin güneyinde, merkezi Akdeniz kıyısında olan bir turizm merkezidir. Kuzeyinde; Burdur, Isparta, Konya, doğusunda; Karaman, Mersin, batısında; Muğla illeri vardır. Güneyi, Akdeniz ile çevrelenmiştir. Türk Riviera'sı Antalya kıyılarının uzunluğu 630 km'yi bulur (Arıbaş, 2007: 302). Antalya Yöresi, Toros Dağlarının Akdeniz'e bakan düzlük kesimini oluşturur. Antalya'nın kuzey kesiminde geniş traverten şekilleri üzerinde tarım alanları ve yerleşmeler yer almaktadır. Topografik açıdan diğer yörelere nazaran daha düz olan Antalya Yöresinde; Düden Çayı, Köprüçay, Aksu, Manavgat ve Dim Çayı gibi önemli akarsular bulunmaktadır. Sahadaki tarımsal faaliyetler, genel olarak bu akarsular ve kaynağını Toroslardan alan diğer derelerin taşıdığı irili ufaklı alüvyal malzemeler ile oluşmuş kıyı ovaları üzerinde yapılmaktadır (Atalay ve

Mortan, 2007: 377). Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Antalya’da, kışlar ılıman ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer. İklimi açısından da turizme elverişli bir coğrafyadır. Antalya’da gezilecek tarihi ve kültürel ve turistik yerler şöyledir: Kaleiçi, Eski Antalya Evleri, Yivli Minare, Ulu Cami, Karatay Medresesi, Evdir Han, Kırkgöz Han, Düden Şelâleleri, Kuşunlu Şelâlesi, Lara- Konyaaltı Plajı, Perge, Side Antik Kenti, Karain Mağarası, Ariassos, Üç Kapılar, Aspendos Antik Tiyatrosu, Sillyon Antik Kenti...

B.3. Antalya’nın Sosyokültürel ve Ekonomik Yapısı

Antalya ilinin 19 İlçesi (Akseki, Aksu, Alanya, Demre, Döşemealtı, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Kaş, Kemer, Kepez, Konyaaltı, Korkuteli, Kumluca, Manavgat, Muratpaşa, Serik) ve 913 mahallesi vardır. Nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye’nin 5. büyük kenti olan Antalya ilinin toplam nüfusu 2.696.249’dur.¹

İlman bir iklime sahip olan Akdeniz’de, Antalya’da, kışlar ılıman ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçtiğinden hayvancılıkla uğraşanlar yazın yaylalara göç etmektedir. Antalya coğrafi konumu ile tarım ve hayvancılık yapmaya müsait olduğundan geçim kaynakları arasında bunlar önemli yer tutmaktadır. Hayvancılıkla uğraşmayanlar da tarım ya da turizm sektöründe hizmet etmektedir. Antalya’ya havadan, karadan ve denizden ulaşım sağlanmaktadır. Yerleşik yaşamla birlikte yazın yaylalara ve yüksek, serin yerlere giderek konargöçer yaşam şekli de hâlâ sürdürülmektedir. Yörüklerin hayatlarının en mühim unsurlarından başta geleni çadırlarıdır. Diğer önem arz eden vasıtalar at ve deve gibi binek vasıtası ve eşyalarını nakletmede kullandıkları hayvanlardır. Yörüklerin geleneksel giysileri bu zorlu yaşam koşulları etrafında şekillenmiştir. Aynı zamanda hayvancılıkla uğraşan Yörükler gömleğinden çuvalına kadar her şeyini kendileri dokur. Kendi kendine yeten hayat sürerler. İktisadi faaliyetleri, hayvancılık, avcılık, dokumacılık, dericilik mızrak ok gibi silah yapımı, çevresinde şekillenen Yörüklerin hareketli ve çetin şartlarda geçen yaşantıları giyim kuşamları ve hayatlarını her anını etkilemeye devam eder (Dalıcı, 2017: 146). Antalya’nın nüfusunun büyük bir oranını Yörükler oluşturur. Antalya, aynı zamanda; eğitim, iş ve turizm sebebiyle pek çok ülkeden ve şehirden göç almaya da devam etmektedir. 2007 yılında 1.789.295 kişi Antalya nüfusuna kayıtlı iken bugün toplam nüfus 2.696.249’dur. On sekiz yılda kayıtlı nüfus oranı bir milyon civarında artış göstermiştir. Antalya’nın bu yönüyle hızla değişen bir nüfus yapısı olduğu dikkat çekerken şehir merkezlerindeki ve sahil kesimlerindeki nüfus, göç ile daha da artmaya devam etmektedir.

¹ <http://www.antalya.gov.tr/nufus> (Erişim tarihi: 28.01.2024).

B.3.1. Çalışma Sahasındaki İlçeler Hakkında Genel Bilgiler

B.3.1.1. Akseki

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Batı Torosların zirvelerinde 1288 yılında kurulmuştur. Osmanlı Devleti döneminde Akseki, 1872'ye kadar aynı isimle Alanya sancağına bağlıken daha sonra Antalya'ya bağlanmıştır. Manavgat ve Seydişehir ilçelerinin kurulması sonucu Akseki'nin birçok köyü de bu ilçelere bağlanmıştır. 1936 yılında Akseki'ye bağlı bir belde olan Gündoğmuş, 1990 yılında da İbradı ilçe yapılarak Akseki'den ayrılmıştır.²

Akseki, Antalya'ya 152 km uzaklıkta yer alır. Bu ilçenin yüzölçümü 2.083 km²'dir. Doğuda Gündoğmuş ve Bozkır ilçeleri, güneyde Manavgat ve Gündoğmuş ilçeleri, batıda Manavgat ve İbradı ilçeleri, kuzeyde de Beyşehir ve Seydişehir ilçeleriyle çevrilidir.

İlçede Akdeniz ile karasal iklim özellikleri görülür. İlçenin yağış rejimi düzensizliği ve ekilebilir alanlarının azlığı nedeniyle tarımsal faaliyet yok denecek kadar azdır. Toplam alanın yarısından fazlasını ormanlar kaplamaktadır. Buralarda küçükbaş hayvancılık ve arıcılık faaliyetleri sürdürülmektedir. Günümüzde ilçede toplamda; bir belediye, 51 mahalle ve 11.896 kişilik nüfus vardır. Köy nüfusu genellikle yaşlı kişilerden oluşmaktadır. Bu da köylerdeki nüfus artışını da düşürmektedir. Akseki, Avşar boyundan gelen Türkmenlerden oluşmaktadır. Yöre insanları köylerdeki sınırlı ve zor koşullarda erişilebilen imkânlardan dolayı başka şehirlere sürekli göç etmişlerdir. Akseki'de okuryazarlık oranı da yüksektir. Akseki'nin yetiştirdiği şahsiyetler arasında Osman Yüksel Serdengeçti de yer alır. Serdengeçti, aralarında Ahmet Hamdi Akseki, eski müftülerden Hacı Salih Efendi'nin de bulunduğu âlimler yetiştirmiş bir ailenin evladıdır. Ahmet Hamdi Akseki Osmanlı Devleti'nin son döneminde din hizmetlerinde önemli görevlerde bulunup, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra da hizmetlerine Diyanet İşleri'nde devam etmiştir. Ölümüne kadar da yaklaşık altı yıl Diyanet İşleri Başkanlığı yapmıştır. Akseki'de, günümüzde de okuryazar insan sayısı çoktur. Akseki yazma eserler bakımından da zengin bir kütüphaneye sahiptir.

B.3.1.2. Alanya

Anadolu Selçuklu Devleti 1207 yılında Antalya'yı, 1221 yılında da Alanya'yı fetheder. I. Alâeddin Keykubat kendi isminden dolayı bu şehre "Alâiye" adını verip Selçukluların kışlık merkezi hâline getirince şehri imar ettirir. Kale içinde köşkler, hamamlar, camiler, tersaneler yaptırır. Bölge 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı neticesinde güç kaybetmeye başlar ve 1308 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla Karamanoğulları'nın hakimiyetine giren Alanya 1426 yılında Memlûk Devleti'ne Karamanoğulları tarafından satılıp bağlanmıştır. Burayı yine Karamanoğulları vali olarak yönetmeye devam etmiştir.

² <http://www.akseki.gov.tr/genel-bilgiler> (Erişim tarihi 28.01.2025).

Osmanlı Devleti 1471 yılında Alanya'yı fethedip Karamanoğulları Beyliği'ne ve Mısır'daki Memlûklülere son vererek burayı kendisine bağlamıştır. Alanya, Osmanlı toprakları içine girdikten sonra sancak beyi tarafından yönetilmiştir. Alanya, stratejik açıdan önemli bir yerdedir. Bu sebeple Kanuni Sultan Süleyman zamanında da Alanya'da iki zeamet, 97 sipahi ve iç kaleyi koruyan 90 muhafız bulundurulmuştur. Dördüncü Mehmet zamanında Alaiye sancağının Manavgat, Akseki ve İbradı olmak üzere dört kazadan oluştuğu görülmüştür. 1864 yılında çıkan yasa ile Alanya kaza yapılmış ve bu tarihten cumhuriyetin ilanına kadar kaza olarak kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Antalya iline bağlı bir ilçe olarak varlığını sürdürmektedir (Önal, 2019: 19-22).

Alanya, Antalya'ya 135 km uzaklıkta yer alır. Bu ilçenin yüzölçümü 1.582 km²'dir. Doğuda Gazipaşa ilçesi, güneyde Akdeniz ve Alanya yarımadası, batıda Alara Çayı sınır olmak üzere Manavgat ilçesi, kuzeyde de Gündoğmuş ilçesi ve Toros Dağları ile çevrilidir. İlçenin, dağlık bir yapıya sahip olması ve denize çok yakın olması sebebiyle çok geniş düzlük alanı yoktur. Bölge, Toroslardan başlayarak ilçeyi güneyden çevreleyen Akdeniz kıyısına kadar uzanan verimli topraklara sahiptir. Tropik meyveler yetiştirilir. İlçenin dağlık kesiminde hayvancılık yapılmaktadır. Yörükler, yaz ayının gelmesiyle serin yaylalara göç ederler. Alanya, tarım, deniz ve kültür turizmi açısından da önemli bir yere sahiptir. 1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre Alanya ve Alanya nahiyelerindeki toplam Türk ve Müslüman nüfusu yaklaşık 19 bin iken 500 civarında da gayrimüslim vardır (Dinç, 2012: 121). Artan turizm faaliyetleri ile ve yabancıların yerleşimi ile nüfus hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Günümüzde ilçede toplamda; bir belediye, 102 mahalle ve 359.891 kişilik nüfus vardır. Alanya, Anadolu Selçuklu Devleti'nden beri sancak olduğundan ve padişahların kışlağı olduğundan imar edilmiş ve eğitimde, ticaretle her zaman ön planda tutulmuştur. I. Alâeddin Keykubat, Kaygusuz Abdal gibi tarihe ve edebiyata yön veren şahsiyetler bu topraklarda yaşamışlardır.

B.3.1.3. Gazipaşa

Anadolu Selçuklu Devleti 1207 yılında Antalya'yı, 1221 yılında da Alanya'yı fetheder. I. Alâeddin Keykubat 1225'e kadar doğuya doğru 40 civarında kaleyi almasından itibaren Selendi-Selindi adıyla anılmaya başlar. Moğol istilasından sonra Anadolu beylikleri döneminde 1335 yılından itibaren Antalya ve civarı Tekelioğlu Beyliği'nde kalırken; Alanya, Selendi ve kuzey yöreleri merkezi Konya olan Karamanoğulları hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti döneminde Fatih Sultan Mehmet 1471'de Alanya'yı 1472'de ise Selendi, Anamur ve Silifke yöresini Karamanoğlu Beyliği'ni yıkarak Osmanlı topraklarına katmıştır (Yıldız, 2009: 24). Osmanlı Devleti zamanında Kıbrıs Beylerbeyliğine, Silifke sancağına,

Adana'ya, Karaman'a ve Anamur Kazasına bağlanmıştır. 1921 yılında Silinti ismi TBMM kararı ile Gazipaşa olarak değiştirilip ilçe merkezi olmuştur. Silifke'ye bağlı olan kaza, 1926 yılında Antalya-Alanya'ya bağlı Gazipaşa Bucak Merkezi olur. 1948 yılında Gazipaşa ilçe olarak Antalya il merkezine bağlanmıştır. Gazipaşa, Antalya'ya 182 km uzaklıkta yer alır. Bu ilçenin yüzölçümü 931 km²'dir. Doğuda Mersin ili ve Anamur ilçesi ile kuzeydoğusunda Karaman ili ve Ermenek ilçesi ile kuzeyde de Sarıveliler ilçesi ile, güneyde Akdeniz ile, batıda Alanya ilçesiyle çevrilidir. İlçenin verimli toprakları 10 km uzunlukta ve 7 km derinliktedir. Bölgede tropik meyve yetiştiriciliği ön plandadır. İlçenin dağlık kısmında da seralar kurularak meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçenin 50 km uzunlukta sahili olsa da bunun yaklaşık 41 km uzunluğu kayalıktır. 1584 yılındaki sayımlarda ilçenin nüfusunun 682 olduğu, 1926'da sekiz binin altında olduğu görülürken (Yıldız, 2009: 129-733) günümüzde; bir belediye, 53 mahalle ve 55.185 kişilik nüfus vardır. İlçenin dağlık kesimlerinde de küçükbaş hayvancılık yaygın bir şekilde yapılmaktadır. İlçe kültür turizmine açıktır ancak deniz turizmi daha gelişmeyen bölgeler arasında yer almaktadır. İlçede Yörükler yaz aylarının başlamasıyla Ekim ayının son haftasına kadar yaylalarda konaklarlar. Gazipaşa'da Yörükler hayvanlarını beslemek için yeşil ot neredeyse onun peşine düşüp yayla kültüründen vazgeçmemişlerdir. Gazipaşa ve Anamur Yörükleri pek çok yaylayı ortak kullandıklarını özellikle Ermenek civarında ve Barcın Yaylalarında birlikte yaşadıklarını belirtirler. Yaylalarda elektrik ve teknolojik imkânlar ya yoktur ya da yok denecek kadar azdır. İnsanlar burada sohbet ederek, oyunlar oynayıp, masallar, hikâyeler anlatarak zamanlarını geçirmektedirler. Bu da insanların hafızasını diri tutmalarına yardımcı olmaktadır. Böylelikle kültür aktarımı daha az kesintiye uğramaktadır. Hayvanların yününün kırılması, eğirilmesi, dokunması ve onlardan elde edilen ürünlerin işlenmesi sırasında sözlü kültür varlığını korumaya devam etmektedir. Gazipaşa'dan milletvekili, profesör, doktor ve diğer alanlardan da okumuş insanlar da çıkmıştır. Âşık Hamit gibi bir halk ozanı da bu topraklarda yaşamıştır.

B.3.1.4. Gündoğmuş

Manavgat, Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Alanya'nın fethi ile birlikte Türklerin hâkimiyetine girmiştir. Burası Alanya Sancak Beyliği'ne bağlıdır. Manavgat'ın köyleri batı yakasında Tugay Beyleri'ne doğu yakasında ise Senir Beyleri'ne tabii olarak yaşamışlardır. Osmanlı Devleti zamanında Gündoğmuş'ta bulunan Senir Beyleri halkının çoğalması ile 1820 yıllarına doğru güneye doğru Manavgat'a doğru inmeye başlamıştır. Burada yaşayanların da Horasan Türkmenleri olduğu bilinir (Özeren, 2007: 19). Senir Köyü de Gündoğmuş'un en büyük köyüdür. Osmanlı Devleti zamanında Senir Beyleri Alanya sancağına bağlıdır. Zamanla farklı yerlere nahiye olarak bağlanmıştır. Manavgat, Akseki gibi genel itibarıyla

Konya vilayeti, Teke Sancağına bağlı olan Gündoğmuş cumhuriyetin ilanından 13 yıl sonra 1 Haziran 1936 yılında ilçe olup Akseki'nin nahiyesi olmaktan çıkıp Antalya'ya bağlanmıştır.³ Gündoğmuş, Antalya'ya 153 km uzaklıkta yer alır. Bu ilçenin yüzölçümü 1.323 km²'dir. İlçede karasal iklimin özellikleri görülür. Denizden 900 m yükseklikte yer alan Gündoğmuş, Geyik Dağları'nın eteklerinde konumlanır. Doğuda Geyik Dağları ve Konya'nın ilçeleri, güneyde Alanya, batıda Manavgat ilçesi, kuzeyde de Akseki, Geyik Dağları ve Konya içleriyle çevrilidir. İlçe dağlık ve ormanlık bir alana sahip olduğundan ticari amaçlı tarımsal faaliyetler yoktur daha çok bireysel ihtiyaçları gidermeye yöneliktir. İlçeyi, Alanya'ya akmakta olan Alara Çayı ikiye bölmektedir. İlçede küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır ve ilçeden iş ve eğitim imkânları için sahildeki ilçelere ve şehir merkezine sürekli olarak göç vardır. İlçenin 1940 yılındaki nüfusu 11645 iken günümüzde toplamda; bir belediye, 31 mahalle ve 8259 kişilik nüfus vardır. İnsanlar mevsimlik orman işçiliği, pamuk toplayıcılığı, arıcılık, vd. mesleklerle geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. İlçede küçükbaş hayvancılık faaliyetleri de sürdürülmektedir.

B.3.1.5. İbradı

Türkler, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde 1255 yılından sonra 250 kişi Orta Asya'dan gelerek İbradı nahiyesine yerleşmişlerdir. 1455 yılında Osmanlı tımar defterlerinde Ormana'dan koz ağacından, bağlardan, üç adet sel değirmeninden, buğday, arpa, koyun ve bal kovanlarından vergi alındığı belirtilir. Bölgede kaplan avcılığı yapıldığından ve bundan da vergi alındığından bahseder. Bölgede Müslüman ve gayrimüslimlerin yaşadığı görülmüştür (Öz, 2021: 62-89). İbradı, Teke Sancağına bağlı bir kaza iken sancakların birer ayrı vilayet haline getirilmesinden sonra kaza merkezi, daha merkezi bir yer olan Akseki'ye geçmiştir. İbradı, Cumhuriyet döneminde 6 Mayıs 1947'de belde (nahiye) olmuş ve 20 Mayıs 1990 yılında 3644 sayılı kanunla tekrar ilçe olmuştur⁴. Bölgede Selçuklu dönemine ait mimari yapılar, kervansaraylar da dikkat çekmektedir. İbradı halkı Yörük'tür. Oğuzların Salur boyu ve Teke Türkmenleri halkın çoğunluğunu oluştururken Afşar, İğdir ve Selçuklulardan dolayı Kınık boylarından da kişiler vardır. Öz Türkçenin kullanımı çok yaygındır, Akseki - İbradı havzasında konuşulan Öz Türkçe hâlâ kendini korumaktadır. Yöre halkı, Orta Asya'ya ait âdetleri hâlâ korumaktadır.⁵

İbradı, Antalya'ya 166 km, Konya'ya 180 km, Akseki ilçesine 26 km, Manavgat ilçesine 87 km uzaklıktadır. İbradı'nın yüzölçümü 1.267 km²'dir. Merkezinin denizden yüksekliği ise 1050 metre civarındadır. İlçenin tamamı dağlık ve ormanlık bir yapıya sahiptir.

³ <http://www.gundogmus.gov.tr/tarihce>. (Erişim tarihi 28.01.2025)

⁴ <http://www.ibradi.bel.tr/gecmisten-gunumuze-ibradi>. (Erişim tarihi 28.01.2025)

⁵ <http://www.ibradi.gov.tr/ibradi-ilcesi>. (Erişim tarihi 28.01.2025)

İbradı, doğuda Akseki ile batıda Manavgat ile kuzeyde Derebucak ile, güneyde Manavgat ile çevrilidir. İlçede Akdeniz ile karasal iklim özellikleri görülür. 1831 yılında yapılan Alanya Sancağına bağlı nahiye durumunda iken İbradı'nın nüfusu 3680 iken günümüzde 4243 kişilik bir nüfusa sahiptir (Dinç, 2012: 121). İbradı'da bir belediye ve 9 mahalle bulunmaktadır. İlçenin dağlık oluşu hayvancılık faaliyetlerini desteklemiş ve geliştirmiştir. En çok kıl keçisi beslenmektedir. Tarımsal faaliyetlerde ihtiyaca dönük yapılmaktadır. Ormanlardan kesim ve dikim işçiliği de bir diğer geçim kaynağı olmuştur. İbradı'nın nüfusu az olmasına karşın okumuş insan sayısı çoktur. “Osmanlı Devleti zamanında da Şeyhülislâm Ebû-İshak Kara İsmail (Naim) Efendi (d. 1645- ö. 1725) kadılık ve müderrislikten sonra, Rumeli Kazaskerliği görevi yapan İbradılı Kara İsmail Efendi'dir. Ailesinden birçok şeyhülislam, kazasker, kadı, müderris, âlim ve şair yetiştiren yüksek kültürlü bir aileye mensuptur.” (Akdemir, 2021: 47) İbradılılar tarih boyunca okumayı kendilerine meslek edinmişlerdir. Çok sayıda Şeyhülislam, kadı, vali, kaymakam, hukukçu, bilim adamı, milletvekili, bakan İbradı'dan yetişmiştir. Bunlardan bazıları Minkarizade Oruç Ali Efendi, Şeyhülislam Yahya Efendi, Kadı Abdurrahman Paşa, Sururi Paşa, Şair Fitnat Hanım, Gülriz Sururi, Çanakkale Gazisi İbrahim Hayrettin Ağıldere, Kâmil Tayşi, Halit Nazmi Kişmir, Ali Bozer, Yüksel Bozer, Safa Giray, Aker Akyokuş, Ali Himmet Berki, Pertev Naili Boratav, Korkut Boratav, Muammer Aksoy, Muzaffer Aksoy, Tarık Minkari'dir.⁶

B.3.1.6. Manavgat

Manavgat, Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Alanya'nın fethi ile birlikte Türklerin hâkimiyetine girmiştir. Burası Alanya Sancak Beyliği'ne bağlıdır. Manavgat'ın köyleri batı yakasında Tugay Beyleri'ne doğu yakasında ise Senir Beyleri'ne tabii olarak yaşamışlardır. 15. yüzyılın ikinci yarısında Karamanoğulları Beyliği'nin hâkimiyetinde bulunan Manavgat ve Alanya, Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğullarını ortadan kaldırmasıyla Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. 1530 yıllarına ait Osmanlı arşivlerinde Manavgat'ın Yörük toplumları ve Tımarlarının içinde nahiye olarak geçtiği görülmektedir. Manavgat 1871'de kaza olarak Alanya'ya bağlılığını devam ettirir. Manavgat, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile vilayet olan Antalya'ya kaza olarak 1924 yılında bağlanır (Şimşek, 2012: 22-24). Manavgat, Antalya'ya arası 77 km'dir. İlçenin yüzölçümü 2.283 km²'dir. Kuzeyde Isparta ili Sütçüler ilçesi, güneyde Akdeniz, doğuda İbradı, Akseki, Gündoğmuş ve Alanya ilçeleri, batıda ise Köprüçay'ı sınır olmak üzere Serik ile komşudur. İlçe tarım, deniz ve kültür turizmi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Son elli yılda turizm faaliyetlerinin artmasıyla birlikte Manavgat nüfusu 1940 yılında 1162 iken günümüzde ise 258.367

⁶ <http://www.ibradi.bel.tr/gecmisten-gunumuze-ibradi> (Erişim tarihi 28.01.2025)

olmuştur. İlçede bir belediye, 106 mahalle bulunmaktadır. Manavgat önemli bir Yörük yerleşim merkezidir. Burada, “Hacı-İsalı Yörükleri, Hacı-Obası Yörükleri, Ahmetler Yörükleri, Saraçlı Yörükleri, Serdaroğulları Yörükleri, Coşlu Yörükleri, Sülek Yörükleri, Solaklı Yörükleri, Salur Köyü Yörükleri vd.” (İslam, 2013: 65-81) yaşamaktadır. Yörükler bu bölgeden yazın serin yaylalara göçmeye devam etmektedir. Bir taraftan tarımsal faaliyetlerini sürdürmekte diğer taraftan da hayvancılık ile uğraşmaktadırlar. Eskiden göçlerin günlerce sürmesi ve bu göç esnasında yaşananlar sözlü kültür ürünlerinin ortaya çıkmasına ve yaşatılmasına imkân sağlamıştır. Sözlü kültür hâlâ canlılığını sürdürmektedir.

B.3.1.7. Serik

Anadolu Selçuklu Devleti 1207 yılında Antalya'yı, 1221 yılında da Alanya'yı fethedince; doğal olarak iki şehir arasında kalan tarihi Silyon kenti Türklerin eline geçti. Türkler buraya Karahisar-ı Teke adını vermiştir. Bölgenin yüksek ve havadar olması yönüyle burada yaşayan Türkler hayvancılıkla geçinmişlerdir. Bölge 16. Yüzyıldan itibaren Karahisar ve Serik nahiyesi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bugün her iki alanda Serik sınırları içerisinde yer alır. 19. yüzyıldan itibaren artık tamamen Serik adı kullanılmaya başlanmıştır. (G.G.Serik, 2012: 38-39). Serik, Antalya'ya 44,5 km uzaklıkta yer alır. Bu ilçenin yüzölçümü 1.353 km²'dir. Doğuda Manavgat ilçesi, güneyde Akdeniz, batıda Aksu ilçesi, kuzeyde de Burdur ve Isparta illeriyle çevrilidir. İlçenin verimli toprakları kuzeyindeki Batı Toroslardan Başlayarak ilçeyi güneyden çevreleyen Akdeniz kıyısına kadar uzanır. İlçenin batı sınırını Aksu Irmağı, doğu sınırını ise Köprüçayı belirler. İlçenin kuzey kısmı dağlıktır. Buralarda da hayvancılık yapılmaktadır (G.G.Serik, 2012: 46). Serik'in, tarım, deniz ve kültür turizmi açısından önemli bir yeri vardır. Turizm de bir marka hâline gelmiştir. 1869 tarihli Konya salnamesine göre Serik nahiyesi 17 köy, 2.022 Müslüman nüfustan oluşurken günümüzde ilçede toplamda; bir belediye, 66 mahalle ve 141.569 kişilik nüfus vardır. Serik Anadolu Selçuklu Devleti döneminden beri konargöçer nüfusa sahiptir. İlçede Honamlı, Gebizli, Eskiyörük, Karahacılı, Saçıkıralı, Karakoyunlu ve Çakal aşiretleri bulunmaktadır (Ak, 2015: 20-80). İlçenin doğal sınırları civarında eskiden büyük bir pazarın kurulduğu ve burada bine yakın dükkânın varlığından bahsedilir. Bu pazara bugün halk arasında “Pazar Köprüsü” de denir. Serik eskiden beri bir nahiye olması yönüyle merkezi bir yapıdadır. 1530 tarihli tahrir defterine göre, “Karahisar-ı Teke nahiyesi konargöçer zümrelerin yoğun olduğu bölgelerdendir.” (Karaca, 2002: 72) İlçe son yıllarda tarım ve turizmle tanınsa da hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Serik'teki konargöçer Yörükler, yazın serin yaylalara gider kışın da ilçede kalır. Göç zamanı gelince göç yollarında yaşananlar, yaylalardaki kavgalar, otlak problemleri, oralardaki teknolojik imkânların sınırlılığı vd. sözlü kültürün canlı kalmasına yardımcı

olmaktadır. Günümüzde ilçenin eğitim seviyesi yüksektir ancak elli yıl öncesine gidildiğinde imkânsızlıklardan dolayı eğitim durumunun kötü seviyelerde olduğu görülür. Serik, ata sporumuz olan güreşçilerin diyarı olarak da bilinir. Tarihî Kırkpınar yağlı güreşlerinden defalarca altın kemer almıştır.

C. Masal ile İlgili Terimler

Masal nedir?

Masalın bir halk edebiyatı türü olarak ele alınması ve türsel tanımlanması masallarla ilgili ilk bilimsel çalışmaların yapıldığı 1970’li yıllardan beri tartışılmaktadır. Her bir masal araştırmacısı derlediği malzemeye bağlı olarak bu tartışmalara katkı sunmakla birlikte aynı şeylerin tekrar edildiği de dikkatten kaçmamaktadır. Biz de masalın ne olduğu konusunu bizden öncekiler gibi sözlük maddeleri ve bilimsel tanımlardan faydalanarak ortaya koymaya çalıştık.

Türkçe sözlükte masal, edebiyat terimi olarak “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.” (TDK, 2011: 1630) olarak tanımlanırken; Devellioğlu ise “Dokunaklı ve manalı söz, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye.”(1970: 747) diye tanımladığı masalı doğunun mistik yaklaşımına göre verir. Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü’nde masala bakacak olursak “Genellikle halk tarafından oluşturulan, ağızdan ağıza ve kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların, olağanüstü yaratıkların veya tanrıların başından geçen ve tamamen hayal ürünü olan gerçek ve gerçek dışı olayların iç içe anlatıldığı hikâyedir” (Albayrak, 2004: 363) daha detaylı tanımlandığı görülür.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde geçen ansiklopedi maddesi olarak değerlendireceğimiz şu masal tanımında “Masal, olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan sözlü anlatım türü” (1986: 149) olarak tanımlanırken masallarda formel unsurların önemine değinilmiştir.

Şemsettin Sami ise masala “Çocuklara anlatılan, çoğu insanla ilgili olan ve olağan dışı hadiselerle dayanan öğüt verici hikâye. İnanılmayacak hikâye, cin, peri, hikâyesi. ... Öğüt ve ibret verici hikâye, ahlak dersi veren alegorik eser.” (1985: 830) olarak bakarken saçma sapan sözler ve boş şeyler ifadesini de kullanmaktadır. Elçin, masalı tanımlarken “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi.” (2019: 368) derken yer-kahraman ve olay hadisesine değinir. Boratav ise masalı; “Nesirle söylenmiş,

dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekte ilgisiz, anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.” (1988: 85) diyerek tanımlarken masalın inandırma iddiası içinde olmadığına vurgu yapmaktadır. E. Cem Güney; “Halkın birleşik yaratıcılığıyla meydana gelmiş sözlü mahsullerdir.” (1987: 164) diyerek masalı halkın ortak eseri ve ortak kültürünün ürünü olarak değerlendirmektedir. Abdurrahman Güzel’in ve Ali Torun’un hazırladığı eserde masal; “İnsanın gerçekte gerçeküstünü harmanlayıp, olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanları çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikâyelerdir.” (2005: 168) derken insanlar için masalların, gerçek âlemden hayal edilen âleme bir kaçış noktası olduğundan bahseder.

Saim Sakaoğlu, masalı; “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” (1999: 2) şeklinde tanımlarken derleme sahasından elde edilen ürünler bütün olayların masal dünyasında cereyan etmediğini, sıradan mekânlarda da masalların meydana geldiğini ortaya koymuştur.

Naki Tezel’e göre: masalda yer ve zaman mefhumu belli değildir. Tezel, masalı; “Peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.” (2008: 8) şeklinde tanımlamıştır.

Bilge Seyidoğlu, masal için; “Halk arasında yıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, yedi içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetlerine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.” (1985: 49) şeklinde bir tanım yaparken masallardaki kalıp sözlerin önemine vurgu yapmıştır.

Umay Günay, “Asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada, kendisine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde, geleneksel motiflerle anlatan masallar, sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır.” (2011: 665) şeklinde dile getirirken kültür birikimine ve aktarımına vurgu yapmıştır.

Ali Berat Alptekin'e göre masal; "Büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatmalardır." (2002: XI) Burada masal tanımı yapılırken şekil ve içerik ön plana çıkarılmıştır.

Esmâ Şimşek, masalı; "Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür." (2001: 3) şeklinde tanımlar ancak masallardaki kolektif bilinç ile masalların eğitici yönlerine değinmez. Reel dünya ile tahayyül edilen dünyanın sistematik bir şekilde ortaya koyulması da masal tanımlamaları içinde önemli yer tutar. Çalışmadan elde ettiğimiz verilerden de hareketle masalın, yaşadığı coğrafyadan, bireylerin içinde bulunduğu koşullardan beslendiği ve bu doğrultuda gelişim gösterdiği söylenebilir. Çalışma sahasında, Yörük kültürü yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu da elde edilen ürünlerin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Araştırma yaparken eğitilmiş kişiler, masalın ne olduğunu bildiğinden bildikleri masallar varsa bunları anlatmışlardır ya da bilmediklerini ifade etmişlerdir. Derleme yapılan sahada masal yerine "mâni, hikâye, fıkra, mesel" gibi kelimeler de kullanılmaktadır. Eğitim almamış ya da eğitimi yarıda bırakmak zorunda kalmış kaynak kişiler ise masal bilmediğini ancak hikâye, fıkra ya da mâni bildiklerini söyleyerek masalları anlatmışlardır.

Motif nedir?

Halk anlatmaları incelenirken bizde metinler Tarihi-Coğrafi (Fin) metodu kullanılarak incelendiğinden "motif"ın daha iyi kavranması gerekir. Türkçe sözlükte motif; "Kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerden her biri" (TDK, 2011: 1698) olarak geçmektedir.

"Motif Index of Folk-Literature" adlı eserin yazarı olan Stith Thompson motif; "Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsuru" (Sakaoğlu, 1988: 129) şeklinde tanımlarken motif bir edebiyat terimi olarak verir. Thompson'un meslektaşı olan Lüthi ise motif için, "Kendini an'enede muhafaza etme gücüne sahip olan, hikâye etmenin en küçük unsurudur" (1962: 18) şeklinde tanımlar. Thompson, motifte olağanüstülüğün olması gerektiğini söylerken bunları üç başlık altında değerlendirir; kişiler, olaylarda geri planda kalan şeyler ve olaylardır (Sakaoğlu, 1980: 24; Atlı, 2018: 1840).

Freedman, motif; "Birkaç farklı çalışmada ortaya çıkan bir tema olabilir" (1971: 124) şeklinde yorumlamaktadır. Metinlerden hareketle tespit edilen ortak motifler; üvey anne, çocuksuzluk, su, kıyafet değişimi, dua, değnek ve diğerlerinden oluşur.

Motif üzerine yapılan çalışmalardan ilki Veselovsky'nin (1913) motif kavramını tanımlamasıyla başlamıştır (Arvas, 2013: 214). Daha sonra altı ciltten oluşan “Motif Index of Folk-Literature”de (1932-1936) Thompson, motif kavramını 23 başlık altında (mitolojik motifler, hayvan motifleri, yasak, sihir, ölüm vd.) ele alarak inceler.

Ali Berat Alptekin'de masallarda gördüğümüz motif incelemesini halk hikâyelerine tatbik ederek, -her halk bilimci için başvuru kaynağı olan- “Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı” adlı eserinde sözlü olarak derlenmiş 70 halk hikâyesinin motiflerini incelemiştir. Bu eserde motifi “Hikâye etmenin en küçük unsuru” olarak tarif eden Alptekin, halk nesrinde motifin olabilmesi için mutlaka olağanüstülüğün olması gerektiğini belirtir (Alptekin, 2005: 89-288).

Türkiye’de motif konusunda yapılan diğer çalışmalardan bazıları şöyledir:

“Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar” (Seyidoğlu, 1975: 83-148), “Taşeli Masalları” (Alptekin, 2002:113-193), “Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması Cilt I-II.” (Şimşek, 2001: 155-395), “Afyonkarahisar Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)”, (Özçelik, 2004: 129-270), “Erzincan Masalları” (Kara, 1996: 95-322), “Yaşayan Malatya Masalları Metinler ve İncelemeler” (Yardımcı: 1990) adlı doktora tezlerinde masallara motifler tatbik edilmiştir. Türk destanlarında ise “Köroğlu’nun Ortaya Çıkışı” (Karadavut, 2002: 84-122) adlı eserde motif incelemesine yer verilmiştir. Diğer türlerde çalışma yapanlar için bkz.⁷

Bu eserlerde yapılan motif uygulamaları ile Türklere ait motifler tespit edilmiştir. Bundan sonrasında da yapılacak çalışmalarla, yeni eklenecek motiflerin çıkması olağandır.

Tip nedir?

Masallar sınıflandırılırken “motif” konusu kadar “tip” konusu da önem arz etmektedir. Karadavut, tip kavramını iki farklı anlamda ve yapıda değerlendirmek gerektiğinden bahseder. Birinci olarak modern edebiyatta görülen, karakterlerin temsilcisi ve genel bir edebiyat terimi olan tip, ikinci olarak ise -konumuzun temel unsurlarından biri- masal terimi olan tiptir (2015: 436). Genel bir edebiyat terimi olan “tip” Türkçe Sözlük’te “Aynı cinsten bütün varlıkları veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek, tür ve çeşit” (TDK, 2011: 2357) olarak yer almaktadır. Burada tipin karakterlerin temsilcisi olarak değerlendirildiği görülmektedir. M.Tekin, edebi eser merkezli tanımında “Tip diye nitelenen kişi, toplumsal kimliğiyle ‘temsili’ bir nitelik taşır. O, kendinin dışında kalan değerlerin temsilcisidir.” (Tekin, 2022: 105) şeklinde yer vermektedir. M. Kaplan, “Tip Tahlilleri”nde, “Tipler sosyal bakımdan manalıdır. Karakterleri aynı, basit, sabit karakterli,

⁷ Detaylı bilgi için bkz. Ali Berat Alptekin’in “Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı” adlı eseri.

küçük farklarla aynı devirde yazılan başka eserlerde de rastlanan (genel) kişiler” (1985: 5) olarak tanımlar. M. Belge (2014: 22-23), D. Yıldırım (1999: 17-18), A. B. Ercilasun (1998: 14) ve diğer araştırmacılar “tip” tanımı yaparlarken onun sabit, durağan yönünü vurgulamaktadır.

Kara Düzgün, sözlü edebiyat ürünlerinde tip unsurunun mutlaka kullanılacağından bahsederken bu ürünlerin toplumun kolektif değerlerini bir arada sunan ürünler olduğuna da değinmektedir. Değerlerin, dinleyicilere kahraman konumundaki karakterler tarafından yansıtıldığını söyler. Milletin ortak değerlerinin bütün hâline gelmesi ise tipin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Halk hikâyesi, destan, masal vd. sözlü edebiyat ürünlerindeki kahramanların ya da karakterlerin tümü tipin temsilcisidir. Sözlü edebiyat verimlerinden masal türünün kahramanları da tam anlamıyla tiptir (Kara Düzgün, 2014: 49).

Masal terimi olarak tipe bakacak olursak; Alptekin’in özetlediği ansiklopedi maddesi olarak “Tip bağımsız olarak var olabilen geleneksel bir masaldır. Tip, tam bir masal olarak karşımıza çıkabilir. Fakat az da olsa bir masal birden fazla tipin birleşmesinden de meydana gelebilir. Tipin içerisinde birden fazla da motif bulunabilir” (Alptekin, 2002: 53). Odaman ve Karadavut’un masallarda tip konulu makalesinde de Alptekin’in bahsettiği motif-tip ilişkisi “Masallar içerisinde her birisi özel hususiyet barındıran bir hareket, bir nesne, bir varlık veya bir tip olabilen çeşitli motifler barındırmaktadır. Bu motiflerin bazıları tip olarak nitelendirilmektedir. Peri kızı tipi, dev tipi, cadı kadın tipi gibi tipler masal kadrosunun olağanüstülük içeren kişilerini oluşturur.” (2022: 1205) şeklinde ifade edilmektedir.

Tip, ortaya çıktığı ve yaşadığı toplumun ortak yönlerini koruduğu sürece yayılıp toplum tarafından kabul edilir ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenir. Tipe, yeni unsurlar ilave edilse de bu durum tipin belirgin özelliklerini değiştirmez. Bununla birlikte masaldaki kahramanların tip statüsünde olması, masal tasniflerinde tiplerden yararlanılmasına imkân sağlamaktadır. Bir tür ile ilgili yapılacak tasnifte; türün değişmez unsurları kullanıldığı oranda başarı elde edilir (Kara Düzgün, 2014: 49-51). Bu açıdan bakıldığında tip katalogları ve bunların çağın gereklerine göre hazırlanması da masal araştırmacılarının işini sistematik hâle getirmesi ve Türk masal külliyyatının oluşması açısından önemlidir.

Masalların Sınıflandırılması ve Tip Katalogları

Tip, motif ve işlev temelli ilk sınıflandırmayı Antti Aarne, Stith Thompson ve Vladimir Propp yapmıştır. Propp diğer iki araştırmadan farklı olarak masalları işlevine göre incelemiştir (Harun ve Jamaludin, 2013: 353). Aarne ve Thompson, “The Types of the

Folktale” adlı eserde tip ve motif üzerine çalışmıştır. Sınıflandırmanın esasını Hayvan masalları, asıl masallar ve fıkralı masallar olmak üzere üç ana grup oluşturur.

Masal sınıflandırma çalışmalarının en sonuncusu Hans Jörg Uther’in (2004) hazırladığı üç ciltten oluşan “The Types of International Folktales” (Uluslararası Masal Tipleri), adlı eserdir. Bu çalışmanın ilk iki cildini tip kataloğu, üçüncü cildini ise ekler ve oluşturur (Uther, 2004: 11-14). Saim Sakaoğlu, “Türk Masallarının Tip ve Motif Kataloğunu Hazırlama Sorunları” adlı makalesinde Uther’in alana yaptığı katkıları eski-yeni bağlamında değerlendirirken sonuç kısmında da masallarla ilgili yapılacak çalışmalar için araştırmacılara ve destekleyici kurumlara da bazı tekliflerde bulunmuştur (2015: 545-554). AaTh sınıflandırmasındaki üç başlık Uther’in çalışmasında yediye yükseltilmiştir. Bunlar; “hayvan hikâyeleri, sihir hikâyeleri, dini hikâyeler, gerçekçi hikâyeler, aptal devlerin hikâyeleri, anekdotlar ve şakalar, formül masallarıdır” (Balci, 2019: 9). Altıncı ve yedinci sınıflandırma kitabın ikinci cildinde yer almaktadır.

Aarne-Thompson, “Asıl Masallar” ve “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” adlı başlıklara yer verirken Uther, “sınıflandırmasında bu başlıkları kaldırılmış ve ‘Asıl Masallar’ başlığı altında yer alan ‘Sihir (Büyü) Masalları’, ‘Dinî Masallar’, ‘Kısa Romantik Masallar’ ve ‘Aptal Dev Masalları’ adlı alt başlıklara üst başlık olarak yer verilmiştir.” (Fedakar, 2011: 77). Fedakar, Uther’in sınıflandırmasının alandaki bazı problemleri çözdüğünü ancak bir özelliği merkez alarak sınıflandırmanın ortaya çıkardığı sorunların önceki çalışmada olduğu gibi Uther’de de görüldüğünü söyler.

Masalları konularına göre sınıflandıran ilk kişi Volkov (1924)’dur. Günay, Volkov’un sınıflandırmasını şöyle vermektedir:

1. Haksız yere eza edilenler hakkında
2. Aptal kahraman hakkında
3. Üç erkek kahraman hakkında
4. Ejderle Savaş hakkında
5. Ele geçirilen kızlar hakkında
6. Akıllı genç kız hakkında
7. Sihir ve büyü yapılanlar hakkında
8. Tılsım sahibi hakkında

9. Sihirli nesnelerin sahibi hakkında

10. Sadakatsiz kadınlar hakkında (Günay, 2011: 23; Balcı, 2019: 10).

Warker ve Uysal da konusuna göre masalları gruplamıştır. Warren S. Warker ile Edip Uysal'ın, konusuna göre masal sınıflandırması şöyledir:

1. Tabiatüstü Masallar
2. Şaşırtıcı ve Hünerli İstidlali Masallar
3. Mizahî Masallar
4. Ahlakî Masallar
5. Köroğlu
6. Dini Küçük Düşürücü Masallar
7. Fıkralar (Oğuz vd., 2016: 153).

Mehmet Tuğrul'un 1969'da "Mahmutgazi Köyünün Halk Edebiyatı (Menkabe, Hikâye, Masal, Fıkra)" adlı doktora çalışmasında 158 metin, konularına göre tasnif edilmiştir.

Çeşitli araştırmacılarca masalların farklı sınıflandırılmaları yapılmıştır. 1968 yılında önce akademik donanım kazanıp sonra da sahada derleme yöntemiyle elde ettiği masalları tasnif eden, masal araştırmaları alanında önde gelen isimlerden Saim Sakaoğlu "Gümüşhane Masalları (Metin Toplama ve Tahlil)" adlı doktora çalışmasını 1971 yılında tamamlamıştır. Sakaoğlu, bu çalışmasında elde edilen ürünleri dört ana bölüm şeklinde tasnif etmiştir. Bunlar:

1. "Hayvan Masalları,
2. Asıl Masallar,
3. Zincirlemeli Masallar
4. Fıkralar"dır (1999: 10-15).

A.B. Alptekin, "Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması" adlı bir doktora tezi hazırlamıştır. Alptekin, Taşeli Masalları adlı kitabında Thompson'un "The Types of the Folktale" adlı eserindeki sınıflandırmaya yer vermiştir. Thompson'ın sınıflandırması şöyledir:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Bu Grupların Dışında Kalan Masallar (Alptekin, 2002: 35).

W. Eberhard ve P. N. Boratav, “2500 civarında Türk masalı üzerinde yaptıkları incelemeler sonucu tespit ettikleri 378 masal tipini 23 başlık altında tasnif etmişlerdir.” (Özçelik, 2004: 10). Eberhard ve Boratav’ın hazırladığı (1953) “Typen Türkische Volksmärchen” (Türk Masal Kataloğu) adlı eser, TTV ve EB kısaltmasıyla günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. TTV’de yeni tespit edilecek tipler için bir boşluk bırakılmamıştır. Bu yönüyle eksiktir ancak o yıllarda böyle bir çalışma yapılmış olması da alan açısından bir kazanımdır. Türk masal kataloğunun hâlâ hazırlanmamış olması ve incelenen masalların AaTh’ye göre incelenmesi bazı araştırmacılarca eleştirilmiştir. Arvas, “Ne yazık ki, ülkemizde folklorik eserlerin motif açısından incelenmesinde sadece Thompson’un görüşleri dikkate alınmıştır. Oysa motife yönelik bu görüşlerin yeterli olmadığı, başka bakış açılarına da ihtiyaç olduğu bir gerçektir” (2013: 214) şeklinde ifade etmiştir.

TTV’nin Türk masal araştırmaları için yetersiz olduğunu söyleyen Sakaoğlu (2010: 43), TTV’nin uluslararası kataloglama sistemiyle de uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Balcı ise bu sorunun çözümü için kitabın Almanca tercümesini yapmıştır. Balcı, “378 tipin varyant ve versiyonlarını yeniden tespit ettik. Sonra 413 tipi kataloğa ekledik. Bununla beraber her bir madde başında ileride eklenebilecek muhtemel tipleri düşünerek yeni tip için 15’er boşluk bıraktık.” (2019: 11) diyerek açıklama yapmıştır.

Kuram

Kuram kelimesi kurma fiilinden türemiştir. Taşdelen, kuramı; bilgi edinme sürecinin herhangi bir evresinde ortaya atılan, insana, doğal ve sosyal çevresini belli oranlarda denetleme imkânı tanıyan, bilimsel güvenilirliği olan genel bilgi ve açıklama düzeni olarak tanımlar (2003: 152). Türkçe Sözlük’te ise kuram: “Uygulamalardan bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi. Belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünü. Sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar bütünü.” (TDK, 2011: 1528) olarak tanımlanmıştır.

Performans (İcra) Kuramı

Halk bilimi araştırma ve incelemelerinde ortaya atılan, benimsenme ve uygulanma alanı her geçen gün daha da genişleyen kuramsal yaklaşım ve yöntem, bağlam merkezli yaklaşımların en etkin yöntemi olan “Performans (İcra) Yöntemi”dir (Ekici, 2013: 128). 1964 yılında Dundes’in “Doku, Metin ve Bağlam (Text, Texture and Context)” adlı makalesi, performans yönteminin ilk haber vericisi olarak ortaya çıkar. Bu kuram 1970’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Ersoy, performans (icra) kuramını: “performans kavramı, icra veya gösterim anlamında folklorun işlevselliğini ön plâna çıkaran tüm yaklaşımları bünyesinde toplayan geniş bir şemsiye terim olarak” (2004: 57) tanımlamaktadır. Bağlam merkezli kuramlardan biri olan performans (icra) kuramı; anlatıcının, dinleyicinin ve bağlamın birlikte değerlendirilmesini esas almaktadır. Bu üç unsurun sadece birisini kullanarak halk bilgisi ve halk edebiyatı yaratmalarının incelenmesi büyük eksiklikler meydana getireceğinden çalışmanın bir bütünlük oluşturması ve beklenen faydaya erişilebilmesi için her üç unsur ayrılmadan değerlendirilmelidir.

Dundes’e göre, “Herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebilir” (2006: 108). Sahadan derleme yaparken odak merkezine metni alan derlemeci, bağlamı göz ardı edebilmektedir (Gümü, 2018: 142). Performans (icra) kuramı bu eksikliklerin giderilmesinde, metnin haricinde dinleyicinin ve bağlamın da ne derece önem arz ettiğini göstermektedir. Ekici, kuramın bu özelliğini; “halk bilgisi ürünlerinin derlenip, incelenmesinde sadece metni yeterli görmeyen bu düşünce bizim için oldukça önemlidir” (1998: 26) diyerek açıklar.

D. Antalya Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar

1. Yavuz Uysal, (2008). *Gazipaşa’da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri*. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
2. İsmail Emre Korkmaz, (2010). *Gazipaşa Masalları ve Bunların Eğitimdeki Yeri*. T.C. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
3. Zübeyir Demirel, (2014). *Gündoğmuş (Antalya) İlçe Merkez Folkloru*. T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
4. Fethiye Erken, (2019). *Korkuteli İlçesi ve Köyleri Folkloru (Derleme, İnceleme)*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
5. Burcu Baysal, (2019). *Hayta Yörüklerinin Folkloru (Antalya İli Örneğinde)*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

6. Hüseyin Çimrin, (2012). *Antalya Folkloru*. Kutlu-Avcı Ofset, Antalya.
7. Sabiha Nevin İslam, (2013). *Antalya İli Manavgat İlçesi ve Köyleri Halk Kültürleri*. Kültür Ajans Yayınları, Ankara.
8. Sedat Çolak, (2021). *Alanya Masalları*. T.C. Alanya Belediyesi Yayınları, (ed. Dr. Yavuz Uysal), İstanbul.

E. Türkiye'de Masal Çalışmaları

Rugeş Demir'in 2023 yılında tamamladığı "Mardin Masalları: İnceleme-Metin" adlı doktora tezinde masal kitapları ve lisansüstü masal çalışmaları hakkında detaylı bilgi verildiğinden aynı eserler tekrar edilmek istenmemiştir. Çalışmalar alfabetik sırayla verilmiştir. Burada 2023 yılı ve sonrasında hazırlanan masal çalışmalarına yer verilmiştir.

1. Armağan Altay, (2023). *Halkın Sesi, Yazarın Sözü: Folkloradan Edebiyata Çağdaş Türk Masalı* T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne.
2. Aykut Yaşar Kotancı, (2023). *Azerbaycan Peri Masallarının Arketipsel Sembolizm Bağlamında İncelenmesi*. T.C. Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Ardahan.
3. Ayşe Çelik Kan, (2023). *Artvin Yöresinden Derlenen Masallar Üzerinde İncelemeler*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta.
4. Burcu Narda Sarhuş, (2023). *Anadolu ve Hint Masallarında Dört Element: Toprak, Hava, Ateş ve Su*. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir.
5. Fatma Zehra Uğurcan, (2023). *Şor Masalları (İnceleme-Metin)*. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
6. Mehtap Müçük, (2023). *Türk Dünyası Masallarında Olumsuz Tipler*. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
7. Rugeş Demir, (2023). *Mardin Masalları: İnceleme-Metin*. T.C. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kastamonu.
8. Tuğba Karakaya, (2023). *Kırım Karay Masallarının Arketipsel Sembolizm Bağlamında İncelenmesi (Metin Aktarımı- Tıpkıbasım)*. T.C. Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Ardahan.

9. Elif Alakuş, (2024). *Balkan Türklerinin Masallarında Kadın Tipler Üzerine Bir İnceleme*. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
10. Hacer Akçaalan, (2024). *Tophumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kütahya Masallarında Kadın*. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Uşak.
11. Hüseyin Tunca, (2024). *Anadolu Türk Masallarında Kahramanın Yolculuğu*. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
12. Mehmet Yusuf Aslan, (2024), *Diyarbakır Masalları ve Sembolik Açidan İncelenmesi*. T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
13. Miyase Güzel Yanpınar, (2024). *Axel Olrik'in Epik Yasalar Kuramı'na Göre Konya Masallarının Tahlili (İnceleme-Metin)*. T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya.
14. Özge Mazırık Çamlı, (2024). *Arketipsel Sembolizm Bağlamında Masallarda Öze Dönüş Yolculuğu (Gaziantep Masalları Örneği)*. T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Gaziantep.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU ANTALYA MASALLARININ TİP YAPISI, TAHLİLİ VE VARYANTLARI

1.1. Masalların Tip Yapısı, Tasnifi, Tahlili ve Varyantları

Masalların Tip Yapısı

Ortak mirasımız olan masallar kültürel değerlerin aktarımı, hoşça vakit geçirme, psikolojik açıdan rahatlama, toplum içinde uygun davranış sergileme gibi işlevleri yerine getirmektedir (Bascom, 2010: 71-72). Masalların bu işlevleri tipler sayesinde gerçekleşmektedir. Bu özellikleri ihtiva eden masal kahramanlarının tip kataloğu, ilk olarak V. W. Eberhard ve P.N. Boratav'ın (1953) "Typen Türkischer Volksmärchen" adlı eserinde 378 tip, 23 başlık altında toplanmıştır (Sakaoğlu, 2010: 43).

Masalların Tasnifi

İncelenen 70 masal metni Antti Aarne-Stith Thompson tasnifi esas alınarak sınıflandırılmıştır. Bu masalların sayı olarak dağılımı şöyledir:

1. Hayvan Masalları: 14
2. Asıl Halk Masalları: 46
3. Fıkralar: 9
4. Zincirlemeli Masallar: 1

Antti Aarne- Stith Thompson, "The Types of the Folktale", Helsinki (1964). (Bu katalog çalışmamızda "AaTh" olarak kısaltılmıştır.)

Metinler, Aarne-Thompson kataloğundaki başlıklardan hangisine dâhil ise, aşağıda gösterilmiştir. Masallarda asıl halk masalları diğer masallardan daha fazladır.

Masalların Tahlili, Tip Numaraları ve Varyantları

Bu bölümde, metinler kısmında verilen 70 Doğu Antalya masalı için şu yol izlenmiştir: Masallara, Eberhard-Boratav, Aarne-Thompson kataloglarındaki numaralar verilmiştir. İki katalogda da benzerleri bulunamayan masalların tip numarası kısmına (–) çizgi konulmuştur. Aarne-Thompson ve Eberhard-Boratav kataloglarının karşılaştırılması Metin

Ekici'nin tercüme ettiği “İki Masal Tipi Kataloğunun Karşılaştırılmalı Listesi⁸”ne göre yapılmıştır. Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden saha derlemesiyle ortaya çıkan masal konulu lisansüstü tezlerdeki ve diğer bilimsel çalışmalarda masalların varyantları incelenmiştir. Varyant incelemesi için çalışmaya alınan lisansüstü tezler ve diğer bilimsel çalışmalar liste şeklinde aşağıdaki gibi verilerek, masalların altında da alfabetik sıra takip edilmiştir. Alfabetik sıra ile verilen harflerin önündeki (–) çizgi çalışmada varyantın tespit edilemediğini belirtmektedir. Çalışmalar, kaynakçada tam künye olarak yer aldığı için burada sadece eser adları ile verilmiştir. Varyant incelemesinde faydalanılan çalışmalar şöyledir:

- a- Akdeniz Bölgesi, Ali Berat Alptekin, Taşeli Masalları.
- b- Akdeniz Bölgesi, Esmâ Şimşek, Yukarıçukurova Masalları.
- c- Doğu Anadolu Bölgesi, Bilge Seyidoğlu, Erzurum Masalları.
- ç- Doğu Anadolu Bölgesi, Ruhi Kara, Erzincan Masalları.
- d- Doğu Anadolu Bölgesi, Yılmaz Kaval, Tunceli Masalları.
- e- Ege Bölgesi, Mehmet Naci Önal, Muğla Masalları.
- f- Ege Bölgesi, Mehmet Özçelik, Afyonkarahisar Masalları.
- g- Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Behiye Köksel, Gaziantep Masalları.
- ğ- Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Rugeş Demir, Mardin Masalları.
- h- İç Anadolu Bölgesi, Meltem Yılmaz, Kırşehir Masalları.
- ı- İç Anadolu Bölgesi, Seyit Emiroğlu, Meram (Konya) Masalları.
- i- Karadeniz Bölgesi, Ayşe Çelik Kan, Artvin Masalları.
- j- Karadeniz Bölgesi, Mehmet Sargın, Tokat Masalları.
- k- Karadeniz Bölgesi, Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları.
- l- Marmara Bölgesi, Mustafa Gültekin, Balıkesir Masal Anası.
- m- Marmara Bölgesi, Satı Kumartaşlıoğlu, Balıkesir Masalları.

Türkiye'deki varyantları: masalların altında aşağıdaki gibi alfabetik sıra ile verilmiştir.

⁸ H. Jason ve O. Schnitzler, “İki Masal Tipi Kataloğunun Karşılaştırılmalı Listesi”, Çev. Metin Ekici, Milli Folklor, S. 46, 2000: 22-39.

“a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, m-.”

Masalın adı, tip numaraları, teması, konusu, sonuç, olay akışı, başlangıç durumu, kahramanı harekete geçiren unsur /olay, kahramanın serüvenleri ve sonuç durumu hazırlanırken şablon olarak M. Naci ÖNAL’ın “*Muğla Masalları*” eserinden faydalanılmıştır.

1.1.1. Birinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Tilki

Tip numaraları: TTV: 1, AaTh: 41.

Teması: İntikam

Konusu: Balıkçının balıklarını çalan tilkinin ayı ile serüveni.

Sonuç: Kaba kuvvetle her şey çözülemez. Arkadaşlar, birbirine güvenmeli, asla birbirine zarar vermemelidir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yaşlı bir tilki vardır ve artık herkese rezil olmaktadır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Aç kalan tilki yiyecek bulmak için yola çıkar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilki, yolda bir at ile karşılaşır ve ata yiyecek bir şeyler olup olmadığını sorar.

2. At ileride bir dere olduğunu ve orada balık olduğunu söyler.

3. Tilki, balık tutan balıkçının balıklarını çalmak için plan yapar.

4. Tilki, avcının köpeğini getirmedeği bir gün avcıyı kandırarak arabasına biner ve bütün balıkları çalar.

5. Balıklar o kadar çoktur ki yiyerek bitiremez ve yoldan geçen ayı ile çakala da balık ikram eder.

6. Ayı, tilkiye balıkları nereden bulduğunu sorar. Tilki de üzümünü yiyip bağıni sormamalarını söyler.

7. Tilkinin bu sözüne ayı çok kızar ve onu öldüreceğini söyler.

8. Tilki, ölümden kurtulmak için hemen bir kurnazlık yapar ve balıkları dereden tuttuğunu söyler. Ayı da bunu nasıl yapabileceğini sorar.

9. Tilki, ayıya nalburdan ip, sepet gibi malzemeleri alıp gelmesini bu durumda kendisine yardım edeceğini söyler.

10. Ayı, balık tutmak için gerekli malzemeleri alıp gelir. Tilki, ayının kuyruğuna ip ve bu ipe de taş bağlayarak ayının dereye inmesini sağlar.

11. Ayı, dereye indiği sırada tilki, ayının kuyruğunu koparttırır. Ayı suyun içinde kuyruk acısıyla kıvrılır.
12. Ayıyı öldürmeye çalışan tilki de oradan hızla kaçıp uzaklaşır.
13. Kuyruk acısı olan ayı, yavaş yavaş tilkinin peşine düşer ve onu aramaya başlar.
14. Ayı, yolda gördüğü çiftçiye, tilkiyi görüp görmediğini sorar. Çiftçi de tilkinin hızla oradan koşup geçtiğini söyler.
15. Ayı, bir oraya bir buraya koşarken tilkinin izine rastlar ve onu yakalar.
16. Ayı yakaladığı tilkiyi: “Bana niye tuzak kurdun?” diyerek döver.
17. Ayı, tilkiyi döverken dört avcının geldiğini görür ve tilkiden kendisini avcılardan kurtarmasını ister.
18. Tilki, ayıya çuvala girmesini ve böylece avcılardan kurtulacağını söyler.

Sonuç Durumu

1. Tilkinin kurtarma vaadiyle çuvala soktuğu ayıyı, avcılar vurup öldürür. Tilkiyi arabasına bindiren balıkçı da tilkinin ve balıklarının hepsinin yerinde olmadığını görür. Yaşlı tilki hâlâ insanları kandırmaya devam etmektedir.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, (m, s. 212-214).

Değişik şekiller:

- 1- Masalın girişi farklıdır: Tilki, taşın tepesinde otururken yolda giden arabacının selesindeki balıkları görünce onları arabacıdan habersiz yola ata ata bitirdikten sonra arabadan inerek bütün balıkları toplar. Balıkları kuytu bir yerde yerken ayı gelir ve bu balıkların az olduğunu söyler (m).
- 2- Balığın tutulduğu yerler farklıdır: Ayı, balık tutmak için göle ve havuza girer (m).
- 3- Ayının kuyruğu suyun içinde buz tuttuğu için kopar (m).
- 4- Tilki, kendisini kovalayan ayıdan dayak yemez. Bir ağacın dalının üstünden geçip kaçırır (m).
- 5- Ayının konuştuğu çiftçi yoktur (m).
- 6- Masalın sonunda ayı, ağacın dalına sıkışıp kalır ancak ölmez (m).

1.1.2. İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Tilki ile Yılan

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Arkadaşlık, dürüstlük ve dostluk

Konusu: Arkadaş olan tilkiyle yılan dereden geçeceği sırada yılan, tilkiden yardım ister. Yılan, kendisine yardım eden tilkiyi öldürmeye çalışır.

Sonuç: Arkadaşlar, birbirine güvenmeli, asla birbirine zarar vermemeliler. Arkadaşlık ve insanlık dürüst olmayı gerektirir. İnsanlar birbirine ihanet etmemeliler.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yılan ile tilki arkadaş olur.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Birlikte bir yere giderken önlerine çıkan bir dereden karşıya geçmek isterler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Yılan, sudan geçemeyeceği için tilkiden yardım ister.
2. Tilki, yılanı yardım etmeyi kabul eder.
3. Yılan, tilkinin boynuna dolanır ve dereyi geçmek için suya girerler.
4. Yılan, derenin ortasını geçince tilkiyi boğmak için boynunu sıkıştırmaya başlar.
3. Tilki, yılanın kendisini öldürmesini engeller.

Sonuç Durumu

1. Tilki, öldürdüğü yılanı toprağa dosdoğru uzattıktan sonra eğri büğrü arkadaşlık istemediğini böyle dosdoğru olması gerektiğini söyler.

Türkiye'deki Varyantları:

a—, b—, c—, ç—, (d, s. 651-652), e—, f—, g—, ğ—, h—, ı—, (i, s. 312), (j, s. 1047), k—, l—, (m, s. 210-211).

Değişik şekiller:

1- Yılan ile tilki arasındaki bağ farklılık gösterir: Tilkiyle yılan sağdıç olur (m). Tilkiyle yılan kardeş olurlar (d, j)

2- Birlikte yaşamaya başlarlar ama tilki sürekli şüphe içindedir (d).

3- Yılan tilkinin beline dolanır (m).

4- Öleceğini anlayan tilkinin, yılanı söylediği sözler farklıdır: Tilki, yılanı: suyu geçemeyeceğini helallik almak için yüzünü görmek istediğini (d), yılanın yüzüne son defa bakmak istediğini (i), gözünden öpmek istediğini (m), söyler.

5- Tilkiyle yılanın geçtikleri yerler farklıdır: Birlikte denizden geçerler (j).

6- Tilkinin öldürüp yere dümdüz serdiği yılanı söylediği sözler farklıdır: Tilki, yılanı: Eğri meğri kardeş istemediğini (d), kevrüm kuvrüm arkadaş istemediğini (j), eğri meğri sağdıç istemediğini (m) söyler.

1.1.3. Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Saf Horoz ile Tilki

Tip numaraları: TTV: 2, AaTh: 61, 62, 222.

Teması: Kurnazlık, aldatmak, yalan.

Konusu: Tilki, ağacın dalına tüneyen saf horozu sesinin çok güzel olduğunu söyleyerek ötmesini sağlar ve onu yer.

Sonuç: Herkesin söylediğine inanılmamalıdır. Dostu, düşmanı iyi bilmek gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ağaçta tüneyen bir horoz vardır ve ava çıkan tilkiye rast gelir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Tilki, horozu seslenerek sesinin çok güzel olduğunu söyler ve ötmesini ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilkinin gerçek niyetini göremeyen horoz ötmeye başlar.

2. Ötmeye başlayan horoz ağzındaki lokmayı yere düşürür.

3. Öterken dengesini kaybeden horozun kendisi de yere düşer.

4. Kurnaz tilki amacına ulaşır ve istediğini alır.

Sonuç Durumu

1. Böylece saf horoz, avlanmaya çıkan tilkiye av olur.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, (e, s. 470), f-, g-, ğ-, h-, ı-, (i, s. 311-312), (j, s. 1047), k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıcı farklıdır: Arkadaş olan tilki ile horoz kümeste buluşur ve tilki her gün bir tavuğu götürür. Bunu gören horoz arkadaşı olduğundan tilkiye bir şey demez (e), her gün dağın başında öten horozu yemek için tilki, horoza abdest aldığını ve birlikte namaz kılmak istediğini söyler (i), tilki horoza yanına gelmesini kendisiyle sohbet etmek istediğini söyler (j).

2- Kahraman ölmekten kurtulur: Horoz kendisini yakalayan tilkinin elinden dedesinin avını yemeden önce dua ettiğini ve böylece avının hiç kesilmediğini söyleyerek, yakaladığı boşlukta tilkinin elinden kaçır (e), horoz, tilkiye birlikte namaz kılmanın sevap olduğunu düşünerek biraz beklemesini tazının da geldiğini birlikte cemaat olacaklarını söyleyerek tilkinin elinden kurtulur (i), tilkinin kendisini yiyeceğini anlayan horoz, “Haber saldım tazıya...” diyerek kurtulur (j).

1.1.4. Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Tosbağa ile Tilki

Tip numaraları: TTV: 4, AaTh: 275.

Teması: Kurnazlık, aldatmak, yalan.

Konusu: Tilki ile ortak ekin eken tosbağa ve arkadaşının kendilerini aldatmak isteyen kurnaz tilkiye dersini vermesi.

Sonuç: Herkesin söylediğine inanılmamalıdır. Dostu, düşmanı iyi bilip kurnazlığı alt etmek gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir tilki vardır ve tilki, bir gün yola çıkar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Tilki, yolda giderken karşısına bir tosbağa çıkar.

2. Tosbağa, tilkiye kendisini de yanına almasını ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilki, tosbağanın teklifini kabul eder ve birlikte yola çıkarlar.

2. Tosbağa ve tilki birlikte giderken karşılarına yala çıkar ve onlarla gelmek istediğini söyler.

3. Tosbağa, tilki ve yala birlikte giderken bir ovaya varırlar.

4. Üçü birlikte ekin ekmeye karar verirler.

5. Hasat vakti gelince: “Üçümüz aynı yandan koşalım. Çeçin üstüne oturan iki kişi etini alsın.

Diğeri açıkta kalsın.” diye anlaşılırlar.

6. Tosbağa koşamayacağı için arkadaşı olan saklaç tosbağanın çeçe gidip oturmasını ister.
8. Tosbağa, yalçaya da tilkiyi kuyruğundan tutmasını söyleyince o da kabul eder.
9. Tilki, yarışmayı başlatır ve yala, tilkinin kuyruğundan tutar.
10. Yala, ikinci çeçin içine girer.
11. Tilki, yalayı durdurup ilk çeçin yanına gelir. Çeçin içindeki saklaç tosbağanın arkadaşı tosbağa, çeçin içinden çıkar ve çeçe oturarak tilkiye: “Allah bir.” der.
12. İkinci çeçe koşan tilki, çeçe oturmak isterken çeçe saklanan yala, çeçe oturarak tilkiye: “Ha domuz ha üstüme mi oturacaksın?” der.

Sonuç Durumu

1. Yala ve tosbağa ekini alıp eve giderken tilki de açıkta kalır.

Türkiye’deki Varyantları:

(a, s. 63), b-, c-, ç-, d-, (e, s. 484), f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, (m, s. 203).

Değişik şekiller:

- 1- Masalın başlangıcında ekilen mahsul farklıdır: Tarlaya soğan ekerler (e).
- 2-Kahramanların isimleri farklıdır: Kahramanlar; kurnaz kaplumbağa (a), kaplumbağa ve yengeç (e), kara böcü (m), olarak geçer.
- 3- Tilki, tembellik eder: Tilki hasat zamanı tembellik edip işten kaçır (a). Ekin ekerken tilki, taşın arkadaşlarını ezeceği için, taşı tuttuğunu bahane edip taşla yaslanıp çalışmaz, kısıklı ve tosbağa çalışır (m).
- 4- Ekinin başını almak isteyen tilki, sabah ilk gidenin ekinin baş kısmını alabileceğini söyler (a), hızlı koşan ekini alır (a, m).
- 5- Yarış esnasında kısıklı, tilkinin üstüne çıkar (m).
- 6- Kaplumbağanın harman yerine gidişi ile ilgili bilgiler farklıdır: Kaplumbağanın kardeşi ekinin (samanın) içine önceden saklanır (a). Kaplumbağa, tarlaya geceden gider (e).
- 7- Kaplumbağa, yavrularına; giden yiğide yolun dayanmayacağını söyler (e).
- 8- Yarışı kaybeden tilki, çiftçiden horoz istese de çiftçi, köpeğini çuvala koyup horoz diyerek tilkiye hediye eder. Bunu gören tilki bayıra doğru kaçır (m).

1.1.5. Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ayı ile Tilki’nin [Ortaklığı]

Tip numaraları: TTV: 1, AaTh: 36, 41.

Teması: Akıllı olmak, kurnaz olmak, sahtekârlık.

Konusu: Ayı ile tilki ortak çiftçilik yapar. Tilki, harman vakti gelince her seferinde ayıyı kandırmayı başarır.

Sonuç: Hile yapmak, insanları aldatmak kötüdür. Fiziksel olarak iri görünmek her zaman güçlü olunduğunu göstermez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ayı ile tilki birlikte bir şeyler ekmek ister.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Ayı ile tilki birlikte soğan ekmeye karar verir. İkisi çiftçilik yaparlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ayı ile tilki tarlaya soğan eker.

2. Hasat vakti gelince tilki ürünün dibini (kök kısmını) almayı, ayıya da üstünü (baş kısmını) vermeyi teklif eder.

3. Ayı da teklifi kabul eder. Tilki, bütün soğanın köklerini alıp evine götürür.

4. Tilki ile ayı sonrasında bir ortaklık daha yapar ve tarlaya ekin ekerler.

5. Tilki geçen seferde kendisinin üst kısmını aldığını bu kez ekinin başını kendisinin alması gerektiğini, alt kısmını da ayının alması gerektiğini söyler ve anlaşırlar.

6. Harman zamanı gelince ekinin üst (başak) kısmını tilki, alt (sap) kısmını da ayı alır. Tilki, ayıyı kandırır.

7. Yine bir gün tilki ile ayı üzüm yemeye karar verirler. Tilki, ağaca çıkamayacağını söyler. Ayı ağacın başına çıkar ve üzümleri aşağıya atar.

8. Ayı, tilkiden kendisine de üzüm ayırmasını ister. Tilki de aşağıya düşen üzümleri yer ve doyduktan sonra telef eder. Ayıya hiç bırakmaz.

9. Ayı aşağıya inince tilkiye üzümlerini sorar. Tilki de burnuna iki üzüm sokar işte bundan başka üzüm yok der.

10. Bu duruma sinirlenen ayı da tilkiyi öldürmeye karar verir.

Sonuç Durumu

1. Ayıyı sürekli aldatan ve öldürüleceğini anlayan tilki kaçarak izini kaybettirir.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, [e (e1, s. 313); (e2, s. 468-469)], f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, (m, s. 81).

Değişik şekiller:

1- Masalın başlangıcı farklıdır: Tilki, daha önce bağcıdan dayak yediği için üzüm yedikçe girdiği delikten çıkıp çıkamayacağını ölçer (e1), tilki ile ayı delikten bağa girer. Üzümü yiyince karınları şişer ancak tilki zayıf olduğu için delikten geri çıkar (e2).

2- Kahramanlar farklıdır: Tilki ile kurt arkadaş olur (m).

3- Dayak yiyen ayı, tilkiyi kovalarken kuyuya düşer (e1).

3- Masalların sonu farklı biter: Tilkiyi yakalayan ayı onu bir ağacın arasına koyarak döver (e1). Arkadaşını düşünen tilki sabaha kadar onun çıkması için bekler (e2). Tilki ile kurt burunlarından gelinceye kadar üzüm yeme konusunda anlaşır. Tilki burnuna birer üzüm sokarken kurt ise üzümlerin burnundan geleceği düşüncesiyle bütün üzümleri yiyip şişer. Bağın sahibi gelince sıkışıp kaçamaz. Tilki ise kaçıp kurtulur (m).

1.1.6. Altıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ayı ile Tilki

Tip numaraları: TTV: 6, AaTh:15.

Teması: Kurnazlık, saflık.

Konusu: Ayı ile tilki birlikte arı kovanından bal bulurlar ve bunu saklayıp sonra yemeye karar verirlerse de tilki aldıkları karara uymaz saklı saklı balı yiyip bitirir.

Sonuç: Kurnazlıkla insanları kandırmak kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ayı ile tilki arkadaş olurlar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Ayı ile tilki birlikte arı kovanından bal bulurlar. Birlikte sonra yemek üzere oradan ayrılırlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilki uyanıklık yaparak ayıdan önce giderek balı yer.
2. Ayı, tilkiye nereye gittiğini sorar.
3. Tilki de “azıcık azıcık” diye cevap verir.
4. Tilkinin hareketlerinden şüphelenen ayı, tilkiye tekrar nereye gittiğini sorar.
5. Tilki, ayıya “sildi süpürdü, sildi süpürdü” diye cevap verir ve kalan balı da yer.

Sonuç Durumu

1. Tilkinin hareketlerinden şüphelenen ayı, dağa gidip balı sakladığı yere bakınca tilkinin hepsini yediğini görür.

Türkiye’deki varyantları:

(a, s. 63), b–, c–, ç–, d–, (e, s. 299-301), f–, g–, ğ–, (h, s. 326), ı–, [i (i1, s. 312-314); (i2, s. 320-321)], j–, k–, l–, m–.

Değişik şekiller:

1- Masal kahramanları farklıdır: Tilki ile kurt arkadaş olurlar ve yazın bir yerden peynir ile yağ alıp saklarlar (h).

2- Masalların sonu farklıdır: Tilki, balı kimin yediğini belirlemek için ayıyla kendi altına çanak koyar ve gece o çanakları değiştirir. Sabah olunca ayı ile tilki mağarada kavga etmeye başlar. Ayının elinde sırık olduğundan vuramaz, tilki ise elindeki balyozla ayıyı dövüp kavganın kazananı olur. Tilki, başka bir bahane ile ayıyı balta ile keserek öldürür (a). Yağı yiyip bitiren tilkiden, ayı dayak yer ve çiftçi onları görür. Ayı, tilkiden dayak yediğini kimseye söylememesi için çiftçiye uyarır ancak çiftçi dayanamayıp karısına anlatır ve ayı, çiftçiye yemek ister. Bunun farkına varan çiftçi, tilkiye kaz ve piliç vereceğini söyleyerek yardımını ister. İkisi birlikte ayıyı öldürür. Çiftçi, piliç yerine köpeği getirerek tilkinin kuyruğunu kopartır. Kuyruğu kopan tilki, kendisiyle kuyruksuz olduğu için dalga geçen diğer tilkilerin de kuyruklarını kopartır. Tilkiler, kuyruklarının kopmasına sebep olan tilkiyi aslana şikâyet edince aslan da üç adamını sırasıyla tilkiye göndermesine rağmen hiçbiri geri gelmez. Çünkü tilki, onları da aldatarak öldürür. Tilkinin yanına aslan kendisi gidip tilkiye, neden

gelmediğini sorunca yanına kimsenin gelmediğini ve kendisinin hiçbir şeyden haberi olmadığını söyleyerek aslanı da kandırır (e). İki ortak peynirle yağı yemeye gidince tilkinin yediği ürünler yerinde yoktur ve hemen kurnaz tilki, kurda: “Peynirle yağı sen yedin.” der. Kurt da: “Güneşin altına yatınca kim altına yaparsa o yemiştir.” der. Tilki, erkenden uyanıp altındaki pisliği kurdun altına koyarken kurt uyanır ve tilki kaçarken bir koyun sürüsünün içine girer. Tilkinin arkasından sürüye dalan kurt, koyunları görünce tilkiyi unutur ve sürünün sahibinin tüfekte kendisini öldüreceğini anlayan kurt, canını zor kurtarır (h). Balı bitiren tilki, ayıyı aldatmak için altlarına bez bağlamayı teklif eder. Bu kadar balı yiyenin ishal olacağını söyleyen tilki, gece altını pisletince bezini ayı uyurken ayının beziyle değiştirir. Tilki, ayıyı aldatarak ayının iki gözünü de yitirmesine sebep olur. Böylece ayı, yardan aşağı düşerek ölür. Ayıdan ve ölümden kurtulunca Allah'a kurban keseceğini söyleyen tilki, iki koçun birbirini süserek öldürmesi neticesinde birisini kendi için diğerini de Allah rızası için kurban ettiğini söyler (i1).

3- Tilkinin çocuklara verdiği isimler farklılık gösterir: Tilkinin çocuklara verdiği isimler: “Başlamacık”, “Ortalamacık” ve “Küllemecik”tir (a), “Tırtıklama”, “Göbekleme” ve “Yaladık yutduk”tur (h). “Yarı yarıya”, “Dar boğaz” ve “Sildi süpürdü”dür (i2).

1.1.7. Yedinci Masalın (1. Varyant) Tahlili

Masalın Adı: Ayı ile Tilki

Tip numaraları: TTV: 6, AaTh:15.

Teması: Kurnazlık, saflık.

Konusu: Ayı ile tilki birlikte tereyağı çalarlar. Bunu saklayıp sonra yemeye karar verirlerse de tilki aldıkları karara uymaz ve ayıdan saklı saklı tereyağını yiyince bunu fark eden ayı tilkiyle kavga eder.

Sonuç: Kurnazlıkla birilerini kandırmak kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

Ayı ile tilki arkadaş olurlar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Ayı ile tilki birlikte tereyağı çalarlar ve derinin içine koyarlar. Tereyağını, sonra birlikte yemek üzere oradan ayrılırlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilki, uyanıklık yaparak ayıdan önce giderek yağı yer.
2. Ayı, tilkiye nereye gittiğini sorar ve tilki de komşunun çocuğunun adını koymaya gittiğini söyler.
3. Ayı, tilkiye çocuğun adını sorar. Tilki de çocuğun adının “Başlama” olduğunu söyler.
4. Tilki tekrar gider ve kalan yağı da yer.
5. Ayı, tilkiye nereye gittiğini sorar ve tilki de tekrar komşunun çocuğunun adını koymaya gittiğini söyler.
6. Ayı, tilkiye çocuğun adını sorar. Tilki, ayıya yine yalan söyleyerek çocuğun adı “Bellemeymiş” der.
5. Ayı, durumu fark edip tilkiye yağın nereye gittiğini sorunca ayı ile tilki kavga etmeye başlar.

Sonuç Durumu

1. Ayı, eline aldığı direnle inin dışından tilkiyi dövmeye çalışsa da başarılı olamaz elinde tokuç olan tilkiden dayağı yer.

Türkiye’deki varyantları:

(a, s. 63), b-, c-, ç-, d-, (e, s. 299-301), f-, g-, ğ-, (h, s. 326), ı-, [i (i1, s. 312-314); (i2, s. 320-321)], j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masal kahramanları farklıdır: Tilki ile kurt arkadaş olurlar ve yazın bir yerden peynir ile yağ alıp saklarlar (h).

2- Masalın sonu farklıdır: Tilki, balı kimin yediğini belirlemek için ayıyla kendi altına çanak koyar ve gece o çanakları değiştirir. Sabah olunca ayı ile tilki mağarada kavga etmeye başlar. Ayının elinde sırık olduğundan vuramaz, tilki ise elindeki balyozla ayıyı dövüp kavganın kazananı olur. Tilki başka bir bahane ile ayıyı balta ile keserek öldürür (a). Yağı yiyip bitiren tilkiden, ayı dayak yer ve çiftçi onları görür. Ayı, tilkiden dayak yediğini kimseye

söylememesi için çiftçiye uyarır ancak çiftçi dayanamayıp karısına anlatır ve ayı, çiftçiye yemek ister. Bunun farkına varan çiftçi, tilkiye kaz ve piliç vereceğini söyleyerek yardımını ister. İkisi birlikte ayıyı öldürür. Çiftçi, piliç yerine köpeği getirerek tilkinin kuyruğunu kopartır. Kuyruğu kopan tilki, kendisiyle kuyruksuz olduğu için dalga geçen diğer tilkilerin de kuyruklarını kopartır. Tilkiler, kuyruklarının kopmasına sebep olan tilkiyi aslana şikâyet edince aslan da üç adamını sırasıyla tilkiye göndermesine rağmen hiçbiri geri gelmez çünkü tilki onları da aldatarak öldürür. Tilkinin yanına aslan kendisi gidip tilkiye neden gelmediğini sorunca yanına kimsenin gelmediğini ve kendisinin hiçbir şeyden haberi olmadığını söyleyerek aslanı da kandırır (e). İki ortak peynirle yağı yemeye gidince tilkinin yediği ürünler yerinde yoktur ve hemen kurnaz tilki, kurda: “Peynirle yağı sen yedin.” der. Kurt da: “Güneşin altına yatınca kim altına yaparsa o yemiştir.” der. Tilki erkenden uyanıp altındaki pisliği kurdun altına koyarken kurt uyanır ve tilki kaçarken bir koyun sürüsünün içine girer. Tilkinin arkasından sürüye dalan kurt, koyunları görünce tilkiyi unuttur ve sürünün sahibinin tüfekte kendisini öldüreceğini anlayan kurt, canını zor kurtarır (h). Balı bitiren tilki, ayıyı aldatmak için altlarına bez bağlamayı teklif eder. Bu kadar balı yiyenin ishal olacağını söyleyen tilki, gece altını pisletince bezini ayı uyurken ayının beziyle değiştirir. Tilki, ayıyı aldatarak ayının iki gözünü de yitirmesine sebep olur. Böylece ayı, yardan aşağı düşerek ölür. Ayıdan ve ölümden kurtulunca Allah'a kurban keseceğini söyleyen tilki, iki koçun birbirini süserek öldürmesi neticesinde birisini kendi için diğerini de Allah rızası için kurban ettiğini söyler (i1).

3- Tilkinin çocuklara verdiği isimler farklılık gösterir: Tilkinin çocuklara verdiği isimler: “Başlamacık”, “Ortalamacık” ve “Küllemecik”tir (a), “Tırtıklama”, “Göbekleme” ve “Yaladık yutduk”tur (h). “Yarı yarıya”, “Dar boğaz” ve “Sildi süpürdü”dür (i2).

1.1.8. Sekizinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Tilki ile Leylek

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Bencillik, hak ettiğini bulmak.

Konusu: Leylek ile tilki birbirlerine misafirliğe gider ancak ikisi de kendilerinin yiyebileceği kaplarda yemek ikram ederler. Tilki, leyleğe misafir olduğunda, leylek de tilkiye misafir olduğunda aç kalır.

Sonuç: Bencil olmamak ve düşünceli davranmak gerekir. Herkes hak ettiğini bulur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Tilkiyle leylek arkadaş olur.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Leylek, tilkiyi misafirliğe davet eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tilki, leyleğin evine misafir olur ve yemek yerler.

2. Leylek, tilkinin önüne dar, incecik, sürahi gibi bir kapta yemek koyar ve tilki bundan yiyemeyerek aç kalır.

3. Bu davetin üzerine tilki de leyleği misafirliğe, yemeğe davet eder.

4. Bu kez de leylek, tilkinin önüne koyduğu geniş leğene incecik döktüğü yemekten yiyemez.

Sonuç Durumu

1. Tilki, leyleğe mütekabiliyet çerçevesinde bir ders verir. İkisi de birbirine misafirliğe gittiğinde yemek yiyemezler ve aç kalırlar.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, (j, s. 1043), k-, l-, m-.

Değişik Şekiller:

1- Masalın sonunda leylek, tilkiyi havada gezdirir ve ayıyla olan maceralarını anlatmaya başlar (j).

1.1.9. Dokuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Koyun ile Kurt

Tip numaraları: TTV: 8, AaTh:123.

Teması: Hırsızlık, aldatmak.

Konusu: Yavrularını ağılda bırakıp otlamaya giden koyunu takip eden kurt, ağıldaki kuzulara anneleri olduğunu söyleyerek onları kandırıp yer.

Sonuç: Aldatmak, kötü sonuçlar doğurur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ağılda yaşayan bir koyun ve onun üç kuzusu vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Koyun her gün ağılın kapısını açıp otlağa gidip karnını doyurup geri gelir. Kuzularına da kapıyı kendisinden başka kimseye açmamalarını söyler. Kapının açılması için şifre olarak da elini uzatır.

2. Bir gün tilki, koyun ve kuzular arasındaki bu durumu fark eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Koyun, ağıldan çıkar ve otlamaya gider.

2. Kurt bir süre sonra ağıla gelir ve kuzulara kapıyı açmalarını söyler.

3. Kuzular, annelerinin hemen gelmeyeceğini düşünerek kurttan anneleriyle aralarında şifre olan elini göstermelerini ister.

4. Kuzular; kurt elini gösterince annelerin elinin beyaz olduğunu, bu el beyaz olmadığı için kapıyı açmadıklarını söylerler.

5. Kurt, elini un ile beyazlatarak tekrar kapıya gelir ve kuzulara elini gösterir.

6. Kuzular, beyaz eli görünce kapıyı açarlar ve kurt, kuzuları bütün bir şekilde yutar.

7. Kurdun karnı kuzularla dolu olunca ırmağın kenarında bayılır.

8. Otlamadan ağıla dönen kuzuların annesi, kuzularını göremeyince melemeye başlar.

9. Koyunun sesini duyup ağıla giden adam, kuzuları göremeyince kurdun götürdüğünü anlar.

10. Kurdu dere kenarında baygın yatarken bulan adam, kurdun kafasına çuval geçirerek bastırır.

Sonuç Durumu

Koyunların sahibi, kurdun karnını yararak kuzuları canlı bir şekilde çıkarır. Kuzular, annelerine kavuşur.

Türkiye'deki varyantları:

a-, (b, s. 3-4), c-, ç-, (d, s. 473-478), (e, s. 472-474), f-, g-, ğ-, (h, s. 328-329), ı-, (i, s. 324-325), j-, k-, l-, (m, s. 80).

Değişik şekiller:

1. Kahramanların adları farklıdır: Kuzunun adı “Tüm Tüm Tümencik”tir (b), çakal (e, m), keçi (d, h), canavar (h) vardır.

2- Çakal, kuzuları bütün yutmaz, parçalayarak yer (m).

3- Koyunun ayakları kınalıdır (b).

4- Koyunun, “Tüm Tüm Tümencik” adında bir kuzusu vardır (b). Koyunun bir kuzusu vardır (e, m). Keçinin iki yavrusu vardır (d). Keçinin beş oğlağı vardır ancak üçünü canavar yer. İki oğlak saklanıp kurtulur (h). Keçinin, “Şengulum ve Şungulum” adlı iki oğlağı vardır (i).

5- Yavruları yiyen hayvanlar hakkındaki bilgiler farklıdır: Kurt, ağılda baygın yatar (b). Koyun, ayı, tilki ve kurda meydan okur (d). Canavar, güneşin altında uyur (h). Ayı, keçinin yavrularını tek lokmada yer (i). Çakal, koyunla sağdıç olur (m).

6- Koyunun ya da keçinin yavrularını kurtarma ve intikam alma şekilleri farklıdır: Koyun makasla kurdun karnını yarıp yavrusuna kavuşur (b). Keçi, boynuzlarıyla kurdun karnını yarar ve yavrularını kurtarır (d). Koyun, bıçakla kurdun karnını yarıp yavrusuna kavuşur (e). Keçi yanına iki oğlağını, eline de bir makas, bir çuvaldız ve bir ip alıp peşine düştüğü uykuda yakaladığı canavarın karnını sessizce yarıp yavrularını canavarın karnından kurtarır ve karnına da taş doldurup çuvaldızla diker. Su içmeye giden canavar da ağırlıktan yuvarlanarak ölür ve keçiyle oğlakları canavardan kurtulurlar (h). Keçi, ormanda yığıldığı otlarla kandırdığı ayıyı yakar (i). Koyun, çakalı sacın üstünde pişirir (m).

1.1.10. Onuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: İnek ile Koyun

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Kıskançlık, beddua.

Konusu: İnekle koyun birlikte otlarken yorulan inek yatar. Doymayan koyun da ineğin kalkmasını ve altını yayılmak istediğini söyleyince inek, koyuna beddua eder.

Sonuç: Beddua etmek ve kötü söz söylemek hoş bir davranış değildir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İnekle koyun otlakta yayılırlar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Koyun doymayınca yatan ineğe altını yayılmak istediği için ineğin kalkmasını ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Koyunun bu sözüne sinirlenen inek, koyuna “İki gözün, iki bacağı kör olsun.” diye beddua eder.
2. Koyunun gözlerinin yanında ve memesinin yanında çukurluklar oluşur.

Sonuç Durumu

1. İneğin bedduası tutar ve koyun bu hâlde kalır.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.11. On Birinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Bal Arısı ile Sarı Arı

Tip numaraları: TTV:—, AaTh: —.

Teması: İnanç.

Konusu: Sarı arının, Allah’ın izni olmadan iş yapmak istemesi.

Sonuç: Allah’ın adını anınca her iş kolay olur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Sarı arı ile bal arısı sohbet eder.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Bal arısı, sarı arıya yarın ne yapacaklarını sorar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Sarı arı da bal arısına: “Bal yapacağız.” der.
2. Bal arısı da sarı arıya: “Allah izin verirse bal yapacağız, desene.” der.
3. Sarı arı, bal arısına: “Allah izin verse de yapacağım ben balı, vermese de yapacağım.” der.
4. Ertesi gün sabah olup bal arısı, sarı arının yanına vardığında peteği yaptığını ama balı yapamadığını görür.

Sonuç Durumu

1. Sarı Arı, Allah izin vermediğinden peteği yapar ancak hiçbir zaman balı yapamaz.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.12. On İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Kartal ile Şahin

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Kaliteli yaşamak, güzel yaşamak.

Konusu: Uzun yıllar ömür süren kartalın, ne kadar yaşayacağı belli olmayan şahine hayran kalması.

Sonuç: Günün ve anın hakkını vererek yaşamak gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Kartalla şahin arkadaş olurlar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kartal, şahini bir gün evine davet eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Şahin, kartalın adresini alır ve Toros Dağları’nın tepelerindeki yuvasında davetine icabet eder. Kartal, şahinin önüne daha önceden avladığı ölmüş hayvan etlerini koyar.

2. Bu ziyafetten hoşnut olmayan şahin de kartalı yuvasına öğle yemeğine davet eder ve gitmek için kartaldan müsaade ister.

3. Bir süre sonra kartal, şahinin deniz kırında bulunan çam ormanlarındaki yuvasına öğle yemeğine gelir. Şahin, kartalı yuvasına: “buyur” eder.

4. Şahin, kartala denizden taze balık ve karadan da bildircin ile keklik yakalayıp sofrasına koyar.

5. Bu taze yiyecekleri gören kartalın ağzının suyu akar.

6. Birlikte yemeklerini yiyip sohbetler ederler, tatlılarını yerler, çay kahve içerler.

7. Kartal, gitmek için müsaade isteyeceği sırada şahine: “Sen kaç yıl yaşarsın?” der.

8. Şahin de kartala: “Hiç belli olmaz, bir gün aşağıya doğru hızlı bir şekilde inerken kayaya mayaya çarpar, ölüveririm.” der. Şahin de kartala kaç yıl yaşadığını sorar.

9. Kartal da: “100-200 yıl yaşarım.” der.

Sonuç Durumu

1. Kartal: kendisi gibi 200 yıl yaşamaktansa şahin gibi bir yaşam sürmenin daha güzel ve keyifli olduğunu söyler.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.13. On Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Takkeli Kuş

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Kibirlenmemek, büyüklenmemek

Konusu: Takkeli Kuş’un yalnız kalması.

Sonuç: Kibirlenmek, büyüklenmek kötü sonuçlar doğurur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yaz gelince hava ısınır. Kuşlar yavrularını büyütür.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Boynuzlu Üğü Kuşu, bütün kuşları toplayıp: “Allah izin verirse yarın Çaltılı Bük’te toplanalım ve göç edelim.” der.

Kahramanın Serüvenleri

1. Takkeli Kuş: “Allah izin verse de vermese de göçelim.” der.

2. Ertesi gün bütün kuşlar, Çaltılı Bük’te toplanır.

3. Kuşlar, Takkeli Kuş’a bakıp göremeyince: “O, burada kalsın!” deyip yaylalara göç ederler.

4. Allah, Takkeli Kuş’a unutturduğu için o, göç edemez.

Sonuç Durumu

1. O günden beri Takkeli Kuş, sıcaklarda yaşamaya devam eder.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.14. On Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Kara Böcü

Tip numaraları: TTV: 21, AaTh: 85, 2023.

Teması: İhanet, sadakatsizlik.

Konusu: Evlenmek isteyen Kara Böcü'nün acıklı / kötü sonu.

Sonuç: Bir karar vermeden evvel iyice düşünmek gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yola çıkan Kara Böcü, bir yere gitmektedir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kara Böcü'nün karşısına çıkan adam, onunla evlenmek ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kara Böcü, adamın evlilik teklifini kabul etmez.
2. Bu sefer de karşısına çıkan bir keme, Kara Böcü'yle evlenmek ister.
3. Kara Böcü, sözünü beğendiği keme ile evlenir.
4. Acıkan keme, yemek kazanından yemek çalmaya gider.
5. Kara Böcü, kemeyi beklerken çukura düşer ve yardım ister.
6. Kara Böcü'nün yardım çağlıklarını duyan keme yardıma koşunca yemek de çalamaz.
7. Keme, Kara Böcü'ye: "Ver elini, çıkarayım." der.
8. Kara Böcü küstüğü için elini vermek istemez.
9. Fare, elini vermesi için Kara Böcü'ye ısrar ederse de cevap alamaz.

Sonuç Durumu

1. Kara Böcü'nün nazına dayanamayan keme, çıkmak için elini uzatan Kara Böcü'ye sinirlenip üstüne basarak öldürür.

Türkiye'deki Varyantları:

(a, s. 65), (b, s. 91), c-, ç-, (d, s. 424-426), e-, f -, [g (g1, s. 50-51); (g2, s. 51-52)], ğ-, (h, s. 333), ı-, (i, s. 335- 337), j- , k-, (l, s. 134), m-.

Değişik şekiller:

- 1- Kahramanların adları değişiktir: Osturgan Böcü (a), Karafatma (b), Fare Bey (d), Tomuzlan Hatun (g1), Tomuzlan Böceği (g2), Pire ile Bit (h), Tırtıl (i), Bok Böceği (l).
- 2- Evlenmek isteyenler farklı mesleklerdendir: Oduncu (a). Çoban, Çiftçi (b, d). Hallaç, Kilimci (g1), Karafatma, Bahçeci (g2).
- 3- Böcekle evlenmek isteyenlerin böceği döveceği malzemeler farklılık gösterir: Kürek, sopa (d), tokmak (g1) , değnek, mecrefenin sapı (g2).
- 4-Kahramanların eşlerinin yanından ayrılma sebepleri farklıdır: Beyin evinden yemek getirmek için ayrılır (b, g2). Düğüne davetli olduğu için düğüne gider (d). Kıtlık olduğu için yemek aramaya giderler (i). Bok Böceği, çamaşır yıkamak için dereye gittiği sırada çukura düşer (l). Bit, çamaşır yıkamaya, Pire de değirmene ekmek almaya gider (h).
- 5- Düşülen yerler ve kişiler farklıdır: Böcek; balçığın içine (a), at izine (d, b), deve izine (i, h), küllüğe, öküz izine düşer (g1, g2). Bit, deve izine düşer (h).
- 6- Ölenler farklıdır: Bit (h), Tırtıl (i), ölür.
- 7- Kimse ölmez (b).

1.1.15. On Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Allı Pullu Fatmana ve Ayı

Tip numaraları: TTV: 252, AaTh: –.

Teması: Olağanüstü aşk / evlilik.

Konusu: Ormana odun toplamaya giden Allı Pullu Fatmana'nın ayı ile serüveni.

Başlangıç Durumu

1. Bir köyde Allı Pullu Fatmana adlı bir kız vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Odun toplamak için ormana gider.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ayı, Allı Pullu Fatmana'yı kaçıtır.

2. Allı Pullu Fatmana bir fırsatını bulup kaçma girişiminde bulunur ama başarısız olur.

3. Allı Pullu Fatmana'nın yakınları onu aramaya çıkarlar.

4. Allı Pullu Fatmana'yı ağacın kovuğunda bulurlar.

5. Allı Pullu Fatmana'nın yakınları onu ağacın kovuğundan çıkarmak isterler.

Sonuç Durumu

1. Ayı, Allı Pullu Fatmana'yı alıp kaçar.

Türkiye'deki varyantları:

a-, (b, s. 10-11), c-, ç-, d-, (e, s. 414), f-, g-, ğ-, h-, (ı, s. 40), i-, j-, k-, (l, s. 97), (m, s. 406-407).

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıçları farklıdır: Yaylada odun toplamaya giden genç kızlardan birisi dağda uyuyakaldığı için ayı, kızı kaçırıp onunla evlenir (b). Yalnız başına kalan kız topladığı odunu kaldıramayınca kendisine yardım edenle evleneceğini söyler ve bunu duyan ayı, kızın yanına gelip kızı mağarasını götürür (e). Fatmacık, üç kardeşiyle dağa oduna gider ve kardeşleri Fatmacık'ı orada uyutup bırakıp kaçarlar (ı). Çeşmeye su doldurmaya giden kızı, ayı kaçıtır (m).

2- Masallardaki çocuk sayısı farklıdır: Evliliklerinden üç çocukları olur (b). Ayı ile kızın "Ayı Kulak" adında bir çocukları vardır (m). Ayı ile Fatmacık'ın beş çocuğu olur (ı). Öksüz ve yetim olan Topal Ayşe odun toplarken dağda ayı tarafından kaçıtır ve Ayşe'nin ayıdan çocukları olur (l).

3-Kadın; ayıdan olan üç çocuğunu kaynar suda öldürür (b, l), ayıdan olan beş çocuğunu kaynar suda öldürür (ı).

4- Dedesi önce Ayı Kulak'ı yanına alıp evine götürür ancak onunla baş edemeyeceğini anlayınca geri götürür (m).

5-Masallar farklı şekilde sonlanır: Kadın, hileyle kuyuya düşürdüğü ayının üstünü taşla doldurup kapatır (b). Kızının izini bulan anne ve babası ayıyı orada öldürünce kız kendisine her şeyi getirip besleyen ayı için "Ayıydı ama kocamdı." diyerek yas tutmaya devam eder (e). Fatmacık'ın annesi, hileyle ateş yanan kuyuya düşürdüğü ayıyı orada yakar (ı). Ayı, kaçan Topal Ayşe'nin peşine düşünce karşılaştığı avcılar da ayıyı vurup öldürür. Topal Ayşe de avcılardan biri ile evlenir (l). Ailesi kızlarının izini bulup ayıyı öldürür. Kızlarını da yanlarına alıp yola çıktıkları sırada kızları tarağını unuttuğunu söyleyerek mağaraya geri dönüp ölen ayıya sarılınca kızlarını bu hâlde gören ailesi onu da öldürüp ayının yanında bırakırlar (m).

1.1.16. On Altıncı Masalın Tahlili

Masalın adı: Kabacık

Tip numaraları: TTV: 60, 168,

AaTh: 450.

Teması: Acımasızlık, sevgisizlik, zalimlik, kıskançlık.

Konusu: Öz babaları, üvey annelerinin istemediği öksüz çocukları ormana terk eder. Öksüz kızın güzelliğini gören padişahın oğlu kıza âşık olur ve evlenir.

Sonuç: Aile büyükleri, çocuklarına her zaman destek vermeli ve yardımcı olmalıdır. Kıskançlık ve zalimlik sonucunda yapılan kötülükler cezalandırılır. Rüzgâr eken, fırtına biçer.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın ölen karısından olan öksüz iki çocuğu vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Üvey anne, kocasına çocukları evden götürüp atmasını söyler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam çocukları alıp dağa, odun toplamaya götürür. Su kabağını ağacın dalına asar.

2. Adam, ormanın bir tarafına kendi gider, diğer tarafına da çocukları bırakıp odun toplayacağını söyler.

3. Çocuklar babalarını göremezler. Ağaçta asılı duran kabak “tak tak” ettikçe çocuklar da babalarının odun kestiğini düşünürler. Akşam olunca çocuklar çıkan sese varırlar ve babalarının kendilerini kandırarak bırakıp kaçtığını anlarlar. “Tak tak eder kabacık, bizi aldatan babacık.” derler.

4. Çocuklar bir evde ışık, bir evde de duman görürler. Acıkan çocuklar duman tüten yere giderler. Orada cadı yaşamaktadır.

5. Çocuklar, cadının misafiri olurlar. Cadı onları yemek için çuvala kapatır.

6. Oğlan cebindeki bıçağı sayesinde çuvalı yırtar ve cadının evinden ablasıyla birlikte kaçarlar.

7. Cadı, çocukları bulmak için peşlerine düşer.

8. Çocuklar kaçarken oğlan susayınca yerdeki geyik izinden su içer ve geyik olur.

9. Birlikte bir çeşmenin başına varırlar. Kız, selvi ağacına: “Eğil, selvim!” der ve selvi ağacı eğilir, kız da üstüne çıkar.

10. Çeşmeye atını sulamaya gelen padişahın oğlu, at suyu içmeyince suda kızın yansımasını görür. Oğlan, kızıdan selviden inmesini ister ama kız ikna olmaz.

16. Padişahın oğlu, kızı ağaçtan indirmesi için çeşme başına çamaşır yıkatmaya yaşlı bir kadın gönderir.

17. Yaşlı kadın işi bilmezmiş gibi yaparak kızıdan yardım ister. Kız indiği sırada yaşlı kadın kızı yakalar. Padişahın oğlu da kızı atının arkasına atıp gider. Geyiği de götürürler bahçeye salarlar.

18. Padişahın oğlu; öksüz kızı yedirir, içirir, giydirir, kuşatır ve evlenirler.

19. Bir gün oğlan evde yokken kapkara bir Çingene karısı gelir. Hamile olan öksüz kızı havuza kaktırır. Padişahın oğlundan hamile olan kızı da kanepi büyüklüğünde bir balık yutar.
20. Çingene karısı, öksüz kızın yerine geçer ve kendisini Çingene karısının böyle kapkara yaptığını padişahın oğluna söyleyerek inandırır.
21. Çingene karısı, geyiğin de tıslımlı olduğunu anlar ve onu kestirip yemek ister.
22. Geyik, balığın karnındaki öksüz olan kız kardeşi ile konuşur. Ablasının dediklerini söyledikten sonra geyik dile gelir.
23. Padişahın oğlu, geyiğin sözünü dinleyip havuzun içindeki balığın karnını yardırıp karısını ve çocuğunu balığın karnından çıkartır.

Sonuç Durumu

1. Padişahın oğlu, karısını ve çocuğunu alıp eve getirir. Kırk katıra bindirip yolladıkları Çingene kızını da katırlar parçalayıp öldürür.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 109) , b-, c-, (ç, s. 473-476), d-, (e, s. 411-414), [f (f1, s. 54-55); (f2, s. 637-640)], g-, ğ-, (h, s. 272-275), [ı (i1, s. 41-42); (i2, s. 78-79); (i3, s. 63-65)], i-, (j, s. 913-919), (k, s. 148-150), l-, (m, s. 240-243).

Değişik şekiller:

- 1- Üvey kadının istemediği oğlan ormanda susayınca bir ayak izinden içince ceren olur (f1), Üvey annesinin eziyet ettiği ve üvey kardeşinin kıskandığı Fatmacık, ormanda bir cadı karısının kulübesine gider (f2), yakınlardaki dağın başındaki köye giderler (ç), çocuklar ışık gördükleri yere giderler (j), kız bir çeşmeye gider (m), çocuklar köpek havlayan yere gider (e). Çuvaldan çıkan iki çocuktan oğlan olan Yusuf öküz olunca, kardeşi, Yusuf'u duman tüten yere götürür (a), Kral, karısı ölünce tekrar evlenir ve bu kadından da bir kızı olur. Bu kadın kızını istemediğinden babası, öz kızını su getirme bahanesiyle uzak bir yerde bırakıp kaçar (i1), üvey anne çocukları ormanda bırakır (i2), Babası öz kızını, üvey annesi istemediği için ormana bırakınca bir ayı, kızı sırtına alıp inine götürür (i3), üvey anneleri, çocukların susuzluktan ölmeleri için onlara tuzlu yiyecekler hazırlar ve yolluk olarak yanlarına verir. Bunu duyan üvey kızı kadının hazırladıklarını yemez ancak oğlan kardeşi açlığa dayanamayıp yer (h), üvey annelerinin yemek vermediği öksüz çocuklar, ineği emerek hayatta kalırlar (k),
- 2- Cadı karısı; çocukları ambara kapatır (e), öküz olan oğlanı keser, pişirmek ister ancak pişiremez (a), yaşlı kadın, kızı evine götürür (i2), ayı, kızı inine kapatır (i3).
- 3- Cadı karısından kaçmaya yarayan veya hayatta kalmak için yardımcı araçlar ve kişiler farklıdır: iyilik yapar (f2), kaçarken önlerine bir at çıkar (e), devden suyun içine tarak atarak kurtulurlar (j), kız; öküz olan kardeşinin kesilmesini ama pişmemesini söyleyince kesilir

ancak pişmez ve toplan öküzüm deyince öküz tekrar dirilir (a), Öksüz kıza, yaşlı bir kadın yardımcı olur, ona ekmek ve su verir. Kız da kadının temizlik işlerinden çok memnun kalır (11), beyin adamları su başındaki geyiği vurmak isterler ve kız kardeşi buna izin vermez. Kız başından geçenleri anlatınca beyin adamları kızı, beye götürür ve bey, onları himayesine alır (h).

4- Üvey annesi, kızı denize atar ve ceren olan erkek kardeşini de kesip yemek ister (f1). Besleme, padişahın karısını Fırat Nehri'ne atar ve onu balık yutar (ç), yaşlı kadın kızı eve almaz ve havuz başında bırakarak cezalandırır (12), beyin oğlu ile evlenen öksüz kızı beyin oğlunu seven başka bir kız ırmakta yıkanma bahanesiyle ırmağa ya da çaya iter ve onu bir balık yutar. Beyin oğlunu seven kız, öksüz kızın kıyafetlerini giyip onun yerine geçer ve beyin oğluna, canının geyik eti istediğini söyleyerek geyiği kestirmek ister (h).

5- Masalların bitişleri farklıdır: Beyoğlu, karısını denize atan karısının üvey annesini kırk katırın arkasına bağlatarak cezalandırır ve karısıyla çocuğunu yunus balığının içinden çıkarır. Ceren olan kızın erkek kardeşi de geyik izindeki suyla yıkanınca yakışıklı bir delikanlı olur (f1). Fatmacık su getirirken testi kırılır ve üvey annesi ona beddua eder. Kulübedeki yaşlı cadı kadın kendisine iyi davranan Fatmacık'a dereye girmesine söyleyince her yeri altın olur. Bu durumu gören üvey annesi kendi öz kızının da aynı şeyi yapması için onu da kulübeye gönderse de kızı, cadı kadına kötü davrandığı için her yeri katran karası olur. Bu durumu gören annesi kötülükten bir şey olmayacağını anlar ve Fatmacık'a iyi davranmaya başlar (f2), babasının bırakıp gittiği Fatmacık; çeşmeye, dereye, fırına yardım edip iyi davranınca evine geri altınlarla döner. Bunu gören üvey annesi, kocasına öz kızını da aynı yere götürüp bıraktırır ancak kız çeşmeye, dereye, fırına kötü davrandığından eve pislik içinde geri gelir. Ay parçası gibi güzel olan üvey kızına büyü yaptırarak kuşa dönüşmesini sağlayan üvey anne, padişahın oğluna kendi kızını vermeye çalışsa da padişahın oğlu öksüz kızla evlenir (m), Yusuf ile kız kardeşi Allah'a dua edince oğlan kara taş, kız da uçan kuş olur (a), Çağlayandan sarı su akınca kız, yaşlı kadına haber verir ve kadın, onu oradaki sarı suyun altında yıkar. Kızı saraya götürür ve kızın saraya girmesiyle her yeri ışık kaplar. Kraliçe, üvey kızını kıskanır ve krala kendi kızını da oraya götürüp bırakmasını söyler. Kötü kadının öz kızı, ihtiyar kadına ve hayvanlarına kötü davranır ve kadın, kızı siyah suyun altında yıkar. Kız, saraya gelince her yer simsiyah olur ve kral, ikinci karısını ve ondan olan kızını kovar. Kral, kendi kızını güzel komşu ülkenin şehzadesiyle evlendirir (11), Padişahın oğlu, kızla evlenir ve ceylan olan kardeşini kayboldukları yerde eski (insan) hâliyle bulurlar (12), babası pişman olup kızını aramaya çıkar ve onu ayının ininde bulunca oradaki yiyecekleri ve kızını alıp eve döner. İzleri takip edip kızın evine gelen ayıyı da kandırarak ateş yanan kuyuya düşürüp öldürürler.

Ayıdan kurtulunca üvey annesinin, eziyet ettiği üvey kızından özür dilemesiyle barışırlar (13) Beyoğlu hainlik yapan kadına toru tay mı yaylı mı istediğini sorunca kadın da yaylı ister ve yaylıya (araba) iki huysuz atı koşarlar ve biri bir tarafa diğeri öbür tarafa dörtlüye koşturup hain kadını cezalandırırlar. Balığın karnındaki beyin oğlunun karısı hamile değildir (h). Şehzade'nin evindeki halayığın yaptıkları anlaşılınca cezalandırılır (k).

1.1.17. On Yedinci Masalın (1. Varyant) Tahlili

Masalın Adı: Öksüz Çocuk

Tip numaraları: TTV: 60, 168,

AaTh: 450.

Teması: Acımasızlık.

Konusu: Anneleri ölmüş iki öksüz çocuk vardır. Babaları yeniden evlenince üvey anneleri çocukları istemez.

Sonuç: Aileler çocuklarını terk etmemeli ve onlara sahip çıkmalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Biri kız, biri oğlan olan iki çocuk, öksüz kalır. Babaları yeni bir eş alır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Yeni eş, çocukları istemez. Üvey anne, kocasından üvey oğluya üvey kızını uzaklara, ormana götürüp bırakmasını ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam, çocukları ormana götürür. Adam, çocuklara “Siz, burada oynayın. Ben de analığınızla odun keseceğim.” der ve çocukları orada bırakır.

2. Ağaca da bir kabak asar. Kabak, “tan tan” eder. Babaları, çocuklarını ormanda koyup kaçar.

3. Çocuklar, babalarının odun kestiğini düşünerek oynamaya devam ederler.

4. Gece olur, çocuklar sese doğru giderler. Ağaçta bir kabak görürler ve çocuklar: “Tak tak eden kabacık, bizi aldatan anacıkla babacık.” derler.

5. Çocuklar babalarının orda olmadığını, onları bırakıp gittiğini fark eder.

6. Çocuklar birbirlerine “Kırka duran yere mi, yoksa duman tüten yere mi gidelim?” derler.

7. Çocuklar duman tüten yere giderler ve oradaki köpeklerin kendi köpekleri olduğunu fark ederler.

8. Sonra gide gide giderler, varırlar ve kendi köpeklerinin iki cadı arısı olduğunu görürler.

9. Oradaki (cadı) kadın: “Gelin, yavrularım gelin. Bulgur kaynatıyorum. Gelin, yiyin sonra yatın.” der.

10. Kadın, çocukları yedirir, yatırır. Çocuklar yatarken cadı arıları gelir. Çocukları bir kere ısırır.

Sonuç Durumu

1. Cadı arılarının kendilerini yiyeceğini fark eden çocuklar, bir fırsatını bulup kaçarlar.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 109), b-, c-, (ç, s. 473-476), d-, (e, s. 411-414), [f (f1, s. 54-55); (f2, s. 637-640)], g-, ğ-, (h, s. 272-275), [ı (11, s. 41-42); (12, s. 78-79), (13, s. 63-65)], i-, (j, s. 913-919), (k, s. 148-150), l- (m, s. 240-243).

Değişik şekiller:

- 1- Üvey kadının istemediği oğlan ormanda susayınca bir ayak izinden içince ceren olur (f1), Üvey annesinin eziyet ettiği ve üvey kardeşinin kışkandığı Fatmacık, ormanda bir cadı karısının kulübesine gider (f2), yakınlardaki dağın başındaki köye giderler (ç), çocuklar ışık gördükleri yere giderler (j), kız bir çeşmeye gider (m), çocuklar köpek havlayan yere gider (e). Çuvaldan çıkan iki çocuktan oğlan olan Yusuf öküz olunca, kardeşi, Yusuf'u duman tüten yere götürür (a), Kral, karısı ölünce tekrar evlenir ve bu kadından da bir kızı olur. Bu kadın kızını istemediğinden babası, öz kızını su getirme bahanesiyle uzak bir yerde bırakıp kaçar (11), üvey anne çocukları ormanda bırakır (12), Babası öz kızını, üvey annesi istemediği için ormana bırakınca bir ayı, kızını sırtına alıp inine götürür (13), üvey anneleri, çocukların susuzluktan ölmeleri için onlara tuzlu yiyecekler hazırlar ve yolluk olarak yanlarına verir. Bunu duyan üvey kızı kadının hazırladıklarını yemez ancak oğlan kardeşi açlığa dayanamayıp yer (h), üvey annelerinin yemek vermediği öksüz çocuklar, ineği emerek hayatta kalırlar (k),
- 2- Cadı karısı; çocukları ambara kapatır (e), öküz olan oğlanı keser, pişirmek ister ancak pişiremez (a), yaşlı kadın, kızını evine götürür (12), ayı, kızını inine kapatır (13).
- 3- Cadı karısından kaçmaya yarayan veya hayatta kalmak için yardımcı araçlar ve kişiler farklıdır: iyilik yapar (f2), kaçarken önlerine bir at çıkar (e), devden suyun içine tarak atarak kurtulurlar (j), kız; öküz olan kardeşinin kesilmesini ama pişmemesini söyleyince kesilir ancak pişmez ve toplan öküzüm deyince öküz tekrar dirilir (a), Öksüz kıza, yaşlı bir kadın yardımcı olur, ona ekmek ve su verir. Kız da kadının temizlik işlerinden çok memnun kalır (11), beyin adamları su başındaki geyiği vurmak isterler ve kız kardeşi buna izin vermez. Kız başından geçenleri anlatınca beyin adamları kızını, beye götürür ve bey, onları himayesine alır (h).
- 4- Üvey annesi, kızını denize atar ve ceren olan erkek kardeşini de kesip yemek ister (f1). Besleme, padişahın karısını Fırat Nehri'ne atar ve onu balık yutar (ç), yaşlı kadın kızını eve almaz ve havuz başında bırakarak cezalandırır (12), beyin oğlu ile evlenen öksüz kızını beyin

oğlunu seven başka bir kız ırmakta yıkanma bahanesiyle ırmağa ya da çaya iter ve onu bir balık yutar. Beyin oğlunu seven kız, öksüz kızın kıyafetlerini giyip onun yerine geçer ve beyin oğluna, canının geyik eti istediğini söyleyerek geyiği kestirmek ister (h).

5- Masalların bitişleri farklıdır: Beyoğlu, karısını denize atan karısının üvey annesini kırk katırın arkasına bağlatarak cezalandırır ve karısıyla çocuğunu yunus balığının içinden çıkarır. Ceren olan kızın erkek kardeşi de geyik izindeki suyla yıkanınca yakışıklı bir delikanlı olur (f1). Fatmacık su getirirken testi kırılır ve üvey annesi ona beddua eder. Kulübedeki yaşlı cadı kadın kendisine iyi davranan Fatmacık'a dereye girmesine söyleyince her yeri altın olur. Bu durumu gören üvey annesi kendi öz kızının da aynı şeyi yapması için onu da kulübeye gönderse de kızı, cadı kadına kötü davrandığı için her yeri katran karası olur. Bu durumu gören annesi kötülükten bir şey olmayacağını anlar ve Fatmacık'a iyi davranmaya başlar (f2), babasının bırakıp gittiği Fatmacık; çeşmeye, dereye, fırına yardım edip iyi davranınca evine geri altınlarla döner. Bunu gören üvey annesi, kocasına öz kızını da aynı yere götürüp bıraktırır ancak kız çeşmeye, dereye, fırına kötü davrandığından eve pislik içinde geri gelir. Ay parçası gibi güzel olan üvey kızına büyü yaptırarak kuşa dönüşmesini sağlayan üvey anne, padişahın oğluna kendi kızını vermeye çalışsa da padişahın oğlu öksüz kızla evlenir (m), Yusuf ile kız kardeşi Allah'a dua edince oğlan kara taş, kız da uçan kuş olur (a), Çağlayandan sarı su akınca kız, yaşlı kadına haber verir ve kadın, onu oradaki sarı suyun altında yıkar. Kızı saraya götürür ve kızın saraya girmesiyle her yeri ışık kaplar. Kraliçe, üvey kızını kıskanır ve krala kendi kızını da oraya götürüp bırakmasını söyler. Kötü kadının öz kızı, ihtiyar kadına ve hayvanlarına kötü davranır ve kadın, kızı siyah suyun altında yıkar. Kız, saraya gelince her yer simsiyah olur ve kral, ikinci karısını ve ondan olan kızını kovar. Kral, kendi kızını güzel komşu ülkenin şehzadesiyle evlendirir (i1), Padişahın oğlu, kızla evlenir ve ceylan olan kardeşini kayboldukları yerde eski (insan) hâliyle bulurlar (i2), babası pişman olup kızını aramaya çıkar ve onu ayının ininde bulunca oradaki yiyecekleri ve kızını alıp eve döner. İzleri takip edip kızın evine gelen ayıyı da kandırarak ateş yanan kuyuya düşürüp öldürürler. Ayıdan kurtulunca üvey annesinin, eziyet ettiği üvey kızından özür dilemesiyle barışırlar (i3) Beyoğlu hainlik yapan kadına toru tay mı yaylı mı istediğini sorunca kadın da yaylı ister ve yaylıya (araba) iki huysuz atı koşarlar ve biri bir tarafa diğeri öbür tarafa dörtnala koşturup hain kadını cezalandırırlar. Balığın karnındaki beyin oğlunun karısı hamile değildir (h). Şehzade'nin evindeki halayığın yaptıkları anlaşıncı cezalandırılır (k).

1.1.18. On Sekizinci Masalın (2. Varyant) Tahlili

Masalın adı: Tan Tan Eden Kabacık

Tip numaraları: TTV: 60, 168, AaTh: 450.

Teması: Acımasızlık, sevgisizlik, zalimlik, kıskançlık.

Konusu: Bir adamın öksüz kalan iki çocuğunu üvey anneleri istemez ve onlardan kurtulmak ister. Adam, çocukları ormanda odun keseceğim, bahanesiyle aldatıp kaçar.

Sonuç: Aile büyükleri, çocuklarına her zaman destek vermeli ve yardımcı olmalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın öksüz kalan iki çocuğu vardır.
2. Adam tekrar evlenir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Üvey anne, kocasına onun çocuklarını istemediğini, onlardan kurtulmasını söyler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam, çocukları alıp dağa, odun kesmeye götürür. Su kabağını ağacın dalına asar.
2. Adam, ormanın bir tarafına kendi gider, diğer tarafına da çocukları bırakıp odun kesip geleceğini söyler.
3. Çocuklar, babalarını göremezler. Ağaçta asılı duran kabak “tan tan” ettikçe çocuklar da babalarının odun kestiğini düşünürler. Akşam olunca çocuklar çıkan sese varırlar ve babalarının kendilerini kandırarak bırakıp kaçtığını anlarlar. “Tan tan eden kabacık, bizi aldatan babacık” derler.
4. Çocuklar: “Ne yapalım?” diye düşünürler. Yol iz bilmedikleri için dere tepe düz giderler. Bir değirmene varırlar.
5. Değirmenci, çocuklara burada ne aradıklarını sorduğunda çocuklar bütün olup biteni anlatırlar.
6. Çocuğu olmayan değirmenci; bu çocuklara sahip çıkar, onları okutup büyütür.

7. Çocuklardan biri memur olur. Öğretmen olarak babasının köyüne gider ve orada bir kıza âşık olur.

8. Kızın babası, öğretmenin kim olduğunu araştırır. Oğlana da kimin nesi olduğunu sorunca oğlan, kendilerini babalarının dağa bırakıp kaçtığını ve bir değirmencinin onları sahiplenip büyüttüğünü anlatır.

9. Durumu anlayan adam, öğretmene kendi oğlu olduğunu ve kızın da üvey kardeşi olduğunu söyler.

Sonuç Durumu

1. Çocuklar yıllar sonra babalarına kavuşurlar.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 109), b-, c-, (ç, s. 473-476), d-, (e, s. 411-414), [f (f1, s. 54-55); (f2, s. 637-640)], g-, ğ-, (h, s. 272-275), [ı (ı1, s. 41-42); (ı2, s. 78-79), (ı3, s. 63-65)], i-, (j, s. 913-919), (k, s. 148-150), l- (m, s. 240-243).

Değişik şekiller:

- 1- Üvey kadının istemediği oğlan ormanda susayınca bir ayak izinden içince ceren olur (f1), Üvey annesinin eziyet ettiği ve üvey kardeşinin kışkandığı Fatmacık, ormanda bir cadı karısının kulübesine gider (f2), yakınlardaki dağın başındaki köye giderler (ç), çocuklar ışık gördükleri yere giderler (j), kız bir çeşmeye gider (m), çocuklar köpek havlayan yere gider (e). Çuvaldan çıkan iki çocuktan oğlan olan Yusuf öküz olunca, kardeşi, Yusuf'u duman tüten yere götürür (a), Kral, karısı ölünce tekrar evlenir ve bu kadından da bir kızı olur. Bu kadın kızını istemediğinden babası, öz kızını su getirme bahanesiyle uzak bir yerde bırakıp kaçar (ı1), üvey anne çocukları ormanda bırakır (ı2), Babası öz kızını, üvey annesi istemediği için ormana bırakınca bir ayı, kızı sırtına alıp inine götürür (ı3), üvey anneleri, çocukların susuzluktan ölmeleri için onlara tuzlu yiyecekler hazırlar ve yolluk olarak yanlarına verir. Bunu duyan üvey kızı kadının hazırladıklarını yemez ancak oğlan kardeşi açlığa dayanamayıp yer (h), üvey annelerinin yemek vermediği öksüz çocuklar, ineği emerek hayatta kalırlar (k),
- 2- Cadı karısı; çocukları ambara kapatır (e), öküz olan oğlanı keser, pişirmek ister ancak pişiremez (a), yaşlı kadın, kızı evine götürür (ı2), ayı, kızı inine kapatır (ı3).
- 3- Cadı karısından kaçmaya yarayan veya hayatta kalmak için yardımcı araçlar ve kişiler farklıdır: iyilik yapar (f2), kaçarken önlerine bir at çıkar (e), devden suyun içine tarak atarak kurtulurlar (j), kız; öküz olan kardeşinin kesilmesini ama pişmemesini söyleyince kesilir ancak pişmez ve toplan öküzüm deyince öküz tekrar dirilir (a), Öksüz kıza, yaşlı bir kadın

yardımcı olur, ona ekmek ve su verir. Kız da kadının temizlik işlerinden çok memnun kalır (ı1), beyin adamları su başındaki geyiği vurmak isterler ve kız kardeşi buna izin vermez. Kız başından geçenleri anlatınca beyin adamları kızını beye götürür ve bey, onları himayesine alır (h).

4- Üvey annesi, kızını denize atar ve ceren olan erkek kardeşini de kesip yemek ister (f1). Besleme, padişahın karısını Fırat Nehri'ne atar ve onu balık yutar (ç), yaşlı kadın kızını eve almaz ve havuz başında bırakarak cezalandırır (ı2), beyin oğlu ile evlenen öksüz kızını beyin oğlunu seven başka bir kız ırmakta yıkanma bahanesiyle ırmağa ya da çaya iter ve onu bir balık yutar. Beyin oğlunu seven kız, öksüz kızın kıyafetlerini giyip onun yerine geçer ve beyin oğluna, canının geyik eti istediğini söyleyerek geyiği kestirmek ister (h).

5- Masalların bitişleri farklıdır: Beyoğlu, karısını denize atan karısının üvey annesini kırk katırın arkasına bağlatarak cezalandırır ve karısıyla çocuğunu yunus balığının içinden çıkarır. Ceren olan kızın erkek kardeşi de geyik izindeki suyla yıkanınca yakışıklı bir delikanlı olur (f1). Fatmacık su getirirken testi kırılır ve üvey annesi ona beddua eder. Kulübedeki yaşlı cadı kadın kendisine iyi davranan Fatmacık'a dereye girmesine söyleyince her yeri altın olur. Bu durumu gören üvey annesi kendi öz kızının da aynı şeyi yapması için onu da kulübeye gönderse de kızını, cadı kadına kötü davrandığı için her yeri katran karası olur. Bu durumu gören annesi kötülükten bir şey olmayacağını anlar ve Fatmacık'a iyi davranmaya başlar (f2), babasının bırakıp gittiği Fatmacık; çeşmeye, dereye, fırına yardım edip iyi davranınca evine geri altınlarla döner. Bunu gören üvey annesi, kocasına öz kızını da aynı yere götürüp bıraktırır ancak kızın çeşmeye, dereye, fırına kötü davrandığından eve pislik içinde geri gelir. Ay parçası gibi güzel olan üvey kızına büyü yaptırarak kuşa dönüşmesini sağlayan üvey anne, padişahın oğluna kendi kızını vermeye çalışsa da padişahın oğlu öksüz kızla evlenir (m), Yusuf ile kız kardeşi Allah'a dua edince oğlan kara taş, kız da uçan kuş olur (a), Çağlayandan sarı su akınca kız, yaşlı kadına haber verir ve kadın, onu oradaki sarı suyun altında yıkar. Kızını saraya götürür ve kızın saraya girmesiyle her yeri ışık kaplar. Kraliçe, üvey kızını kıskanır ve krala kendi kızını da oraya götürüp bırakmasını söyler. Kötü kadının öz kızını, ihtiyar kadına ve hayvanlarına kötü davranır ve kadın, kızını siyah suyun altında yıkar. Kız, saraya gelince her yer simsiyah olur ve kral, ikinci karısını ve ondan olan kızını kovar. Kral, kendi kızını güzel komşu ülkenin şehzadesiyle evlendirir (ı1), Padişahın oğlu, kızla evlenir ve ceylan olan kardeşini kayboldukları yerde eski (insan) hâliyle bulurlar (ı2), babası pişman olup kızını aramaya çıkar ve onu ayının ininde bulunca oradaki yiyecekleri ve kızını alıp eve döner. İzleri takip edip kızın evine gelen ayıyı da kandırarak ateş yanan kuyuya düşürüp öldürürler. Ayıdan kurtulunca üvey annesinin, eziyet ettiği üvey kızından özür dilemesiyle barışırlar (ı3)

Beyoğlu hainlik yapan kadına toru tay mı yaylı mı istediğini sorunca kadın da yaylı ister ve yaylıya (araba) iki huysuz atı koşarlar ve biri bir tarafa diğeri öbür tarafa dörtlüye koşturup hain kadını cezalandırırlar. Balığın karnındaki beyin oğlunun karısı hamile değildir (h). Şehzade'nin evindeki halayığın yaptıkları anlaşılınca cezalandırılır (k).

1.1.19. On Dokuzuncu Masalın (3. Varyant) Tahlili

Masalın Adı: Gabacık Masalı

Tip numaraları: TTV: 60, 168, AaTh: 450.

Teması: Acımasızlık, merhametsizlik.

Konusu: Öksüz kalan iki çocuğu, üvey anneleri istemez. Adam, çocuklarını ormana odun kesmeye götürür. Çocuklar oynarlarken adam da ağacın arasına bir kabak asarak çocuklarını aldatır.

Sonuç: Aileler çocuklarını terk etmemeli ve onlara sahip çıkmalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın karısı ölür ve iki çocuğu öksüz kalır.
2. Babaları yeniden evlenir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Yeni eş, çocukları istemez. Üvey anne, kocasından üvey çocuklarını ormana götürüp bırakmasını ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam, çocukları ormana götürür. Adam, çocuklara: “Siz, burada oynayın. Ben de odun keseyim de eşeğe yükleyeyim.” der ve çocukları bırakır.
2. Ağaca da bir kabak asar. Kabak, “tan tan” eder. Babaları, çocukları ormanda koyup kaçar.
3. Çocuklar babalarının odun kestiğini düşünerek oynamaya devam ederler.
4. Çocuklar acıkır, susarlar ve “tak gık” seslerinin geldiği yere giderler. Ağaçta asılı bir kabak görürler ve çocuklar: “Tak tak eden kabacığım, bizi koyup giden babacığım.” derler.
5. Çocuklar, babalarının orada olmadığını, onları bırakıp gittiğini fark eder.

Sonuç

1. Çocuklar, atın izlerini takip ederek evlerine geri dönerler.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 109), b-, c-, (ç, s. 473-476), d-, (e, s. 411-414), [f (f1, s. 54-55); (f2, s. 637-640)], g-, ğ-, (h, s. 272-275), [ı (11, s. 41-42); (12, s. 78-79), (13, s. 63-65)], i-, (j, s. 913-919), (k, s. 148-150), l- (m, s. 240-243).

Değişik şekiller:

- 1- Üvey kadının istemediği oğlan ormanda susayınca bir ayak izinden içince ceren olur (f1), Üvey annesinin eziyet ettiği ve üvey kardeşinin kışkandığı Fatmacık, ormanda bir cadı karısının kulübesine gider (f2), yakınlardaki dağın başındaki köye giderler (ç), çocuklar ışık gördükleri yere giderler (j), kız bir çeşmeye gider (m), çocuklar köpek havlayan yere gider (e). Çuvaldan çıkan iki çocuktan oğlan olan Yusuf öküz olunca, kardeşi, Yusuf'u duman tüten yere götürür (a), Kral, karısı ölünce tekrar evlenir ve bu kadından da bir kızı olur. Bu kadın kızını istemediğinden babası, öz kızını su getirme bahanesiyle uzak bir yerde bırakıp kaçar (11), üvey anne çocukları ormanda bırakır (12), Babası öz kızını, üvey annesi istemediği için ormana bırakınca bir ayı, kızı sırtına alıp inine götürür (13), üvey anneleri, çocukların susuzluktan ölmeleri için onlara tuzlu yiyecekler hazırlar ve yolluk olarak yanlarına verir. Bunu duyan üvey kızı kadının hazırladıklarını yemez ancak oğlan kardeşi açlığa dayanamayıp yer (h), üvey annelerinin yemek vermediği öksüz çocuklar, ineği emerek hayatta kalırlar (k),
- 2- Cadı karısı; çocukları ambara kapatır (e), öküz olan oğlanı keser, pişirmek ister ancak pişiremez (a), yaşlı kadın, kızı evine götürür (12), ayı, kızı inine kapatır (13).
- 3- Cadı karısından kaçmaya yarayan veya hayatta kalmak için yardımcı araçlar ve kişiler farklıdır: iyilik yapar (f2), kaçarken önlerine bir at çıkar (e), devden suyun içine tarak atarak kurtulurlar (j), kız; öküz olan kardeşinin kesilmesini ama pişmemesini söyleyince kesilir ancak pişmez ve toplan öküzüm deyince öküz tekrar dirilir (a), Öksüz kıza, yaşlı bir kadın yardımcı olur, ona ekmek ve su verir. Kız da kadının temizlik işlerinden çok memnun kalır (11), beyin adamları su başındaki geyiği vurmak isterler ve kız kardeşi buna izin vermez. Kız başından geçenleri anlatınca beyin adamları kızı, beye götürür ve bey, onları himayesine alır (h).
- 4- Üvey annesi, kızı denize atar ve ceren olan erkek kardeşini de kesip yemek ister (f1). Besleme, padişahın karısını Fırat Nehri'ne atar ve onu balık yutar (ç), yaşlı kadın kızı eve almaz ve havuz başında bırakarak cezalandırır (12), beyin oğlu ile evlenen öksüz kızı beyin oğlunu seven başka bir kız ırmakta yıkanma bahanesiyle ırmağa ya da çaya iter ve onu bir

balık yutar. Beyin oğlunu seven kız, öksüz kızın kıyafetlerini giyip onun yerine geçer ve beyin oğluna, canının geyik eti istediğini söyleyerek geyiği kestirmek ister (h).

5- Masalların bitişleri farklıdır: Beyoğlu, karısını denize atan karısının üvey annesini kırk katırın arkasına bağlatarak cezalandırır ve karısıyla çocuğunu yunus balığının içinden çıkarır. Ceren olan kızın erkek kardeşi de geyik izindeki suyla yıkanınca yakışıklı bir delikanlı olur (f1). Fatmacık su getirirken testi kırılır ve üvey annesi ona beddua eder. Kulübedeki yaşlı cadı kadın kendisine iyi davranan Fatmacık'a dereye girmesine söyleyince her yeri altın olur. Bu durumu gören üvey annesi kendi öz kızının da aynı şeyi yapması için onu da kulübeye gönderse de kızı, cadı kadına kötü davrandığı için her yeri katran karası olur. Bu durumu gören annesi kötülükten bir şey olmayacağını anlar ve Fatmacık'a iyi davranmaya başlar (f2), babasının bırakıp gittiği Fatmacık; çeşmeye, dereye, fırına yardım edip iyi davranınca evine geri altınlarla döner. Bunu gören üvey annesi, kocasına öz kızını da aynı yere götürüp bıraktırır ancak kız çeşmeye, dereye, fırına kötü davrandığından eve pislik içinde geri gelir. Ay parçası gibi güzel olan üvey kızına büyü yaptırarak kuşa dönüşmesini sağlayan üvey anne, padişahın oğluna kendi kızını vermeye çalışsa da padişahın oğlu öksüz kızla evlenir (m), Yusuf ile kız kardeşi Allah'a dua edince oğlan kara taş, kız da uçan kuş olur (a), Çağlayan'dan sarı su akınca kız, yaşlı kadına haber verir ve kadın, onu oradaki sarı suyun altında yıkar. Kızı saraya götürür ve kızın saraya girmesiyle her yeri ışık kaplar. Kraliçe, üvey kızını kıskanır ve krala kendi kızını da oraya götürüp bırakmasını söyler. Kötü kadının öz kızı, ihtiyar kadına ve hayvanlarına kötü davranır ve kadın, kızı siyah suyun altında yıkar. Kız, saraya gelince her yer simsiyah olur ve kral, ikinci karısını ve ondan olan kızını kovar. Kral, kendi kızını güzel komşu ülkenin şehzadesiyle evlendirir (i1), Padişahın oğlu, kızla evlenir ve ceylan olan kardeşini kayboldukları yerde eski (insan) hâliyle bulurlar (i2), babası pişman olup kızını aramaya çıkar ve onu ayının ininde bulunca oradaki yiyecekleri ve kızını alıp eve döner. İzleri takip edip kızın evine gelen ayıyı da kandırarak ateş yanan kuyuya düşürüp öldürürler. Ayıdan kurtulunca üvey annesinin, eziyet ettiği üvey kızından özür dilemesiyle barışırlar (i3) Beyoğlu hainlik yapan kadına toru tay mı yaylı mı istediğini sorunca kadın da yaylı ister ve yaylıya (araba) iki huysuz atı koşarlar ve biri bir tarafa diğeri öbür tarafa dörtnala koşturup hain kadını cezalandırırlar. Balığın karnındaki beyin oğlunun karısı hamile değildir (h). Şehzade'nin evindeki halayığın yaptıkları anlaşılınca cezalandırılır (k).

1.1.20. Yirminci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Sıçan Amat Masalı

Tip numaraları: TTV:—,

AaTh: —.

Teması: Çocuksuzluk, çocuk özlemi.

Konusu: Çocuğu olmayan bir çift, çocuk özlemi çekerken aldıkları tavsiyelerle bir sıçanı evlat edinir.

Sonuç: Çocuk bir evin neşe kaynağıdır. Çocuk sahibi olamamak üzücüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Çocuğu olmayan bir kadın vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kadına bir fareyi çocuğu gibi sahiplenmelerini söylerler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Bir fare sahiplenirler. Adını da “Sıçan Amat” koyarlar.

2. Fare, kazanda pişen sütün içine düşüp ölür.

3. Kadın ve kocası bu duruma çok üzülür.

4. Adama, çarşıya giderken kendini gören bir kız, neden üzgün olduğunu sorar.

5. Adam da Sıçan Amat’ın öldüğünü söyler.

Sonuç

1. Bunu duyan kız çeşmeden su doldurmak için yanına aldığı testi su yolunda kırar. Su testisi su yolunda kırılır.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanamadı.

1.1.21. Yirmi Birinci Masalın Tahlili

Masalın adı: Aşk Masalı [Sabır Taşı]

Tip numaraları: TTV: 185, AaTh: 894 IV.

Teması: Sabır, haksızlık, açığözlülük, evlenme.

Konusu: Öksüz ve yetim kalan bir kız çocuğu ile bir oğlan çocuğunun bazı felaketler yaşadktan sonra mutluluğa ulaşması.

Sonuç: Hak etmeden kazanılan ya da sahip olunan her şey bir gün elden giderir. Açığözlülük kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Öksüz yetim bir oğlan ile bir kız vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Kızın ve oğlanın annesi ve babası ölür. Koruyacak ve sığınacak kimseleri kalmaz. Uzak diyarlara gitmeye karar verirler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kızla oğlan “Duman tüten yere mi yoksa ateş yanan yere mi gidelim?” diyerek yaşadıkları yeri terk eder.
2. Yolda giderlerken oğlan susayınca yoldaki yalaktan su içmek ister. Ablası, oğlana “Oradan domuz su içtiyse domuz olursun.” der.
3. Oğlan dayanamaz, yoldaki yalaktan su içip domuz olur.
4. Kız onu bırakır, tek başına yola devam eder.
5. Kız, bir ev bulur ve oraya girer.
6. Evde, kırk gün yatması gereken bir adam vardır.
7. Kız, adamı kırk gün kırk gece bekler.
8. Kırkıncı günün sonunda kapıya bir Çingene kızı gelir. Kız, kapıya gelen Çingene kızını dinlenmesi için yukarıya çıkarır. Kırk gündür yatan adamda karşında Çingene kızını görür.
9. Oğlan, Çingene kızıyla evlenir. Öksüz kız da öyle kalakalır.
10. Oğlan bir gün şehre gidecekken öksüz ve yetim olan kız, oğlana “Bana bir sabır taşı bir de subur taşı al.” der.
11. Oğlan, sabır taşı ile subur taşını alır ve kıza verir.
13. Öksüz ve yetim kız, bütün olup biteni sabır taşına anlatır. Kız anlatırken de oğlan her şeyi duyar.

Sonuç Durumu

1. Kızın anlattıklarını duyan oğlan, Çingene kızını boşayıp gönderdikten sonra gerçekten başını kırk gün, kırk gece bekleyen kızla evlenir.

Türkiye’deki varyantları:

(a, s. 102), b–, (c, s. 95), ç–, d–, (e, s. 371-373), (f, s. 543-545), g–, ğ–, (h, s. 190-192), ı–, (i, s. 423-428), (j, s. 670-671), k–, l–, m–.

Değişik Şekiller:

1- Masalların giriş kısımları farklıdır: Bir anne ile babanın çok kıymet verdikleri sararıp solan kızları dereye gittiğinde her gün bir kuru kafa görür. Anne ve baba tebdili mekân için yola koyulur. Bir saray kapısına geldiklerinde açılan kapı, kızın yutar (e), çocuksuzluk özlemi çeken ailenin uzun zaman sonra olan kızları yürümeye başladığında penceresine gelen kuş, kıza “Baban seni ölü diriye verecek.” dediğinden kızlarını gözlerinden ayıramazlar. Bir gün uzak yerlere giderken susayan ve su içmek için kırk odalı bir evin kapısından giren kız, bir daha

çıkamaz (f), çeşmeye su doldurmaya giden kıza, çeşme: “Kızzz, vay başına ki yedi yıl bir cenaze bekleyeceksin” deyince kız bunları annesine anlatır ve ailesiyle evlerini terk edip ormanda güzel iki katlı bir ev görüp kapısını zorlasalar da açamazlar ancak kapı, kız ittirince açılır. Ne yaparlarsa yapsınlar kızı oradan çıkaramazlar. Kaderinin böyle olduğuna inanan kız, ailesine gitmelerini söyler (i) kızın on üç yaşına gelmesiyle evlerinin balkonuna gelen kuşun “Cik Cik Eminecik! Senin başına ne gelecek?” demeye devam etmesi üzerine evlerini terk eden ailenin ihtiyaç gidermek için mola verdiği sırada kız eve girince bütün kapılar kapanır. Kırk kapılı olan bu evin, dilenci bir Çingene gelmedikçe kapısı açılmayacaktır (j), Öksüz kıza, bir kuş her gün “Kızcağız, kızcağız!” der ve kız da neden öyle dediğini sorunca kuştan bir ölünün başını kırk gün bekleyeceğini öğrenir. Dağın başındaki sarayın kapısı kız içeri girince açılır, sonra da o kapıyı kimse açamaz (a), bir tüccarın bir kızı vardır. Bu kıza, bir kuş “Bir mevtanın başını kırk gün bekleyeceksin!” diye öter. Tüccar biz kızımızı bu kadar büyüttük, olmaz böyle bir şey diyerek ailesini de yanına alıp arabalarıyla başka memlekete giderler. Kuş onları takip eder ve yeni gittikleri yere de gelir. Kuşun geldiğini görünce adam, kızını alıp bir dağ başında bulunan büyük bir şatoya gelir. Burada ne var ne yok diye meraklanıp kapısını açmaya çalışır ancak başaramaz. Kız kapıya yaslanınca kapı kendiliğinden açılır ve kız içeri düşer. Kapı hemen kapanır ve ailesi günlerce kızlarını almak için oradan ayrılmazlar ancak kızlarını da bulamazlar. Kız, ailesine kuşun söylediklerinin doğru olduğunu ve şatodan çıkmasının imkânsız olduğunu söyler (c), fakir gidecek yerleri olmayan bir aile yolda giderken boş bir ev görürler ve içeri girmek için hepsi kapıyı açmaya çalışır ama sadece kızları kapıya Allah diyerek vurunca açılır ve kız içeride kalınca kapı hemen kapanır. Kız, annesine ve babasına üzülmemelerini söyler (h).

2- Evde yatan kişiler farklı şekillerdedir: Kefene sarı bir cenaze yatmaktadır (e, f), kız yedi yıl yatan oğlanın başında bekler (i), ölü gibi yatan bir oğlan vardır (j), kız, ölüyü kırk gün sallar (a), içeride kırk tane cenaze vardır (h).

3- Eve sonradan gelen kızın isimleri ve geliş durumları farklıdır: Kızın güzelliğinin suda aksini gören Çingene kızı, sarkıtılan iple eve çıkar (e), kız, bir zamanda dışarı çıkınca Arap kızı içeri girer (f), kız, bir avuç altınla satın aldığı poşa kızını iple yukarıya çeker (i), yoldan geçen Çingene kızı açılan kapıdan içeri girer (j), yoldan geçen mıtırtıp göçünden bir mendil altınla çingene kızını satın alır, kendisine yoldaş yapar (a), kız yalnız kalıp korktuğundan yoldan geçen çingenelerden bir kız vermelerini ister ve bir ip sallayarak kızı yukarı çeker (c), Çingene göçünden bir kızın kendisiyle kalması için onları ikna etmiş ve çingene kızı içeri girmiş (h).

4- Oğlanın başında beklerken yapılan uygulamalar farklıdır: Oğlanın başında Kur'an okurlar (e, f), kız, yeşil örtü içindeki ölüyü sallar (a), cenazelerin başında kırk gün kırk gece Kur'an okurlar (h).

5- Oğlanın uyanma anında kızın eylemleri farklıdır: Kız, oğlanın yanında kalan makası ya da iğneyi alması için Çingene kızını onun yanına gönderdiğinde oğlan uyanır (e), kız dışarıdayken Arap kızı içeri girince oğlan uyanır (f), kız banyodayken uyanan oğlanın yanına poşa kızı girer (i), Eminecik iş yapmak için başka bir odaya gittiğinde uyanan oğlan başucunda kızı görür (j), kız, oğlanı otuz dokuz gün sallar ancak yorulunca sallaması için çingene kızına bırakır (a), kız etrafı süpürmek için çingene kızına oğlanın başında beklemesini, yalnız bırakmamasını söyler (c), Kız, çarşıdan bir şey almaya gider ve başında Çingene kızı kalır (h).

6- Çarşıya / pazara giden oğlandan asıl kızın istediği malzemeler farklıdır: Çakı, dudu kuşu ve sabır taşı ister (e), çakı bıçağı ve sabır taşı ister (i), ustura ve sabır taşı ister (j, a), sabır taşı ile sabır bıçağı ister (c) sabır taşı ve sabır kuşu ister (h).

7- Uyanan oğlan hacca gider (f).

8- Sabır taşını almaması durumunda oğlana edilen dua ve beddualar farklıdır: "Getirmezsen yollar kör duman olsun da geleme!" (e, a, h), "Ağam, benim de bir isteğim var: "Alırsan cennete gidersin; almazsan önünü yel bürüsün, arkanı sel bürüsün!" (j).

9- Kız kendisini öldürmek ister (f, i, a, c).

10- Formel sayıları farklı olan: Poşa kızı, yedi katırın arkasına bağlanıp öldürülür (i), oğlan, çingene kızına kırk katır mı yoksa kırk katır mı istediğini sorunca kırk katır istediğini söyleyen çingene kızı, kırk katırın arkasına bağlanarak öldürülür (a, h).

11- Oğlan, çingene kızını öldürtmez, geldiği yere geri yollar (c).

12- Uyanan oğlan ile tüccarın kızı evlendikten sonra oğlan, kızı, babasının evine götürür. Hep beraber yerler, içerler, muratlarına geçerler (c), Oğlan ile kırk gün gerçekten başını bekleyen kız evlenip güzel bir hayat geçirirler (h).

1.1.22. Yirmi İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Altın Tepsi

Tip numaraları: TTV: 176, AaTh: 563.

Teması: Açgözlülük, hırsızlık, kötülük.

Konusu: Bahçesine ektiği baklanın göğe çıktığını gören çiftçilik yapan yaşlı adam, baklaya tırmanarak göğe çıkıp Ay ile Güneş'in kavgasını ayırır. Güneş ile Ay da çiftçiye hediye verir.

Sonuç: Yapılan iyilikler de kötülükler de karşılıksız kalmaz.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Köydeki ihtiyar adamla karısı tarlalarına bakla ekerler.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. İhtiyar adam, bahçelerine ektikleri baklaları kontrol etmeye gittiğinde baklanın göğes kadar uzadığını görür.

Kahramanın Serüvenleri

1. Göğes uzanan baklayı gören adam, yukarıda ne olduğunu kontrol etmek için baklaya tırmanır ve göğes çıkar.
2. Adam, göğes çıktığında Ay ile Güneş'in kavgasına şahit olur ve onlara ikisinin kardeş olduklarını söyler. Ay ile Güneş barışırlar ve ihtiyar adama sihirli, altın bir tepsi verirler. Bu tepsi, adam ne yemek isterse onları verir. Adam tepsiyi alıp evine gider.
3. Karısı ile ihtiyar adam tepsideki hangi yemeği isterlerse onlara o yiyecekleri verir. Adam bir gün tepsiyi kalaylatmaya karar verir ve kalaycıya götürür. Kalaycı kadını da tembihler: "Sakın tepsiye; bana şunu ver, bunu ver, deme!" diyerek tepsiyi bırakıp gider.
4. Adam tepsiyi kalaylatıp evine götürür ancak tepsideki baklava istemesine rağmen tepsi ona baklavayı vermez. İhtiyar adamın karısı kalaycının tepsiyi değiştirdiğini anlar ve adama kızar.
5. Günlerden sonra adam tekrar göğes çıktığında Ay ile Güneş'in kavgasına şahit olur ve onlara ikisinin kardeş olduklarını ve dövüşmenin yakışmayacağını söyler. Ay ile Güneş barışırlar ve ihtiyar adama bir davar verirler. Adam: "Gir, çık davarım!" dedikçe davar; altın sıçar, pislik yerine altın sıçar.
6. Adam, davarı alır ve hemen evine gider. Karısına bu davarın hediye edildiğini ve keramet davarı olduğunu söyler. Davara o sözleri söyleyince davar, altın sıçar. Adamla kadın buna da çok sevinirler.
7. Adam, davarın boynuzlarını parlatmak için kalaycıya götürmeye karar verir. Kadın, "Götürme!" derse de adam dinlemez. Adam, kalaycı kadına davarı götürür ve "Sakın gir çık davarım altın sıç, deme!" diye tembihler. Kalaycı, adamın dediklerini dediğinde davarın altın sıçtığını görür ve "Buna da kavuştuk." diye sevinir.

8. Kalaycı, pazardan davarın aynısını bulur ve boynuzlarını parlatıp adama verir. Keramet davarını da kendine alır. Adam, parasını ödeyip davarı evine götürür ama artık davar, altın sıçmaz. Bunu gören yaşlı kadın, ihtiyar adama, kalaycının kendisini yine kandırdığını söyler. Adam, çaresizce kalakalır.

9. Günler sonra adam tekrar bakla ağacının üstüne çıkar ve Ay ile Güneş'in tepişip dövuştüğünü görür. Adam, onlara "Ayrılın, ayrılın! Siz, iki kardeşiniz size dövüşmek yakışmaz!" der. Ay ile Güneş barışır ve ihtiyar adama hediye olarak bir çamaşır tokucu ve bir ip verir. Buna: "Vur tokmağım, sarıl ipim diyeceksin!" derler.

10. Adam, ipi ve tokmağı alıp evine gider. Hanımı ile ipe: "Vur tokmağım, sarıl ipim!" derler. Adamla kadın iyice dayak yedikten sonra adamın aklına bir kurnazlık gelir. Bu ipe tokmağı kalaycıya götürüp tepsile davarı kurtarmak isterler.

11. Kalaycıya ipe tokmağı parlatması için bırakır ve kalaycıya: "Sakın! Vur tokmağım, sarıl ipim deme!" diye tembihler.

12. Kalaycı, adam gider gitmez her yeri kapatıp hemen adamın dediklerini uygulamaya koyulur. Kalaycıyı tokmak döver, ip sarar. Kalaycının sesini duyan ihtiyar adam da "Vur, vur!" der. Kalaycı, adamdan yardım ister: "Senin tepsini de davarını da vereceğim yeter ki bunu durdur!" der.

Sonuç Durumu

1. Kalaycıdan davarını, tepsisini, ipini ve tokmağını kurtaran yaşlı adam ve karısı mesut bir hayat yaşar.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 88), b-, (c, s. 155-158), ç-, (d, s. 415-417), e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 161-162), (ı, s. 45), (i, s. 73), j-, k-, (l, s. 114-115), m-.

Değişik Şekiller:

1-Masalların başlangıcı farklıdır: Giriş kısmında nine bakla eker ve sepetini alıp toplamaya gider (n), ihtiyar adam buğday eker (d) Keloğlan vardır (i), Öksüz ve yetim Keloğlan ile kız kardeşi vardır. Bunlar bir taşın üstüne nohut ekerler (a), Fakir olan adam ve karısı az bir yere mısır ekerler (c), Oğlanın annesi, ineği karşılığında aldığı tohumu bahçesine ekince aniden büyüyüp bulutlara kadar çıkar (ı), Keloğlan bayram gelince anasından harçlık ister ve onunla leblebi alıp yiyerek kuyunun başına varır. Leblebisi kuyuya düşen Keloğlan ağlayınca kuyudan bir Arap çıkar. Keloğlan leblebisini istese de Arap ona bir sofraya verir (h), Keloğlan,

annesinin sitemiyle iş aramaya çıkar ve susadığında pis bir kuyudan su içmek üzereyken kuyunun cini, bugüne kadar kimsenin suyunu beğenip içmediğini ve onları yediğini söyleyerek Keloğlan'ı yemez ve fakir Keloğlan'a bir sofraya ve sıkışınca kuyuya atması için üç inci tanesi verir (l).

2. Adamın buğdayını kuş yer, adam yakaladığı kuşu bir şartla salar (d), adam mısır tarlasına varınca leyleğin üçte birini yediğini kalan mısırların da başında beklediğini görünce kara kara düşünmeye başlar ve leylekle sohbete başlarlar (c), Oğlan, bulutların üstündeki ağaca çıkar ve devin şatosunu görür (1)

3. Kuş, çiftçiye sihirli sofraya verir (d), nohut ektiği yere giden Keloğlan'a, yaşlı bir zat sihirli bir eşek ve sihirli sofraya verir. Eşeğe "Sıç eşeğim", sofraya da "Açıl sofram" dememesini söyler (a), leylek, adama sihirli bir sofraya ve bir eşek verir. Eşeğe "Tır eşeğim, dur eşeğim", sofraya da "Açıl sofram açıl bir iki tür saçıl" dememesini söyler (c), Kuyudaki Arap, Keloğlan'a sihirli bir sofraya ve bir değirmen verir. Sofraya "Kurul sofram kurul" deyince her çeşit yemek çıkar. Değirmeni de sağ çevirince altın sola çevirince gümüş dökülür (h).

5. Keloğlanı, nalbant ve padişah kandırarak sihirli eşeği ve sofrayı çalarlar (a), leyleğin verdiği sihirli eşeği ve sofrayı hamamcılar çalıp, değiştirir (c), oğlan, şatodan devin altın yumurtlayan tavuğunu ve çalgısını alır (1), Keloğlan, sofradan ve değirmenden elde ettiklerini komşularıyla paylaşır ve bunu gören komşuları sofrayı ve değirmeni çalar (h), Keloğlan'ın komşusu sihirli sofrayı, tavuğu ve tokmağı çalar (l).

6. Masalların sonu farklı biter: Keloğlan, sihirli tokmakla nalbanttan eşeğini, padişahın sofrasını geri alarak padişahın kızı ile evlenip muradına erer (a). Adam, sihirli tokmak sayesinde hamamcından eşeğini ve sofrasını geri alarak yerler içerler yerin dibine geçerler (c), ağaçtan inmeye çalışan devi, oğlan ağacı keserek öldürür ve altın yumurtlayan tavuk sayesinde mutlu bir şekilde hayatını sürdürür (1), Keloğlan, Arap'ın verdiği sihirli tokmakla sofrasını ve değirmenini çalan komşularını dövdürüp hepsini geri alır. Sihirli sofrayı, değirmeni ve tokmağı Arap'a geri verir. En güzelinin emekle kazanılan para olduğunu söyler ve Arap, ona iş kurması için bir kese altın verir (h). Tokmağı da çalan komşusu iyice dayak yiyince Keloğlan tokmağı durdurur ve hırsız komşu dersini alır (l).

1.1.23. Yirmi Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Yamyam Masalı

Tip numaraları: TTV:—,

AaTh:—.

Teması: Kötülük, aldatmak.

Konusu: Ali isminde bir köylünün bahçesindeki incir ağacına dadanan Yamyam, Ali'yi ve ailesini kaçırap bütün aileyi yemek ister.

Sonuç: Kötülük eden kötülük bulur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Köyün birinde Ali adında bir adam vardır. Adamın karısı ve iki çocuğu vardır.
2. Adamın tarlasında bir incir ağacı vardır. İncir vakti gelince ağaçtaki incirleri birisi toplar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. İncirlerin toplandığını gören Ali, ağacı beklemeye karar verir.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ali, ağacın başına çıkar, Yamyam beklemeye başlar. Ali, ağaçtan incir toplar.
2. Yamyam da Ali'den kendisine de incir vermesini ister.
3. Ali, incir vermek için elini aşağı uzattığı anda Yamyam Ali'yi yakalar ve aşağı çeker.
4. Yamyam, Ali'yi evine götürmek ister ama Ali ailesini de yanında götürmek ister. Yamyam bunu kabul eder ve Ali'nin memleketine evine giderler.
5. Ali'ye akraba olan Yamyam hepsini yemek için beslemeye karar verir. İyiye etlenmeleri için onlara iyi bakar. Kadın, Yamyam'ın kendilerini yiyeceğini anlar ve kocasına da bunu söyler. Yamyam farklı bahanelerle onları evinde tutmaya çalışır.
6. Yamyam pazara gittiğinde Ali'nin karısı ve çocukları bir fırsatını bularak Yamyam'ın evinden kaçarlar.
7. Durumu fark eden Ali de hemen bir bidonun altına saklanır. Kaçtıklarına üzülp sızlanan Yamyam bu bidonun üstüne oturur ve o anda bir gaz çıkarır. Ali de buna güler.
8. Ali'nin orada olduğunu anlayan Yamyam, onu yiyeceğini söyler. Ali'ye, yemeye neresinden başlayacağını sorar. O da başından başlamasını söyler. Karısının sözüne inanmayan Ali'yi Yamyam yer.

9. Yamyam, Ali'nin karısıyla çocuklarını da yemek ister. Ali'nin evinin bir ırmak kenarında olduğunu bilir.

10. Yamyam, orada sandalda bekleyen adama bir zembil bırakacağını, bunu Ali'nin babasının verdiğini ve evine götürmesi gerektiğini söyler.

11. Yamyam, eve gider. Kendi boyuna göre bir sepet örer ve içine girer. Bu sepeti de ırmak kenarına bırakır.

12. Sandalcı, sepeti Ali'nin ailesine götürür ve “Bunu, Ali gönderdi.” der.

13. Sepeti alan Ali'nin karısı bir delikten şöyle bir bakınca sepetin içinde Yamyam'ın olduğunu görür. Çocukları, sepetteki leblebileri yemek istediğini söylese de kadın konu komşunun da canı çekeceğini, bu yüzden sepeti akşam açacağını söyler.

14. Kadın evindeki irice fırını iyice yakar, ateşi harlar. Çocuklarına kendisine yardım etmelerini söyleyerek sepeti fırının içine atar ve ağzını iyice kapatır.

Sonuç Durumu

1. Fırının içinde yanan Yamyam'ın tırnağı, fırını açan kadının gözüne fırlar ve kadının gözünü kör eder.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.24. Yirmi Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ay ve Güneş Masalı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Kıskançlık.

Konusu: Arasından su sızmayan iki arkadaşın arasına kıskançlık girer ve birbirlerine düşmanlık etmeye başlayınca bir daha görüşemezler.

Sonuç: Kıskançlık ederek düşman olmak ve kötülük yapmak fayda değil zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İki heybetli arkadaş vardır ve bunların isimleri Güneş ve Ay'dır. Bunların araları çok iyidir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Ay, Güneş'i içten içe kıskanmaya başlar.
2. Kalbi fesatlıkla dolu adamın biri Ay'ın bu hâlini görünce onu Güneş'e karşı iyice kinlendirir.

Kahramanın Serüvenleri

1. Güneş'in kendisinden daha aydınlık olduğunu kıskanan Ay adama ne yapabileceğini sorar. Adam da Güneş'e iğne atarsa ışığının azalabileceğini söyler.
2. Ay da bunun üzerine Güneş'in en savunmasız anında ona iğneler atar ancak Güneş bunları kendisine ışık yapar.
3. Güneş de Ay'ın yaptığına karşılık ona çamur atar ve Ay Dede'yi kör eder.

Sonuç Durumu

1. İkisi de birbirine düşman olan eski dostların birisi geceye birisi de gündüze hapsolür.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.25. Yirmi Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: İblis Masalı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Aldatma, hile yapma, kandırma.

Konusu: Bir İblis ile köylü ekin ekerler ve köylü hasat vaktinde İblis'in çok çalıştığını söyleyerek onu kandırır.

Sonuç: Hile yapmak herkese zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Düzağaçlık denilen yerde bir köylü yaşamaktadır.
2. İblis ile Düzağaçlıklı arkadaş olur.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Düzağaçlıklı ile İblis, ortak çiftçilik yapmaya karar verirler.
2. İkisi birlikte ekin ekerler.

Kahramanın Serüvenleri

1. İblis çok çalıştığı için Düzağaçlıklı ucundan biraz alacağını söyler ve bu konuda anlaşılır.
2. Hasat vakti gelince işçiler, İblis'in önüne buğdayın saplarını dolduruverirler.
3. Kendisine hiç buğday gelmediğini gören İblis, adamın yanına varır. Adam da söylediği gibi ucundan biraz aldığını söyler.

Sonuç Durumu

1. İblis'i bile kandıran Düzağaçlıklı'dan o günden beri herkes kaçır.

Türkiye'deki varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, [e (e1, s. 313); (e2, s. 468-469)], -, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, [m (m1, s. 81); (m2, s. 126-127)].

Değişik şekiller:

1- Masalda kahramanlar hayvandır ve başlangıcı farklıdır: Tilki, daha önce bağcıdan dayak yediği için üzüm yedikçe girdiği delikten çıkıp çıkamayacağını ölçer (e1), tilki ile ayı delikten bağı girer. Üzümü yiyince karınları şişer ancak tilki zayıf olduğu için delikten geri çıkar (e2), Oduncunun biri kuyuya adam atıp öldürmeye çalışırken şeytandan yardım isteyince şeytan da kendisini işsiz bırakmaması koşuluyla adama yardım eder (m1).

2- Kahramanlar farklıdır: Oduncu vardır (m1), Tilki ile kurt arkadaş olur (m2).

3- Dayak yiyen ayı, tilkiyi kovalarken kuyuya düşer (e1).

3- Masalların sonu farklı biter: Tilkiyi yakalayan ayı onu bir ağacın arasına koyarak döver (e1), arkadaşını düşünen tilki sabaha kadar onun çıkması için bekler (e2), Şeytanı boş durdurmayan oduncu iş bulamayınca şeytanı ablasına iş vermesi için gönderir. Şeytan kullanıldığını anlayınca çekip gider (m1), tilki ile kurt burunlarından gelinceye kadar üzüm yeme konusunda anlaşır. Tilki burnuna birer üzüm sokarken kurt ise üzümlerin burnundan geleceği düşüncesiyle bütün üzümleri yiyip şişen kurt, bağı sahibi gelince sıkışıp kaçamaz. Tilki kaçıp kurtulur (m2).

1.1.26. Yirmi Altıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: Yılan ile İnsan

Tip numaraları: TTV: 49, AaTh: 285 D.

Teması: Doğruluk, dürüstlük.

Konusu: Fakir çobana, kuyudan çıkan yılan yardım edince oğlu da aynı yere yardım almak için gider. Çobanın oğlu, yılanın kendisine verdiği altınları beğenmez ve hepsini almak ister.

Sonuç: Az ile yetinmeyip daha fazlasını elde etmek için başkalarına zarar vermek, umulmadık ve kötü sonuçlar doğurur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Çok güzel kaval çalan bir çoban vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Çoban, bir kayanın üzerinde kaval çalarken taşın deliğindeki bir yılan da onu dinler.

2. Yılan dile gelip ihtiyacı olan çobana yardım eder ve ona altın verir.

Kahramanın Serüvenleri

1. Çoban, yaşlanır; oğlu, büyür. Oğlanın evlilik çağı gelince çoban, oğluna yardım etmesi için yılana gitmesini söyler.

2. Çobanın oğlu babasının kaval çaldığı yere gider ve kaval çalmaya başlar.

3. Yılan, oğlana da yardım eder, altın verir.

4. Oğlan, altınların hepsini almak isteyince kavalı yılanın kuyruğuna vurur, yılanın kuyruğu kopar.

5. Yılan, kuyruk acısıyla kendisine vuran oğlanı göğsünden sokup öldürür.

6. Eve dönmeyen oğlunu merak eden çoban, onu aramaya çıkar. Taşın üstünde kaval çalar.

7. Yılan, “Bende kuyruk acısı sende evlat acısı varken kaval çalma, çoban!” der.

Sonuç Durumu

Yılan, oğlunu sokup öldürdüğü çobana “Cenazeni alıp git!” der ve arkadaşlıkları biter.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, (i, s. 356-357), j-, k-, (l, s. 97-98), m-.

Değişik Şekiller:

1. Ne yiyeceğini düşünen fakir adama, kuyudan çıkan bir yılan altın verir (i), Çok güzel kaval çalan çobana, yılan, kimseye söylememesi şartıyla bir altın verir (l).
2. Adam başı sıkışınca altın almak için kuyuya gider (i).
3. Adam hastalanınca oğlunu, kuyuya altın alması için gönderir (i), çoban oğlunu hayvan otlatmaya gönderince oğlan, kaval çalmaya başlar ve yılan, oğlana da bir altın verir (l).
4. Oğlunu yılan sokup öldüren adam, kuyunun yanına giderek yaşananların unutulmasını istese de yılan kabul etmez (i, l), oğlunun yılanı zarar verdiğini öğrenen baba, yılandan özür dilesse de yılan kabul etmez (l).

1.1.27. Yirmi Yedinci Masalın Tahlili

Masalın adı: Sarıkız

Tip numaraları: TTV: 60, AaTh.: 450, 510 A.

Teması: Vicdansızlık, kıskançlık.

Konusu: Karısı ölen adam tekrar evlenince üvey annesinin öksüz kıza kötü davranıp onu öldürmek istemesi.

Sonuç: Kıskançlık neticesinde yapılan zulümler cezalandırılır. Ne ekersen onu biçersin.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Karısı ölen bir adamın öz kızı ve yeni karısından üvey kızı vardır.
2. Bunların bir de inekleri vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Üvey anne, adamın ölen karısından olan kızına sürekli olarak kötü davranır.

Kahramanın Serüvenleri

1. Üvey anne, devamlı öksüz kızı inek gütmeye gönderir.
2. Üvey anne, öksüz kıza eğirmesi için yün verir. Kız yünleri eğiremez.
3. İnek, kıza yünü eğirmesi için yardım edeceğini söyler ve yardım eder.
4. Öksüz kız bir gün hasta olur, üvey anne de kendi kızını ineğe göndermek zorunda kalır.
5. İnek, aynı şeyi bu kıza da söyler. Kız da aynı şekilde ineğe eğirmesi için yün verir ama inek, kıza ipleri geri vermez. Çünkü kız, ineğe kötü davranır.

6. Kadının kendi kızı, annesine olanları anlatır.
7. Kadın da kocasına ineği kesmesini, kızının pamuklarını yiyip iplerini vermediğini söyler.
8. İnek, kesileceğini anlayınca öksüz kıza: “Etinin kendisine bal, diğerlerine zehir olacağını; onların yiyemediği etlerin, küçük ve büyük kemiklerinin hepsini toplayıp yem yediği batmana göm!” der.
9. İneğin pişen etinden yiyen kadın, kadının kızı ve adam “Acı bu et!” diyerek yiyemezler. Kız, ineğin dediği gibi yiyemedikleri etleri ve kemikleri toplayıp batmana gömer.
10. Öksüz kız, bir gün babasına üvey annesinin kendisini dövdüğünü, yemeğine zehir kattığını söyler.
11. Karısının öz kızına kötü davrandığını bilmeyen baba, kadını ve üvey kızını evden kovar.
12. Kız, babasına onları kovduktan sonra ineğin kendisine söylediklerini anlatır ve batmana bakmaya giderler.

Sonuç Durumu

1. Kız ile babası batmanın içindeki ineğin etlerinin ve kemiklerinin sarı sarı altın olduğunu görürler ve birlikte mutlu mesut yaşarlar.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 313-315), ı-, (i, s. 439-440), (j, s. 905-906), k-, (l, s. 98), (m, s. 317-320).

Değişik şekiller:

- 1- Kahramanların isimleri farklıdır: Fadime (i), Fatmacık (j), Ayşecik (l). Kız elinden düşüp yuvarlanan yumağı takip ettiğinde pis bir ninenin hamur yoğurdunu görür (m), bir tufan çıkar ve sarı saçlı kızın elindeki yünü, cadı kadının bacasına uçar (h).
- 2- Sihirli inekle ilgili bilgiler farklılık gösterir:
 - 2.1- Üvey annenin ineği kestirmesinin sebepleri farklıdır: Üvey anne, hasta olduğu için ineğin etinin kendisine şifa olacağını söyleyerek ineği kestirir ancak ineğin etinden yemez (j), kadın, ineğin sihirli olduğunu anlayınca kestirir ve etinden yer (l, m), üvey annenin öz kızı, çirkin olunca ineği kestirip üvey kızını yalnız bırakmak ister (h).
 - 2.2- İneği bir türlü kesemeyen ve pişiremeyen üvey annesi, üvey kızından ineği kesmesini ve pişirmesini söyler. Kız da kesil ineğim, piş ineğim deyince kesilen inek pişirir (h)
 - 2.3- İneğin kemiklerinin gömüldüğü yer farklıdır: İnek kemiklerinin; bir yere (j), kuyuya (l, m) gömülmesini ister. Kız ineğin etinden yemez ve kemiklerini de taş a dzer (h).
 - 2.4- İneğin kıza söyledikleri farklıdır: İneğin etinin üvey annesine zehir olacağı ile ilgili bilgi yoktur (i, l), sarıkız, Ayşecik’e dara düşünce göz yaşlarını kemiklerinin üstüne akıtmasını ve böylece kendisine yardım edeceğini söyler (l), inek, kıza başı dara düşünce kendisinden

yardım istemesini söyler (m), Taşa dizilen ineğin kemikleri kuş olup uçar ve dükkâncılardan bir avuç iğne, bir avuç ağı, bir avuç yorgan iğnesi, bir avuç şeker isteyerek “Üvey annem tuttu beni, kız kardeşim kesti beni.” der (h)

3- Dara düşülen durumlardaki yardımcıları ve cezalandırıcıları farklıdır: Ninenin hamurunu öven kız, ninenin saçlarındaki bitleri iğrenmeden temizler ve ninenin gösterdiği beyaz gölde yüzünü yıkayan kız dünyalar güzeli bir kız olurken ipi aynı şekilde yuvarlanarak ninenin yanına gidince nineden tiksinen üvey annenin öz kızı ninenin siyah gölde yüzünü yıkamasını söylemesiyle siyah gölde yüzünü yıkayan kız, çirkin ve alnında boynuz çıkan bir kıza dönüşür (i), küpleri gözyaşıyla doldurmasını isteyen üvey annesi yüzünden ağlayan Fatmacık’a bir koca karı yol gösterir. Fatmacık kemikleri attığı kuyuda terlik, ayakkabı, elbise, çok güzel giysiler ve bir at olduğunu görür (j), öksüz kız dara düştüğünde kuyuya gelip ağladığında inek ona yardım eder ya da yardımcıları gönderir (l, m). Üvey anne düğüne giderken kıza yığıdığı bütün işleri ineğin gönderdiği yardımcıları halleder ve kıza düğüne götürür. (l, m), cadı karısına iyi davranıp ona yardım eden kıza, cadı karısı sarı su ile yıkanmasını tembih eder. Dağ başındaki sarı su ile yıkanan kız dünyalar güzeli bir kız olur. Kızı kıskanan üvey annesi, kendi öz kızını da aynı şekilde inek otlatıp yün eğirmeye gönderince yün, çıkan bir tufan ile cadı karısının yanına gidince cadı karısından tiksinen ve kötü sözler söyleyen üvey annenin öz kızı cadı karısının tarif ettiği kara suda yıkanınca kız, çirkin ve kapkara bir kıza dönüşür (h).

7- Öksüz kızın sevgiliyle karşılaşması farklıdır: Padişah evlenmek için kız arayışı içindedir. Dünyalar güzeli kıza gören padişah, kızın evine dünürü gönderir. Üvey anne de kendi çirkin kızını dünürlerle gönderir (i), Fatmacık elbiseleri giyinip ata binip düğüne giderken padişahın çayırılığında terliğini düşürünce padişahın oğlu bu terliğin sahibiyle evleneceğini ilan eder. Terliğin sahibinin bulunmasını emreder (j), Kızın düğünden dönerken düşen ayakkabısını bulan zengin bir adam o ayakkabının sahibiyle evlenmek için dolaşmaya başlar (m).

8- Engellemeler ve engelleri aşma biçimi farklıdır: Kızı alıp eve dönmekte olan padişaha, kargalar; Fadime kızın tandırda olduğunu söyleyince padişah gelinin duvağını açar ve çirkin kız olduğunu görünce Fadime’yi olduğu yerden alıp getirir (i), üvey annesi Fatmacık’ı evde bırakıp kendi öz kızını saraya götürür ve terlik ayağına olmayınca evinde pis, bitli bir kızının daha olduğunu söyler. Padişahın oğlu onun da gelmesini ister (j), üvey annesinin kuyuya atmak istediği kıza, kuyudan çıkan Arap kıza kurtarır ve üvey annesiyle kızını kuyuya atar (l), üvey annesinin sakladığı kıza horoz yardım eder (m).

9- Masalların sonu farklıdır: Fadime, padişahın oğlu ile evlenip muradına erer (i), terlik ayağına olan öksüz kızı, padişahın oğluyla evlendikten sonra analığı ve üvey kardeşi ziyarete gelir. Ziyarete gelen Kel Kız kaşınmaya başlayınca padişahın oğlu, karısına Kel Kız'ı ırmağa götürüp yıkamasını söyler. Kel Kız ve üvey anası padişahın karısını suya iterler. Padişah da Kel Kız'ı atın kuyruğuna bağlatıp parça parça ettirir (j), kız olanları babasına anlatır. Arap kızı, öksüz kızı giyindirip padişahın oğlunun eş seçimi yapacağı yere götürür ve kızla padişahın oğlu evlenir (l), horozun yardımıyla ayakkabıyı giyen kız zengin adamla evlenir (m), Kuş, öksüz kızın üvey annesine, kız kardeşine ve babasına “Üvey annem tuttu beni, kız kardeşim kesti beni. Açın ağzınızı” der ve sırasıyla iğneleri, ağuyu, yorgan iğnelerini, ağızlarına doldurup onları öldürür. Öksüz kıza da aynı sözleri tekrar eder ve onun ağzına da şekerleri, çikolataları doldurur. Kuş ile öksüz kız mutlu mesut, yaşarlar (h).

1.1.28. Yirmi Sekizinci Masalın Tahlili

Masalın adı: Yörük Ali

Tip numaraları: TTV: 160, 161 (1-2. Maddeler), AaTh: 327, 1119.

Teması: Akıllı olmak, çözüm üretmek.

Konusu: Yetim kalan Yörük Ali'nin bazı felaketlerden sonra zenginliğe ve mutluluğa ulaşması.

Sonuç: İnsan akli sayesinde her zorluğun üstesinden gelebilir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yetim kalmış, çok küçük Yörük Ali adında bir erkek çocuğu vardır.
2. Anası oğlunu köylü kadınlarla ormana odun toplamaya gönderir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Eve dönerken geç kaldıklarında akşam karanlığında daha fazla ilerleyemezler. Bir ışık görüp oraya giderler. Ayı, bunların hepsini evine alır. Ayının niyeti de hepsi uyuduktan sonra onları yemektir. Yörük Ali durumu fark eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ayı, evdekilere: “Kim uyur da kim uyanık?” der. Yörük Ali de ayıya: “Herkes uyur da ben uyanığım.” der.
2. Ayı: “İyi de aman! Yörük Ali, canım! Yörük Ali. Sen neden uyumazsın?” der.
3. Yörük Ali de: “Annem uyumadan önce bana çeşit çeşit şeyler pişirirdi, yedirdi.” der.
4. Dev, gece gelip evde yatan herkesi kontrol eder. Her seferinde uyumadığını söyleyen Yörük Ali, ayıdan bir şeyler isteyerek onu sabaha kadar oyalar.

5. Yörük Ali, nihayet ayıya dereden eleklerle su getirirse uyuyacağını söyler ve onu dereye gönderir. O sırada Yörük Ali, kadınları uyandırır ve köye gönderir. Onlardan, annesine durumu anlatmalarını ve ayının evine at, araba ne bulursa getirmelerini söylemelerini ister.
6. Kadınlar kaçar ve kurtulur.
7. Ayı, kalburu suya batırıp çıkarır ama su durmaz, akıverir. Ayı en sonunda eve gelir ve kadınları göremeyince Yörük Ali'ye: "Kadınlar nereye gitti?" der.
8. Yörük Ali'de ayıya: "Kadınları sana bakmaları için dereye gönderdim." der.
9. Yörük Ali, ayıya artık uykusunun geldiğini, kendisine sal gibi bir tabut çakmasını ve onun içine yatacağını söyler.
10. Ayı da çaresiz, bir tabut çakar. Yörük Ali, ayıya: "İçine gir de ben bir bakayım, sığabilecek miyim? Sen de ona göre beni içine yatırırsın." der.
11. Ayı, oğlanı yemek için kabul eder ve tabutun içine yatar.
12. Ayı, tabuta yattığı sırada ağaç kesmek için gelen ustalar ve Yörük Ali tabutun üstünü kapatır.
13. Ayı bağırır, çağırır ama fayda etmez. Ayıyı ırmağa atarlar.

Sonuç Durumu

1. Ayıdan kurtulan Yörük Ali'nin annesi de at arabası ile gelir.
2. Annesiyle birlikte ayının evindeki her şeyi arabaya koyup evlerine taşırlar ve fakirlikten kurtulup rahata ererler.

Türkiye'deki varyantları:

a-, (b, s. 116-117), c-, ç-, d-, e-, f-, [g (g1, s. 83); (g2, s. 84-85)], ğ-, (h, s. 304-307), (ı, s. 77-78), i-, (j, s. 1017-1020), (k, s. 143), l-, m-.

Değişik şekiller:

- 1- Masal kahramanları ve isimleri farklıdır: Dıngıl Ali'nin (b), Keloğlan'ın (j, k), devin karısı ve devle olan mücadelesi vardır (j, k), Mıstık ile kardeşi gezerken kaybolur (ı), Mıddık Kız ve iki kardeşi, odun kesmeden dönerken yollarını kaybeder ve devin evine varırlar. Dev, geceleri en küçük kız olan Mıddık Kız ile yatar. Devin bir kolunu yediği gelini ise kızları, devin yiyeceği konusunda uyarır (g1), Çeko, köyün kırk kızı ile ormana oduna gider (g2), Keloğlan ve yanında kırk kız vardır (k), Çılpara çok zeki ve arkadaş canlısıdır. Çılpara, bir gün arkadaşlarıyla süpürge otu yolmak için köyden uzaklaşırlar. Süpürge otunu toplarlar ancak vakit hem geç olduğundan hem de sis çöktüğünden geri köye dönerken kaybolup, it üren yere mi ışık yanan yere mi gidelim diye konuşurken ışık yanan yere gitmeyi tercih ederler (h).
- 2- Masal kahramanın aile bireyleri hayattadır: Keloğlan'ın annesi ve babası sağdır (j).

3- Keloğlan'ın kendisini yemek isteyen devden, dev karısından kurtulurken sunduğu bahane farklıdır: Evin damına, -devler sepetin içine koyup- evin tavanına asarlar (b), elekleri üst üste koyarak çıktığını söyler (j), Dıngıl Ali, deve bir kalbur ceviz, bir kalbur altın ve kalburla su getirmesini söyler (b), Mıstık, devden, bir teker kavurma, bir petek bal ve dereden kalburla su getirmesini ister (ı), Mıddık Kız, kendilerini yemek isteyen devden, koyun kavurması ve su ister (g1), Çeko, devden kavurma ve su ister. Bunları yiyip içmeden uyuyamayacağını söyler (g2), dev, Keloğlan'ın yanındaki kızları yiyeceği sırada uyanan Keloğlan akli sayesinde deve, bütün hayvanlarını kestirir ve kızları kurtarır (k), Çilpara, uyumadığını söyleyerek dev karısından, horoz, oğlaktan kavurma, ala toşundan kavurma ister ve hepsini yer. Nihayetinde de bir sürahi su ister (h).

4- Bu masalda farklı olarak Dıngıl Ali, kendisini pişirmek isteyen devin kızını fırına atıp pişirir. Dev, kendi kızını yedikten sonra Dıngıl Ali ağaçtan seslenir. Onun ölmediğini gören dev karısı peşinden ağaca çıkmak istese de kendisine ağır bir kaya bağladığından dal taşıyamayıp kırılır ve kocasının üstüne düşünce ikisi de ölür. Devlerin serveti de Dıngıl Ali'ye kalır (b), Keloğlan başkasından yardım almadan akli sayesinde ölümden kurtulur ve devi kızgın saban demirinin üstünde zıplatarak öldürür (j), Mıstık ile kardeşi çuvalı yarararak çıkar ve çuvalın içine devin buzağısını koyup devden kurtulurlar (ı), Mıddık Kız'ın ablaları sihirli tarak ve sabun sayesinde devden kurtulurlar. Mıddık Kız da devin evinin üstünde devi bekler. Dev, kızın oraya nasıl çıktığını merak edince kız da değirmen taşını ısıtarak boğazına takıp evin başına çıktığını kendisinin de böyle yaparsa çıkabileceğini söyler. Kızın, kendisine söylediklerini yapınca dev ölür (g1). Devin kızlarının üstündeki keçeyi eve misafir gelen kırk kızın üstündeki ak keçeyle değiştiren Çeko, kızları kurtarıırken dev de kendi kızlarını yer. Çeko, dev karısını akıyla odunların üstüne oturtur ve öldürür (g2) Keloğlan'ı pişirmesi için karısına bırakıp giden dev, geri geldiğinde sahanda karısının etini görünce çok kızar. Hoca kılığına giren Keloğlan, devin meşeliğinde Keloğlan'a tabut yaptığını söyleyerek devi kandırıp bu tabutun içine koyup yuvarlar ve devden kurtulup, onun bütün mülküne de sahip olur (k), Çilpara ve arkadaşları bacadan kaçarlar ancak Çilpara, çakısını ve mantusunu almak için bacadan tekrar içeri girince dev karısı onu yakalayıp ipe bağlar ancak Çilpara bıçağıyla ipi kesip yanına tarak ve kül alarak bacadan kaçar. Çilpara kendisini takip eden dev karısından sihirli taraklar ve kül yardımı ile uzaklaşır ve elindeki suyu da yere dökmesiyle her yer derya deniz olur ve yüzme bilmeyen dev karısı boğulup ölür (h)

1.1.29. Yirmi Dokuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Üç Kardeş ve Ayı

Tip numaraları: TTV: 72,

AaTh: 301 A, 301 B, 551.

Teması: Cesaret ve doğruluk.

Konusu: Cesur ve dürüst olan küçük oğlanın bazı felaketlerden sonra mutluluğa ulaşması.

Sonuç: Dürüst olmak ve cesaretli olmak bir erdemdir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın üç oğlu vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Babalarından kalan üzüm bağlarına bir canavarın girip üzümlerini toplayıp gittiğini anlayan oğlanlar sırasıyla üzüm bağını bekleme kararı alır.

Kahramanın Serüvenleri

1. Büyük ve ortanca oğlan korkularından sesi duyup kaçarak eve gelince bekleme sırası küçük oğlana gelir. Oğlan üzümleri toplayan yaratığa silahıyla ateş edip yaralar. Yaraladığı ayının kuyuya indiğini görür.

2. Aralarında ağabeyleriyle anlaşıp kuyuya ip sarkıtarak inmeye çalışırlar fakat ağabeyleri başaramaz. Küçük oğlan kuyuya indiğinde yaralanan ayının öldüğünü görür.

3. Ayının üzümleri buradaki üç güzel kıza getirdiğini gören küçük oğlan; büyük ve ortanca kızı ağabeyleri için, küçük kızı da kendisi evlenmek için yukarı çektirir. Ağabeyleri küçük kızı çok beğenince küçük kardeşlerinin ipine keserler.

4. İpi kesilen oğlan yerin yedi kat altına düşer. Burada bir yılanın kuş yavrularını yiyeceğini görünce silahıyla yılanı öldürür.

5. Yavrularını ölümden oğlanın kurtardığını öğrenen anne, oğlana teşekkür amaçlı ne istediğini sorar. Oğlan yeryüzüne çıkmak istediğini söyler.

6. Oğlan, kuşun kendisini yukarıya çıkarmak için istediği su ve eti bulup kuş tarafından yeryüzüne çıkarılır.

7. Oğlan yeryüzüne çıktığında en büyük ağabeyinin küçük kızla evlenmek için düğün yaptığını görünce düğünü iptal ettirir.

Sonuç Durumu

1. Küçük oğlan; en güzel kız olan küçük kızla, ortanca oğlan; ortanca kızla, büyük oğlan da büyük kızla evlenir.

Türkiye'deki Varyantları:

(a, s. 78), (b, s. 550-560), c-, (ç, s. 392-399), (d, s. 657-660), (e, s. 246-249), (f, s. 402-406), g-, (ğ, s. 390-395), (h, s. 198-201), (ı, s. 48-50), (i, s. 377-385), (j, s. 875-882), k-, (l, s. 109-110), (m, s. 404-406).

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıçları farklıdır: Zengin bir adamın bahçesinde yılda bir kez açan gül vardır (f), meyveleri çok seven adamın üç oğlu vardır (e), padişahın yılda bir kez elma veren ağacı vardır (b, a), padişahın bahçesine musallat olan bir dev vardır (ç, a), padişahın elma dalını her sene bir dev yer (m), ölmek üzereyken babalarının mezarının başında beklemesini vasiyet ettiği üç oğlan, babaları ölünce başında geceleri bekler. Önce büyük ve ortanca oğlan devin babalarının mezarını kazdığını görür ancak ses etmezler (ğ), babasına yemek götüren oğlanın çışı gelince babası üç tarla ileriye gidip çışını yapmasını ve asla kafasını kaldırmamasını söylemesine rağmen oğlan işini bitirdikten sonra başını havaya kaldırıp elma ağacını görür. Çocuk, ağacın başına çıkınca yerin içinden çıkan dev, elmalarla birlikte çocuğu çuvalın içine koyup yerin altına götürür (i), padişah, kızı olunca remil attırarak kızının ilerde fakir bir oğlanla evleneceğini anlayınca kızını fakir oğlana vermeyeceğini söyler. Fakir oğlan, dağı taşı gezerek Kaf Dağı'na Zümrüdüanka kuşunun yanına gider (d), padişahın bahçesindeki nar ağacına bir dev musallat olur (j), Üç çocuklu bir ailenin bahçesinde güzel meyveler veren bir ağaç vardır ve her yıl oralarda yaşayan bir dev bu meyveleri yer (ı), üç kardeşin en küçüğü olan Yusuf'u babaları çok sevdiğinden diğer iki kardeş kıskanır. Bir gün yolda gördükleri kuyuda ne olduğunu merak edince sırayla kuyuya inmeye karar verirler. İki kardeş korktuğundan kuyunun yarısında aşağıya inmekten vazgeçerler. Yusuf, gözü kara olduğundan kuyunun dibine kadar iner (h), üç kardeşin evlerinin önündeki ekip diktiklerini her yıl bir dev gelip yiyip bitirir (l).

2- Ürünleri çalıp götüren varlık farklılık gösterir: Dev (a, b, f, ğ, ı, i, j, l, m), kuş (e), ürünleri çalıp gider. Ürün çalma yoktur (i).

3- Bahçeden ya da tarladan çalınan ürünler farklıdır: Dev ya da kuş; gül (f), meyve (e), elma (a, b, ı, i, m) ve nar (j) çalar.

4- Dev, mezarı kazmaya gelir (ğ).

5- Yerin altındaki kuyuda öldürülenler farklılık gösterir: Dev (b, f, ğ, ı, i, j, l, m), ejderha (j).

- 6- Yeryüzüne çıkmada veya zor durumdan kurtulmada kullanılan yardımcı sihirli nesneler ve hayvanlar farklıdır: Sihirli yüzük (f, m,), ak koç (f), kara koç, papağan (l), sihirli kıl (b, ç) altın tepsi (b), Anka Kuşu (ç, d, j), saç teli (ı, j), paslı bıçak (i), deve eti ve inek derisi (d), oğlanın içinde bulunduğu zor durumlardan kurtulmasında yardımcı olur.
- 7- Yedi kat yerin altına düşme şekilleri farklıdır: Kara koç, oğlanı yedi kat yerin altına götürür (b, ç, m, j, a, ı), dev, oğlanı yerin yedi kat altına götürür (i), Yusuf sürünerek mağaralardan geçip karanlık dünyaya varır (h), oğlan devi takip edip yerin yedi kat altına gider (l).
- 8- Devden oğlanın kurtardıkları farklıdır: Padişahın kızını (b, ç, m, i, j), devin kaçırdığı kızları (j) devden ve ejderhadan kurtarır.
- 9- Kuşun yeryüzüne çıkmak için kanadına yüklenen gıda ürünleri ve bunların oranları farklıdır: Oğlan kuşun kanatlarına bir şişe su ve bir parça et (m), süt (f, i), kırk tuluk et ile kırk tuluk su (b), yedi devenin etiyle yedi depo büyüklüğünde su (d) on batman su ile et (j), bir tuluk su ve bir tuluk koyun eti (h), su ve et (l) yükler.
- 10- Ağabeylerin akıbetleri farklıdır: küçük oğlan, ağabeylerini cirit oyununda öldürür ve küçük kızla evlenir (f), ağabeylerini oyun esnasında attan düşürür (b), iki kardeşini de öldürüp küçük kızla evlenir (m, a), ağabeylerine bir daha ihanet etmemelerini söyler (ğ), ağabeyler ve kız kardeşler yoktur (d), Padişah iki oğlunu azat eder (j), Güzel kızı paylaşamayan abilerini de babası evden kovar (ı), ağabeyleri yalanlarının Yusuf'un kurtulup gelmesiyle ortaya çıkmasından korkarlar (h), öldürülen devin kardeşi dev, oğlanın iki ağabeyini saklandıkları yerde öldürür (l).
- 11- Yaraladığı kuşun kan izlerini takip eden oğlan; kuşun çok güzel çiçekleri ve meyve ağaçları olan bir şatoya girdiğini ve kuşun meyveyi hasta babası için çalıp getirdiğini görür. Adam iyi olduğu için, oğlanın babasının cezalandırmak için istediği kuşu, oğlana teslim eder. Kuşun üstünde yeryüzüne çıkan oğlan, teşekkür etmek için kuşu öptüğünde büyü bozulur ve kuş, kıza dönüşür. Kızı, babasının yanına getiren oğlan, meyveyi çalan kuşun bu olduğunu söyleyince babası ceza olarak diğer ağabeyleri de gelince kızı küçük oğlan ile kırk gün kırk gece süren düğünle evlendirir (e).
- 12- Oğlan, su başlarını tutan ejderhayı öldürerek ülkeyi suya kavuşturup yeryüzüne çıkar. Yeryüzünde küçük kızla evlenmek için isteklerini yerine getirmek amacıyla oğlan, Keloğlan kılığına girip kahveciye, terziye, kuyumcuya çiraklık yaparak altın tepsiyi kıza getirir ve düğünde cirit oyunu oynanırken sırasıyla kardeşlerini düşürerek bütün olup bitenleri anlattıktan sonra küçük kızla evlenip muradına erer (a, b, ç, j,).
- 13- Babası tacını ve küçük kızı, küçük oğlana verir (ç), oğlanın kurtardığı kızın babası, oğlanı buldurur ve kızıyla evlendirir (ı).

14- Köydeki suyu kesen dev ile (m, l), hain iki kardeş öldürülür (m).

15- Zümrüdüanka Kuşu, oğlanı inek derisinden yapılmış bir kasnağın içinde sırtında istediği yere kadar taşır. Padişahın baktırdığı remilde kızının nasibinin kasnağın içinde olduğu çıkınca padişah, kasnağı bulup getirmelerini emreder. Kasnağın içinde fakir oğlanı görünce kaderden kaçılmayacağını anlar ve kızını yedi gün, yedi gece süren düğünle fakir oğlanla evlendirir (d).

16- Yusuf karanlık dünyadan Zümrüdüanka kuşu sayesinde yeryüzüne çıkınca yüzüğünü yaşlı bir teyzeye verir ve en küçük kıza kına yakılırken göstermesini söyler. Yusuf'un ölmediğini anlayan kız, Yusuf'la kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir (h).

1.1.30. Otuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Hırsız Maymun ve Hacı Adayı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Hırsızlık, adalet.

Konusu: Hacca gitmek isteyen adamın gemideki serüveni.

Sonuç: Helal olmayan paradan kimseye hayır gelmez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Hacca gitmek isteyen bir adam vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adamın her şeyini satarak yanına aldığı altınları gemide bir maymun çalar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Maymun adamın altın kesesini açıp içinden altınların birini denize birini adama atar.

2. Kesedeki altınları bitirene kadar maymun altınları atmaya devam eder.

3. Adam, maymuna: “Altınların bir kısmını neden denize atıyorsun?” der.

4. Maymun, adama: “Altın kesesinin içindeki haram olan altınları denize attım!” der.

5. Maymun, adama üzülmemesi gerektiğini söyler.

Sonuç Durumu

1. Kişi, haram paradan kurtulduğu için üzülmemeli aksine sevinmelidir.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.31. Otuz Birinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ayı [Dik Kulak]

Tip numaraları: TTV: –, AaTh: –.

Teması: Olağanüstü evlilik.

Konusu: Odun toplamaya giden kızın maceraları.

Sonuç: Zorla güzellik olmaz.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamla kadının bir kızı vardır.
2. Evde yakacak odunları kalmaz.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kız, odun toplamak için ormana gider.

Kahramanın Serüvenleri

1. Odunları toplayıp sırtına yüklenerek kalkmak isteyen kız kalkamaz, arkasına bakınca ayının olduğunu görür.
2. Ayı, kızı inine götürür. Orada evlenirler ve ayı, kızı salmaz.
3. Bunların bir süre sonra “Dik Kulak” adında bir yavruları olur.
4. Kız, bir gün ayının elinden kurtulup çocuğunu da alarak annesinin yanına gider.
5. Annesigil de arayıp bulamadıkları kızlarına nerede olduğunu sorunca kız başından geçenleri ailesine anlatır.
6. Kızın annesi, kızını ayıdan kurtarmak için bir plan yapar. Ayı, kızı tekrar görmeye gelince kızın annesi, ayıyı su dolu kaynar kazanın üstüne döşek koyarak oturarak öldürür.
7. Kız ile ailesi ayıdan kurtulur ama ayıdan olan çocuk Dik Kulak çok yaramazdır. Herkese kötülük etmektedir.
8. Çocuğun yaramazlıklarından bıkan köylü onu tepedeki kimsenin gidemediği cin arılarının olduğu yere gönderip onu arılara sokturarak güzel bir ders verirler.

Sonuç Durumu

1. Kız ile ailesi ayıdan kurtulurken herkese hainlik yapan Dik Kulak da dersini alıp bir daha kimseye kötülük etmeyeceğine söz verir.

Türkiye'deki varyantları:

a-, (b, s. 10-11), c-, ç-, d-, (e, s. 414), f-, g-, ğ-, h-, (ı, s. 40), i-, j-, k-, (l, s. 97), (m, s. 406-407).

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıçları farklıdır: Yaylada odun toplamaya giden genç kızlardan birisi dağda uyuyakaldığı için ayı, kızı kaçırıp onunla evlenir (b), yalnız başına kalan kız topladığı odunu kaldıramayınca kendisine yardım edenle evleneceğini söyler ve bunu duyan ayı, kızın yanına gelip kızı mağarasını götürür (e), çeşmeye su doldurmaya giden kızı, ayı kaçıtır (m), Fatmacık, üç kardeşiyle dağa oduna gider ve kardeşleri Fatmacık'ı orada uyutup bırakıp kaçarlar (ı).

2- Masallardaki çocuk sayısı farklıdır: Bu evlilikten üç çocukları olur (b), ayı ile kızın “Ayı Kulak” adında bir çocukları vardır (m), Ayı ile Fatmacık'ın beş çocuğu olur (ı) Öksüz ve yetim olan Topal Ayşe, odun toplarken dağda ayı tarafından kaçıtır ve Ayşe'nin ayıdan çocukları olur (l).

3-Kadın; ayıdan olan üç çocuğunu kaynar suda öldürür (b, l). Ayıdan olan beş çocuğunu kaynar suda öldürür (ı).

4- Dedesi önce Ayı Kulak'ı yanına alıp evine götürür ancak onunla baş edemeyeceğini anlayınca geri götürür (m).

5-Masallar farklı şekilde sonlanır: Kadın, hileyle kuyuya düşürdüğü ayının üstünü taşla doldurup kapatır (b), kızının izini bulan anne ve babası ayıyı orada öldürünce kız kendisine her şeyi getirip besleyen ayı için “Ayıydı ama kocamdı.” diyerek yas tutmaya devam eder (e), ailesi kızlarının izini bulup ayıyı öldürür. Kızlarını da yanlarına alıp yola çıktıkları sırada kızları tıraşını unuttuğunu söyleyerek mağaraya geri dönüp ölen ayıya sarılınca kızlarını bu hâlde gören ailesi onu da öldürüp ayının yanında bırakırlar (m), Fatmacık'ın annesi, hileyle ateş yanan kuyuya düşürdüğü ayıyı orada yakar (ı), Ayı, kaçan Topal Ayşe'nin peşine düşünce karşılaştığı avcılar da ayıyı vurup öldürür. Topal Ayşe de avcılardan biri ile evlenir (l).

1.1.32. Otuz İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Hoca ile Aslan

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Zalimlik, mazlumluk.

Konusu: Hocaya, cadı olan karısı eziyet ettiğinden Allah ona olağanüstü özellikler verir.

Sonuç: Zulmetmek, zalimlik kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Çevresinde âlim olarak bilinen ve dağlık bir yerde yaşayan Hoca vardır.

2. Hoca, yazın kış meyvelerine, kışın da yaz meyvelerine kolayca ulaşır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Hocanın müritleri, bir gün hocayı ziyarete gelirler. Hocadan hanımına helva yaptırmasını isterler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Hoca, hanımına misafirlerine helva yapmasını söyler ancak karısı da ateşi yaş odunlardan yakarak üflemesini ve kendisinin de hocanın sırtına binerek helvayı karıştırması şartıyla helva yapmayı kabul eder.

2. Hoca, çaresiz bir şekilde cadaloz karısının dediklerini kabul eder.

3. Pişen helvayı misafirlerine ikram eder. Kur'an okurlar ve misafirleri gider.

4. Hoca, odun kesmek için dağa gider.

5. Odunu kesince bir ıslık çalar, dağın aslanları gelir. Hoca, aslanlara odunu yükler ve köye gelir.

6. Hocanın bu hâllerini gören köylü merak içindedir.

7. Bir gün hocanın cadı karısı ölür.

8. Hoca, odun getirmek için dağa gider. Hoca, odunlarını keser, ıslık çalar ancak aslanlar görevlerini tamamladığı için gelemeyeceklerini söyler.

9. Odunları sırtına alıp gelen hocayı gören köylüler: “Ne oldu Hoca Efendi? Bugün aslanlar gelmedi mi? Aslanlar itaat etmedi mi?” diye merakla sorarlar.

10. Hoca, köylülere: “Evdeki dişi aslan ölünce dağdaki dişi aslanlar bana itaat etmeyiverdi.” der.

Sonuç Durumu

1. Allah, hocaya cadaloz karısının zalimliklerine sabrettiği için yazın kış meyvelerini, kışın da yaz meyvelerini buldururken aslanları hocanın bineği olarak kullandırırken karısı ölünce bütün bunları geri alır.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.33. Otuz Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın adı: Yeşil At

Tip numaraları: TTV: 93, 98, AaTh: 425, 432, 434.

Teması: Kahraman olmak, cesaretlilik, kıskanç olmak, fedakâr olmak.

Konusu: Padişah ve kızları bahçesindeki elmaları yiyen yaratığı yakalamak için tuzak kurarlar. Küçük kız elmaları yiyen yeşil atı yakalar ve at güzel bir köpek olur. Bunu kimseye anlatmamasını söyler. Dayanamayıp anlatırsa yollara düşeceğini söyler. Kız dayanamayıp anlatır ve onu bekleyen macera dolu yolculuğa çıkar.

Sonuç: İnsan yaptığı işleri karşılık bekleyerek yapmamalıdır. Kıskançlık kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir padişahın üç kızı vardır. Bahçelerinde elma ağacı vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Elmalar olunca her yıl bir yaratık gelir ve elmaları yer. Elmayı yiyeni yakalamak için önce padişah ve sonra büyükten küçüğe doğru sırasıyla üç kardeş elma ağacını bekler. Küçük kız kardeş iplerden tuzak kurup yeşil atı yakalar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kızın ahıra götürdüğü yeşil at soyunur ve dünya güzeli bir köpek olunca kız şaşırır. İt, kızıdan memleketine gidip gelmek için izin istese de kız buna razı olmaz.

2. İt de kıza: “Kürkümü gösterirsen başkalarına yola düşeceksin ve demir çarık delininceye kadar, elindeki demir çengel eğrilinceye kadar sen yollarda yürümeye devam edeceksin!” der. Bunun üzerine padişahın küçük kızı yollara düşer.
3. Kız, demir çarığı delininceye kadar günlerce, aylarca dağ taş gider ve nihayet bir köye varır. Orada kuyunun başındaki su dolduran kadınlara Hülübarık’ın düğününe geldiğini söyler. Kadınlar onu alır Hülübarık’ın evine götürürler.
4. Hülübarık’ın düğün hazırlıkları böylelikle başlar. Padişahın küçük kızı oğlanın evinde kalmaya başlar. Oğlanın anası eve oğlu evde yokken yirmişer kiloluk iki küp getirtir ve kızıdan bunları ağlayarak doldurmasını ister. Oğlan bu durumu öğrenince anası evde yokken küplere su doldurur ve tuz atarak kızı bu zor durumdan kurtarır. Oğlanın anası küplerin dolu olduğunu görünce kıza iki yumruk vurur. “Hülübarık’ın âşığı sen miydin?” diyerek kızar.
5. Oğlanın anası bu sefer kızı oğlanın teyzesinin evinden tarak almaya gönderir. Oğlan bunun tuzak olduğunu ve tarağın nerde olduğunu kıza söyler ve kızı devlerden olan teyzesinden korur. Kız, tarağı Hülübarık’ın anasına getirip verir. Anası da kıza iki yumruk daha vurur.
6. Oğlanın anası kızı bu kez de dağ başına oğlunun yastıklarını doldurmak için kuşlardan tüy istemeye yollar ve eline de bir makas verir. Kız bütün kuşlardan tüyü toplar ancak oğlanın devlerden olan karga teyzesi kızı yutmak isterken kız elindeki makası karganın ağzından içeri atar ve eve geri döner. Oğlanın anası, kıza iki yumruk daha vurur.
7. Oğlana, teyzesinin kızını alırlar ve oğlan, padişahın küçük kızı olan kızla evlenmedikçe bu kızla gerdeğe girmez. Ne yaparlar ne söylerlerse de oğlan teyzesinin kızını kabul etmez. Oğlan, padişahın küçük kızıyla dertleşir ve anasının ona yapıp ettiklerine çok üzülür. Teyzesinin kızını uyuturlar. Evdeki herkes uyuyunca da birlikte kaçmaya karar verirler.
8. Devlerden olan bu aile uyuyunca üç ay yattığından oğlanla kız da yorulana kadar kaçarlar. Sabah olup uyandıklarında bunları oğlanın karga teyzesi aramaya çıkar.
9. Oğlan teyzesini fark edince bunlar silkelenir ve oğlan su taşı, kız da su dolu kap olur. Teyzeleri susadığından bu sudan içer ve kimseyi göremeyince geri döner. Oğlanın anasına karga, olup bitenleri anlatır. Anası da karga bacısına kızar ve tekrar geri gönderir.
10. Kaçmaktan yorulan oğlanla kız dinlenirken karganın sesini tekrar duyarlar ve silkelenip kız bostan, oğlan da aksakallı bir dede olur. Karga, dedeye iki genç görüp görmediğini sorar. Dede de görmediğini söyleyince ümidini kesen karga eve geri döner.

11. Oğlanın anasına olup bitenleri anlatan kargaya sinirlenir ve kendi gençleri bulmak için yola çıkar. Kız oğlanın anasının geldiğini görünce oğlana haber verir. Bunu gören oğlanla kız silkelenir. Kız gül, oğlan da diken olur. Anası gülü koparmaya çalıştıkça diken kadının elini tırmalar. Oğlanın anası, gülü iyice taşlar ve ne hâliniz varsa görün diyerek oradan uzaklaşır.

12. Oğlanla kız da kızın memleketine gelirler.

Sonuç Durumu

1. Hülübarik ile padişahın küçük kızı kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir ve muratlarına ererler.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 104-105), b-, c-, ç-, d-, e-, (f, s. 442-446), g-, ğ-, h-, ı-, (i, s. 476-480), j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıçları farklıdır: Evin tek kızı bileziğini çalan güvercine âşık olur ve bu kız güvercini bulmak için ailesinden izin isteyerek Keloğlan kılığına girer ve yola çıkar (f), bir adamın üç kızı vardır. Kızlar, babalarına pazardan alması için büyük kızdan küçüğe doğru sırasıyla elbise, ayakkabı ve yeşil salkım sipariş ederler. Adam, zorla araya araya bulduğu Yeşil Salkım'ın evine varır ve ondan bir yeşil yüzük alıp bunu kızına verir ve bunu kızının anlayacağını söyler (i), Evlenme arzusu ile ok atan padişahın üç kızından ikisinin oku iyi yerlere düşer ancak en küçük kızın oku ise bir kartalın ocağına düşer (a).

2- Gidilen yerler farklıdır: Kız demir çarık delinene, demir asa eriyene kadar gider ve nihayet kırk evli bir köyde kırkinci kapıya varır (f), ablaları, yeşil yüzüğü alan küçük kardeşlerini kıskanırlar ve sabah erkenden ormanda küçük havuzlu bir evin olduğu yere giden küçük kardeşlerini takip ederler (i), kız, delikanlının sırrını ablalarına anlatınca oğlan kaybolur ve kız da demir asa ve çarık yaptırarak yollara düşüp bir müddet yol gider (a).

3- Sevgili farklı şekillerde ortaya çıkar ve evlilik gerçekleşir: Kırkinci kapıdaki güvercin, yakışıklı bir delikanlı olur. Annesinin bedduasıyla gece insan, gündüz kuş olan oğlanla kız evlenir (f), elindeki yüzüğü suya vuran kızın “Yeşil Salkımım gel, çık!” demesi ile sevgilisi suyun içinden çıkar ve bu evde evlenirler (i), en küçük kız, gaz tavuğu görünümlü bir genç ile evlenir (a).

4- Kötü kadın ve engel motifi farklıdır: Kızı, Hibari'nin başı için diyerek gittiği evde en kötü odaya koyarlar (f), küçük kızı kıskanan ablaları Yeşil Salkım'ın çıktığı havuzu cam kırıkları ile doldururlar ve Yeşil Salkım ortaya çıkarken her yerini cam keser ve yaralanır. Yaralanan

Yeşil Salkım, kıza demirden elbise, çarık ve çorap giyip bunlar eskiyene kadar kendisini araması gerektiğini ve eskidiğinde kendisini bulabileceğini söyler (i) teyzesinin kızıyla evlendirilen ancak onunla gerdeğe girmeyen oğlan, devlerden olan teyzesinin kızının üstüne iki değirmen taşı koyar ve asıl nişanlısı ile kaçır (a).

5- Oğlanın kızı dönüştürdüğü şeyler farklıdır: Oğlan, kızı; pınara, kevkiye ve çaltı dikenine dönüştürür (a).

6- Engellerin kalkması farklıdır: Arap halayık, kızın kuşla konuşmalarını duyunca onun Hibari'nin karısı olduğunu anlar. Annesi ve babası gelinleri olan kızı ve torunlarını en güzel odaya alırlar. Kuş olan oğlan, bacadan girmeye çalışırken postunu Arap yakar ve ailesi de oğullarını affeder (f). Yeşil Salkım'ı aramak için yola koyulan kız yolda üç kıza daha büyü yapan büyücü dedeyi öldürür. Vardığı köyde doktorların şifa bulamadığı kıza büyü yapıldığını anlayan kız, oradaki şişeyi kırarak büyüyü bozar. Kız, bir dağ başına geldiği zaman artık dayanamayıp ağlamaya başlar ve kızın üstündeki demir elbise, ayağındaki demir çarık ve demir çorabı yırtılır. Kalmak için bir kapıyı çalar ancak reddedilen kız kapıda beklerken Yeşil Salkım'ın iyileşeceğini duyar ve sihirli yüzüğünü alarak ormandaki evinin oradaki havuza gider. Yüzükle suya vuran kız, Yeşil Salkım'ın geldiğini görünce bir daha ayrılmadan mutlu mesut yaşarlar (i), kız, evlerine suya gelen hizmetçinin yardımı ile kocasının evini bulur, devin elinden farklı şekillere girerek kurtulan oğlan ile kız evlenip muratlarına ererler (a).

1.1.34. Otuz Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Avcı Mazhar ve Şahmeran

Tip numaraları: TTV: 56, 57, AaTh: 670, 673, 738.

Teması: Dürüst olmak, sır tutmak.

Konusu: Yılanların kavgasını ayırmak için onlara doğru tüfeğiyle ateş eden Avcı Mazhar, Şahmeran tarafından öldürülecekken kendisine hayvanların dili öğretilir.

Sonuç: Dürüst olmak insana her zaman kazandırır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İyi bir avcı olan Avcı Mazhar dinlenmek için bir fundalıkta oturur.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Avcı Mazhar, iki yılanın kavga ettiğini görünce onları ayırmak için yılanlara doğru bir el ateş eder ve yılanlar kaçar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Avcı Mazhar, bir gün obada arkadaşlarıyla sohbet ederken arkadaşları ona neden durgun olduğunu sorarlar. O da başından geçen olayı anlatır.

2. Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ayakkabısının içine girip onu öldürmek için orada beklerken avcının anlattıklarını duyunca onu öldürmekten vazgeçer.

3. Şahmeran, Avcı Mazhar dışarı çıktığında onun boynuna kadar yükselir ve avcının ağzına tükürür.

4. Avcı Mazhar, artık, yılanların ve bütün hayvanların dilinden anlamaya başlar.

5. Şahmeran, Avcı Mazhar'dan ateş ettiği yılanları tespit etmesini ve yarın belirlediği yere gelmesini ister.

6. Şahmeran bütün bu yaşadıklarını kimseye anlatmaması için avcıyı tembihler. Anlatırsa boğup öldüreceğini söyler.

7. Bütün yılanların toplanmasını emreden Şahmeran, Avcı Mazhar'la birlikte ateş ettiği yılanları tespit etmesi için buluşurlar. Ancak avcının ateş ettiği yılanlar toplantıya gelmemiştir.

8. Şahmeran, komutanlarına toplantıya katılmayanın kim olduğunu öğrenmelerini söyler ve karısıyla başka bir yılanın olduğunu öğrenir.

9. Avcı Mazhar, artık, hayvanların dilini öğrendiği için onlarla üzülp onların sevinciyle gülmeye başlar.

10. Avcının bu hâllerini gören karısını onun ya doktora ya da hocaya gitmesini ister. Eğer gitmezse bütün olup biteni konu komşuya anlatacağını, kocasının delirdiğini söyleyeceğini ifade eder.

11. Bir gün tavuklarına yem verirken, horozun tavuklara: “Ben, Avcı Mazhar değilim. O, ölümü göze alıp sır verip canından olacak.” dediğini duyar.

12. Avcı Mazhar, karısına: “Bir daha bana asla böyle bir şey sormayacaksın. Eğer sorarsan senden ayrılırım. Seni döverim, kovarım!” der.

Sonuç Durumu

1. Horozun konuşmalarından ders alan avcı ölümden kurtulur, karısıyla ve hayvanlarıyla mutlu mesut yaşar.

Türkiye'deki Varyantları:

(a, s. 66), (b, s. 23), c-, ç-, (d, s. 559), e-, (f, s. 383-390), g-, ğ-, (h, s. 253-254), ı-, (i, s. 360-367), (j, s. 866-869), k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1-Masalların girişleri ve kahramanların isimleri farklıdır: Avcı Mehmet, yılanlar sultanının kızı olan kara yılanı yaralar (f), Avcı Ali, çirkin yılanı yaralamak isterken yanlışlıkla güzel yılanı yaralar (b), Avcı Ahmet, kara yılan yerine çilli yılanı vurup öldürür (j), Şahmeran, annesiyle yaşayan yetim bir çocuktur. Komşularıyla odun toplamaya giden Şahmeran kuyuda bal bulunca bir süre bu balı çıkarırlar ancak bal bitince Şahmeran'ı kuyunun içinde bırakırlar. Şahmeran burada yılanların şahı ile birbirlerine masal anlatarak yedi yıl vakit geçirirler. Zümrüdüanka Kuşu'na yardım ettiren yılanların şahı, oğlanı yeryüzüne çıkartır ve olanları kimseye söylememesini tembihler. (i), Sultan Süleyman; boz yılanı, beyaz yılanı yemek üzereyken öldürür (d) Avcı Ahmet, babasının yasakladığı alanda ava çıkar (d), Köyün ağası, Allah'tan hayvanların dilini kendisini öğretmesini diler ve Allah, adamın duasını kabul eder (h).

2- Çiftleşen yılanların ya da dövüşen yılanların kimlikleri farklıdır: Yılan: cin padişahının kızıdır (a), Şahmeran'ın kızıdır (b, d, f, j).

3- Öldürülen ya da yanlışlıkla yaralanan yılanların renkleri ve sıfatları farklılık gösterir: Avcı; kara yılanı yaralar (f), güzel yılanı yanlışlıkla vurur (b), çil yılanı (j), boz yılanı öldürür (d).

4- Güzel yılanın sevgilisi olduğunu babası tesadüfen öğrenir (b).

5- Yılanların şahından avcının ya da oğlanın mükâfat olarak istediği sihirli nesne ya da olağanüstü güçler farklıdır: Avcı; Şahmeran'dan sadece tükürüğünü (a, b, d, j), sihirli mavi boncuğu (f), ağa, hastalığının şifasının Şahmeran'ın suyunda olduğunu söyleyince oğlan, başının bağışlanması karşılığında yılanların şahının başını (i) ister. Yılanların şahı, Şahmeran'a kendi şifalı suyunu vererek ona hayvanların dilini anlama yeteneği kazandırır (i).

6- Masalın devamı farklıdır: Mavi boncuk sayesinde padişahın istediği sarayı yaptıran Avcı Mehmet, padişahın kızıyla evlenir. Mavi boncuğu karısının eskici kılığındaki Yahudi'ye vermesiyle eski hâllerine dönen karı kocaya avcının kurtardığı kedi, köpek ve fare yardım ederek sihirli mavi boncuğu avcıya teslim eder ve karısıyla tekrar bir araya gelen Avcı

Mehmet padişahın baş veziri olur. Yahudi de kırk eskin atın arkasına bağlanarak cezalandırılır (f) .

7- Masallarda koyunla ilgili kısımlar farklıdır: Avcı artık hayvanların dilini bildiğinden bin koyuna anne baba olacak koyunları cılız oldukları hâlde satın alır (f), avcı bir gün çobana misafir olur ve çoban sürüsünü kurtlardan kurtarması karşılığında avcıya iki koyun hediye edeceğini söyler (a, j)

8- Avcı, karısının kendisinin ve karısının bindiği atın hamile olduğunu karısının bindiği at ve tayının konuşmalarından anlar (d), ağa ineğinin öleceğini kediyle köpeğin konuşmasından, öküzünün ve atının öleceğini horozla köpeğin konuşmasından anlar ve sırasıyla ineği ve öküzü ve atını satar (h).

9- Avcı, Şahmeran'ın kendisine verdiği sırrı karısının da dayatmalarıyla bütün köy halkını toplayarak anlatmaya karar verir (b, d, j).

10- Avcı karısına ve herkese sırrını açıklamaktan ve ölmekten farklı hayvanların konuşmalarından aldığı ders sayesinde kurtulur: Avcı; iki koyunun kendi arasındaki konuşmasından (a) koçların avcıya gülmesinden (b), tazi ve horozun: “Ortada kalacağız sahibimiz ölecek!” diye konuşmasından (j), kendisine verilen sırrı açık ederse öleceğini anlayarak sırrını açıklama kararından vazgeçer.

11- Yılanların şahının suyunu şifa niyetine içip ölümden kurtulacağını söyleyen ağa ölür (i).

12- Avcı ile karısının akıbeti farklıdır: Avcı: karısını öldürür ve yeniden evlenir (a), hanımını boşar (b), karısını kovup gider (d), karısını odun ile döver (j).

13- Ağa, kedi köpeğin: “Açlıktan öldük.” demesine karşın horozun: “Merak etmeyin bugün de ağa ölecek, et verecekler!” dediğini duyunca korkudan çatlayıp ölür (h).

1.1.35. Otuz Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Sultan Süleyman ile Güvercin

Tip numaraları: TTV: 140, AaTh: – .

Teması: Sadakat, kaderin önüne geçilmez.

Konusu: Yavrularını kaybetmek üzere olan güvercinin Sultan Süleyman'a olan vefası.

Sonuç: Samimiyet ve sadakat, iyilik ve güzellik getirir. Kaderden kaçılmaz.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yavrularını yuvada bırakan güvercin onlar için yiyecek bulmaya gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Güvercin yavrularının kokusunu alan yılan, servi ağacına tırmanır ve yavruları yemeye çalışır. Yavrularının ciyak ciyak seslerini duyan güvercin hemen yuvaya döner. Yılana ne söylediyse kâr etmez, yavrularını yemekten vazgeçmez. Son çare olarak güvercin, yılana: “Padişahımız, sultanımız Sultan Süleyman'ın hatırına çocuklarımızı yeme!” der ve yilandan kurtulur.

Kahramanın Serüvenleri

1. Güvercin, Sultan Süleyman'a teşekkür etmek için huzuruna çıkar.
2. Sultan Süleyman, kuşa ne diyeceğini sorar.
3. Kuş da yavrularını Sultan Süleyman'ın sayesinde kurtardığını ve sultanına hizmet etmek, iyilik yapmak istediğini söyler.
4. Sultan Süleyman: “Ben padişahım, sen bana ne yapabilirsin?” der.
5. Güvercin, padişaha: “Hira Dağı’nı geçer, abı hayat elmasını getirir, sana yediririm. Kıyamet gününe kadar ölüm görmezsin, sultanım.” der.
6. Sultan Süleyman, kuşa üç gün sonra tekrar gelmesini ve bu zamana kadar düşüneceğini söyler. Kuş, sultanının huzurundan uzaklaşır.
7. Sultan Süleyman, avanesini toplar. Komutanlarına bütün hayvanların temsilcilerinin bir mevkide toplanmasını ve onlara söyleyecekleri olduğunu dile getirir.
8. Hüthüt Kuşu her yere haber salar ve bütün hayvanların temsilcileri orada toplanır.
9. Sultan Süleyman, hayvanların temsilcilerine kendinden memnun olup olmadıklarını sorar.
10. Herkes çok memnun olduğunu söyler.
11. Sultan Süleyman, kıyamete kadar hayvanların sultanı olmasını isteyip istemeyeceklerini sorunca bir hayvan haricinde hayvanların hepsi isteyeceklerini söyler.
12. Kaplumbağa, yavaş yavaş Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkmak ister. Bu durum, Sultan Süleyman'a malum olur ve hayvanlara yol vermelerini, kaplumbağanın huzuruna çıkmasını emreder.

13. Kaplumbağa, kürsüye çıkar ve “Sultanım!” der. Sultan Süleyman da çekinmeden söylemek istediğini söylemesi için kaplumbağaya imkân tanır.

14. Kaplumbağa, sultanım: “Ben, senin ölüm vaktim geldiğinde ölmeni istiyorum.” der.

15. Sultan Süleyman, kaplumbağaya neden böyle düşündüğünü sorar.

16. Kaplumbağa da sultana yaşlandığı zaman iyice güçten, elden ayaktan düşeceğini ve kimsenin onun sözüne itibar etmeyeceğini söyler. Kaplumbağa, sultana ölümün mü yoksa bu durumun mu daha acı olduğunu sorar.

17. Sultan Süleyman, kaplumbağanın söylediklerini düşünür ve oradaki bütün hayvanlara dağılmalarını söyler.

18. Güvercin, Hira Dağı’nı kaç günde geçecekse yanına o kadar yiyecek, içecek ne lazımsa hepsini hazırlar ve üç gün sonra padişahın huzuruna gelir. Sultana görevini yerine getirmek için hazır olduğunu söyler.

Sonuç Durumu

1. Sultan Süleyman, güvercine abı hayat elmasını getirdiğini ve görevini yaptığını söyleyip teşekkür eder. Allah'ın kendisine takdir ettiği ömrü yaşayacağını ve sonra da öleceğini söyler.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, (j, s. 866-869), k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalların girişi ve kahramanlar farklıdır: Sultan Süleyman ile akbaba, kaderin değiştirilip değiştirilemeyeceğini tartışırken dünyanın bir ucunda bir genç kız ve oğlan dünyaya gelir. Bu oğlan, rüyasında gördüğü genç kızını araya araya bulur. Bu iki gencin evleneceğini söyleyen Sultan Süleyman, akbabadan buna mâni olmasını ister. Akbabanın kaçırıp adaya yerleştirdiği kızla, kızını rüyasında görüp evlenmek isteyen oğlan yıllar sonra da olsa evlenirler (j).

2- Bu masalda diğer hayvanlar, abıhayat suyu yoktur (j).

3- Gençlerin durumunu gören Sultan Süleyman ve akbaba kaderin değiştirilemeyeceğini anlar (j).

1.1.36. Otuz Altıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: Cin Kızı

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Olağanüstü evlilik.

Konusu: Ata musallat olan Cin Kızı'nı elde edip onunla evlenen adamın durumu.

Sonuç: Sırlar açığa çıktığı zaman istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ahırda bağlı olan ancak gecedan sabaha sırtı su gibi olan bir at vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Sahipleri ata varıp bakınca sırtının sürekli su gibi olduğunu görünce bu durumu hocaya danışınca atın üstünde Cin Kızı olduğunu ve onun atı sürekli koştuğunu öğrenirler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Oğlan elindeki toplu iğneyle hocanın tarif ettiğı şekilde Cin Kızı'nı yakalamayı başarır.

2. Oğlan ile Cin Kızı evlenir ve bir de çocukları olur.

3. Cin Kızı'nın olağanüstü özellikleri vardır. Ekmek, yemek istediğı zaman “Çocuklarım çocuklarım” deyince ekmek yemek önüne toplanır.

4. Bir gün ekmek hamuru yoğurur, çocuğı da ağlayınca; kaynanasına bir bezeyi tekneye koyarsa ekmeğın kendiliğinden hazırlanacağını, çocuğı da ninni söylerse uyuyacağını söyler

5. Cin Kızı'na verilen müddet dolunca kızın başı kesilmiş bir vaziyette kocası tarafından bir havuzun içinde bulunur.

Sonuç Durumu

1. Sırrı ortaya çıkan Cin Kızı'nın müddeti dolunca ölür.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.37. Otuz Yedinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: İyilik yapmak.

Konusu: Çok sayıda geyiği vurduktan sonra vicdanını bir huzursuzluk kaplayan avcı, bir gün ormanda kaybolunca adama bir dağ keçisi yol gösterir ve adam donmaktan kurtulur.

Sonuç: İyilik, iyiliği getirir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Dağların yücelerinde dağ keçileri ile geyikler vardır.
2. Bunların burunları bazı aylarda koku olmaz. Böyle bir vakitte dağ keçileri ile geyikler otlaklardan güle oynaya geri dönerler.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Avcı bunlara tuzak kurup hepsini avlamak ister. Hepsini öldüremese de yirmi bir geyiği öldürür.
2. Öldürdüğü yavru geyiklerin annesi, avcıya ah eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Avcı, öldürdüğü geyikleri zor da olsa bir şekilde evine götürür.
2. Avcı, rüyasında öldürdüğü geyiklerin gözünü görür. Sık sık rüyasına girdiği için vicdanını bir huzursuzluk kaplar.
3. Evinde yakacak odunu kalmayan avcı, kışlık odun kesmeye ormana gittiğinde ormanda kaybolur. Yoğun bir kar yağışı başlayınca avcı ne yapacağını bilemez.
4. Avcının karşısına bir yaban keçisi çıkar. Avcıya yol gösterir ve onu donmaktan kurtarır.
5. Dağ keçisi, adama: “Huzur istiyorsan, hayvanlara eziyet etme, ziyan etme ve yaptıklarının bedelini öde!” der.
6. Dağ keçisi sayesinde donmaktan kurtulan avcı bu sözleri uzun zaman düşünür ve avcılıktan, avlanmaktan uzaklaşır.

Sonuç Durumu

1. Avlanmayı bırakan avcıyla dağ keçisi ve geyikler dost olur.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.38. Otuz Sekizinci Masalının Tahlili

Masalın Adı: Ağanın Oğlu ile Dev

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: İyilik etmek, çalışkan olmak.

Konusu: Ağanın tembel oğlunun arkadaşları ve devle olan imtihanı.

Sonuç: Çalışarak kazanmak ve iyilik etmek bir erdemdir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir ağanın tembel, aylak aylak gezip arkadaşlarıyla para yiyen bir oğlu vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Ağa, oğlunun bu durumuna üzülür ve ona bir ders vermek için para vermez ve arkadaşlarının yanına yollar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ağanın oğlunda para olmadığını anlayan arkadaşları birer bahane bularak uzaklaşır. Hiçbiri de: “Gel, birlikte yiyelim.” demez.

2. Oğlanın eve dönerken dağ başında önünü bir dev keser. Dev, oğlanı yemek için evine götürür.

3. Dev, oğlana kendisini yemeden önce söylemek istediği bir şey olup olmadığını sorunca oğlan, babasına kendisinin haklı olduğunu, hiç arkadaşının olmadığını söylemesini devden ister.

4. Dev, oğlana babasının kim olduğunu sorduğunda; kendisini ölmek üzereyken kayanın altından kurtaran adam olduğunu anlar.

5. Dev, o oğlanı salıverir ve babasına bu sözü kendisinin söylemesini ister.

6. Oğlan, eve döndüğünde babasına arkadaşlarının yaptıklarını ve devin kendisini yemek üzereyken salıverdiğini anlatır.

7. Babası, oğluna o devin ölmek üzereyken yardım ettiği dev olduğunu söyler.

Sonuç Durumu

1. Oğlan yaşadıkları sayesinde gerçek arkadaşlığın nasıl olduğunu anlar.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.39. Otuz Dokuzuncu Masalının Tahlili

Masalın Adı: Avcı ile Yılan

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Yalan.

Konusu: Avcının yılanla mücadelesi,

Sonuç: Eğlenmek ve eğlendirmek amacıyla avcılar masallar anlatırlar.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Adam, cuma namazından çıkıp evine gitmek için yola çıkar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adam, yolda giderken ağacın üstünde milyonlarca güvercin görür ve kuşların ağırlığından yere yatan ağaçtaki kuşları vurmak ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam, babasından kalan eski silahı almak için eve gider.

2. Adam, tüfeğe saçma doldurur.

3. Omzuna almaya çalıştığı silahın ağırlığından, adamın omzu çöker.

4. Adam, geri döndüğünde 90 metrelik ağacın secdeye gider gibi eğildiğini görür.

5. Ağaçta içinden insanın yürüyerek geçecek büyüklükte bir evren vardır.

6. Adam, silahını ateşleyince köylü savaş çıkıp top atıldığını zanneder. Dumandan hiçbir şey görünmez.

7. Adam, köylünün yanına koşarak gider, olanları anlatır. İnanmayan köylü ile kontrol etmeye giderler.

Sonuç Durumu

1. Onlar geri dönüp bakana kadar, dev gibi yılanı kurtlar kuşlar evreni yiyip bitirir.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.40. Kırkıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: Yusuf Kuşu

Tip numaraları: TTV:–, AaTh: –.

Teması: Merhametsizlik, acımasızlık.

Konusu: Üvey annelerinin merhametsizliği yüzünden şekil değiştirmesi.

Sonuç: Zulmetmek kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Adamın karısı ölür ve iki çocuğu ile kalır. Çocuklardan biri oğlan, diğeri ise kızdır. Oğlanın adı Yusuf’tur.

2. Adam tekrar evlenir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Çocukların üvey anneleri onları hiç sevmez, sürekli döver ve iki çocuğa zulmeder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Anaları, çocukları koyun otlatmaya gönderir ancak çocuklar, koyunları kaybederler. Her yere baksalar da koyunları bulamazlar.

2. Çocuklar, üvey annelerinin kendilerini dövüp eziyet edeceğini bildiklerinden Allah’a dua ederler. Çocuklar: “Allah’ım birimizi taş et, birimizi de kuş et.” derler.

3. Yusuf, adam şeklinde taş olur. Kız da kuş olur. Kuş olan kız, biraz uçtuktan sonra Yusuf’a: “Koyunları buldum!” diye seslenir.

Sonuç Durumu

1. Bu kuş hâlâ ötmeye devam eder.

Türkiye’deki Varyantları:

(a, s. 109), b–, c–, ç–, (d, s. 547-548), e–, f–, g–, ğ–, h–, ı–, i–, j–, k–, l–, m–.

Değişik şekiller

- 1- Çocuksuzluk motifi: Üvey annenin çocuğu olmadığından kocasının çocuklarına zulmeder (a, d).
- 2- Çocukların evden uzaklaşma sebepleri farklıdır: Üvey anneleri, çocukları dağa kenger toplamaya gönderir ve vermiş olduğu torbalar dolmadan gelmelerini istemez (d), çocukların babaları bir ağaca kabak asar ve çocukları da bir çuvalın içine hapseder (a).
- 3- Çocukların karşılaştığı problemler farklıdır: Üvey anneleri, çocuklara altı delik torba verdiği için topladıkları kengerler dökülür (d), çocuklardan erkek olanı yolda öküzün idrarını içince öküz olur ve cadı karısını öküz olan Yusuf'u kesmek ister (a).
- 4- Problemi çözme yöntemi farklıdır: Kız kardeşi, erkek kardeşine kengerleri yiyip yemediğini sorunca erkek kardeşi de ablasına karnını bıçakla yarıp bakabileceğini söyler. Bunun üzerine kız kardeşi, oğlanın bıçakla karnını yarıncı oğlan kardeşi ölür (d), Kız kardeşi, öküz olan Yusuf'u cadı karısı kesince toplan öküzüm der ve öküz dirilir (a).
- 5- Oğlanın mezarının yeri bellidir: Kız kardeşi karnını yardığı oğlanı toprağa gömüp başına da bir selvi ağacı diker (d).
- 6- Baba evlatlarına karşı zalim değildir: Babası, kızına oğlunun nerede olduğunu sorunca kız ona çobanlarla geleceğini söyler (d).
- 7- Kız, babasından korkup kardeş katili olmanın da verdiği acıyla Allah'a yalvarır. Pepuk Kuşu olmak istediğini ve dağlarda: "Kardeşim, kardeşim!" diye gezmek istediğini söyleyen kız, Pepuk Kuşu olup uçup gider. Bu kızın acı ötüşü baharda kenger toplamaya gidenler tarafından duyulmaktadır (d), Kız içinde bulundukları zorluklardan kurtulmak için Allah'a yalvarınca Yusuf, kara taş, kız da uçan kuş olur (a).

1.1.41. Kırk Birinci (1.Varyant) Masalın Tahlili

Masalın Adı: Fatmacık ile Yusufçuk [Koyun Buldum Kuşları]

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Sevgisizlik, korku.

Konusu: Koyunlarını güderken kaybeden iki kardeşin babalarının zulmü.

Sonuç: İnsan, çocuklarına kıymet vermelidir. Son pişmanlık fayda vermez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Fatma adında bir kız ile Yusuf adında bir erkek çocuk vardır. Bunlar kardeşler.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Fatma ile Yusuf koyunlarını gütmek için dağa giderler ve dağda uyuyakalırlar. Bu esnada koyunları kaybolur.

Kahramanın Serüvenleri

1. Koyunları kaybolan çocuklar eve geri gelip durumu babalarına anlatırlar ancak babaları çocukları döver ve koyunları bulmadan gelmemelerini söyler.
2. Çocuklar, dağı taşı arasalar da koyunları bulamazlar. Anneleri ve babaları dövecek diye eve de gidemezler.
3. Ümitlerini yitiren çocuklar Allah'a dua ederler. Yusuf: "Allah'ım beni taş et!" der ve orada taş olur.
4. Fatma: "Allah'ım beni kuş et!" diye dua eder ve o da kuş olur.
5. Yusuf, taş olur; Fatma, kuş olur. Fatma, kuş olup bir çam ağacının tepesine konup bakınca koyunları aşağıda görür.

Sonuç Durumu

1. Koyunların başında aksakallı bir Hızır bekler. Hızır; kuşa, kardeşine haber salmasını, koyunlarını gelip almasını söyler.

Türkiye'deki Varyantları:

(a, s. 109), b-, c-, ç-, (d, s. 547-548), e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller

- 1- Çocuksuzluk motifi: Üvey annenin çocuğu olmadığından kocasının çocuklarına zulmeder (a, d).
- 2- Çocukların evden uzaklaşma sebepleri farklıdır: Üvey anneleri, çocukları dağa kenger toplamaya gönderir ve vermiş olduğu torbalar dolmadan gelmelerini istemez (d), çocukların babaları bir ağaca kabak asar ve çocukları da bir çuvalın içine hapseder (a).

3- Çocukların karşılaştığı problemler farklıdır: Üvey anneleri, çocuklara altı delik torba verdiği için topladıkları kengerler dökülür (d), çocuklardan erkek olanı yolda öküzün idrarını içince öküz olur ve cadı karısı, öküz olan Yusuf'u kesmek ister (a).

4- Problemi çözme yöntemi farklıdır: Kız kardeşi, erkek kardeşine kengerleri yiyip yemediğini sorunca erkek kardeşi de ablasına karnını bıçakla yarıp bakabileceğini söyler. Bunun üzerine kız kardeşi, oğlanın bıçakla karnını yarıncı oğlan kardeşi ölür (d), Kız kardeşi, öküz olan Yusuf'u cadı karısı kesince toplan öküzüm der ve öküz dirilir (a).

5- Oğlanın mezarının yeri bellidir: Kız kardeşi karnını yardığı oğlanı toprağa gömüp başına da bir selvi ağacı diker (d).

6- Baba evlatlarına karşı zalim değildir: Babası, kızına oğlunun nerede olduğunu sorunca kız ona çobanlarla geleceğini söyler (d).

7- Kız, babasından korkup kardeş katili olmanın da verdiği acıyla Allah'a yalvarır. Pepuk Kuşu olmak istediğini ve dağlarda: "Kardeşim, kardeşim!" diye gezmek istediğini söyleyen kız, Pepuk Kuşu olup uçup gider. Bu kızın acı ötüşü baharda kenger toplamaya gidenler tarafından duyulmaktadır (d), Kız içinde bulundukları zorluklardan kurtulmak için Allah'a yalvarınca Yusuf, kara taş, kız da uçan kuş olur (a).

1.1.42. Kırk İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ayı ile Genç Kız

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Gönülsüz olmak, isteksizlik.

Konusu: Kocasının ayıyla evlendirmek istediğı kızını, annesinin ayıdan kurtarması.

Sonuç: Bir işte rıza olmazsa neticesi de olumsuz olacaktır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamla kadının bir kızı vardır.

2. Adam, kızının rızası olmadığı halde kızını ayıya vermek ister.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Babası, kızını ayıyla nişanlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kız, ayıyla evlenmek istemez.
2. Ayıyı ağaca getirir bağlarlar. Ayı, pis olduğundan etrafına sinekler dolur. Babası, kızından nişanlısı olduğu için ayıyı sineklerden kurtarmasını ister.
3. Kız, ayıyı kurtarınca o da çeker gider.
4. Kızın anası da kızının ayıyla evlenmesini istemez ve kızının kurtulması için bir plan yapar.
5. Ayı, kızı tekrar görmeye gelir. Bu sırada kızın anası, ayıyı su dolu kaynar kazanın üstüne döşek koyarak oturtur.
5. Suyun içine düşen ayı: “Yandım kaynana!” diyerek ölür.

Sonuç Durumu

1. Ayıdan kurtulan kız ile anası muratlarına erer.

Türkiye'deki varyantları:

a-, (b, s. 10-11), c-, ç-, d-, (e, s. 414), f-, g-, ğ-, h-, (ı, s. 40), i-, j-, k-, (l, s. 97), (m, s. 406-407).

Değişik şekiller:

- 1- Masalların başlangıçları farklıdır: Yaylada odun toplamaya giden genç kızlardan birisi dağda uyuyakaldığı için ayı, kızı kaçırıp onunla evlenir (b), yalnız başına kalan kız topladığı odunu kaldıramayınca kendisine yardım edenle evleneceğini söyler ve bunu duyan ayı, kızın yanına gelip kızı mağarasını götürür (e), çeşmeye su doldurmaya giden kızı, ayı kaçırır (m), Fatmacık, üç kardeşiyle dağa oduna gider ve kardeşleri Fatmacık'ı orada uyutup bırakıp kaçarlar (ı).
- 2- Masallardaki çocuk sayısı farklıdır: Bu evlilikten üç çocukları olur (b), ayı ile kızın “Ayı Kulak” adında bir çocukları vardır (m), Ayı ile Fatmacık'ın beş çocuğu olur (ı) Öksüz ve yetim olan Topal Ayşe, odun toplarken dağda ayı tarafından kaçırılır ve Ayşe'nin ayıdan çocukları olur (l).
- 3- Kadın; ayıdan olan üç çocuğunu kaynar suda öldürür (b, l). Ayıdan olan beş çocuğunu kaynar suda öldürür (ı).
- 4- Dedesi önce Ayı Kulak'ı yanına alıp evine götürür ancak onunla baş edemeyeceğini anlayınca geri götürür (m).

5-Masallar farklı şekilde sonlanır: Kadın, hileyle kuyuya düşürdüğü ayının üstünü taşla doldurup kapatır (b), kızının izini bulan anne ve babası ayıyı orada öldürünce kız kendisine her şeyi getirip besleyen ayı için “Ayıydı ama kocamdı.” diyerek yas tutmaya devam eder (e), ailesi kızlarının izini bulup ayıyı öldürür. Kızlarını da yanlarına alıp yola çıktıkları sırada kızları tarağını unuttuğunu söyleyerek mağaraya geri dönüp ölen ayıya sarılınca kızlarını bu hâlde gören ailesi onu da öldürüp ayının yanında bırakırlar (m), Fatmacık’ın annesi, hileyle ateş yanan kuyuya düşürdüğü ayıyı orada yakar (ı), Ayı, kaçan Topal Ayşe’nin peşine düşünce karşılaştığı avcılar da ayıyı vurup öldürür. Topal Ayşe de avcılardan biri ile evlenir (l).

1.1.43. Kırk Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Değirmenci ile Genç Delikanlı

Tip numaraları: TTV:–, AaTh: –.

Teması: Hilebazlık, aldatmak.

Konusu: Un öğretmeye giden gencin değirmendeki maceraları.

Sonuç: Hile yapmak insanlara zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir genç değirmene un öğretmeye gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Değirmenci suyun az geldiğini ve oğlana su arkalarını kontrol ederse buğdayını erkenden öğüteceğini söyler. Oğlan da sıranın üç dört gün sürdüğünü bildiğinden su arkalarını kontrol etmeye gider. Döndüğünde ise değirmene bir Yörük obasından gelen adamlar oğlanın buğday çuvalını geriye atarlar ve önüne geçerler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Oğlan, adamların yaptıklarına kızsız da kalabalık oldukları için ses edemez. Geriye geçip çuvalının başında beklemeye başlar.

2. Gece olur, oğlan, çuvalının başında obadan gelenlerin buğday öğütmelerini seyreder.

3. Değirmenci, vakit geç olduğundan ve yorulduğundan oradakilere değirmeni bırakıp: “Siz öğütmeye devam edin.” der ve evine gider.

4. Adamların hepsi uyuyakalır ve değirmendeki unlar her tarafa saçılır. Değirmenin sesine uyanan oğlan, obadan gelenlere: “Ne yaptınız? Değirmeni mahvettiniz!” deyince obadan gelenlerin hepsi uyanır.
5. Değirmencinin kendilerini öldürmesinden korkan adamlar kaçmaya karar verirler. Değirmeni durdururlar, öğüttükleri dört beş çuval unu da alıp kaçmak isterler. Eşeğe unları yükletip önden salarlar.
6. Bu durumu gören oğlan da eşeğin ardından dolanır. Onlar, buğdayları yükletmeye çalışırken eşeği yakalayan oğlan, un yüklü eşeği değirmenin yanındaki bir dut ağacının 6 metre yüksekliğindeki dalına kaldırıverir.
7. Oğlan, hemen arkadan dolanır değirmene adamların yanına varır. Adamlar: “ Eşek nerde, eşek nerde?” diye söylenirken içlerinden biri ağacın başındaki eşeği görür ve: “Bizim eşek duta çıkmış.” der.
8. Genç de değirmende onun sırasını çalanlara ders vermek için: “Mübarek eşek de ne yapacağını şaşırmış da dut ağacına çıkmış. Gördünüz mü?” der.
9. Bu durumu gören obadan gelen adamlar her şeylerini orada bırakıp arkalarına bile bakmadan giderler.

Sonuç Durumu

1. Genç oğlan da ganimetlerin bir kısmını değirmenciye bırakır. Geri kalanını da alıp evine gider.
- Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.44. Kırk Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Yılan ile Ulu Ladin Ağacı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Sabırsızlık.

Konusu: Ağacın göğe çıktığını gören çoban merak edip ağacın en tepesine kadar çıkar. Ağacın altında altın olduğunu öğrenen çobanın, hazineyi çıkarmak istemesi.

Sonuç: Bize ait olmayanları izinsiz almak kötü sonuçlar doğurur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Adamın biri, keçilerini Kara Tepe'ye otlatmaya gider. Adam keçilerinin ladin ağacının tepesine doğru baktıklarını fark eder. Ladin ağacı, göğü delip gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Ladin ağacının en tepesinde yeni filizler açar. Adam da bu filizleri, keçilerine koparmak için ağacın tepesine çıkmaya karar verir.

Kahramanın Serüvenleri

1. Ağacın filizlerini keserken oturduğu dal kırılınca adam aşağı doğru düşmeye başlar.
2. Adam; cayır cayır, tappık tappık, üç gün boyunca düşer.
3. Adam düşerken ağaç dile gelir. Ağaç, adama: “Bugüne kadar benim tepeme kadar kimse çıkmaya cesaret edememişti. Sen, cesur birine benziyorsun. Benim dibimde gömülü on kese altın var. Eğer sana soracağım soruları bilersen onları almaya müsaade edeceğim.” der.
4. Ladin ağacı, adama bir soru sorar ve cevabını verirse altınları almasına izin verir. Adam cevabın yarısını bulur ama diğer yarısını bulamaz. Ağaç, adama cevabı bulmadan altınları dokunmamasını söyler.
5. Adam, aşağıya düşmekten yorgun düşer. Cevabı düşünse de bir türlü bulamaz. En sonunda dayanamaz ağacın dibini kazmaya başlar. Kazarken adamın karşısına iri bir kara yılan çıkar. Adam, yılanı görünce cevabı bulunduğunu düşünür.

Sonuç Durumu

Ağacın sözünü dinlemeyen adamı, yılan orada sokup öldürür.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, (b, s. 152), c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, m-.

Değişik Şekiller:

1-Masalın başlangıcı farklıdır: Bir adam ile oğlu tarlada çalışmak için gittiklerinde adam uyurken söğüt ağacına şapkasını asar. Ağacın dalları göğe yükseldiği için adam şapkasını alamaz ve o ağaçtan eğilmesini ister ancak Söğüt Ağacı, rahatını bozup eğilemeyeceğini söyler (b).

2- Ağacın adı ve ağaçla münasebeti olan kişinin mesleği farklıdır: Masaldaki ağaç, söğüt ağacıdır ve ağaca şapkasını asan kişi çiftçidir (b).

3- Adam, şapkasını vermeyen ağacı tehdit ederek almaya çalışsa da başarılı olamaz. Sırasıyla kedi, fare, tüfek, kurt, öküz, su, ateş, balta birbirine saldırır. En sonunda balta da ağaca saldırır (b).

4- Bu masalda gizli hazine ve ölüm yoktur aksine çiftçi, söğüt ağacını eğdirerek şapkasını alır (b).

1.1.45. Kırk Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Cambaz

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Aldatma, hile yapma, kandırma.

Konusu: Bir cambaz ile köylü ortak olarak bir şeyler eker ve köylü, hasat vakti gelince cambazı her seferinde kandırır.

Sonuç: Hile yapmak, herkese zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir cambaz vardır. Bu cambaz bir köye gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Cambaz, köylüyle ortakçılık yapmak ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Birlikte buğday ekerler. Buğday büyüyünce Cambaz, köylüye bunu nasıl bölüşeceklerini sorar.

2. Köylü, cambaza: “Uzun tarafı senin kısa tarafı benim olsun!” der. Cambaz da bunu kabul eder.

3. Köylü, buğdayı alınca cambaza da sapıyla samanı kalır.

4. Cambaz, yaptıkları ortaklıktan bir şey anlamadığını, tekrar bir şey ekmek istediğini söyler.

5. Cambaz, köylüye: “Bu seferde patates ekelim. Üstüne çıkan benim, altına kalan senin olsun.” der. Köylü de bunu kabul eder.

6. Hasat vakti gelince köylü de patatesi alır. Cambaza da sapı kalır.

Sonuç Durumu

1. En saf köylüyü arayan Cambaz aradığını bulamayınca elini kolunu sallayarak dağları aşır kaybolup gider.

Türkiye’deki varyantları:

a- , b- , c- , ç- ,d- , [e (e1, s. 313); (e2, s. 468-469)], f- , g- , ğ- , h- , ı- , i- , j- , k- , l- [m (m1, s. 81); (m2, s. 126-127)].

Değişik şekiller:

1- Masalda kahramanların bazıları hayvandır ve masalların başlangıçları farklıdır: Tilki, daha önce bağcıdan dayak yediği için üzüm yedikçe girdiği delikten çıkıp çıkamayacağını ölçer (e1), tilki ile ayı delikten bağa girer. Üzümü yiyince karınları şişer ancak tilki zayıf olduğu için delikten geri çıkar (e2), Oduncunun biri kuyuya adam atıp öldürmeye çalışırken şeytandan yardım isteyince şeytan da kendisini işsiz bırakmaması koşuluyla adama yardım eder (m1).

2- Kahramanlar farklıdır: Oduncu vardır (m1), Tilki ile kurt arkadaş olur (m2).

3- Dayak yiyen ayı, tilkiyi kovalarken kuyuya düşer (e1).

3- Masalların sonu farklı biter: Tilkiyi yakalayan ayı, onu bir ağacın arasına koyarak döver (e1), arkadaşını düşünen tilki sabaha kadar onun çıkması için bekler (e2), Şeytanı boş durdurmayan oduncu iş bulamayınca şeytanı ablasına iş vermesi için gönderir. Şeytan kullanıldığını anlayınca çekip gider (m1), tilki ile kurt burunlarından gelinceye kadar üzüm yeme konusunda anlaşır. Tilki burnuna birer üzüm sokarken kurt ise üzümlerin burnundan geleceği düşüncesiyle bütün üzümleri yiyip şişen kurt, bağın sahibi gelince sıkışıp kaçamaz. Tilki kaçıp kurtulur (m2).

1.1.46. Kırk Altıncı Masalının Tahlili

Masalın Adı: Büyücü Kadın

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Sihir, büyü.

Konusu: Zengin ağanın güzel kızını, oğluna almak isteyen büyücünün yaşantısı.

Sonuç: Rızasız yapılacak işlerden kimseye hayır gelmez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Küçük bir göçmen köyünde yaşayan zengin ve varlıklı bir kişinin Zehra adında güzel bir kızı vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kızı isteyen pek çok kişi olmasına rağmen kız, kimseyi beğenmezken; Büyücü Kadın, kızı fakir oğluna almak için yumurta büyüü yapar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Zehra'nın babası, büyüü yumurtayı bulur bulmaz annesine götürür.
2. Zehra'nın ninesi, babasına; bu yumurtanın büyüü olduğunu ve bunun hemen köyün en yüksek yerinden atılıp kırılmazsa büyüünün bozulmayacağını söyler.
3. Zehra, köyün en yüksek yerine çıkarak yumurtayı atarak büyüü bozar ve istemediği Büyücü Kadın'ın oğluyla evlenmekten kurtulur.
4. Büyücülük yapan Zeynep, evinde çıkan bir yangında ölür.

Sonuç Durumu

1. Zehra, çok sevdiği birisiyle evlenerek mutlu olur.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.47. Kırk Yedinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Deniz Kızı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Aşk, sabretmek.

Konusu: Yarı balık, yarı insan olan Deniz Kızı'nın insanoğluna olan aşkı.

Sonuç: Sabreden mutlaka mükâfatını alır. Aşk, emek ve sabır işidir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Denizde yaşayan çok güzel bir Deniz Kızı vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Deniz Kızı, sık sık kumsala gelerek güneşlenir.

2. Güneşlenen Deniz Kızı'nı gören Salmanoğlu ile Deniz Kızı birbirine âşık olur.

Kahramanın Serüvenleri

1. Salmanoğlu ve Deniz Kızı, sık sık buluşup sohbet etmeye başlarlar.

2. Deniz Kızı, kimseyi beğenmezken; genç ve yakışıklı Salmanoğlu'na âşık olduğu için kumsala daha çok gelmeye başlar.

3. Salmanoğlu bu ilişkinin bu şekilde süremeyeceğini belirtse de Deniz Kızı, aşkı için bütün zorluklara katlanır ve Salmanoğlu'nu bırakmaz.

Sonuç Durumu

1. Birbirinden kopamayan Deniz Kızı ve Salmanoğlu'nun aşkları dilden dile anlatılmaya devam eder.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.48. Kırk Sekizinci Masalının Tahlili

Masalın Adı: Zülkarneyn Padişah ile Berber

Tip numaraları: TTV: 242, AaTh: 782.

Teması: Sır saklamak, sır olmak.

Konusu: Tıraşsız kimseyi görmek istemeyen padişah, bir berber haricinde bütün berberleri astırır. Padişah, berbere bir sırrını vereceğini söyler ancak kimseye söylememesini şart koşar.

Sonuç: Verilen sır her ne pahasına olursa olsun, saklanmalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Zülkarneyn adında bir padişah vardır.

2. Padişah, halktan birisi tıraş olmayınca berberleri astırır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Padişah, ülkedeki diğer berberleri astırınca berber sıranın kendisine de geldiğini anlar. Padişah, berberi ağlarken görünce canını bağışlayacağını ancak bir şartının olduğunu söyler. Başındaki boynuzları kimseye söylememesi durumunda berberin canını bağışlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Berber, padişaha sırrını kimseye söylemeyeceğine dair söz verir.
2. Berbere bu sır, yük olur. Yemeden içmeden kesilir ve gittikçe zayıflar.
3. Berberin bu hâlini gören kahvedeki arkadaşları, onun bir derdinin olduğunu ve bunu söyleyemediğini anlarlar. Berbere içi su dolu falanca kuyuya gidip eğilerek sırrını üç kere fısıldayarak söylemesini tembihlerler.
4. Berber, arkadaşlarının dediğini uygular ve iyi olur.
5. Berberin, padişahın sırrını verdiği bu kuyudan bir kargı çıkar.
6. Çobanın biri, bu kargıdan kendine bir kaval yapar ve çalmaya başlar.
7. Çoban, kavalın: “Zülkarneyn padişahın boynuzu var.” dediğini duyar.
8. Bu dedikodu, padişahın kulağına ulaşır ve padişah çobanı öldürtmek ister.
9. Çoban, padişahın bu kavalı kendisinin de üflemesini ister.
10. Padişah, kendisi de üfleyince kaval yine aynı şeyleri söyler.

Sonuç Durumu

1. Sırrı ortaya çıkan padişah, kendisini astırır.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, (m, s. 328-329).

Değişik şekiller:

- 1- Masalın başlangıcı farklıdır: Padişahın hizmetçisi, padişahın boynuzları olduğunu öğrenince bu sır ona ağır gelmeye başlar. Bunu birisine söylerse padişahın kendisini öldüreceğinden korkan hizmetçi, sırrını bir kuyuya üç kez bağırarak söyler (m).

2- Padişahın akıbeti farklıdır: Çobanın kamıştan yaptığı düdük, padişahın boynuzları olduğunu söyleyince padişah çobanı iyice sorgular ve çobanın suçsuz olduğunu farkına varır. Bu sırrın ancak saraydan birisinin söylemesiyle ortaya çıkacağını anlar. Bir süre sonra hizmetçi, padişahı balkonda gördüğünü ve bunun kendisine dert olduğunu, kurtulmak için de kuyuya bu sırrı haykırdığını söyler (m).

1.1.49. Kırk Dokuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Dev Soğanlar ve Eşek

Tip numaraları: TTV: –, AaTh: –.

Teması: Söze itimat etmemek, güvensizlik.

Konusu: Bahçe yapmak için ormanı açan adamın bahçesine ektiği soğanlar dev gibi olunca adamın soğanları dile gelir.

Sonuç: Söz dinlemeyen insan, ortaya çıkan kötü sonuçlara katlanır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adam ormandan bahçe çıkarır. Bu bahçeye soğan eker.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Soğanların hasat vakti gelir ve adam, soğanlarını sökmek için bahçeye gider. Adam çok büyüyen soğanları görünce korkar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Soğanın birini köklemek için kürekle etrafını kazarken etrafını aç aça öğlen olur. Öğlene kadar dört soğanı ancak kökler.

2. Öğlen olunca bir yemek yer. Dinlendikten sonra akşama kadar bir soğan daha kökler.

3. Haşanın birine iki soğan katar, diğer haşaya da iki soğan katar. Bir soğan da heybeye koyar. Soğanları koyduğu haşaları iple birbirine bağlar.

4. Adam, haşaları kaldırıp eşeğe koyacağı sırada soğanlar, adama: “Yapma bu eşeğe koyma! Bizi taşıyamaz, eşek ölür!” der.

5. Adam, soğanları dinlemez: “Taşısın, işi ne? Eşek, o!” der.

6. Haşaları, eşeğin iki tarafına koyar. Heybeyi de ortasına koyar ki eşeğin beli kırılır.

Sonuç Durumu

1. Beli kırılan eşek de ölünce adam, çaresizce kalakalır.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.50. Ellinci Masalın Tahlili

Masalın adı: Deli Kadir ile Uslu Kadir

Tip numaraları: TTV: 323, 324, AaTh : 910 G, 1600, 1643, 1653 A, 1653 C.

Teması: Delilik, akıllılık, kurnazlık, şanslılık.

Konusu: Akıllı deli olan oğlanın şansının dönmesi.

Sonuç: Kim akıllı kim deli bilinmez. Akıllı deli olmak.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın biri çok akıllı diğeri deli iki oğlu vardır. Oğlanların babaları ölür. Annelerini de deli kardeşi yıkayacağım diye kaynar su dökerek öldürür.
2. İki kardeş mirası paylaşmak ister. Yeni ahır ile yeni ev Deli Kadir’in, eski ahır ile eski ev Akıllı Kadir’in olur.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay

1. Malları bölüşürler. Deli Kadir: “İnekler kimin evinin önünde durursa onun olacak.” der. İneklerin hepsi eski evin önünde durur. Zayıf, topal bir dana da yeni evin önünde durur.
2. Deli Kadir, topal danaya iyice baktıktan sonra onu satmaya gider.

Kahramanın Serüvenleri

1. Deli oğlan, topal danayı pazara satmaya götürürken yolda koçmarı görür.
2. Deli Kadir, yolda gördüğü koçmara: “Öküzü alır mısın?” der. Koçmar da kafa sallar. Üç kez sorar. Koçmar kafa sallar. Deli Kadir: “Tamam. Bu danayı alacak” der. Koçmar taşın deliğine girer. Deli de: “Bu adam paraya gitti herhâlde.” der. Danayı orda bırakır, gider. Topal danayı koçmara satar.
3. Ertesi gün olur parayı almak için koçmarın girdiği taşın yanına danayı bıraktığı yere varır.

4. Deli Kadir, parayı almaya gittiğinde mahlûkların hayvanı yediğini görür.
5. Deli Kadir, koçmardan öküzün parasını ister ama koçmar ortada yoktur. Deli Kadir kızar, küfreder. Sinirle koçmarı öldürmek için taş kayayı deşmeye başlar. Kayayı deşerken deşerken içinde hazine bulur.
6. Deli Kadir, hazineyi bulunca kendine şehirden ev bark alıp gider. Durumu da iyileşir. O, artık şehirde vurduğu vurduk, kırdığı kırdık biri olur.
7. Bir gün halk, Deli Kadir’e: “Sen, devin atını çalabilir misin?” der.
8. Deli Kadir de: “Çalarım, ben. Benim yapmadığım bir iş olmaz.” der.
9. Deli Kadir’e: “Ee! Hadi bakalım, görelim hünerini. Sen devin atını çalabilirsen sana bir çuval altın.” derler.
10. Deli Kadir atın yanına varır, sikkelerini çıkarırken devin karısı atlarının çalınacağını anlar ve deve söyler.
11. Devle karısının geldiğini gören Deli Kadir, saklanmak için tezeğin içine girer ancak gömleğinin bir parçası dışarıda kalır.
12. Gömleğin dışarıda kalan parçasını fark eden dev, karısına onu alıp bez yapmasını söyler.
13. Tezeğin içinden gömleği çekince Deli Kadir’i yakalarlar.
14. Dev avlanmaya gider. Avdan eve gelene kadar da karısına Deli Kadir’i kesip pişirmesini, cinsel organını da kapıya asmasını söyler. Dev, karısına: “Ben gelince onu yerim.” der.
15. Deli Kadir, devin karısını öldürür ve kadının cinsel organını kapıya asar.
16. Dev, avdan gelir ve dediği gibi kapıda asılı olanı yer. Dev, karısına seslenir ama ses gelmez. Dev, şüphelenir. “Kapıda asılı olan da kadının ki gibiydi zaten, bu adam kadını öldürmesin?” diye düşünür. Görür ki: Deli Kadir; karısını öldürmüş, kaçmış.
17. Devden kaçan Deli Kadir oradaki kocaman, yüksek bir ağacın başına çıkar. Yanına da çıkarken bir yarma taşı ve kapı alır.
18. Dev, Deli Kadir’i bulur. İnmesini söyler ama o inmez.
19. Deli, deve: “Aç ağzını, yum gözünü, beni ye!” der. Onu yemek için ağzını açtığı sırada Deli Kadir, yarma taşını devin ağzına atar ve öldürür.

20. Arkasından da kapıyı aşağı sallar, atar. Sesi duyan millet: “Gök göçtü!” diyerek sesin olduğu ağacın altına giderler.

18. Deli Kadir kakasını yapar. Millet: “Leblebi yağdı” der. Deli oğlan çişini yapar. Millet: “Yağmur yağdı.” der ve oradan kaçar.

Sonuç Durumu

1. Devi öldürüp ondan kurtulan Deli Kadir ağaçtan inip atı da alıp şehre gider.

Türkiye’deki varyantları:

(a, s. 88), (b, s. 272-276), c-, (ç, s. 525-526), d-, e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 261-262), (ı, s. 114-115), (i, s. 513-516), (j, s. 1013-1017), (k, s. 644-647), [l, (11, s. 133); (12, s. 133-134)], m-.

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıçları farklıdır: Keloğlan hayvancılıkla, akıllı oğlan ise çiftçilikle uğraşır. Keloğlan, ağaçtan harnup silkeler ve keçiler hepsini yer ancak birinin boynuzunda bir tane kalır. Keloğlan bu teke haricinde hepsini keser (a), oğlanlar fakirlikten çalışmaya gidip geri gelirler (b), oğlanların anasından bahsedilmez, babaları fukaradır (ç), Akıllı oğlan parayla çobanlık yapar. Bir gün hep birlikte akıllı oğlana kız istemeye gidince gittikleri yerde acıkıp anasından yemek isteyen deli oğlan yemek bulamayınca kapıyı söker ve evden kovulurlar (h), nenelerine bakan oğlanlar fakirlikten ağanın yanında işe başlarlar (i), oğlanlar öksüz ve yetim kalır ancak fakir değildir (j), girişte annelerinden bahsedilmez, öldürme olmaz (k), babaları ölen iki kardeş vardır (11), babaları ölen üç kardeş mirası paylaşırlar; birisi evin çatısını, birisini duvarlarını, küçük kardeş de kapılarını alır. Bunlar talihlerini aramaya çıkarken küçük oğlan yanına evin kapısını da alır ve yola çıkarlar (12).

2- Analarını deli oğlan kazanda haşlar (b, ı).

3- Deli oğlanın ya da Keloğlan’ın sürüngenle karşılaştığı yer ve sürüngenin çıktığı yer farklıdır: Keloğlan yolda giderken bir sürüngene rastlar (a). Kertenkele ağacın kovuğundan çıkar (b).

4. Oğlanın hayvanı sattığı ya da emanet ettiği yerler farklıdır: Keloğlan, tekeyi yolda gördüğü sürüngene satar (a), öküzü taşta emanet eder (ç), öküzü guguk kuşuna satar (j), Öküzü derenin dibindeki taşta satar (k), ineği, yolda gördüğü taş kelerine satar (11).

5. Deli oğlan öküzü yolda keser (b), kendinin ineği yoktur. Çobanlık yapan kardeşine yardım etmek için kardeşinin otlattığı köylünün ineklerini beslemek için bir şeyler verir. İneklerden

birkaçı verdiklerini yer. Yemeyen ineklerin hepsine kızıp onları derenin içinde keser. Akıllı kardeşi bunu eşkıyanın yaptığını söyleyerek deli kardeşini kurtarır (h).

6. Keloğlan, bulduğu altınları ölçmek için kap istemeye amcasına gider ve amcası da gerçekten altınları olup olmadığını öğrenmek için tasın altına sakız yapıştırır (a), muhtarın avradından altın ölçmeyeceklerini söyleyerek şinik ister (b), Eşekle altın taşıdıklarını yoldaki köylüye söyler (ç). Deli oğlan yolda gördükleri komşularına altınların ve anahtarın nerde olduğunu söyler (j), Deli oğlan, hocadan altın tartacaklarını söyleyerek ölçek ister (k).

7. Deli oğlanın öldürdüğü kişiler farklıdır: Köylüden birisi altınları görünce deli oğlan adamı öldürür (b), deli oğlan, annelerinin ölümünü soran nineyi öldürür (ı), Deli oğlan, nenesini ve nenesini gömmek için çapa istediği komşusunu da öldürür (i), Altınların peşine düşen hocayı öldürürler (k).

8. Altınları yolda anahtarın yerini söyledikleri köylüler çalar (j).

9. Akıllı oğlan, hocanın cesedi yerine keçi ölüsünü çıkarır (k).

10. Deli oğlan, ağanın keçilerini öldürür, tavukçunun tavuklarını öldürür (i).

11. Evden ayrılmanın sebepleri farklıdır: Adliyeye giden akıllı kardeşinin arkasından tuhaf vaziyette Keloğlan adliyeye gider ve beraat eden ağabeyiyle eve dönmek için yola çıkarlar (a). Akıllı oğlan arkadaşının düğününe gider, evi beklemesini söylediği deli oğlan kapıyı sırtına omuzlayıp ağabeyinin arkasından gelir (j). İki kardeş, köylünün öldüreceği korkusuyla köyden kaçarlar (k),

12. Ağaçtaki Deli oğlanla ilgili bilgiler farklıdır: bir pınarın başında dinlenirken hacı kafilesinin geldiğini duyan oğlanlar korkudan ağacın üstüne çıkarlar. Keloğlan, hacı kafilesinin üstüne işeyip bir de kapıyı yukardan bırakınca gökyüzünün yıkıldığını düşünen hacılar mallarını bırakarak kaçırlar (a), ağacın altına kervancılar gelir ve deli oğlanın attığı deriden korkup kaçarlar (b), kervancılar ve ağaç yoktur (ç), yoldaki hırsızları gören kardeşler korkup ağacın başına çıkarlar (ı), ağacın altına eşkıyalar (anarşistler) gelir ve deli oğlanın düşürdüğü 5-6 kapıdan korkup kaçarlar (j), Ağacın altında bezirgânlar vardır ve değirmen taşından korkarlar (k), Kardeşler geceyi geçirmek için kapıya çıkarlar, büyük kardeş kakasını yapınca ağacın altındaki eşkıyalar kar zanneder. Küçük oğlan da kapıyı bırakınca dünya göçüyor zannedip kaçarlar (12).

13. Deli oğlan ile kardeşinin ve elde ettikleri malların / altınların akıbetleri farklıdır: Deli oğlan kardeşine küçük bir parça kilim verdiğinden kardeşi donarak ölür (a, k). Oğlanlar, hacı

kafilesinin mallarına sahip olurlar. Keloğlan, yolda abisini de öldürüp kendisi zengin olur (a) Muhtar, altınları devlete haczettirir (b), adamı öldüren kardeşler mahkemeye verilir ancak deli oğlan sırtın da kapıyla mahkeme salonuna gelince dava düşer (ç), Deli oğlan, ölen anaları için yemek verecekleri sırada pişen yemekleri beklemek üzere evde kalır. Yemekler yanmaya başlar ve sonra deli oğlan da evle birlikte yanıp ölür (h), Deli oğlan ağacın altındaki eşkıyalardan birinin dilini kestiğini, birinin de gözünü çıkardığını gören eşkıyaların hepsi korkup kaçar (j), , Akıllı oğlan ağacın altındaki hırsızların kaçarken bıraktığı paraları işletir ve iki oğlan da zengin olur (ı), saf kardeşin zengin olduğunu duyan uyanık kardeşi de bütün hayvanlarını aynı yere bağlayarak hayvanlarının hepsini kaybeder (11), Üç kardeş, eşkıyaların bıraktığı malları alıp zengin olurlar ve baba evine dönerler (12).

1.1.51. Elli Birinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Dolaptaki Kız Masalı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Merhametsizlik, sevgi.

Konusu: Üvey annesinin istemediği öksüz kalan kız çocuğu, babasına yaptırttığı dolabın içine saklanarak yeni bir hayata başlar.

Sonuç: Merhamet, insanın doğasında vardır. Herkese karşı merhametli olmak gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Zengin bir ailenin öksüz bir kızı vardır.
2. Kızın babası, tekrar evlenir.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adamın öz kızını, üvey annesi ve kızı istemez. Kız da babasından kendisine büyük bir dolap yaptırtmasını ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Babası, kızının bu isteğini yerine getirir.
2. Yıllar geçer, kızın babası ölür.
3. Üvey annesi, evdeki bütün eşyalarla birlikte kızı da bir konağa satar.

4. Kız, satılan eşyalarla birlikte dolabın içinde büyük bir konağa gider ve o dolabın içinde saklanır.
5. Kız, konağın beyi gittiği zaman dolaptan çıkıp her yeri pırl pırl temizler ve sonra tekrar dolabın içine girer.
6. Bu durumun günlerce devam ettiğini gören bey, konakta daha önce böyle bir şey olmadığı için konağı takip etmeye karar verir.
7. Evden çıkar gibi yapıp tekrar eve giren bey, kızı temizlik yaparken yakalar.
8. Kıza kim olduğunu, burada ne yaptığını sorar. Kız da bütün olup biteni anlatır.

Sonuç Durumu

1. Konağın beyiyle kız, kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir ve muratlarına ererler.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.52. Elli İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Padişahın Kızı ile Çoban:

Tip numaraları: TTV: 137, AaTh: 883 C.

Teması: Gelecek, pişmanlık.

Konusu: Hasta olan padişah kızının zorluklarla mücadelesi.

Sonuç: İnsanoğlu her zaman: “Ne olacağım?” diye düşünmelidir. Son pişmanlık, fayda vermez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir padişahın kızı vardır ve hastalanır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Padişah, adamlarına hastalığına çare bulamadığı kızını dağın başına bırakmalarını söyler.
2. Adamları, padişahın dediğini yapar ve kızı çiçek toplarken ormanda bırakıp gelirler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kız, dağın başında çiçek toplarken ağaca asılı olan kabacığı görünce babasının kendisini dağ başına terk ettirdiğini anlar ve ağacın altında uykuya dalar.
2. Bir çoban, çıkagelir ve kızı uyandırıp kim olduğunu sorar.
3. Kız, çobana başından geçenleri anlatır ama padişahın kızı olduğunu söylemez.
4. Çobanla kız, evlenirler.

4. Çoban, hasta kızı iyileştirir.
5. Padişahın kızının çobanla evliliğinden üç oğlu olur.
6. Padişahın kızı, oğullarının adlarını: “Neydim, Ne Oldum, Ne Olacağım?” koyar.
7. Padişah, civar köyleri gezmeye çıkar.
8. Bir gün padişahın yolu üç oğlan çocuğuyla kesişir. Padişah, çocuklara isimlerini sorar.
9. İsimlerinin: “Neydim, Ne Oldum, Ne Olacağım?” olduğunu duyan padişah, çocukların ailesini merak eder ve evlerini göstermelerini söyler.
10. Padişah, çocukların evlerine vardığında oğlanların annesinin kendi kızı olduğunu görür.

Sonuç Durumu

1. Yaptıklarına pişman olan padişah, kızını saraya getirtmek isterse de çobanla evlenip çocukları olan kızı, babasının teklifini reddeder.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, (b s. 231-236), (c, s. 313-321), ç-,d-, e-, (f, s. 488-492), (g, s. 255-259), (ğ, s. 338-339), (h, s. 290-291), ı-, i-, (j, s. 950-951), (k, s. 446-447), l-, (m, s. 314-316).

Değişik Şekiller:

1. Masalların başlangıcı farklıdır: Hacca giden anne ve baba kızlarını hocaya emanet etseler de hoca kıza sahip olmak ister ancak kız bunu engeller. Hoca, ailesine kızın iffetsizlik yaptığını söyleyince oğullarına kız kardeşini öldürtmek isterlerse de oğlan kızı öldürmez, kanlı gömleğini ailesine göstererek dağ başında öldürdüğünü söyler (b, c), Padişah, kızı hastalanınca hastalığına çare bulamadığı ve gözünün önünde erimesine dayanamadığı kızını dağın başına atması için vezire emir verir (f). Padişah kızının yılan yutmasını hamileliğe yorup kızını öldürtmek ister; vezire emir verir, kızı da cellada bir heybe altın vererek dağ başında ölmekten kurtulur (g). Yedi erkek kardeş çalışmak için başka ülkelere gitmek zorunda kaldığından kız kardeşlerini köyün imamına emanet ederlerse de imam kızla birlikte olmak ister ancak kız kabul etmeyip iftira atınca ağabeyleri de kızı öldürmek için dağa götürürler. (ğ). Padişah kızının yılan yutmasını hamileliğe yorup kızını öldürtmek ister. Adamları da dağ başına götürdükleri kızın çok ekmeğini yedik, diyerek kızı öldürmezler. Kızın gömleğini bir kuş kanıyla boyayıp padişaha götürürler (h). Ağa hastalığına çare bulamadığı kızını doktorların tavsiyesi ile yedi kat elbise giydirip ve yedi çeşit yemek yaptırıp dağın başına bıraktırır (j). Padişahın ve vezirin çocukları olmaz; padişahın kızı olunca da vezirin göz koyduğu kız kaçır ve çobanla evlenir (k). Padişah, kızının çobanla evleneceğini Dedecik’ten öğrenir öğrenmez kızını saraya kapatır; avluya hava almaya çıkınca rüzgâr kızı dağa götürür (m).

2. Ölümden para vererek kurtulma vardır: Kız ölümden kurtulmak için vezire altın verir (g).
3. Kızı, yılan iyileştirir (f, j).
4. Kız, içine kaçan yılandan farklı şekillerde kurtulur: Kız; inek sağarken kurtulur (g). Çoban, ateşe koyduğu sütün buharına, padişahın kızının durmasını söyler ve kızın kusmasıyla yılan dışarı çıkar (h).
5. Farklı kişilerle evlilik: Kız, avdan dönen padişahın oğluyla evlenir (b). Padişahın seyisleri kızı padişaha götürür ve padişah kızla evlenir (c). Kız, yaşlı çiftçinin oğluyla evlenir (g). Kız, avdan dönen zengin bir ağanın oğlu ile evlenir (ğ).
6. Aile büyüğünden izin alma vardır: Çoban, kızı misafir olarak kabul etmek için ağasından izin alır (m).
7. Evlilik için şart koşma vardır: Kız, çobanla evlenmek için çocuklarına kendisi ad koymayı şart koşar (m).
8. Aile içine dışarıdan gelenler izinsiz kabul edilmez: Padişahın, çocukların annesini görme teklifine çoban ve ailesi kızar (m).
9. Babanın evi gibi ev yapma vardır: Ağanın kızı ile çoban altınları bulunca babasının evi gibi ev yaptırır (j), padişahın kızı babasının imzasını taklit edip valiye bir mektup yazar. Mektupta, valinin büyük bir saray yaptırması gerektiği yazmaktadır (h).
10. Kız, ailesiyle kavuşturulur: Padişah, konuşmayan karısını konuşturup ailesinin yanına gönderir (c). Kızın, kayınbabası kardeşlerini araştırır ve onları kavuşturur (ğ).
11. İftira atma, öldürme ve cezalandırma vardır: Vezir, padişahın karısına göz koyar ve kadını elde etmek için üç oğlunun başını keser. Kadın yine de iffetini el uzatmaz. Vezir, kaçıp giden kadına, kendi çocuklarını kesip gitti diyerek iftira atar. Padişah gerçekleri öğrenince imamın ve vezirin başını keser (c). Kızın iffetine laf atan imam cezalandırılır (ğ). Padişah, gerçekleri öğrenince vezirin başını vurdurur ve damadını veziri yapar (k),
- 12- Kadın, çobana biraz altın verip keçi işkembesi ister ve onu başına geçirip Keloğlan olup babasının evinde kaz çobanlığına başlar. Padişah, vezir ve kızın lalası, çiftçi ve çoban kızın babasının evine gelirler ve kızın babası herkesin başından geçen bir hikâyeyi anlatmasını ister. Padişah da kazları güden Keloğlan'ın anlatmaya başlamasını ister. Kadın olan Keloğlan, bütün yaşadıklarını anlatır (c).

13. Padişahlığa ya da vezirliğe terfi edenler: Kızla evlenen çiftçini oğlu padişah olur (g). Padişah, gerçekleri öğrenince vezirinin başını vurdurur ve damadını veziri yapar (k),

14. Masalların sonu farklı biter: Padişah gerçekleri öğrenince karısıyla kırk gün kırk gece düğün yaparak yeniden evlenir (c), Padişah kızını ve damadını ve torunlarını alarak ülkesine döner (f), Büyük sarayı merak eden padişah, oraya gidince öldü bildiği kızına çocuklarının isimlerini sorunca kendi kızının ölmediğini anlar. Padişah kızından özür diler ve kızı da affeder (h), Ağa ile kızı kavuşur (m).

1.1.53. Elli Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Koca Karı [Cadı Karı ile Kocas]ı

Tip numaraları: TTV: 372, AaTh: 1381.

Teması: Kadın şerri, iftira.

Konusu: Allah’a dua eden adam kadın şerrinden beni koru demeyince cadı karısı adama büyük bir oyun oynayarak onu zor duruma sokar.

Sonuç: İnsanlara iftira atmak kötü sonuçlar doğurur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yaşlı bir karı koca vardır. Adam namazını kılar sonra da “Allah’ım beni her şeyden koru.” diye dua eder.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Cadı karısı da adama: “Karı şerrinden koru demedin.” deyince adam: “Karı kim, şerri kim” diye çıkışır.

2. Cadı kadın da adama karı şerrini göreceğini söyler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kadın, adamın çift sürmeye gideceği tarlaya önceden, balıkçıdan aldığı balıkları götürüp gömer.

2. Adam, öküzle çift sürerken kadının gömdüğü balıkları bulur ve hepsini akşama eve getirir.

3. Kadın, adama balıkları nerden bulduğunu sorar. Adam da tarladan çıktı. Topladım, geldim deyince kadın: “Yetişin komşular herif delirdi.” diye feryat eder.

4. Komşular toplanır ve onlar da adama balığı nerden bulduğunu sorunca adam da: “Topraktan çıktı.” der.
5. Adamı akıl hastanesine götürürler. Orada balığın nerden çıktığını sorarlar. Adam yine aynı cevabı verir.
6. Adam, balığın topraktan çıktığını söyleyince adamı deli diyerek hastaneye yatırır.
7. Köyden adamın karısını hastaneye çağırırlar. Kadın, adama: “Balık nerden çıktı derlerse topraktan buldum.” diye söylemesini tembih eder.
8. Doktorlar adama bir iğne yaparlar ve tekrar balıkları nerden bulduğunu sorunca adam da gölden tuttuğunu söyler. Bunun üzerine adamı bırakıverirler.
9. Kadın, eve geri gelen adama: “Gördün mü cadı karı şerrini, o balıkları ben gömmüştüm tarlaya.” der.

Sonuç Durumu

Bu kötü duruma düşen adam artık namazlarından sonra: “Allah’ım beni cadı karı şerrinden koru.” diye dua eder.

Türkiye’deki Varyantları:

a–, b–, (c, s. 366-367), ç–, d–, e–, f–, g–, ğ–, h–, ı–, i–, j–, k–, l–, m–.

Değişik Şekiller:

- 1- Adamın karısı balıkları adam sabanla tarlayı sürerken fark ettirmeden gömer (c).
- 2- Tımarhaneden kurtulmak için söyledikleri farklıdır: Balık denizde olur (c).
- 3- Kadının itirafı farklıdır: Kadın yaptığı pilavın içine balıkları gömerek kocasının önüne koyduktan sonra adam balıkları görünce “gördün mü” diyerek itiraf eder (c).

1.1.54. Elli Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: At Hırsızı

Tip numaraları: TTV: –, AaTh: –.

Teması: Hırsızlık, çalmak.

Konusu: At hırsızının başından geçen olaylar.

Sonuç: Başkasının malına el uzatılarak yapılan işlerden hayır gelmez.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. At hırsızlığı yapan bir adam vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adam, çalıp geldiği atı satması için oğlunu atla birlikte pazara gönderir.

Kahramanın Serüvenleri

1. Oğlan at pazarına atı götürdüğünde bir adam gelir ve atı denemek istediğini söyler.

2. Adam, ata binip gider ancak geri gelmez ve parasında ödemez.

3. Atı sattığını düşünen olan bekler ancak kimse gelmez. Babasına ne diyeceğini düşünerek evin yolunu tutar.

4. Atın olmadığını gören babası oğluna atı kaç paraya sattığını sorunca o oğlan, babasına birisinin ata binip gittiğini ancak parasını ödemediğini söyler.

Sonuç Durumu

1. Babası, üzülen oğluna üzülmemesini, atın geldiği gibi gittiğini söyler.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.55. Elli Beşinci Masalın Tahlili

Masalın adı: Vezirin Kızı ile Çoban

Tip numaraları: TTV: 137, AaTh: 883 C.

Teması: Aşk, hainlik ve önyargı, pişmanlık.

Konusu: İffetli bir kız olan vezirin kızı bazı felaketler yaşadktan sonra mutluluğa ulaşması.

Sonuç: Hayatta olaylara ve kişilere karşı önyargılı olunmamalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Vezirin bir kızı ve sürülerini güden bir çobanı vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Vezirin kızı çobana âşık olur ve evlenmek ister.

Kahramanın Serüvenleri

1. Vezirin kızıyla çoban evlenmek ister.

2. Vezirin kızına göz koyan bir adam, herkesi hamama çağırır ama sadece vezirin kızı gelir.

3. Adam kıza sahip olmak için saldırır. Kız takunyayla karşılık verir ama adam kızı yakalar.
4. Kız, adamdan kurtulmak için yıkanmadan birlikte olamayacaklarını söyler.
5. Kız, hamamda yüzünü gözünü Arap sabunuyla iyice sabunladığı delikanlıdan kaçır.
6. Kız, hamamdan kaçınca sevdiği çobanın yanına kaçır.
7. Adamlarını göndererek kızını, çobanın elinden aldırır vezir, adamlarından kızını dağ başına götürüp kesmelerini ister.
8. Vezirin adamları kızı dağa götürür ancak öldürmezler.
9. Kız oradan kaçır kaçır bir Yörük çadırına sığınır ve oradaki çobanla evlenir.
10. Kızın, çobandan üç çocuğu olur.
11. Vezir, bir gün atıyla gezintiye çıkınca dağda bir kadın görür ve ona kim olduğunu sorar.
12. Kadın da atlıya: “Neyidim, ne oldum, ne olacağım?” diye cevap verir.
13. Atlı, kadına çocuklarının ismini sorar.
14. Kadın da atlıya, çocuklarının adının: “Neyidim, Noldum, Nolacağım” olduğunu söyler.
15. Vezir bunların durumuna acır ve yemeğe çağırır. Yemekler hazırlatır.
16. Vezir bunların kim olduğunu soruşturur ve kendisinin öldü bildiği kızı olduğunu anlar.

Sonuç Durumu

1. Yaptıklarına pişman olan vezir, kızını da yanına alarak hep birlikte yaşamaya başlarlar.

Türkiye’deki Varyantları:

a–, (b s. 231-236), (c, s. 313-321), ç–, d–, e–, (f, s. 488-492), (g, s. 255-259), (ğ, s. 338-339), (h, s. 290-291), ı–, i–, (j, s. 950-951), (k, s. 446-447), l–, (m, s. 314-316).

Değişik Şekiller:

1. Masalların başlangıcı farklıdır: Hacca giden anne ve baba kızlarını hocaya emanet etseler de hoca kıza sahip olmak ister ancak kız bunu engeller. Hoca, ailesine kızın iffetsizlik yaptığını söyleyince oğullarına kız kardeşini öldürtmek isterlerse de oğlan kızı öldürmez, kanlı gömleğini ailesine göstererek dağ başında öldürdüğünü söyler (b, c), Padişah, kızı hastalanınca hastalığına çare bulamadığı ve gözünün önünde erimesine dayanamadığı kızını dağın başına atması için vezire emir verir (f). Padişah kızının yılan yutmasını hamileliğe yorup kızını öldürtmek ister; vezire emir verir, kızı da cellada bir heybe altın vererek dağ başında ölmekten kurtulur (g). Yedi erkek kardeş çalışmak için başka ülkelere gitmek zorunda kaldığından kız kardeşlerini köyün imamına emanet ederlerse de imam kızla birlikte olmak ister ancak kız kabul etmeyip iftira atınca ağabeyleri de kızı öldürmek için dağa götürürler. (ğ). Padişah kızının yılan yutmasını hamileliğe yorup kızını öldürtmek ister. Adamları da dağ başına götürdükleri kızın çok ekmeğini yedik, diyerek kızı öldürmezler. Kızın gömleğini bir

kuş kanıyla boyayıp padişaha götürürler (h). Ağa hastalığına çare bulamadığı kızını doktorların tavsiyesi ile yedi kat elbise giydirip ve yedi çeşit yemek yaptırıp dağın başına bıraktırır (j). Padişahın ve vezirin çocukları olmaz; padişahın kızı olunca da vezirin göz koyduğu kız kaçar ve çobanla evlenir (k). Padişah, kızının çobanla evleneceğini Dedecik'ten öğrenir öğrenmez kızını saraya kapatır; avluya hava almaya çıkınca rüzgâr kızı dağa götürür (m).

2. Ölümünden para vererek kurtulma vardır: Kız ölümünden kurtulmak için vezire altın verir (g).

3. Kızı, yılan iyileştirir (f, j)

4. Kız, içine kaçan yılandan farklı şekillerde kurtulur: Kız; inek sağarken kurtulur (g). Çoban, ateşe koyduğu sütün buharına, padişahın kızının durmasını söyler ve kızın kusmasıyla yılan dışarı çıkar (h).

5. Farklı kişilerle evlilik: Kız, avdan dönen padişahın oğluyla evlenir (b). Padişahın seyisleri kızı padişaha götürür ve padişah kızla evlenir (c). Kız, yaşlı çiftçinin oğluyla evlenir (g). Kız, avdan dönen zengin bir ağanın oğlu ile evlenir (ğ),

6. Aile büyüğünden izin alma vardır: Çoban, kızı misafir olarak kabul etmek için ağasından izin alır (m).

7. Evlilik için şart koşma vardır: Kız, çobanla evlenmek için çocuklarına kendisi ad koymayı şart koşar (m).

8. Aile içine dışarıdan gelenler izinsiz kabul edilmez: Padişahın, çocukların annesini görme teklifine çoban ve ailesi kızar (m).

9. Babanın evi gibi ev yapma vardır: Ağanın kızı ile çoban altınları bulunca babasının evi gibi ev yaptırır (j), padişahın kızı babasının imzasını taklit edip valiye bir mektup yazar. Mektupta, valinin büyük bir saray yaptırması gerektiği yazmaktadır (h).

10. Kız, ailesiyle kavuşturulur: Padişah, konuşmayan karısını konuşturup ailesinin yanına gönderir (c). Kızın, kayınbabası kardeşlerini araştırır ve onları kavuşturur (ğ).

11. İftira atma, öldürme ve cezalandırma vardır: Vezir, padişahın karısına göz koyar ve kadını elde etmek için üç oğlunun başını keser. Kadın yine de iffetini el uzatmaz. Vezir, kaçıp giden kadına, kendi çocuklarını kesip gitti diyerek iftira atar. Padişah gerçekleri öğrenince imamın ve vezirin başını keser (c). Kızın iffetine laf atan imam cezalandırılır (ğ). Padişah, gerçekleri öğrenince vezirin başını vurdurur ve damadını veziri yapar (k).

12- Kadın, çobana biraz altın verip keçi işkembesi ister ve onu başına geçirip Keloğlan olup babasının evinde kaz çobanlığına başlar. Padişah, vezir, kızın lalası, çiftçi ve çoban kızın bulunduğu yere gelir. Kızın babası, herkesin başından geçen bir hikâyeyi anlatmasını ister. Padişah da kazları güden Keloğlan'ın anlatmaya başlamasını ister. Keloğlan olan kadın bütün yaşadıklarını anlatır (c).

13. Padişahlığa ya da vezirliğe terfi edenler: Kızla evlenen çiftçini oğlu padişah olur (g). Padişah, gerçekleri öğrenince vezirinin başını vurdurur ve damadını veziri yapar (k).

14. Masalların sonu farklı biter: Padişah gerçekleri öğrenince karısıyla kırk gün kırk gece düğün yaparak yeniden evlenir (c), Padişah kızını ve damadını ve torunlarını alarak ülkesine döner (f), Büyük sarayı merak eden padişah, oraya gidince öldü bildiği kızına çocuklarının isimlerini sorunca kendi kızının ölmediğini anlar. Padişah kızından özür diler ve kızı da affeder (h), Ağa ile kızı kavuşur (m).

1.1.56. Elli Altıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: Tüccar ile Karısı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Sadakat, kıskançlık.

Konusu: Tüccarlık yapan kocası iş için uzaklara gittiğinde evlerine gelen cadı karısının fitnesiyle tüccarın karısının, kocasına oyun oynaması.

Sonuç: İnsan verdiği sözü yerine getirmelidir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Birbirini çok seven karı, koca ve bunların iki çocukları vardır. Kadının kocası tüccarlık yapar ve uzak diyarlara gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adam, ticaret yapmak için uzaklara gittiğinde evinin kapısını bir cadı karısı çalar ve su ister.

2. Ev sahibinin mutlu olduğunu gören cadı karısı, onu kıskanır ve kocasının ne iş yaptığını sorar. Kadının kocasının tüccarlık yaptığını söylemesi üzerine, kocasına dikkat etmesi gerektiğini söyleyen cadı karısı, kadının aklına fitne sokar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam, seferdeyken kadın komşularıyla anlaşır ve kocasına bir oyun oynamaya karar verir.
2. Kadın, komşularına kocası geldiği zaman kendisinin öldüğünü söylemelerini tembihler.
3. Kocasının kadının öldüğünü zannetmesi için kendisine yalandan bir mezar yapmalarını ve kara kazanları da ters çevirmelerini, çamaşırlarını yıkamalarını komşularından ister.
4. Komşuları, kadının dediklerini yapar ve kadın da görünmemek için babasının evine gider.
5. Adam da seferden dönünce evinin hâlini, kazanların ters çevrildiğini ve üstüne taşlar konulduğunu görünce bir terslik olduğunu anlar. Komşularına ne olduğunu sorar.
6. Komşuları da adama karısının öldüğünü söylerler. Adam da merak eder ne olduğunu anlamaya çalışır. Komşuları da karısının aniden hastalanıp öldüğünü söylerler.
7. Adam komşularından mezarının nerede olduğunu öğrenir. Kabir ziyareti yapar ve dua eder.
8. Adam, evlenmeden çocuklarıyla birlikte yaşamaya devam eder.
9. Komşuları adama, tek başına bu işleri yapamayacağını, bir eşe ihtiyacı olduğunu söylerler.
10. Adam, karısını çok sevdiğini söyler. Komşularıyla bir süre tartışırlar.
11. Adam işlerle tek başına baş edemeyince komşularının teklifini kabul eder ve karısına verdiği yeminini bozar.
12. Adam, iki çocuğuyla benimle kim evlenir diyerek komşularından yardım ister.
13. Komşuları da adama yardım edeceklerini söylerler.
14. Adama başka bir köyde kocası ölmüş bir kadın olduğunu ve kendisine onu yapmak istediklerini söyleyince adam da kabul eder.
15. Gelin, damadı görmeden düğün dernek yapılır ve herkes dağılır.
16. Kadınla adam eve gider. Kadın daha yüzünü açmadan adam kadına yatağı ayarlamasını söyler. Kadın da yerde yatan çocukların üzerine basmamak için çaba gösterir.
17. Adam da: “Dikkat etmene gerek yok. Bas gitsin, çocukların ayağına!” der.
18. Kadın peçesini kaldırır ve adama hani: “Ben ölürsem evlenmeyecektin, nerede bana verdiğin söz!” der.

Sonuç Durumu

Adam, öldüğünü zannettiğini karısını karşısında görünce korkudan ödü patlayıp ölür.

Türkiye'deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.57. Elli Yedinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Taşı Ürküten Adam

Tip numaraları: TTV: 38, 321, AaTh: 1565.

Teması: Arkadaş seçimi, akıllık, delilik.

Konusu: Taşı korkutacağını söyleyen adamın hazin sonu.

Sonuç: Yapamayacağı şeyleri yapabileceğini söylemek insanı istemediği durumlarla karşı karşıya bırakabilir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Köylerden birinde bir adam vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adam, taşları ürküttüğünü korkuttuğunu ve kendisine bir şey yapmadığını söyleyince arkadaşları, adama oyun oynamak için, adamı yardan aşağıya koyarlar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Arkadaşları, yukarıdan taşı adamın üstüne doğru yuvarlarlar.

2. Adam, taştan birinci seferde ikinci seferde kurtulur ama nihayetinde taş adamın başına isabet eder.

3. Adamın başına isabet eden taş, adamın kafasını da alıp kaybolup gider.

4. Başı gövdesinden ayrılan adamın hâlini gören arkadaşları çok şaşırırlar.

5. Adamın gövdesini yanlarına alıp giden arkadaşları, köyün imamına: “Bu adamın başı var mıydı, yok muydu?” derler.

Sonuç Durumu

1. İmam bunda bir iş olduğunu anlayınca: “Kafası olan adam, taşın önüne mi durur.” der.

Türkiye’deki varyantları:

a–, b–, c–, ç–, d–, e–, f–, g–, ğ–, (h, s. 153), ı–, (i, s. 510-512), j–, k–, (l, s. 132-133), m–.

Değişik Şekiller:

1- Masalların başlangıçları, kahramanları ve kahramanların türleri ve isimleri farklıdır: Aslan, bir geyiği boğup başında da tilkiyi bırakıp biraz dinlenmeye gider (h). Saf ile Uyanık değirmene delikli taş aramaya çıkarlar (i). İki kardeş, tarlaya tuz eker ama bir şey çıkmayınca tuzu yiyeni yakalamak için beklemeye başlarlar (l).

2- Kahramanları harekete geçiren unsurlar farklıdır: Aslan, tilkiye; geyiğe dokunmamasını söylemesine rağmen tilki dayanamayıp geyiğin beynini yer (h). Uyanık safın başını taşın deliğinden sokarak taşa yön verip aşağıya indirebilecekleri söyler (i). Bir sinek, kardeşlerden birinin alnına ya da burnuna konar (l).

3- Uyanık, başını taşın götürdüğü Saf’ın gövdesini, Saf’ın evine getirerek hanımına, bu gövdenin başının olup olmadığını sorar (i). Diğer kardeş, sinekle birlikte kardeşini vurup öldürür (l).

4- Kadının, hocanın ve tilkinin yaşananlar karşısındaki cevapları farklıdır: Aslan, tilkiye geyiğin beyninin nerede olduğunu sorunca tilki de “Geyiğin beyni olsa zaten senin yanına gelmezdi. Bu beyinsizdi.” diye cevap verir (h). Kadın, Uyanık’a kocasının evden çıkmadan önce çenesini oynattığını ama onda kafa olsaydı kendisiyle gezmeyeceğini söyler (i).

1.1.58. Elli Sekizinci Masalın (1. Varyant) Tahlili

Masalın Adı: Tuz Ekme ve Taş Ürkütme

Tip numaraları: TTV: 38, 321, AaTh: 1565.

Teması: Arkadaş seçimi, akıllık, delilik.

Konusu: Taşı korkutacağını söyleyen adamın hazin sonu.

Sonuç: Yapamayacağınız şeyleri yapabileceğini söylemek insanı istemediği durumlarla karşı karşıya bırakabilir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Eskiden dağ köylerinden birinde köylüler, taşın altına tuz ekerler.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Köylüler, taşların altında tuz aramaya çıkarlar ve taşları kaldırırılar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Tuz toplamak için taşların altını yalayan köylülerin dillerini akrep sokunca bu tuz acıymış derler.

2. Tuz ararken büyükçe bir taş gören köylüler, bu taşın altında çok tuz olabileceğini düşünerek taşı kaldırıp yuvarlarlar.

3. Köylülerden birisi, “Nen bu kayayı durdururum.” diyerek kayanın önüne durur.

Sonuç Durumu

1. Dağdan yuvarlanıp gelen kaya adamın başını ezip, koparıp götürür.

Türkiye’deki varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 153), ı-, (i, s. 510-512), j-, k-, (l, s. 132-133), m-.

Değişik Şekiller:

1- Masalların başlangıçları, kahramanları ve kahramanların türleri ve isimleri farklıdır: Aslan, bir geyiği boğup başında da tilkiyi bırakıp biraz dinlenmeye gider (h). Saf ile Uyanık değirmene delikli taş aramaya çıkarlar (i). İki kardeş, tarlaya tuz eker ama bir şey çıkmayınca tuzu yiyecek yakalamak için beklemeye başlarlar (l).

2- Kahramanları harekete geçiren unsurlar farklıdır: Aslan, tilkiye; geyiğe dokunmamasını söylemesine rağmen tilki dayanamayıp geyiğin beynini yer (h). Uyanık safın başını taşın deliğinden sokarak taşa yön verip aşağıya indirebilecekleri söyler (i). Bir sinek, kardeşlerden birinin alnına ya da burnuna konar (l).

3- Uyanık, başını taşın götürdüğü Saf’ın gövdesini, Saf’ın evine getirerek hanımına, bu gövdenin başının olup olmadığını sorar (i). Diğer kardeş, sinekle birlikte kardeşini vurup öldürür (l).

4- Kadının, hocanın ve tilkinin yaşananlar karşısındaki cevapları farklıdır: Aslan, tilkiye geyiğin beyninin nerede olduğunu sorunca tilki de “Geyiğin beyni olsa zaten senin yanına gelmezdi. Bu beyinsizdi.” diye cevap verir (h). Kadın, Uyanık’a kocasının evden çıkmadan önce çenesini oynattığını ama onda kafa olsaydı kendisiyle gezmeyeceğini söyler (i).

1.1.59. Elli Dokuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Dedesi ile Torunu

Tip numaraları: TTV:—, AaTh:—.

Teması: Atalara saygı.

Konusu: Babaya / ataya yapılan vefasızlık.

Sonuç: Çocuklar, ilk olarak anne ve babalarını rol-model olarak belirlediğinden ailesinden ne görürse onu yapar.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yaşlı bir adam vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Babası, oğlu istediği için kendisinin istemediği kız ile oğlunu evlendirir.

2. Adam yaşlanıp elden ayaktan düşmüştür.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adamın karısı babasının kötü koktuğunu ve bitlendiğini bahane ederek yaşlı adamı önce kilere sonra da ahıra götürmesini söyler.

2- Kadın en sonunda kocasından babasını ahırdan da götür atmasını ister.

3- Adam babasını atmak için pazardan aldığı küfeye babasını bindirerek dağ başına götürür.

4-Adamı küçük yaşlardaki oğlu takip eder ve arkasından dağ başına gelir. Adam babasını yardan aşağı atar.

5. Küfeyi de babasının hatırlattığı için atmak istediği sırada oğlu babasına atmamasını söyler. Oğlan, babasına “Sen dedemi nasıl bu küfe ile taşıyıp attıysan büyüyünce ben de seni bu küfeye bindirip onunla buradan aşağı atacağım. Babacığım bana da lazım olacak.” der.

Sonuç Durumu

1. Oğlunun sözüyle hata yaptığıın anlayan adamın ağlamaktan göz pınarları kurur.

Türkiye’deki varyantları:

a-, b-, c-, ç-, d-, (e, s. 437), f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller

- 1- Yaşlı adamın atıldığı yerler farklıdır: Yaşlı adam; mutfağa, kaz damına (e) atılır.
- 2- Oğlan, babasının eline bir baston ve koltuğunun altına evden gitmesi için bir keçe verir (e).
- 3- Adam küçük oğlunun sözlerinden sonra hata yaptığını anlayınca babasını çağırması için torununu yanına gönderir (e).
- 4- Babasını istemeyen karısını yolu gösteren adam isterse gidebileceğini söyler (e).

1.1.60. Altmışınca Masalın Tahlili

Masalın Adı: Dilsiz Gelin

Tip numaraları: TTV: 91, AaTh: 898.

Teması: Olağanüstü evlilik.

Konusu: Sabrın taşması, sadakatsizlik.

Sonuç: İnsanın sabrı da bir yere kadardır. “Sabır taşı bile olsa çatlar.”

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Yeni evlenen, kocasının evine giden bir gelin vardır.
2. Gelin kıza, annesi dilin olmasın diye nasihat eder.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Gelin, kocasının evinde yedi sene annesinin nasihati üzerine hiç konuşmaz. Kadını dilsiz zannedip üstüne kuma getirmek isterler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kayınpederinin arkadaşı bir kuma olarak gelecek bir kız bulur.
2. Kuma olan gelini, ata bindirip eski gelinin bulunduğu eve getirirler.
3. Eski geline dil uzatan kuma gelin, kadını dilsiz diye aşağılamak ister.
4. Kadın da kumaya gereken cevabı verir.

5. Herkes neden konuşmadığını sorunca annesinin nasihat ettiğini söyler.

6. Kadın konuşunca kuma gelecek olan kadın da annesinin evine dönmek ister.

Sonuç Durumu

1. İlk gelin, her şeye katlanıp ses etmez ancak dayanacak sabrı da kalmayan gelin konuşunca sabır taşı da aynı anda çatlar.

Türkiye'deki varyantları:

(a, s. 100), b-, c-, ç-, d-, e-, (f, s. 320-321), (g, s. 62), ğ-, h-, (ı, s. 61-62), i-, j-, k-, l-, m-.

Değişik Şekiller:

1- Masalların girişleri ve kahramanları farklıdır: Çocuğu olmayan kadını komşuları ve kocası kınayınca kadın da olmayan kızını dünürçülere vermek ister. Kadın dünürçülerin evine pamuk çuvalını götürürken karşısına çıkan üç huri kızı pamuk çuvalına güzelliklerinden ve hünerlerinden verirler ve pamuk çuvalı canlanır (a), Padişahın oğlu, fakir bir kızla evlenir (f), Çocuğu olmayan Yahudi'nin hamurdan yaptığı kıza âşık olan padişahın oğlu, bu kıızı istetir. Yahudi'nin karısı, gelin alayıyla giden hamur kıızı suya atınca kız peri kıızı olur ve padişahın oğluyla evlenir. Kocasının kötü davrandığı peri kıızı, kocasıyla konuşmaz (g). Çocuğu olmayan bir kadın pamuk ve mumdan bir bebek yapar. Padişahın oğlu, pamuk kıızı görünce âşık olur, kızın annesi kızının utangaç olduğunu söyler. Kızının yanına bir sağır ve ahraz verilmesini söyler. Kız, ata binerken canlanır ve kız anasının nasihatı üzerine kocasıyla konuşmaz (ı),

2- Yeniden evlenmek isteyen farklıdır: Pamuk çuvalından olan kız, huri kızlarının emri ile yedi yıl konuşmayınca kocası yeniden evlenmek ister (a), Kocası, karısı konuşmadığından yeni bir eş almak ister (f), Padişahın oğlu, amcasının kızlarıyla evlenir (g)

3- İlk gelinin kocasıyla ilişki durumu farklıdır: Oğlan, hünerli ve güzel ama tat olan karısından boşanmak ister (a). Kuma kadınlar, eve gelir ve eski eşle birlikte yaşar (f, g, ı),

4- Sihirli durumlar vardır: Oğlanla evlenmek isteyen kızları, tat gelin hünerleri ile alt eder, su kabağı şeklinde üç peri gelir (a). Konuşmayan gelin parmaklarını balık yapıp pişirir. Gökyüzüne merdiven kurar. Parmağını kesip sokağa atar ancak parmak tekrar yerine gelir (f). Peri kıızı sihirli makas, ip ve jiletlerle kocasının evlendiği üç karısını öldürtür (g). Pamuk kıızı, sihirle birtakım işler yaparak üstüne kuma olarak gelen iki kadını alt eder (ı),

- 5- Evlilik sayıları farklıdır: Padişahın oğlu, dört kez evlenir (f). Padişahın oğlu üç kez evlenir (g). Padişahın oğlu, iki kez evlenir (ı).
- 6- Kuma gelinler ölür ya da yaralanır: Üç kuma gelin ölür (f, g). Kuma gelinler, el ve ayaklarından olurlar (ı).
- 7- Padişahın dördüncü karısı da ilk geline, at üstünden laf atıp “sağır gelin” deyince onu da hemen anasının evine geri gönderir (f).
- 8- Padişahın ilk karısının konuşması için yapılanlar farklıdır: Oğlan, karısına: “Huri kızlarının aşkına bir su ver.” der (a). Padişah: “Ayla günün aşkına” der ve karısı konuşur (f).
- 9- Demir çarık, demir asa motifi vardır (f).
- 10- Sonuçları kısmen de olsa farklıdır: İlk karısını konuşturan adam ve konuşan gelin muratlarına ererler (a). Prens (padişahın oğlu), karısının sırrını öğrenip onu konuşturur (g, ı). İlk karısını konuşturan padişahın oğlu, kadın aramaktan vazgeçip ilk karısı ile kırk gün kırk gece süren düğün yaparak yeniden evlenir (f, g).

1.1.61. Altmış Birinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Yedi Oğlan

Tip numaraları: TTV:—, AaTh.:—.

Teması: Birlik olmak.

Konusu: Fikir ayrılığına düşen yedi gence ihtiyar babalarının nasihati.

Sonuç: Birlikte hareket etmek gücü temsil eder. Sürüden ayrılanı kurt kapar.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir adamın yedi oğlu vardır.
2. Bunların hiçbir eksikleri yoktur, her şeyleri vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Fikir ayrılığına düşen kardeşler, büyük bir kavga ederler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Babaları bu duruma müdahale eder ve oğullarından yedi uzun çubuk getirmelerini ister.

2. Oğullar, babalarının mükâfatlandıracağını düşünerek hemen dediğini yaparlar.
3. Babaları getirdikleri çubukları ortasından kırarak dört beş kez bunu yapmalarını ve kırılan parçaları da katlayarak kırmalarını ister.
4. Oğlanları birinci, ikinci ve üçüncü denemelerinde çubukları kırar ancak dördüncü denemede katlanan çubuk sayı arttığından hiçbirisi kıramaz.

Sonuç Durumu

1. İhtiyar baba, eğer birlikte olurlarsa yedi oğlunu hiç kimsenin yıkamayacağını ve birlikte bütün zorlukların hakkından gelebileceklerini nasihat eder.

Türkiye'deki Varyantları:

a-, b-, (c, s. 336-338), ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, j-, k-, l-, m-.

Değişik Şekiller:

- 1- Masalların başlangıçları farklıdır: Fakir bir adamın evlenecek çağda bir oğlu vardır ve babası ölünce evlenmek için para biriktirmek amacıyla gurbete çalışmaya gider. Kendisine yetecek miktardan biraz fazla para biriktiren Mahmut'a bir ihtiyar para ile üç öğüt vermek ister. Oğlan da bunu kabul ederek para karşılığında öğütleri dinler (c).
- 2- Mahmut, yaşlı adamdan aldığı nasihatler sayesinde ölmekten ve başının belaya girmesinden kurtulur. Kazandığı parayla da mutlu mesut bir şekilde ailesiyle birlikte yaşarlar (c).

1.1.62. Altmış İkinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Çingene Kızı

Tip numaraları: TTV: 327, 338, AaTh: 1438, 1457.

Teması: Saflık, özentili olmak.

Konusu: Bir günlüğüne zengin olmak isteyen kadının macerası.

Sonuç: Özentili olarak yaşamak zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İşçilikle geçinen fakir bir karı koca vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Kadın bir günlük de olsa zengin kadınlar gibi yaşamaya karar verir.
2. Kadının bir gün de olsa kendisine yardımcı olmasını ve hizmet etmesini istediği kocası bu teklifi kabul eder.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kadına kocası pazardan somya, şipidi pabuç alıp gelir.
2. Kocasının pazardan aldığı somyanın üstüne yatağını seren kadın akşam da zenginler gibi et yemek için kocasından horozu da kesip ateşin üstüne ocağa koymasını ister.
3. Adam, karısının dediklerini yapar ve çalışmak için dışarıya gider.
4. Adam evden gittikten sonra eve bir Çingene kızı (dilenci) gelir ve kadından Allahlığını vermesini ister.
5. Kadın da kendisinin bugün hanım ağa olduğunu, kadına içerden istediğini gidip almasını söyler.
6. Kadın, Çingene kızına ne yaptığını sorunca o da ihtiyacı olanı aldığını söyler.
7. Kadın, ihtiyacın olan Çingene kızından kendisini eğlendirmesi için bir göbek atmasını ister.
8. Çingene kızı göbek atarken “İğil iğil akıyor / Kar memeleri yakıyor / Çarık çorbada / Tavuk torbada” diyerek türkü de söyleyiverir.
9. Akşam olunca kadının kocası eve döner ve kadına hanım ağalığın nasıl gittiğini sorar.
10. Kadın çok güzel olduğunu ve bir Çingene kızının bile gelip göbek attığını söyler.
11. Kadın kocasından son kez kendisine hizmet edip ocaktaki tavuğu hazırlayıp sofraya koymasını ister.
12. Kocası kadının önüne tenceredeki yemeği getirince kadının aklına Çingene kızının söylediği çarık çorbada, tavuk torbada dizeleri aklına gelir ve kocasına kadının söylediği türküyü söyleyiverir.

Sonuç Durumu

1. Adam, kadına: “Tencerede tavuk mu varmış. Çarık varmış. Senin olduğun abılalı Allah kahretsın” der.

Türkiye’deki Varyantları

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 219-221), ı-, i-, (j, s. 997-999), k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalın girişi farklıdır: Hıhlılı ile Daddandılı uzak yerdeki kızlarını ziyaret etmek için yola çıkarlar. Kızlarını hediye etmek için aldıkları eşyaları sırasıyla terliği üşüdüğü için tek ayaküstünde duran kargaya verip elbiselik kumaşı sallanan selvi ağacının üstüne örtüp sabunu da çeşme başında çamaşır yıkayan kızlara vererek kızlarının evine eli boş varırlar. Kızının evinde de rahat durmayan anne babasını kızı bir süre misafir ettikten sonra evlerine gönderir (j), dilencilik yapan kadına acıyan bir kişi ona balık başı verir ve kadın da onu güzelce temizleyip ocağa pişmesi için bırakır. Kadının tembel bir kızı vardır ve evde yattığı yerden hiç kalkmamış (h).

2- Hıhlılı ile Daddandılı köylerine dönerken tavuk alırlar (j).

3- Dilencinin evden aldığı ürünler ve eve girmesine müsaade edenler farklıdır: Tembel kız, evde yatarken bir dilenci gelir ve kız da ona ne bulursa alıp gitmesini söyler (h). Evlerine, dilenci kadın gelip hububat ürünleri ister ancak kadın kalkmak istemeyince dilenciye hububat ürünlerinin ambarda olduğunu, ocaktaki tavuğu da pişirip ne lazımsa alıp gitmesini söyler (j),

4- Dilenci kadının söylediği türkünün sözleri farklıdır: Dilenci kadın, tavuğun torbanın içinde olduğunu, çalının çorbanın içinde olduğunu, kendisinin tavuğu ormanın içinde yediğini, kadının ise dayağı yorganın içinde yediğini söyler (j), dilenci türkü-şarkı söylemez (h).

5- Dilenci kadın, ev sahibini eğlendirmek için göbek atmaz (h, j).

6- Ev sahibi kadın, hanım ağalık yapmaz (h, j) .

7- Masalın sonu farklı biter: Dilencilikten eve eli boş dönen anne tencereyi açtığında balık yerine çarık görür. Bunu gören annesi, kızını o kadar çok döver ki ağlama sesi padişaha kadar ulaşır. Padişah, kızı çok beğenir ve onunla evlenir. Kız, kendisine sürekli balığın nerde olduğunu soran annesini bir fırsatını yakalayıp havuza iter. Kocasına da yalan söyler. Eve dilenci kılığında gelen derviş, kıza yalan konuşmamasını söyleyince kadın bir daha yalan söylemez. Padişahla kadın, çoluk çocuk sahibi olurlar (h). Adam, Çingene kızının söylediği türküyü duyunca karısının deli olduğunu ve kendisine karı olamayacağını söyleyerek ondan boşanır ve orayı terk eder (j).

1.1.63. Altmış Üçüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Hırsız Masalı

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Hırsızlık.

Konusu: Bir kızla bir erkek sürekli hırsızlık yaptıkları için köylüyü bıktırırlar. Köylü de bunları evlendirmeye karar verir. Evlenen iki gencin bebekleri olur o da doğar doğmaz ebenin yüzüğünü çalar.

Sonuç: Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir gün köylerin birinde bir kız ve bir erkek çocuğu dünyaya gelir.
2. Bu iki çocuk büyüüp yetişkin olur ve sürekli hırsızlık yaparlar.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Bu gençlerin hırsızlıklarından bıkip usanan köylüler ne yapacaklarını düşünürken bu iki genci birbiriyle evlendirmeyi planlarlar. Bunlardan olacak çocukları da habersizce kaybetmeye karar verirler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Gençler evlenir ve kadın hamile kalır.
2. Doğumu yaptırması için bir ebe getirirler ve ebe çocuğu doğurtur ancak çocuğun bir eli yumuktur ve asla açamazlar.
3. Doktor getirtip çocuğun elini zorla açarlar ve yenidoğan bebeğin avcunda hemşirenin yüzüğünü görürler.

Sonuç Durumu

1. Hemşirenin yüzüğünü avcunda saklayan bebeği gören köylüler, bu bebeğin anne ve babasını da geçeceğini anlayınca biz ne yaptık diye ağlamaya başlarlar.

Sonuç Durumu

1. Köylüler, yaptıklarının bedelini öder.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.64. Altmış Dördüncü Masalın Tahlili

Masalın Adı: Ayakkabısını Suya Düşüren Balık

Tip numaraları: TTV:—, AaTh.: —.

Teması: Aldatma.

Konusu: Lokantaya yemek yemeye giden adamın macerası.

Sonuç: Aldatmak, hile yapmak kötüdür.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Adamın biri vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Adam, acıkınca yemek yiyecek yer arar.

Kahramanın Serüvenleri

1. Lokanta bulur ve orada herkes balık yediğinden adam da balık yemek ister.

2. Adam, lokantacıya: “Tazeyse, iki balık pişirmesini söyler.”

3. Lokantacı: “Taze olduğunu söyler.” ve balıkları pişireceği sırada adam da balıklara doğru eğilip onlarla konuşur.

4. Lokantacı, balığın adama ne söylediğini merak edip sorar. Adam da lokantacıya:

5. “Lee! Sen balığa taze dersin de. Balık, bana sudan çıkalı bir hafta oldu amca ayakkabımı suya düşürmüştüm, dedi.” der.

Sonuç Durumu

1. Adam, kandırıldığını anlar.

Türkiye’deki varyantları: Benzerine rastlanmadı.

1.1.65. Altmış Beşinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Veledizina

Tip numaraları: TTV: —, AaTh: —.

Teması: Aldatma.

Konusu: Adı değirmenci tarafından Veledizina'nın yaptığı hainlikler.

Sonuç: İnsanları aldatmanın bedeli can ile ödenebilir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir köydeki adam ile kadının oğlu vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Oğlanın adının konması için değirmene gidip un öğütüp gelmesi gerekmektedir. Oğlan adının konacağını söyleyerek herkese kötülük yapmaya devam edince değirmenci oğlana Veledizina adını koyar.

2. Veledizina ekin biçen annesine acıktığını söyleyince annesi de ekini bitirdikten sonra geleceğini söylese de açlığa dayanamayan oğlan annesine babasının ekini bitiremediği kısmını ateşe verip yakmasını istediği yalanını söyler. Yiyecekleri buğdayları yanan aile oğlana kızınca oğlan da kendisine çuval ve taşıyacak hayvan bulmalarını söyleyip buğday bulup getirmeye gider.

Kahramanın Serüvenleri

1. Kırk çuval ve kırk katırla ağanın yanına buğday almaya giden oğlan ağadan çuvallarına buğday katmasını ister ancak parası olmayan oğlana bir şartla buğday vereceğini söyler.

2. Oğlan ağanın şartını hemen kabul eder.

3. Ağa, bir bidon suya sabun karıştırarak hazırlamış oldu sabunlu suyu o oğlana içirir ve bu oğlanın sabaha kadar hiçbir şekilde tualete çıkmamasına şart koşar.

4. Sabunlu suyu içen oğlan sabaha kadar ağanın şapkasının, çizmesinin, tüfeğinin içine büyük abdestini yapar.

5. Ağa, oğlana sabah olup da tuvalet ihtiyacının olup olmadığını sorunca oğlan ihtiyacının olmadığını söyler.

6. Verdiği sözü tutmak zorunda olan ağa, oğlu onla birlikte çuvallarla buğday doldururken oğlan elindeki bıçağı çuvala kasten vurarak çuvalı patlatır. Ağaya çuvalın patladığını söyleyince ağa, oğlana: “Ablan, sana çuvaldız versin.” der.

7. Oğlan, eve gidince kadına verin verin diyerek tacizde bulunur ancak kadın oğluna yüz vermeyince Veledizina, kadına tecavüz edip buğdayların da hayvanlara yükleyerek oradan uzaklaşır.

8. Yolda giderken Veledizina, pekmezciye ve oduncuya da tecavüz eder.

9. Ağa, bütün olanları öğrendikten sonra oğlanı öldürmek için peşine düşünce oğlan çamurun içine atarak kendisine Veledizina’yı soran ağaya kendisini yoldan geçen bir adamın o hale koyduğunu söyler.

Sonuç Durumu

1. Ağayı tekrar kandıran Veledizina ölmekten kurtulur.

Türkiye’deki varyantları:

a-, b-, (c, s. 359-363), ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, i-, (j, s. 991-992), k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalın başlangıcı farklıdır: Fakir bir ailenin Keloğlan adlı yaramaz bir oğlu vardır (c). Keloğlan köydeki bir ağaya hizmetkârlık yapar ve ailesinden uzakta yaşar (j).

2- Değirmen ve değirmenci yoktur (c, j).

3- Evden ayrılma sebebi farklıdır: Keloğlan; babasının kendisini öldüreceğinden korkup kaçar (c), rüyasında babasını gördüğü için köyüne gitmek ister, hainliklerini bu esnada gerçekleştirir (j).

4- Hainlik yapılan kişiler farklıdır: Keloğlan amcasına, yengesine ve harmanda karşılaştığı adamlara hainlik yapıp kandırır (c). Keloğlan’ın hainlik yaptıkları; hizmet ettiği ağanın üç kızı, hanımı ve gelinidir (j).

5- Ağanın, Keloğlan’ı imtihan etme durumu yoktur (c, j).

6- Oğlanın insanları kandırma bahaneleri farklıdır: Keloğlan, harman yerindeki insanları, adamını öldürdükleri bahanesiyle kandırıp öküzlerini, atlarını, arabalarını ve bütün buğdaylarını alır (c). Ağasıyla birlikte yola çıkan hizmetkârlık yapan Keloğlan, her seferinde

evde bir şey unuttuğunu söyleyerek eve geri dönüp evdeki kadınlardan ağanın emri diyerek faydalanır (j),

7- Masalın sonunda Keloğlan köyüne döner (c, j).

1.1.66. Altmış Altıncı Masalın Tahlili

Masalın Adı: En İyi Yalancı

Tip numaraları: TTV: 321, 363, AaTh: 1565, 1960 D.

Teması: Eğlence, güldürü.

Konusu: Hayatın rutininden canı sıkılan padişah ülkesinde kendisini eğlendirecek adamları arar.

Sonuç: Kimsenin dış görünüşüne bakarak karar vermemek gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Ülkenin birinde sarayda canı sıkılan bir padişah vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Padişah, kendisini eğlendirmesi için ülkesindeki en iyi yalancıyı bulup getirmelerini emreder.

Kahramanın Serüvenleri

1- Padişahı eğlendirmek için onlarca yüzlerce kişi gelir ancak hepsinin yalanı bir süre sonra biter. Adamların yalanları bitince padişah bulamadınız mı iyi bir yalancı diyerek sinirlenir.

2- Pejmürde kılıklı adam da padişahın huzuruna çıkıp yalan söyleyeceğini söylese de askerleri adamın kılığını görünce içeri almak istemezler. Adam, muhafızları bir şekilde ikna ederek padişahın huzuruna çıkar ve yalanlarını söylemek için izin ister.

3- Padişahın izniyle pejmürde adam anlatmaya başlar; avlanmak için bir dut ağacında binlerce kurşun olduğunu silahıyla ateş edeceği sırada evinden çul çaput bularak ağacın üstüne atmak kaydıyla kuşları yakaladığını söyler ancak kuşların çaputun üstündeki bir delikten pırt bir, pırt iki diye kaçtıklarını söylemeye başlar. Pırt biri kaçtı, pırt biri daha kaçtı diye diye anlatmaya devam eder.

4- Padişah, adamın bitmeyen yalanlarına şaşırır; “Ulan başlarım senin pırtına da pırtuna da haa! Tamam, sen kazandın topla git pırtını da pırtunu da.” diyerek adamı gönderir.

Sonuç Durumu

1- Yalanları padişahın hoşuna giden pejmürde kılıklı adama, padişah bir kese altın verip gönderir.

Türkiye’deki Varyantları:

a-, b-, (c, s. 382-384), ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, h-, ı-, (i, s. 107), j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masallardaki avcı(lar) farklıdır: Padişah masalda yer almaz (c, i). Üç sakat arkadaş vardır (i), yüz on beş yaşında bir delikanlı vardır ve annesinin, babasının beşiğini sallamaktadır. Evden kaçan genç üç arkadaşıyla susuz gölde çakmaksız tüfekle avlanırlar (c).

2- Avların elde edilme şekli farklıdır: Olmayan ağacın altındaki doğmamış tavşanları kör görür, topalın tutar ve çıplak da koynuna alır (i), canı yok ördeği vurup susuz gölden üç kişi zorla çekip çıkarır (c).

3- Av hayvanı farklıdır: Üç ördek (c), tavşan (i), vardır.

4- Avı pişirenler farklı kişilerdir: Avı, üç arkadaş dibi olmayan küpte pişirirler (i). Genç ihtiyar, dipsiz güveçte ördeği pişirir (c).

5- Ördeğin kemiklerinden bir tarla ortaya çıkar ve oradan da bir çuval buğday toplarlar (c).

6- Buğdayları attığı tavukların içindeki al horoza binip arkadaşlarından ayrılır (c).

7- Bebek olan babası topal arı ararken onu eve gönderip genç ihtiyar onu aramaya gider. Arıyı kamçılıyıp peteğe sokar (c).

8- Horozun sırtındaki yaradan selvi ağacı bitince üstünde de ekin biter. Ekini tilkiye biçtirir ve çuvala koyduğu buğdayları da kurbağayı palanlayıp indirir (c)

9- Masalın sonunda söylediklerinin yalan olduğunu belirtir (c). Bu yalanlamalı masalın son kısmı, Doğu Antalya’dan derlenen Köse Değirmenci masallarında da yer almaktadır.

10- Masalın sonunda ödüllendirme yoktur (c, i).

1.1.67. Altmış Yedinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Köse Değirmenci

Tip numaraları: TTV: 358, AaTh: 1012, 1029, 1120, 1132, 1920 C, 1960 E, 1920 H.

Teması: Kurnazlık, hile yapmak, aldatmak, zeki olmak.

Konusu: Yaşlı baba, oğluna herkesi aldatan köse değirmencinin değirmenine gitmemesi için nasihat verir.

Sonuç: Hile ile insanları aldatmak kötüdür ve insanlara zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İki değirmeninden birisi köyün üstünde diğeri köyün altında olan köse değirmenci vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. İhtiyar adam ölür. Evde un bitince babası ölen oğlan değirmene gitmek zorunda kalır.
2. Babası, oğluna köse değirmencinin insanları kandırdığını ve ona karşı dikkatli olması gerektiğini söyleyerek iyice tembihler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Oğlan buğdayını eşeğe yükler ve değirmene gider. Babasının dediği köseyi görünce orada buğdayını öğütmez. Başka değirmene yola çıkar.
2. İkinci gittiği değirmende de kösenindir. Köse kılık değiştirerek kestirmeden öteki değirmene iner. Oğlan yine köse değirmenciyi görür. Köse iki değirmenin de kendisinin değirmeni olduğunu oğlana söyler.
3. Oğlan çaresiz kalır ve buğdayını öğütür. Buğdaylar un olur.
4. Değirmenci, oğlana: “Ekmek pişirelim. Unu alıp gel, bakalım!” der. Oğlan da: “Beş-altı ekmek olsun da evde yeriz.” diye düşünür ve kabul eder.
5. Değirmenci, tekneye unu döktürür. Suyu bol koyar biraz daha un, biraz daha un derken bir çuval unu döktürür, yoğurur ve hamur yapar.
6. Köse sakallı değirmenci, hamurdan çörek yapar. Bir yalan söyleyeceklerini, kimin yalanı üste çıkarsa çörekleri onun eve götüreceğini söyler. Değirmenci, oğlana ilk onun başlamasını söyler.

7. Oğlan, bir topal arıyı eyerleyip Kaf Dağı'nı aştığını, sonra onu kovana saldiğını, aslında eyerlediğinin bir horoz olduğunu, horozun sırtında çıkan yaraya ceviz yağı sürünce orada ceviz ağacı bittiğini ve ağacın üstünde de ekin biçtiğini, horozun sesine tilkilerin geldiğini, bir orağı tilkinin ayağına sapladığını ve horoz tilkiden kaçtıkça ekinin biçildiğini ve getirdiğı buğdayın da o tilkinin biçtiğı buğday olduğunu söyler.

8. Değirmenci, oğlanı alt edemeyeceğini anlar ve oğlana; babasının çok ekmeğini yediğini ancak oğlanın ekmeğini yiyemeyeceğini söyler.

Sonuç Durumu

1. Oğlan, herkesi aldatan köseyi aldatır. Kömbelerini de alıp evinin yolunu tutar.

Türkiye'deki Varyantları:

(a, s. 108), b-, c-, ç-, d-, (e, s. 440), (f, s. 666-672), g-, ğ-, (h, s. 285-286), ı-, (i, s. 532-534), j-, k-, l-, m-.

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıcında bazı değişiklikler vardır: Üç oğlu olan ve yaşlandığı için pazara gidemeyen adamın iki oğlunu köse değirmenci kandırdığından küçük oğlu olan Ese'yi değirmene gönderir (f), padişah ölünce padişahın oğlu değirmene gider (e), yaşlanan baba oğluna köse ile dost olmamasını öğütler (i). Köse ile Cüce değirmene gider (a). İki köse vardır, bunlar arkadaştır. Köselerden birisi kösenin değirmenine gider (h).

2- Değirmene götürülen ürün farklıdır: Mısır götürür (i).

3- Sonuncu değirmene gelen padişahın oğlu köseyi tanıyamaz (f).

4- Buğday öğütmeye araba ile gider (f).

5- Çöreği ya da kömbeyi elde etmek için en iyi yalanı söyleyerek anlatılan türler farklıdır: Birbirlerine masal anlatırlar(f), Birbirlerini bilmece sormayı teklif ederler (e), çöreği almak için hikâye anlatırlar (i), fıkra anlatırlar (a).

6- Anlatılan yalanlamalı masallardaki kahramanlar farklıdır: domuz (e, a), porsuk (i).

7. Değirmenden eve götürülen ürünler farklıdır: Oğlan, çöreğini evine götürür (e), Oğlan, hamuru çuvallarla götürür (i).

8. Ese ile Köse kömbeyi birlikte yer (f).

9. Bundan sonrası Özçelik'in çalışmasında 62. masal olan Keloğlan ile Köse, Sakaoğlu'nun çalışmasında 69. masal olan Keloğlan ile Köse, Şimşek'in çalışmasında 63. masal olan Keloğlan ile Ağası masalıyla büyük oranda benzerlik gösterir aynı zamanda Özçelik'in Keloğlan ile Köylüler masalının motifleri de mevcut. Ese'ye aldanan Köse, bunu hazmedemez ve Ese'yi yanına alarak ondan hıncını almak ister. Birbirlerine konuşanın ağzı dikilecek, sinirlenenin kafasının derisi yüzülecek diyerek söz verirler. Köse ne yaptıysa Ese'yi alt edemez. En sonunda öfkesinden karısını öldüren köse Ese'nin kendisini alt ettiğini kabul eder ve oradan kaçarak uzaklaşır (f).

10. Ese, Tilki'nin karnını yarıncı çıkan notta “ Köse'ye söyleyin, yalanla dolanla iş, haramla aş olmaz. Herkesin hakkını geri versin. Gömbe de beraber yensin.” yazar. (f). Domuzun karnından çıkan ferman da cüce ot yer. Köse de ekmek yer (a), arının sırtında bir ceviz ağacı çıkar ve üstünde iki ceviz vardır. Cevizlerin birinin içinden bir kâğıt çıkar. Çıkan kâğıtta Kömbe un sahibinin hakkıdır, diğeri de b.h yesin yazar (h).

1.1.68. Altmış Sekizinci Masalın Tahlili (1. Varyant)

Masalın Adı: Köse Sakallı Değirmenci

Tip numaraları: TTV: 358, AaTh: 1920C, 1920 D, 1960 D, 1960 E, 1920 H.

Teması: Kurnazlık, hile yapmak, aldatmak, zeki olmak.

Konusu: Yaşlanan dede, değirmene gitme vakti gelen torununu köse değirmenciye karşı uyarır.

Sonuç: Hile ile insanları aldatmak kötüdür ve insanlara zarar verir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. İki köyün arasındaki ırmağa sel değirmeni kuran hain köse sakallı bir değirmenci vardır.
2. Hain değirmencinin iki değirmeni vardır. Birisi köyün üstünde diğeri köyün altındadır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Evde un bitince dedesi torununu değirmene gönderir.
2. Dedesi, köse değirmencinin insanları kandırdığını ve ona karşı dikkatli olması gerektiğini söyleyerek torununu iyice tembihler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Oğlan, buğdayını eşeğe yükler ve değirmene gider. Dedesinin dediği köseyi görünce orada buğdayını öğütmez. Başka değirmene yola çıkar.
2. İkinci gittiği değirmende de Köse'yi görür ve Köse, ikisinin de kendisinin değirmeni olduğunu oğlana söyler.
3. Oğlan çaresiz kalır ve buğdayını öğütür. Buğdaylar un olur.
4. Değirmenci, oğlana: “Ekmek pişirelim. Unu al da gel bakalım!” der. Oğlan da: “Beş-altı ekmek olsun da evde çocuklar yesin.” diye düşünüp kabul eder.
5. Değirmenci tekneye unu döktürür. Suyu bol koyar “biraz daha un, biraz daha un” derken bir çuval unu döktürür, yoğurur ve hamur yapar.
6. Köse Sakallı Değirmenci, hamurdan kömbe yapar. Hamurun yarısıyla da kocaman bir kömbe yapar ve bunun kendi hakkı olduğunu söyler.
7. Oğlan da kalanların da kendi hakkı olduğunu söyler ancak değirmenci onu kabul etmez. Masal söyleyeceklerini ve kim kazanırsa ekmekleri onun olacağını söyler.
8. Değirmenci, ezberlediği masallardan anlatır. Değirmenci bir kabak tohumu ektiğini ve kabağın deve kadar olduğunu ve günlerce kabak çektiklerini anlatır. Anlatma sırası oğlana gelir.
9. Oğlan da deve kadar bir horoza heybe attığını ve bu horozla Konya'ya tuza gidip geldiğini, horozun sırtındaki yaraya ceviz yağı sürünce üstünde kırk dönüm arazi olduğunu ve bu buğdayları oradaki domuzdan koruyarak getirdiğini ve domuzun karnından kara kaplı bir kitap çıktığını söyler. Değirmenci kitapta ne yazdığını merak eder ve oğlana sorar.
10. Oğlan da kitapta:

“Değirmencinin adı Fakı,

Herkes yedi bu boku,

Küçük kömbede de yok hakkı,

Büyük kömbede de yok hakkı” yazdığını söyler.

Sonuç Durumu

1. Dedesinin nasihatini tutan oğlan, herkesi aldatan Köse sakallı değirmencinin hakkından gelir ve oğlan kömbelerini alıp evinin yolunu tutar.

Türkiye’deki Varyantları:

(a, s. 108), b–, c–, ç–, d–, (e, s. 440), (f, s. 666-672), g–, ğ–, (h, s. 285-286), ı–, (i, s. 532-534), j–, k–, l–, m–.

Değişik şekiller:

1- Masalların başlangıcında bazı değişiklikler vardır: Üç oğlu olan ve yaşlandığı için pazara gidemeyen adamın iki oğlunu Köse değirmenci kandırdığından küçük oğlu olan Ese’yi değirmene gönderir (f), padişah ölünce padişahın oğlu değirmene gider (e), yaşlanan baba oğluna köse ile dost olmamasını öğütler (i). Köse ile Cüce değirmene gider (a), iki Köse vardır, bunlar arkadaşdır. Köselere birisi Köse’nin değirmenine gider (h).

2- Değirmene götürülen ürün farklıdır: Mısır götürür (i).

3- Sonuncu değirmene gelen padişahın oğlu Köse’yi tanıyamaz (f).

4- Buğday öğütmeye araba ile gider (f).

5- Çöreği ya da kömbeyi elde etmek için en iyi yalanı söyleyerek anlatılan türler farklıdır: Birbirlerine masal anlatırlar (f), Birbirlerini bilmece sormayı teklif ederler (e), çöreği almak için hikâye anlatırlar (i), fıkra anlatırlar (a).

6- Anlatılan yalanlamalı masallardaki kahramanlar farklıdır: Domuz (e, a), porsuk (i) .

7. Değirmenden eve götürülen ürünler farklıdır: Oğlan, çöreğini evine götürür (e), Oğlan, hamuru çuvallarla götürür (i).

8. Ese ile Köse kömbeyi birlikte yer (f).

9. Bundan sonrası Özçelik’in çalışmasında 62. masal olan Keloğlan ile Köse, Sakaoğlu’nun çalışmasında 69. masal olan Keloğlan ile Köse, Şimşek’in çalışmasında 63. masal olan Keloğlan ile Ağası masalıyla büyük oranda benzerlik gösterir aynı zamanda Özçelik’in Keloğlan ile Köylüler masalının motifleri de mevcut. Ese’ye aldanan Köse, bunu hazmedemez ve Ese’yi yanına alarak ondan hıncını almak ister. Birbirlerine konuşanın ağzı dikilecek, sinirlenenin kafasının derisi yüzülecek diyerek söz verirler. Köse ne yaptıysa Ese’yi alt edemez. En sonunda öfkesinden karısını öldüren köse Ese’nin kendisini alt ettiğini kabul eder ve oradan kaçarak uzaklaşır (f).

10. Ese, Tilki’nin karnını yarıncı çıkan notta: “Köse’ye söyleyin, yalanla dolanla iş, haramla aş olmaz. Herkesin hakkını geri versin. Gömbe de beraber yensin.” yazar (f). Domuzun

karnından çıkan ferman da cüce ot yer. Köse de ekmek yer (a). Arının sırtında bir ceviz ağacı çıkar ve üstünde iki ceviz vardır. Cevizlerin birinin içinden bir kâğıt çıkar. Çıkan kâğıtta: “Kömbe un sahibinin hakkıdır, diğeri de b.h yesin.” yazar (h).

1.1.69. Altmış Dokuzuncu Masalın Tahlili

Masalın Adı: Deveyi Gören Köylüler

Tip numaraları: TTV:–, AaTh: –.

Teması: Eğlence, güldürü.

Konusu: Deveyi ilk defa gören köylülerin vaziyeti.

Sonuç: Hiçbir şeyin dış görünüşüne bakarak karar vermemek gerekir.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bilos adında bir köy vardır.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur / Olay:

1. Deveyi gören köylüler, bunun ne olduğu hakkında tartışmaya başlar.

Kahramanın Serüvenleri

1- Köylülerden biri de: “Bu ya Adana’nın valisi ya Koca Allah’ın taa kendisi!” demiş.

Sonuç Durumu

1- Devenin, otu aşağıdan alıp yukarıda yediğini gören bir köylü bu hayvan hakkında yapılan yorumlara mizahi bir bakış açısı ile yaklaşır.

Türkiye’deki Varyantları:

a–, (b, s. 307), c–, ç–, d–, e–, f–, g–, ğ–, h–, ı–, i–, j–, k–, l–, m–.

Değişik Şekiller:

1- Masalların başlangıcı farklıdır: Bir memur, cipiyle Karatepe’ye gider. Adam, köylülere: “Bu arabanın, ata benzediğini.” (b) söyler.

2- Adam, ilk defa cip gören köylülere arabasına emanet edip bir yere gider. Döndüğünde ise arabasının bir ağaca bağlandığını ve önüne de ot koyulduğunu görür (b).

1.1.70. Yetmişinci Masalın Tahlili

Masalın Adı: Oh Koca

Tip numaraları: TTV: 169, AaTh: 325.

Teması: Meslek edinme, değişim (don değiştirme, Ali Cengiz oyunu)

Konusu: Mesleği olmadığı için padişahın kızıyla evlenme isteği reddedilen oğlanın meslek (hüner) öğrenme serüveni.

Sonuç: İnsan bilgisini kötü işler için kullanmamalıdır.

Olay Akışı:

Başlangıç Durumu

1. Bir genç oğlanın babası, oğluna padişahın kızını istemek için dünürü gider.

Kahramanı Harekete Geçiren Unsur/Olay

1. Padişah, oğlanın mesleği olmadığı için kızını vermeyeceğini söyler.

Kahramanın Serüvenleri

1. Adam oğlunu okutmak için şehre giderken yolda karşılaştıkları bir ihtiyar koca oğlanı okutabileceğini ve oğlanı kendisine bırakmasını söyler.

2. İhtiyar koca, adamın oğlunu alır ve bildiklerini ona öğretir. Oh Koca'nın kızı, oğlana babasının öğrendim diyen talebelerini yediğini söyler. Eğitimin sonunda oğlana öğrenip öğrenmediğini sorar. Oğlan da Oh Koca'ya öğrenmediğini söyler.

3. Oh Koca, ihtiyar babasına oğlanın adam olamayacağını söyler.

4. İhtiyar babası ile oğlu eşekle evlerine dönerken oğlan babasının bindiği eşeği yardan aşağı atar ve oğlan bir at olur; babası pazarda satar. Gittiği evden ipini kırarak kaçar ve yolda bir Arap çocuğu olur. Atı satın alan adam atı aramaya devam eder.

5. Oğlan koç olur ve babasına kendisini pazarda satmasını söyler.

6. Oh Koca da pazarda gördüğü koçu alır ve evine kesip yemek için götürür. Kızından bıçak ister ancak kızı oğlanı tanıdığı için bıçağı saklar. Oh Koca bıçağı aramak için ipi koçun üstüne atar.

7. Oh Koca'nı kızı oğlana kaçmasını söyler. Oğlan bir güvercin olur ve uçup gider.

8. Oğlan, güvercin olup uçarken kızın babası da atmaca olup peşine takılır.

9. Güvercin olan oğlan, tavuk kuşu olur. Tavuk kuşunu gören padişahın kızı, onu yemek ister.
10. Tavuk kuşu olan oğlan, çulfalık dokuyan kızın kucağına gül olup düşer.
11. Padişahın kızı da öteki kızıdan gülünü vermesini ister. Sesleri duyan padişah oraya gelerek ne olup bittiğini sorup öğrenir.
12. Padişah; kızına, dokuma yapan kızın gülünü vermesini söyler.
13. Kızın eline gülü verince gül olan oğlan, bülüçlü tavuk olur. Bülüçlü tavuk, atmaca olur.
14. Atmaca, bülüçlü tavuğu yer. Bülücün birisi kızın ayakkabısının içinde kalır ve bunu gören atmaca kalan bülücü de yer. Atmaca; tilki olur, porsuk olur ve hepsini sırasıyla yer. Padişahın kızının karşısına dikilir ve evlenmek istediğini söyler.

Sonuç Durumu

1. Oğlan, padişahın kızıyla evlenir ve muradına erer.

Türkiye'deki varyantlar:

a-, b-, c-, ç-, d-, e-, f-, g-, ğ-, (h, s. 309-310), (ı, s. 80-83), i-, (j, s. 885-887), (k, s.150-151), l-, m-.

Değişik Şekiller:

- 1- Masalların başlangıcı farklıdır: İnsanlara hizmet etmeyi seven baba ile oğul vardır ve oğlanın leylek yavrusuna yardım etmesi neticesinde yavru leylek, oğlana bir bal kabağı çekirdeği verir. Baba ve oğul ettikleri bu kabakları satarak geçinirler (ı) Padişahın, Ecel Ecayip'i gösterene kızını vereceğini söylemesi üzerine baba ile oğul harekete geçer (k), İhtiyar bir oduncu ve oğlu vardır. Babası, oğlunu mesleğini devam ettirmesi için okula göndermez. Oğlanın anası da hayattadır (h).
- 2- Oğlanın meslek edinme sebepleri farklıdır: Kız, oğlanın olağanüstü bir iş yapmasını ister (ı), Padişah, Ecel Ecayip'i gösterene kızını vereceğini söyler (k).
- 3- Derviş ya da hoca ile karşılaşılacak yer farklıdır: Baba ile oğul olağanüstü iş yapmak için koyuldukları yolda, bir kayanın üstünde dinlenirken bir Arap çıkar ve oğlanı eğitmek için alıp saraya götürür (ı), babası ve oğlu sihirbazla çeşme başında karşılaşır ve oğlanı çeşmenin lülesinden içeri alır (k), oğlanın anası, Delik Tepe mevkinde derviş ile karşılaşır (j), oğlanın

babası bir kayaya yaslanıp oğlunun kendisi gibi olmaması için derinden bir of! çeker ve kayanın içinden aksakallı bir ihtiyar çıkar. Sihirli olan Of hocası, parası olmadığından oğlunu okutamadığını söyleyen bu adama, kendisinin onu okutabileceğini söyleyerek oğlanı taşın içine çekip eğitime alır (h)

4- Oğlanı eğiten hocanın adı farklıdır: Arap (ı), Sihirbaz (k), Derviş (j), Of Hocası (h).

5- Oğlan, hocasının öğrettiklerini öğrenmeyince hocası olan Arap, oğlanı döver (ı).

6- Oğlanın girdiği donlar farklıdır: Oğlan; elma, sansar (ı), darı (ı, k, h) tilki (k, h), öküz, katır (j), keklik, kuş, tavşan, elma (h) olur.

7- Pazardan satın alınan hayvanlar farklıdır: Derviş katırı satın alıp evinin kapısının önüne yularından bağlar (j).

8- Oğlan, yularını dervişe vermemesi konusunda anne ve babasını uyarır (k, j, h).

9- Oğlana, dervişe dikkat etmesini söyleyen kişi bir adamdır (h).

9- Kaçan oğlanı takip eden hoca: yangın, atmaca, derviş (ı), tazi, horoz (k), ihtiyar bir adam (k, j), dilenci, tavuk (h) olur.

10- Oğlan, Arap'ın esiri olan kızı kurtarır (ı), Padişahın kızını isteyen kendisi olduğunu söyler (j).

İKİNCİ BÖLÜM

MASALLARIN MOTİF YAPISI VE FORMELLERİ

2.1. Masalların Motif Yapısı

Motifi “hikâye etmenin en küçük unsuru” olarak tarif eden Alptekin, halk nesrinde motifin olabilmesi için mutlaka olağanüstülüğün olması gerektiğini belirtir (Alptekin, 2005: 89-288). Masallar, olağanüstülüklerle örülen sözlü gelenek ürünüdür. Bu bölümde sahadan derleme yoluyla elde ettiğimiz ürünler “Motif Index of Folk Literature” esas alınarak tahlil edilmiştir. Bu konu hakkında detaylı bilgi giriş kısmındaki masalla ilgili terimler başlığının altında verildiğinden burada tekrar edilmemiş olup masallardaki motifler aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak (Tabu)
- D. Sihir (Büyü)
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler (Harikuladeliçler)
- G. Devler
- H. Denemeler (Sınama, İmtihan Etme)
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatmalar
- Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi
- M. Geleceğı Belirleme
- N. Şans ve Kader / Talih
- P. Toplum
- Q. Ödüller ve Cezalar
- R. Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler

T. Cinsiyet

U. Hayatın Tabiatı

V. Din

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motifler (Şimşek, 2001:167-397).

Bu bölüm hazırlanırken Ali Berat Alptekin'in "*Taşeli Plâtosu Masallarının Motif Yapısı*" ve Esmâ Şimşek'in "*Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*" adlı eserlerinden faydalanılmıştır. Eserlerin tam künyesi kaynakça kısmında belirtilmiştir.

2.1.1. A. Mitoloji

A0-A99. Yaratıcı

A100-A599. Tanrılar

A100-A199. Genelde Tanrılar

A200-A299. Gökyüzünün Tanrıları

A300-A399. Yeraltının Tanrıları

A400-A499. Yeryüzünün Tanrıları

A500-A599. Yarı Tanrılar ve Kahramanların Terbiyesi

A600-A1199. Tanrılar

A600-A699. Kâinat

A700-A799. Gök Cisimleri

A800-A899. Yeryüzü

A900-A999. Yeryüzünün Şeklinin Topografyası

A910-A949. Suyun Görünüşü

A950-A999. Karanın Görünüşü

A1000-A1099. Dünyevî Felaketler

A1100-A1199. Tabiatın Düzeninin Kurulması

A1200-A1699. İnsan Hayatının Düzeni ve Yaratma

A1200-A1299. İnsanın Yaratılması

A1300-A1399. İnsan Hayatının Düzeni

A1400-A1499. Terbiyenin Kazanılması

A1500-A1599. Geleneklerin Menşei

A1600-A1699. İnsanların Farklılığı ve Bölünmeleri

A1700-A2199. Hayvanların Yaratılması

A1700-A1799. Genelde Hayvanların Yaratılması

A1800-A1899. Memelilerin Yaratılması

A1900-A1999. Kuşların Yaratılması

A2000-A2099. Böceklerin Yaratılması

A2100-A2199. Diğer Hayvanlar ve Balığın Yaratılması

A2200-A2599. Hayvanların Özellikleri (Karakteristikleri)

A2200-A2299. Hayvanların Karakteristiklerinin Farklı Sebebi

A2300-A2399. Hayvanların Karakteristiklerinin Sebebi: Vücut

A2400-A2499. Hayvanların Karakteristiklerinin Sebepleri: Davranışlar ve Ortaya Çıkma

A2500-A2599. Hayvanların Karakteristiklerinin Çeşitleri

A2600-A2699. Bitkiler ve Ağaçların Menşei

A2600-A2649. Bitkiler Menşeinin Farklılıkları

A2650-A2699. Ağaç ve Bitki Çeşitlerinin Menşei

A2700-A2799. Bitkilerin Karakteristiklerinin Menşei

A2700-A2749. Bitkilerin Menşeinin Çeşidi ile İlgili Karakteristikler

A2750-A2799. Çeşitli Bitkilerin Orijininin Karakteristikleri

A2800-A2899. Çeşitli Konular

A196.1. Kader Tanrıların Kontrolü Altındadır

Padişah, kızını ihtiyarın fakir ve işsiz oğluna vermek istemezse de fakir oğlan hüner öğrenip padişahın kızıyla evlenir (70).

A463.1. Kaderler

Hızır, Fatmacık'a koyunlarının orada olduğunu söyler (40).

2.1.2. B. Hayvanlar

B0-B99. Mitolojik Hayvanlar

B100-B199. Sihirli Hayvanlar

B100-B119. Hayvanların Hazinelei

B120-B169.Sihir Kabiliyetine Sahip Olan Hayvanlar

B170-B189. Diğer Sihirli Hayvanlar

B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

B300-B599. Dost Hayvanlar

B300-B349. Yardımcı Hayvanlar

B350-B399. Müteşekkir Hayvanlar

B400-B499. Yardımcı Hayvanların Çeşitleri

B500-B599. Yardımcı Hayvanların Hizmetleri

B600-B699. Hayvanla İnsanın Evlenmesi

B700-B799. Hayvanların Tuhaf Özellikleri

B800-B899. Hayvanlarla ilgili Çeşitli Motifler

B91. Mitolojik Yılan

Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ağzına tükürerek hayvanların dilini öğretir (34).

Yılan, ladin ağacının altında saklı olan hazineyi korur (44).

B 160. Akıl veren hayvanlar

Eşek, öküze kendisini satacakları için, yem yememesi hususunda akıl verir (34).

B165. Hayvan Dillerinin Öğrenilmesi

Şahmeran'ın ağzına tükürdüğü Avcı Mazhar, bütün hayvanların konuşmalarını anlamaya başlar (34).

Sultan Süleyman, bütün hayvanların dilini bilir (35).

B166. Kuş Dillerinin Öğrenilmesi

Avcı Mazhar, kuşların konuşmalarını anlar. Kuşların sevinçleriyle sevinir (34).

B175. Sihirli Balık

Hamile olan öksüz kız, havuza düşünce onu kanepede büyüklüğünde bir balık bütün olarak yutar (16).

B.191.6.1 Sihirli Karga

Hülübarik'in devlerden olan karga teyzesi padişahın kızını yakalayamadığını söyleyince devlerden olan ablası ona kızar (33).

B211.1.1.Konuşan Koyun

Koyun, ineğe kalkmasını ve altındaki otları yiyeceğini söyler (10).

Koyun, kuzularına kapıyı açmalarını söyler (9).

B211.1.1.1. Konuşan Kuzu

Annesi otlamaya giden kuzular, tilki ile konuşurlar (9).

B211.1.3. Konuşan At

Hüner öğrenen oğlan at olunca babasına, kendisini pazara götürüp satmasını söyler (70).

At, tilkiye "... Orada balık tutan bir adam var..." (1).

B211.1.3.1. Konuşan Eşek

Eşek, öküze: "Sen bugün hasta numarası yap. Samanı, yemi yeme. Yarın işten kurtul." diye akıl verir (34).

Eşek, öküze: "... Seni de kasaba satmaktan vazgeçti." der (34).

B211.1.5. Konuşan İnek

Sarıkız, annesi ölen kıza üzülmemesini, söyler (27).

İnek, koyuna: “İki gözün, iki bıcığın kör olası.” diye beddua eder (10).

B211.1.5.1. Konuşan Öküz

Sarı öküz, eşeğe: “Naber?” der (34).

Ayı: “Tamam.” der (15).

Ayı, Yörük Ali’ye: “Kim uyur da kim uyanık?” der (28).

Ayı, tilkiye: “Seni şikâyet ederim kurşuna dizilirsin. Şimdi ne yapacaksın?” der (1).

Ayı, çiftçiye: “Çiftçi kardeş! Buradan bir tilki geçti mi?” der (1).

Ayı, tilkiye: “Bana da üzüm topla! Öldüreceğim seni tilki.” der (1).

Ayı, tilkiye: “Tilki kardeş bunun birazını yiyelim, kalanını saklayalım?” der (6).

Ayı, tilkiye: “Nereye gitti bu yağın üstü?” der (7).

B211.2.4. Konuşan kurt

Kurt, kuzulara: “Benim ben açın kapıyı. Yavrularım, ben geldim açın kapıyı.” der (9).

B 211.2.5. Konuşan tilki

Tilki, ata: “At kardeş, buralarda yiyecek içecek bir şeyler var mı?” der (1).

Tilki, horoza: “Horoz kardeş ne kadar güzel sesin var. Öt de bir duyayım.” der (3).

Tilki, tosağaya: “Çeçin üstüne oturan iki kişi etini alsın. Diğeri açıkta kalsın.” der (4).

Tilki, leyleğe: “Bu sefer böyle olsun.” der (8).

Tilki, ayıya: “Soğanın dibini ben alayım. Üstündekileri de sen al.” der. (5).

Tilki, yılanı: “Gel. Ben, seni de karşıya geçireyim.” der (2).

Tilki, ayıya: “Tamam. Azıcık azıcık. Yarı yarı. Sildi süpürdü, sildi süpürdü.” der (6).

Tilki, ayıya: “Komşunun bir çocuğu olduydu, onun adını koymaya gittiydim.” der (7).

B 211.2.8. Konuşan fare

Fare, Kara Böcü’ye: “Bana varsana. Kuyruğumla tıpış tıpış döverim.” der (14).

K.K.13.B 211. 3. Konuşan kuş

Üğü Kuşu, kuşlara: “Yarın artık buradan göçeceğiz. Buralar ıssıcaklandı...” der (13).

Kartal, Şahin’e “Kaç yıl yaşarsın sen?” der (12).

Şahin, Kartal’a: “Hiç belli olmaz... Sen kaç yıl yaşarsın?” der (12).

Anne kuş, küçük oğlana: “Bu yılanı kim öldürdü?” der (29).

Leylek, tilkiye: “Arkadaş çorbayı niye içemiyorsun?” der (8).

B 211.3.2. Konuşan horoz

Horoz, tavuklara: “Ben, Avcı Mazhar değilim. O ölümü göze alıp sır verip canından olacak.” der (34).

B 211.3.2.1. Konuşan tavuk

B 211.3.5. Konuşan güvercin

Güvercin, yılan: “Ya! Yılan, yavrularımı bana bağışla.” der (35).

B 211.5. Konuşan balık

Balık, lokantaya yemeğe gelen adama: “Sudan çıkalı bir hafta oldu amca ayakkabımı suya düşürmüştüm.” der (64).

Balığın yuttuğu kız, geyiğe: “Altın tasım elimde, İp atkısı tam belimde, Bir Çingene kızı, Padişahın oğlunun koynunda” der. (16).

B 211.6.1. Konuşan yılan

Yılan, kuşa: “Ben de yavrularımı beslemek için av arıyorum.” der. (35).

Yılan, tilkiye: “Ben nasıl geçeyim? Tilki arkadaş ne yapalım?” der (2).

Yılan, çobana: “Neden kaval çalarsın?” der (26).

Şahmeran, avcıya: “Bu konuştuklarımız da sır. Aramızda kalsın.” der (34).

B 212. Hayvanlar, insan dilini bilir

Ayı, Allı Pullu Fatmana’ya: “Tamam.” der (15).

Yılan, çobana: “Neden kaval çalarsın?” Ben de kuyruk acısı varken sende ciğer acısı varken niye kaval çalarsın?” der (26).

Ayı, Yörük Ali ve evdekilere: “Kimler uyur da kimler uyanık.” der (28).

Maymun, adama: “Ben, senin kazandığın kazançtaki haramları denize attım.” der. (30).

Güvercin, tosbağa ve bütün hayvanlar Sultan Süleyman’ı anlar ve onunla konuşur (35).

Ayı, çiftçiye; tilkinin nereye gittiğini sorar (1).

Anne kuş, küçük oğlana: “Bu yılanı kim öldürdü? Dile benden ne dilersen!” der (35).

Eşek, Avcı Mazhar’ın konuştuklarını anlar ve sarı öküzü söyler (34).

Dağ başındaki kuşlar ve Hülübarık’ın karga teyzesi; Hülübarık için tüy toplamaya giden padişahın kızının söylediklerini anlar ve ona tüy verirler (33).

Kuş olan kız, Hızır’ın söylediklerini anlar (41).

Adam, Kara Böcü’ye evlenmek istediğini söyler (14).

B 216. Hayvan dillerini bilme

Allı Pullu Fatmana, ayıya üstündeki odunları almasını söyler. O da kabul eder (15).

Yörük Ali, ayıdan tavuk kesip kendisine yedirmesini ister (28).

Adam, maymuna “Neden kimisini bana verdin kimisini de denize attın?” der (30).

Sultan Süleyman, bütün hayvanların dillerini bilir. (35).

Şahmeran, Avcı Mazhar’ın ağzına tükürdükten sonra bütün hayvanların dillerini bilir (34).

Küçük oğlan, anne kuşa: “Beni yeryüzüne çıkarabilir misin?” der (29).

B 244.1. Yılanlar şahı

Yılanların şahı olan Şahmeran, Avcı Mazhar’ı öldürmek ister (34).

B 402. Yardımcı Eşek

Eşek, sarı öküzü: “Yem, saman yememesini.” söyler (34).

B 411. Yardımcı inek

İnek, öksüz kıza: “Ben, onları yiyince sana iplik olarak eğirir, veririm.” der (27).

B 413. Yardımcı keçi

Dağ keçisi, dağa odun kesmeye gidince yoğun kar yağışıyla yolunu kaybedip donmak üzere olan adama yol gösterir (37).

B431.2. Yardımcı Aslan

Dağa odun kesmeye giden Hoca ıslık çalınca aslanlar gelir ve kestiği odunları aslanlara yükleyip köyüne gider (32).

B450. Yardımcı kuşlar

Anne kuş, yavrularını yılandan kurtaran küçük oğlanın yeryüzüne çıkmasına yardımcı olur (29).

B457.1.Yardımcı Güvercin

Güvercin, Sultan Süleyman'a isterse, kendisine Kaf Dağı'nı aşır abıhayat suyunu getirebileceğini söyler (35).

B470. Yardımcı balık

Havuzdaki kanepe büyüklüğündeki balık, havuza düşen hamile kızı yutar ve karnında saklar (16).

B 620. Hayvan talip (evlenmek için)

Dağa odun toplamaya giden Allı Pullu Fatmana'yı ayı alıp kaçıır (15).

Dağa odun toplamaya giden kızı, ayı inine kaçırıp evlenir (31)

Ayı, kızla evlenmek ister. Babası kızını ayıyla nişanlar (42).

B 630. Hayvanla evlilikten olan yavrular

Dağa odun toplamaya giden kızın, kendini kaçıran ayıdan "Dik Kulak" isimli yavrusu olur (31).

2.1.3. C. Yasak

C 0-C 99. Tabiatüstü varlıklarla ilgili yasak

C 100-C 199. Cinsel yasak

C 200-C 299. Yeme ve içme yasağı

C 300-C 399. Bakma yasağı

C 400-C 499. Konuşma yasağı

C 500-C 549. Dokunma yasağı

C 550-C 599. Sınıf yasağı

C 600-C 699. Tek örneği olan yasak ve mecburiyetler

C 700-C 899. Çeşitli yasaklar

C 900-C 999. Yasağa uyulmaması ile ilgili cezalandırma

C 420. Sırları açıklama yasağı

Şahmeran, Avcı Mazhar'ı sırrını kimseye söylememesi konusunda uyarır. (34).

Sarıkız, öksüz kızdaki etini ve kemiklerini yemeyip hepsini toplayıp batmana koymasını ister ve bunu kimseye söylememesi için onu tembihler (27).

C 423. Olağanüstülüklerin ifşa edilmesi

Sarıkız'ın öksüz kıza yardım ettiğini öğrenen üvey kardeşi bu sırrı annesine anlatır (27).

C 610. Yasaklanan bölge

Dik Kulak, kimsenin gitmediği cin arılarının olduğu yere gider (31).

C 721. Hamam

Vezirin kızı ve ona saldıran kişi hamama gider (55).

C 755. Bir işi belirli bir zamanda yapma

Hülübarik'in annesi, padişahın kızına yirmişer kiloluk iki küpü kendisi eve geri gelene kadar gözyaşı ile doldurmasını söyler (33).

2.1.4. D. Sihir

D 0-D 699. Dönüşümler

D 700-D 799. Sihrin bozulması

D 800-D 1699. Sihirli nesneler

D 1700-D 2199 Sihirli güçler ve belirtileri

D154.4. İnsanın güvercine dönüşmesi

Oh Koca'dan hüner öğrenen oğlan, ölmekten kurtulunca güvercin olup uçar (70)

D642. Değişme ile zor durumdan kurtulma

Oh Koca'dan hüner öğrenen oğlan, ölmekten kurtulunca güvercin olup uçar (70)

Üvey annelerinin, kendilerini öldüreceğini anlayan çocuklar, Allah'a dua edince; Yusuf taşa, kız kardeşi Fatma da kuşa dönüşür. (40, 41)

D1170. Sihirli mutfak eşyaları ve aletleri

Ay ve Güneş, adama sihirli bir tepsi bir de tokmak verir (22).

D 1242.1. Sihirli su

Kız, erkek kardeşine deve izinden su içerse deve, geyik izinden su içerse geyik olacağını söyler (16).

(T)D1279.1. Sihirli söz

İhtiyar çiftçi, keçiye: “Gir, çık davarım! Altın sıçsın, pislik yerine altın sıçsın!” deyince altın sıçar; tokmağa da “Vur tokmağım, sarıl ipim!” deyince tokmak döver, ip ise sarar. (22)

D1500.1.4. Büyülü şifalı bitki

D1610.2. Konuşan ağaç

Kız, selvi ağacına: “Eğil selvim eğil!” dediği zaman selvi ağacı kızın ayaklarına kadar eğilir (16).

D1812.3.3. Gelecek rüyada açığa çıkar

Rüyasında geyiklerin gözlerini gören, içi huzursuz, vicdanı sızlayan adam karlı hava da ormanda kaybolunca kendisine bir dağ keçisi yol gösterir. (37)

2.1.5. E. Ölüm

E 0-E 199. Diriltme

E 200-E 599. Hayaletler ve diğer hortlaklar

E 600-E 699. Yeniden dirilme

E 700-E 799. Ruh

E226. Erkek kardeşin ölümden dönmesi

En küçük erkek kardeşlerini, iki ağabeyi, kuyuya sarkıttıkları ipi kesmek suretiyle ölüme terk eder (29).

Dev, Deli Kadir'i yakalayıp yemek isteyince, Deli Kadir, sırasıyla devin karısını ve devi öldürür (50).

2.1.6. F. Olağanüstülükler

F 0-F 199. Diğer dünyalara seyahatler

F 200-F 699. Olağanüstü yaratıklar

F 700-F 899. Olağanüstü yerler ve eşyalar

F 900-F 1099. Olağanüstü olaylar

F80. Alt dünyaya seyahat

İki ağabeyi tarafından kuyuya sarkıtıldığı ipi kesilen en küçük oğlan, yerin yedi kat altına düşer (29).

F102.1. Canavarı veya hayvanı alt dünyada takip eden kahraman, onu vurarak öldürür

Yerin yedi kat altına düşen küçük oğlan, ağaçtaki kuşun yavrularını yemek üzere olan yılanı öldürerek yavruları ölümden kurtarır (29).

F531.5.1. İnsan ve devin dostluğu

Ağanın oğlu, babasının ölmek üzere olan deve yardım ettiğini öğrenir. (38).

F531.6.3. Devlerin evleri

Oğlanın önünü dağ başında kesen dev onu evine götürür (38).

Dev, atlarını çalmaya gelen Deli Kadir'i, hemen evinin içine alır (50).

F531.6.12.6. Devlerin insanlar tarafından öldürülmesi

Deli Kadir, devin karısını keser, deve de ağzını bir bahane ile açtırıp, devin ağzına yarma taşını atarak devi öldürür (50).

F571.3. Çok yaşlı kadın

Yaşlı kadın, kıza “Güzel kızım, hanım kızım; senin gibi kızım vardı. Öldü de yalnız kaldım. İn de yıkayıver şu çamaşırları.” der (16).

Padişahın kızıyla evlenmek isteyen oğlanın yaşlı bir babası vardır (70).

Adamın, ihtiyar bir babası vardır (67).

Oğlan, yaşlı dedesinden nasihat alır (68).

Bir köyde ihtiyar bir adamla karısı yaşar (22).

Yaşlı bir karı koca vardır. (Cadı Karı-38)

F575.1. Çok güzel kız

Atını sulamaya gelen atlının atı, kızın güzelliğinden suyunu içemez (16).

Küçük oğlan, üzümlerini çalıp giden ayının indiği kuyunun içine indiğinde üç tane güzel kız görür (29).

Köyün varlıklı kişilerinden birinin güzel bir kızı varmış (46).

F755. Dağda yaşama

Oğlanın devlerden olan karga teyzesi, dağda yaşar (33).

F899.5. Olağanüstü tokmak

Ay ve Güneş, ihtiyar adama “sihirli tokmak ile ip” verir (22).

F932.12. Olağanüstü ırmak (su)

F950. Mucizevî tedaviler

Padişahın ormana hasta diye terk ettirdiği kızını, ormanda bulup evlenen çoban kızın çaresiz denilen hastalığını iyileştirir (52).

2.1.7. G. Devler

G0. Devler

G 10-G 399. Devlerin çeşitleri

G10-G49 Düzenli Yamyamlık

G50-G99 Ara sıra Yamyamlık

G100-G199 Çok Büyük Devler

G200-G299 Cadılar(Büyücüler)

G300-G399 Diğer Devler

G 400-G 499. Devlerin hâkimiyetine girmek

G 500-G 599. Yenilen dev

G 600-G 699. Diğer dev motifleri

G11.2. Yamyam devler

Ağanın oğlunu kaçırın dev onu yemek ister (38).

Dev, atlarını çalmaya gelen Deli Kadir'i yakalar. Onu avdan sonra yemek için karısına kendisi gelene kadar onu kesip pişirmesini söyler. (47)

Oğlanın devlerden olan karga teyzesi, annesinin Hülübarık'ın düğünü için tüy toplamaya gönderdiği kızı yemek ister (33).

G. 50. Ara sıra yamyamlık

Oğlanın devlerden olan karga teyzesi, annesinin Hülübarık'ın düğünü için tüy toplamaya gönderdiği padişahın kızını yemek ister (33).

İncir ağacına dadanan bir Yamyam, tarlanın sahibi Ali'yi kandırıp yer (23).

G120. Kocaman insan yiyen devlerin fiziksel özellikleri

İnsanları yiyen dev, çok büyüktür (50).

G 200. Büyücü (cadı)

Köyün varlıklı ailelerinden birinin güzel kızını, oğluna almak için Zeynep isimli kadın büyü yapar (46).

Öksüz çocuklar, vara vara bir cadının evine varırlar (16).

Öksüz çocuklar duman tüten yere varınca cadı karısına misafir olurlar (17).

Hocanın cadı bir hanımı vardır ve hocaya eziyet eder (32).

İhtiyar adamın cadı bir karısı, adama delirdi diyerek iftira atar (53).

Bir gün tüccarın evinin kapısını, bir cadı karısı çalar (56).

G 420. Dev tarafından kaçırılma

Ağanın oğlu eve dönerken dağ başında önünü bir dev keser ve onu kaçıır (38).

G 512. Devlerin öldürülmesi

Deli Kadir, devin karısını keserek devi de ağzına yarma taşı atarak öldürür (50).

G 530. Devin akrabalarının kahramana yardım etmesi

Oh Koca'nın kızı oğlana her seferinde yardım eder (70).

2.1.8. H. İmtihanlar

H 0-H 199. Tanıma imtihanları

H 200-H 299. Doğruluk imtihanları

H 300-H 499. Evlenme imtihanları

H 500-H 899. Zekâ imtihanları

H 900-H 1199. Cesaret imtihanlarının vazifeleri

H 1200-H 1399. Kahramanlık imtihanları: Araştırmalar

H 1400-H 1400. Diğer imtihanlar

H 11.1. Baştan geçeni hikâye etme

Çocuklar, değirmenciye: “Hâllerini anlatmışlar. Bizi, babam dağa bıraktı. Kaçıp gitti.” derler. (18).

Kız, ayının elinden kaçıp geldiğinde kızın ailesi, kızlarına nerede olduğunu sorar ve kızları başından geçenleri anlatır (31).

Avcı Mazhar'ın durgun halini gören arkadaşları ne olup bittiğini sorunca o da yaşadıklarını anlatır (34).

Yerin yedi kat altına düşen oğlan, abilerinin yaptıklarını kuşa anlatır (29).

Padişahın berberi, yaşadıklarını kuyuya anlatır (48).

H 400. İffetlilik sınaması

Tüccarın karısı, kocasını ahdi konusunda sınamak için oyun oynar (56).

H 500. Akıllılık ya da yetenek sınamaları

Ağa, buğday isteyen Veledizina'yı sınadıktan sonra buğday verir (65).

H 1010-H1049. İmkânsız veya saçma görevler

Oğlana, kırk katır buğday vereceğini söyleyen ağa, ona sabunlu bir şişe su içirdikten sonra tuvalete gitmemesi konusunda anlaşıp (65).

H 1090. Vazifenin çok kısa zamanda yapılmasının istenmesi

Hülûbarik'in annesi kızdan kendisi dışarıdan eve dönene kadar iki küpün de göz yaşı ile doldurulmasını ister (33).

Ağa, oğlana sabunlu suyu içirdikten sonra sabaha kadar tuvalete gitmemesi şartını koşar (65).

H 1233.1. Araştırmada yardımcı olan yaşlı adam

H 1385.9. Kaybolan ailenin araştırılması

Kızına talip olan öğretmen kimin nesi olduğunu araştıran adam, oğlanın kendisinin ormana terk ettiği öz oğlu olduğunu anlar (18).

H 1471. En genç oğlan canavarı öldürmek için bekler ve başarır

En küçük kardeş, bahçelerindeki üzümleri yiyen canavarı yakalamak için bekler. Oğlan, canavarı silahla yaralayıp öldürür (29).

H 1553. Sabır imtihanı

Öksüz kız, üvey annesinin yaptığı bütün eziyetlere karşı sabırla bekler (27).

Hasta oğlanı günlerce başında bekleyen kız, Çingene kızının yaptıklarına sabreder (21).

Eve gelen Çingene kızının, kendisini öldürmeye çalışmasına ve evin hanımı olmaya çalışmasına rağmen evin hanımı sabreder (16).

H 1558. Dostluk imtihanı

Yılan, tilkinin boynunu sıkmaya başlayınca tilki, yılanın kendisini öldüreceğini anlayıp onu öldürür (2).

Güvercin, Sultan Süleyman'a eğer kendisi isterse ona abıhayat suyunu getirebileceğini söyler (35).

H 1563. Hüner imtihanları

Padişahın kızını isteten fakir oğlan işi olmadığı için padişah ona kızını vermez ve böylece o da Oh Koca'dan hüner öğrenir ve hünerlerini padişahın gözü önünde sergiler (70).

2.1.9. J. Akıllılar ve Aptallar

J 0-J 199. Kazanılan ve elde edilen akıl

J 200-J 1099. Akıllı ve akılsız davranışlar

J 1100-J 1699. Zekilik

J 1700-J 2749. Aptallar ve diğer akılsız insanlar

J 2750-J 2799. Aptalların ve akıllıların diğer görünüşleri

J 21. Deney ile verilen öğüdün makul olduğu ispatlanır

Karısı, kocasına sihirli davarı ve nesneleri kalaycıya götürmemesini, kendilerinin elinden alacağını öğütler ancak adam deneyerek öğrenir (22).

J 130. Hayvanlardan öğrenilen bilgi

Avcı Mazhar, kendisine verilen sırrı açığa çıkaracak olursa öleceğini horozun tavuklarla olan sohbetinden anlayıp ölmekten kurtulur (34).

J 154. Ölmek üzere olan babanın nasihati

Ölmek üzere olan baba oğluna köse değirmenciye un öğütmemesini onun herkesi aldattığını söyler (66).

J154.0.1. Baba nasihati

İhtiyar baba, oğluna ve torununa nasihat verir (67, 68).

J 155. Kadından öğrenilen akıl

Varlıklı adamın anası, oğluna; kızı için yapılmış olan büyümlü yumurtayı, köyün en yüksek yerine çıkıp atarsa büyümlü bozulacağını söyler.

J 155. 4. Kadının nasihati

Kadın, namaz kılan kocasına, kendisini kadın şerrinden koruması için Allah'a dua etmesini nasihat eder (53).

Kapıya gelen cadı karısı, kadına kocasına dikkat etmesi gerektiğini nasihat eder (56).

J 1110. Akıllı kişiler

Uslu Kadir, akıllı bir kişidir (50).

J 1111. Akıllı kız

Öksüz kalan kız akıllı ve iyi bir kızdır (27).

J 1113. Akıllı oğlan

Babaları ölen Kadir, uslu ve akıllıdır (50).

J 1250. Zekice karşılık verme

Değirmende herkese hainlik yapan oğlanın adı konulmadığını öğrenen değirmenci, oğlanın adını Velelizina koyar (65).

J1510. Hilekârın hile yapması

Ağanın sabunlu su içirdiği oğlan hile yaparak ağayı kandırır (65).

J1700. Ahmaklar

Miras kalan topal ineği kertenkeleye sattığını düşünen Deli Kadir'in ineğini dağ başında bırakınca kurtlar kuşlar yer (50).

J2301. Kolay aldanan saf kocalar

Kalaycıya tepsiyi, keçiyi götüren ihtiyar çok saf bir adamdır (22).

J7736. Hayvanın bilgisizlik ve aptallıkları

Ayıdan kurulmak isteyen kızın annesi, ayıyı kızgın suyun üstüne minder koyarak oturtup ayıyı öldürür (31).

Anası kızını ayıdan kurtarmak için kızgın suyun üstüne döşek atıp ayıyı kaynar suda öldürür (42).

Tilkinin oyununa gelen ayı, avcılar tarafından vurulunca ölür (1).

Tilki ile ayı ortaklık yapar ve tilki ayıyı her seferinde kandırır (5).

Tilki ile ayı bir bal kovanı bulup sonra birlikte yemek için anlaşırlar. Tilki her defasında ayıyı kandırarak bütün balı yer (6).

Tilki ile ayı tereyağı çalarlar ve tilki ayıyı kandırarak hepsini yer (7).

2.1.10. K. Aldatmalar

K 0-K 99. Aldatma ile müsabakayı kazanma

K 100-K 299. Aldatıcı anlaşmalar

K 300-K 499. Çalıntılar ve hileler

K 500-K 699. Aldatma yolu ile kaçma

K 700-K 799. Aldatma yolu ile yakalanma

K 800-K 999. Kadere bağlı aldatmalar

K 1000-K 1199. Kendi kendini yaralayarak aldatma

K 1200-K 1299. Şahsiyetini rencide ederek aldatma

K 1300-K 1399. İğfal edilmiş veya aldatılmış evlilik

K 1400-K 1499. Kolay aldatılmış kişinin şahsiyeti tahrip edilir

K 1500-K 1599. Zina ile ilgili aldatma

K 1600-K 1699. Aldatıcı kendi tuzağına düşer

K 1700-K 2099. Yalan söyleyerek aldatmalar

K 2100-K 2199. Sahte imtihanlar

K 2200-K 2299. Alçaklar ve ihanet edenler

K 2300-K 2399. Diğer aldatmalar

K301. Usta hırsız

Tilki, balık tutan balıkçının arabasından kasa kasa balıklarını çalar (1).

Üç kardeşin bağındaki üzümleri yıllardır birisi çalar (29).

Padişahın bahçesindeki elmaları, her yıl bir şey toplayıp götürür (33).

(T) K690. Devden kaçma

Deli Kadir, devin karısını öldürüp devin evinden kaçır (50).

K700. Aldatma vasıtası ile kaçma

K1350. Kadın hile ile ikna eder

Kadın, üvey kızının Sarıkız'la arkadaş olduğunu anlayınca kocasına hileyle Sarıkız'ı kestirir (27).

K1571. Zinanın hile ile keşfedilmesi

K1810. Hile ile kıyafet değiştirme

K1812. Tebdili kıyafet gezen padişah

K1817.4.1. Satıcı kılığına girme

Hüner öğrenen oğlanın yaşlı babası, at olan oğlunu pazarda götürüp satar (70).

K1911. Sahte gelin (Bir başkasının yerine geçme)

Çingene kızı, oğlanın başında günlerce bekleyen kızın yerine geçer (21).

Beyi, evde yokken eve gelen Çingene kızı, evin hanımını havuza itip kendisi hanımın yerine geçer (16).

K1911.3. Gerçek gelinin eski hâline gelmesi

Kocası, balığın karnından karısını ve çocuğunu çıkarır (16).

Öldü bildiği karısıyla bilmeden tekrar evlenen adam, karısını karşısında görünce ödü patlar (56).

K1931.4. Sahtekârlar kahramanı kuyunun içinde bırakır

Abileri, kuyuya sarkıttıkları küçük kardeşinin ipini keserler (29).

K2112. Kadına zina yaptığına dair iftirada bulunma

Gence, hamamda yüz vermeyen ve gencin elinden kurtulan vezirin kızı durum karşısında babası tarafından öldürtülmek üzere dağa gönderilir (55).

K2211. Hain erkek kardeşler

Üç erkek kardeşten en küçüğünü, iki ağabeyi kuyuda bırakıp ölüme terk eder (29).

K2212.1. Hain üvey kız kardeş

Öksüz kızın Sarıkız'la sırrını öğrenen üvey kız kardeş, her şeyi annesine anlatır (27).

K2213. Hain eş (kadın)

Cadı kadın, kocasına “delirdi” diye iftira atar (53).

K2215.1. Hain üvey anne

Üvey anne, öksüz üvey kızının aç bırakır, tokuçla döver (27).

Üvey anne, üvey çocuklarını istemez (16).

Üvey anne, kocasının çocuklarını dağa götürüp bırakmasını söyler (17).

Üvey anne, çocuklarını evde istemez (18).

Üvey ana kocasına çocuklarından kurtulmasını, onları istemediğini söyler (19).

Üvey anaları çocukları hiç sevmez, onları sürekli döver (40).

K2216. Hain baba

Babaları koyunları kaybedip eve gelen çocukları döver. Babalarından ve annelerinden korkan çocuklar koyun aramaya giderler ve bir daha geri dönmezler (41).

Üvey annesi öksüz kızının ineğini babasına kestirir (27).

Üvey annelerinin istemediği çocukları öz babaları ormana götürüp bırakır (16, 17, 18, 19).

Padişah, hastalanan kızını dağ başına terk ettirir (52).

Vezir, kendi kızını öldürüp kanlı gömleğini getirmeleri için adamlarını görevlendirir (55).

K2248. Hain vezir

Vezir, adamlarına kendi kızını öldürmelerini emreder (55).

K2295. Hain hayvanlar

Tilki, ayıyı kurtaracağını söyleyip onu çuvala sokar ve avcılara teslim eder (1).

Yılan, dereyi geçmesine yardımcı olan tilkiyi boğmak ister (2).

2.1.11.L. Kaderin Ters Dönmesi

L 0-L 99. En küçük çocuğun zaferleri

L 100-L 199. Şansı iyi gitmeyen kahraman (Kadın kahraman)

L 200-L 299. Alçak gönüllülüğün mükâfatla sonuçlanması

L 300-L 399. Zayıf ve güçsüz olmanın zaferi

L 400-L 499. Kibir aşağılık getirir

L10. En genç oğulun zaferleri

Kardeşlerinin ipini kesip kuyuya attıkları en küçük kardeş, hayatta kalmayı başarır ve üç kız kardeşten en güzeliyle evlenir (29).

L31. En küçük kardeş, büyüklerine yardım eder

En küçük kardeş, üzüm bağlarına dadanan ayıdan ağabeylerini de kurtarır ve onlara birer eş bulur evlendirir (29).

Padişah ve diğer iki kızı, her yıl bahçelerindeki elmaları yiyen canavarı yakalayamaz ama en küçük kız, canavarı yakalar (33).

L51. Sevilen en genç kız

Kuyudaki üç kızdan en küçüğü, üç erkek kardeş tarafından sevilir (29).

L55.1. Kötü üvey kız

Üvey kız kardeş, Sarıkız'la öksüz kızın arasındaki sırrı öğrenince annesine anlatır (27).

L111.4.2. Öksüz kahraman kız

Üvey annesi tarafından dövülen, aç bırakılan öksüz kız, sabrı ve iyiliği sayesinde tüm sıkıntılarından kurtulur (27).

Öksüz kız, odasındaki içinde saklandığı dolapla birlikte üvey annesi tarafından satılır. Gittiği konağın beyiyle evlenip üvey annesinin zulmünden kurtulur (51).

L161. Aşağı seviyede kahraman prensesle evlenir

Hasta olduğu için ormana terk edilen padişahın kızı kendini bulup iyileştiren çobanla evlenir (52).

Çoban, vezirin öldürtmek istediği kızı ile evlenir (55).

L162. Prens (kral) sevdiği kız ile evlenir

Padişahın oğlu çeşme başında güzelliği suya akseden selvi ağacındaki öksüz kızla evlenir (16).

L200. Mütevazı kişinin mükâfatlandırılması

Avcı Mazhar'ın yılanları ayırmak için ateş ettiğini öğrenen Şahmeran, avcının ağzına tükürerek ona hayvan dillerini öğretir (34).

L312. Küçük kuvvetli adam devî mağlup eder

Deli Kadir, atını çalmaya gittiği devin ağzına yarma taşı atarak onu öldürür (50).

2.1.12. M. Geleceğin Tayini

M 0-M 99. Hükümler ve kararlar

M 100-M 199. Ant ve yeminler

M 200-M 299. Anlaşmalar ve söz vermeler

M 300-M 399. Kehanetler

M 400-M 499. Beddualar

M201. Söz ve anlaşmaların yapılması

Zülkarneyn padişah, berberin canını sırrını kimseye söylememesi şartıyla bağışlayacağını söyler (48).

Ayı ile tilki ortaklığın şartlarını önceden belirleyerek ekin ve soğan ekerler (5).

İhtiyar adam, altın tepsi, davar, tokmak ve ipi kalaycıya sihirli sözleri söylememesi şartıyla kalaylatmak ve parlatmak için verir (22).

M244. İnsan ve hayvan arasındaki anlaşma

Avcı Mazhar, Şahmeran'ın sırrını kimseye anlatmayacağını söyler (34).

M301.5. Azizler (mukaddes adamlar) gibi peygamberler

Hızır koyunlarını Fatmacık'a koyunlarının ağacın dibinde olduğunu söyler (41).

M361. Geleceği önceden takdir edilen kahraman

Rüyasında vurduğu geyikleri gören avcı vicdan azabı çekerken bir gün dağda yolunu kaybedince, kendisini bir dağ keçisi kurtarır ve artık hayvanlarla dost olur (37).

M430. İnsanlar üzerine beddualar

Anne geyiğin, yavrularını vuran avcıya olan ahı tutar (37).

2.1.13. N. Şans ve Talih

N 0-N 99. Bahisler ve kumarlar

N 100-N 299. Şansın ve talihin yolları

N 300-N 399. Şanssız kazalar

N 400-N 499. Şanslı tesadüfler

N 500-N 599. Meydana çıkarılan sahipsiz hazine

N 600-N 699. Diğer şanslı tesadüfler

N 700-N 799. Tesadüfen karşılaşmalar

N 800-N 899. Yardımcılar

N101. Kaderin değiştirilmezliği

Vezir, kızının sevdiği çobanla evlenmesini istemese de kız, yine bir çobanla evlenir (55).

N111.2.2. İki yüzlü kader

Kendisine bir topal inek kalan Deli Kadir, kertenkeleyi öldürmek için taşı parçalarken altın bulur ve zengin olur (50).

Üvey annesinin zulmüne uğrayan kız padişahın oğluyla evlenir ve mutlu olur (16).

Üvey annesinin dövüp aç bıraktığı öksüz kız, nihayetinde babasıyla mutlu bir hayat sürerler (27).

Üvey annesi, kızı, saklandığı dolapla birlikte eşya olarak satınca kız da gittiği konağın beyiyle tanışıp evlenir (51).

N122.1. Şanssız yerler

Ayı, tilkiyi öldüreceği sırada ormanda karşısına avcılar çıkar (1).

En küçük oğlanın ipi kesilince yerin yedi kat altına düşer (29).

N700. Tesadüfi karşılaşmalar

Çoban, ormanda ağacın altında uyuyan ilk kez karşılaştığı kıza âşık olur (52).

Padişahın oğlu, selvi ağacının başına çıkan öksüz kızın güzelliğinin çeşme başındaki suya aksetmesiyle kızı, tesadüfen görür ve âşık olur (16).

Öksüz oğlan, yıllar sonra tesadüfen babasıyla görüşür (18).

N711. Prens (kral) tesadüfen kızı bulur ve onunla evlenir

Padişahın oğlu, atını sulamak için gittiği çeşme başında karşılaştığı öksüz kıza âşık olur ve evlenir (18).

N730. Ailelerin tesadüfen karşılaşması

Oğlan, öğretmen olarak atanıp üvey kız kardeşine âşık olur ve öz babasıyla karşılaşır (18).

N813. Yardımcı cin/ruh

Cin Kızı: “Çoluklarıııııı! Çocuklarıııııı!” deyince ekmek de yemek de toplanır, önüne gelir (36).

N817. Yardımcı Allah

İftiraya uğrayan adam cadı karı şerrinden korunmak için Allah’a dua eder (53).

Diğer kuşlar, Allah’a izni ile sıcak yerlerden yaylalara göç ederler (13).

Bal arısı, Allah’a dua ettiği için bal yapmaya devam eder (11).

Kız ile oğlan kardeşler içinde bulundukları kötü durumdan kurtulmak için Allah’a dua ederler ve duaları kabul olunur (40, 41).

N825.1. Çocuğu olmayan ihtiyarlar kahramanı evlat edinirler

Yaşlı değirmencinin çocuğu olmayınca ve babalarının ormana terk ettiği çocukları evlat edinir, büyütür, okutur (18).

Çocukları olmayan yaşlı çift bir fareyi evlat edip adını da Sıçan Amat koyarlar (20).

N825.2. Yardımcı yaşlı adam

Yaşlı adam, göğe çıkan bakla ağacının üzerine çıkarak kavga eden Güneş ile Ayı kardeş olduklarını söyleyerek ayırır (22).

N825.3. Yardımcı yaşlı kadın

Padişahın oğlu, güzelliği suya akseden öksüz kızı ağaçtan indirmek için yaşlı bir kadından yardım ister (16).

N831. Yardımcı kız

Oh Koca'nın kızı, yeni gelen talebeye babasının gelen talebelerinden hüner öğrendim diyenleri yediğini ve asla öğrendim dememesini tembihler. (70).

N832.2. Yardımcı ağabeyler

Balığın karnında hamile olarak duran kadını, geyik olan ağabeyi kurtarır (16).

N838. Yardımcı kahraman

Güvercin, Sultan Süleyman'a ölümsüzlük suyunu getirebileceğini ve bunun için hazır olduğunu söyler (35).

Yerin yedi kat altına düşen oğlan, kuşun yardımıyla tekrar yeryüzüne çıkar (29).

Lokantaya giden adam, balığın konuşması sayesinde bayat balıkları yemez (64).

Sarıköz, aç kalan kıza et ve altın verir (27).

N841. Yardımcı çoban

Hasta olduğu için terk edilen kızı bir çoban bulup iyileştirir (52).

Vezirin öldürtmek istediği kızı bir Yörük çadırına varıp bir çobanla evlenir (55).

N844. Yardımcı derviş

Çocuklar koyunlarını kaybeden çocuklardan kuş olup uçan Fatmacık'a Hızır koyunlarının ağacın altında olduğunu gelip almalarını söyler (41).

2.1.14. P. Cemiyet

P 0-P 99. Krallık ve asillik

P 100-P 199. Diğer sosyal kurumlar

P 200-P 299. Aile

P 300-P 399. Diğer sosyal akrabalıklar

P 400-P 499. İşler ve meslekler

P 500-P 599. Hükûmet idare etme

P 600-P 699. Âdetler

P 700-P 799. Cemiyetle ilgili çeşitli motifler

P10. Krallar (padişah)

Padişahın üç kızı vardır ve bahçesindeki elma ağaçlarını bir canavar yer (33).

Yılanların şahı Şahmeran'dır (34).

Padişahın saçının içinde boynuzu vardır (48).

Padişah, hastalığına şifa bulamadığı kızını ormana terk ettirir. (52).

Padişah, kendisini eğlendirmesi için en iyi yalancının getirilmesini ister (66).

Padişah, işi olmayan adama kızını vermeyeceğini söyler (70).

P12. Kralın karakteri

Padişah, sinirli biridir (66).

Hayvanların padişahı, çok iyi bir insandır (35).

Padişah, çok güçlü bir hayvandır (34).

Padişah, berberleri cezalandırmak için bahaneler arayan bir insandır (48).

P20. Kraliçeler (sultan)

Sultan, kocası yokken tüm işleri kendi yapar (16).

P30. Prensler (şehzadeler)

Padişahın oğlu, çeşme başında güzelliği suya akseden öksüz kızla evlenir (16).

P40. Prensesler (padişah kızları)

Padişahın kızı hastalanır (52).

Padişahın üç kızı vardır. Bunlar sırasıyla bahçelerindeki elma ağacını beklerler (33).

P110. Kralın vezirleri

Vezir, kızını çobanla evlendirmek istemez (55).

P150. Zengin adamlar

Yaşlı adam; altın tepsi, kerametli davar ve sihirli tokmağa sahip olunca zengin olur (22).

Köyün varlıklı, zengin bir ailesi vardır (46).

Çoban, yılanın verdiği altınlar sayesinde zengin olur (26)

Zengin birisi, her şeyini satıp altınlarını bir keseye koyar ve hacca gitmek için gemiye biner (30).

Zengin bir ailenin öksüz bir kızı vardır (51).

Vezir, zengin bir adamdır (55).

İşçilik yaparak geçinen birisi, bir günlük zengin olur (62).

Deli Kadir, altınları bulunca zengin olur (50).

P160. Dilenciler

Dilencilik yapan Çingene kızı, evin hanımını suya atıp yerine kendi geçer (16).

Dilencilik yapan Çingene kızı, gittiği ocakta pişen tavuğu alıp gider (62).

P210. Karı-koca

Yaşlı çocuğu olmayan bir karı koca vardır (20).

Yaşlı bir karı-koca vardır. Onlar, çiftçilik yaparlar (22).

Ali, Yamyam'a yakalanınca karısını ve çocuklarını da yanına almak ister (23).

Hocanın cadı bir karısı vardır ve sürekli kocasına zorluk çıkarır (32).

Kadın, kocasına durup dururken neden güldüğünü ya da üzüldüğünü sorar ve tartışırlar. (34).

Adam, tarlada bulduğu balıkları karısına götürür (53).

P230. Çocuklar ve ebeveynler

Ali, hanımı ve çocuklarıyla birlikte köyde yaşar (23).

Padişahın kızını, oğluna istemek için yaşlı adam padişahın huzuruna çıkar (70).

Adam, yeni evlendiği karısı ve öz çocuklarıyla beraber yaşar (16, 17,18, 19).

Adam, öksüz kızı ve yeni evlendiği karısı ve kızıyla yaşar (27).

Adam, öksüz kalan kızı, yeni evlendiği karısı ve kızıyla yaşar (51).

P231. Anne ve oğul

Hülübarik ve dev anası birlikte yaşarlar (33).

Büyücü Zeynep'in bir oğlu vardır ve birlikte yaşarlar (46).

P232. Anne ve kız

Hülübarik'in teyzesi kızıyla beraber yaşar (33).

P233. Baba ve oğul

Bir adamın üç erkek evladı vardır (29).

Baba, oğluna Köse Değirmenci'ye gitmemesi için nasihat eder (67,68)

P234. Baba ve kız

Babası, öz kızına zulmeden üvey annesini yollar ve kızıyla beraber yaşar (27).

Padişahın hasta bir kızı vardır (52).

Vezir, kızını öldürtme emri verir (55).

P251.5. İki erkek kardeş

Deli Kadir ile Uslu Kadir kardeşler (50).

P251.6.1. Üç erkek kardeş

Bir zamanlar üç erkek kardeş beraber yaşar (29).

P261. Kayın baba

Ayı, kayınbabasının yanına gider (42).

P262. Kaynana

Ayı, kaynanasının yanına gider (42).

P282. Üvey anne

Üvey anne, kendi öz kızına gül gibi bakar ancak üvey kızına çok kötü davranır (27).

Üvey anne, kocasının öksüz kızından nefret eder ve onu eşyalarla satar (51).

P320. Misafirperverlik

Leylek ile Tilki birbirlerine misafir olurlar (8).

Şahin ile Kartal birbirine misafir olurlar. Şahin, Kartal’a taze taze kuş ve balık avlayıp getirir (12).

Hoca, misafirlerine helva, çay ve meyve ikram eder (32).

Padişahın demir çarık giyen kızı, Hülübarık’ın evine misafir olur (33).

P411. Çiftçilik

Tosbağa ile Tilki birlikte ekin ekmeye karar verirler (4).

Tilki ile Ayı ortakçılık yaparlar. Birlikte çiftçilik yaparlar (5).

Ayı yolda gördüğü çiftçiye Tilki’yi görüp görmediğini sorar (8).

Evvel zamanda yaşlı bir adamla kadın çiftçilik yapar, tarlalarına bakla ekerler (22).

İblis ile Düzağaçlıklı birlikte çiftçilik yaparlar (25).

Köylü ile Cambaz ortak çiftçilik yapmaya karar verir (45).

P412. Çoban

Çobanın biri kargıdan kendine kaval yapar. Kavalı çalınca “Zülkarneyn padişahın boynuzu var.” Der (48).

Çoban ağacın altında gördüğü hasta kızı iyileştirir ve onunla evlenir (52).

Vezirin öldürtmek istediği kızı, bir çobanla evlenir (55).

P414. Avcılık

Tilki, Ayı’yı avcılara teslim eder (1).

Avcı Mazhar, kavga eden yılanları ayırmak için bir el tüfeğiyle ateş eder (34).

Avcının biri, dağda onlarca geyiği vurur (37).

Avcı, evine giderken dev gibi bir evren görür ve ateş eder (39).

Adamın biri, öğlen yemeğine hazırlamak üzere ağaçtaki binlerce kuşu yakalamak için ağacın üstüne çul çaput atar (66).

P424. Doktor

Balıkçı, tilkiyi doktora götürmek için arabasına bindirir (1).

Padişahın oğlu, karısını suya atıp yerine Çingene kızını doktora götürür (16).

Doktorlar, padişahın kızını tedavi etmek için sarayın kapısında sıraya girerler (45)

Doktorlar adamı tedavi etmek için iğne vururlar (53).

Yeni doğan bebeğin elini ebe açamayınca doktor getirirler (63).

P443. Değirmenci

Değirmencinin çocuğu yoktur ve öksüz çocukları sahiplenir (18).

Değirmenci, genci su arklarını kontrol etmeye gönderir (43).

Değirmenci, herkese hainlik yapan çocuğa Veledi Zina adını koyar (65).

Babası ölen oğlan, değirmene gidince Köse Değirmenci ile karşılaşır (67).

Dedesı, torununa Köse Sakallı değirmenciye gitmemesi ve dikkat etmesi için nasihat verir (67).

P461. Asker

Şahmeran, meydana gelmeyen yılanları tespit etmesi için komutan yılanlarına emir verir (34).

Sultan Süleyman, komutanlarını tespit ettiğı yerde toplar (35).

Padişah, hasta kızını ormana götürüp bırakmaları için adamlarına emir verir (52).

Pejmürde kılıklı adama, muhafızlar: “Tamam” der. (66)

P475. Hırsız-haydut

Tilki, kendisine yardım etmek isteyen balıkçının balıklarını çalar (1).

Ayı ile Tilki bal kovanından bal çalarlar (6).

Ayı ile tilki bir yerden yağ çalarlar (7).

Keme, yemek kazanından yemek çalmaya gider (14).

Hacca gitmek için gemiye binen adamın altınlarını bir maymun çalar (30).

Un öğütmek için değirmende sıra bekleyen gencin sırasını çalarlar (43).

Deli Kadir, devin atını çalmaya gider (50).

Evvel zamanda, bir at hırsızvı vardır. Başka iş yapmaz sadece at hırsızlığı yapar (54).

Ebenin doğurttuğu bebek, doğar doğmaz ebenin yüzüğünü çalar (63).

2.1.15. Q. Ödüller ve Cezalar

Q 0. Cezalar ve mükâfatlar

Q 10-Q 99. Mükâfatlandırılmış işler

Q 100-Q 199. Mükâfatların özellikleri

Q 200-Q 399. Cezalandırılmış işler

Q 400-Q 499. Cezaların çeşitleri

Q10. Mükâfatlandırılmış işler

Ay ve Güneş, kavgalarını ayran ihtiyara sihirli altın bir tepsi ve kerametli altın sıçan bir keçi vererek ihtiyar adamı mükâfatlandırırlar (22).

Sarıkız'ın eti ve kemikleri, öksüz kız baktığında altın olur. Babası ile mutlu bir hayat yaşarlar (27).

Allah, cadı karısına sabrettiği için hocaya, vahşi hayvanları hizmetine vererek mükâfatlandırır (32).

Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ağzına tükürüp ona bütün hayvanların dillerini öğreterek mükâfatlandırır (34).

Koyunlarını kaybeden, üvey annelerinin ve babalarının kendilerini dövmelerinden korkan iki gencin duası kabul olur. Biri taş, biri kuş olur (41).

Padişah, kendisini eğlendiren en iyi yalanı söyleyen adamı, bir kese altınla mükâfatlandırır (66).

Q53. Kurtarma için mükâfatlandırma

Ay ve Güneş, kavgalarını ayran ihtiyara sihirli altın bir tepsi ve kerametli altın sıçan bir keçi vererek ihtiyar adamı mükâfatlandırırlar (22).

Kuş yavrularını yılanın yemesinden kurtaran oğlan, anne kuşun sırtına binerek yerin yedi kat altından yeryüzüne çıkar (29).

Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ağzına tükürüp ona bütün hayvanların dillerini öğreterek mükâfatlandırır (34).

Ağa, bir gün ölmek üzere olan devî kurtarır (35).

Q64. Sabır için mükâfatlandırma

Üvey anasının zulmüne sabreden öksüz kız, padişahın oğluyla evlenir (16).

Üvey anasının istemediği öksüz oğlanları değirmenci büyütür. Bir gün babasının köyüne öğretmen olarak atanan genç babasına kavuşur (18).

Üvey anasının zulümlerine sabreden kızın sihirli olan ineğini keseceklerini duyan öksüz kız, Sarıkız'ın et ve kemiklerinin altın olmasıyla rahat eder. (27).

Allah, cadı karısına sabreden hocayı, vahşi hayvanları hizmetine vererek mükâfatlandırır (32).

Q68.2. Dürüstlüğün ödüllendirilmesi

Şahmeran, avcının arkadaşlarıyla konuşurken yılanları ayırmak için ateş ettiğini öğrenince Avcı Mazhar'a bütün hayvanların dillerini öğreterek mükâfatlandırır (34).

Q111. Zenginlikle mükâfatlandırma

Vezir öldüğünü bildiği kızını ve ailesini saraya götürür (55).

Padişah, kendisini eğlendiren en iyi yalanı söyleyen ve yalanı hiç bitmeyen adamı bir kese altınla mükâfatlandırır (66)

Q211. Ölümle cezalandırma

Tilki, Ayı'ya kızar ve onu avcılara teslim edip öldürtür (1).

Tilkinin güzel sözüne kanan Horoz, öterken düşünce Tilki onu yer (3).

Koyunun kuzularını yiyen kurt koyunların sahibi tarafından öldürülür (9).

Yılan, yavaş yavaş Tilki'yi boğmaya çalışınca durumu fark eden Tilki tarafından öldürülür (2).

Keme, Kara Böcü'ye sinirlenince üstüne basa basa öldürür (14).

Padişahın oğlu, hamile karısını suya atan Çingene kızını kırk katırın arkasına bağlayarak parçalatır (16).

Ali'nin karısı, kocasını yiyen kendisini ve çocukların da yemek isteyen Yamyam'ı zembille birlikte fırına atarak yakar (23).

Babasına ve kendisine iyilik yapan yılanı, daha çok altın almak için iyi yaralayan Oğlan, Yılan tarafından sokularak öldürülür (26).

Yörük Ali ve köylü kadınlar odun toplamadan dönerken sığındıkları evdeki ayı onları yemek isterse de Yörük Ali de bir yolunu bulup ayıyı öldürür (28).

Babaları ölen üç kardeşin üzüm bağına dadanan canavarı, en küçük oğlan vurarak öldürür (29).

Ayının kaçırdığı kızın annesi, ayıyı kaynar kazanın içine oturtarak öldürür (31).

Babası kızını zorla bir ayı ile nişanlar. Kızı ve annesi istemedikleri ayıyı kaynar suyla haşlayarak öldürürler (42).

Ağacın sorusunu cevaplamadan ağacın altındaki altınları çıkarmaya çalışan adamı, yılan sokarak öldürür (44).

Varlıklı ailenin kızını, oğluna almak için kıza büyü yapan Büyücü Kadın, evinde çıkan yangında ölür (46).

Zülkarneyn Padişah, halktan birisi tıraş olmadığı zaman berberleri astırır (48).

Deli Kadir, kendisini yemek isteyen devi ve karısını öldürür (50).

Oh Koca, hüner öğrenen öğrencilerini yer (70).

Q212. Hırsızlık cezalandırılır

Adamın sihirli altın tepsisini ve kerametli keçisini çalan kalaycı, sihirli tokmakla iyice dövülür ve ipe iyice sarılır (22).

Q215. Yamyamlık cezalandırılır

Ali'nin karısı, kocasını yiyen kendisini ve çocukların da yemek isteyen Yamyam'ı zembille birlikte fırına atarak yakar (23).

Deli Kadir, kendisini yemek isteyen devi ve karısını öldürür (50).

Q235. Beddua ile cezalandırma

İnek, koyuna: “İki gözün, iki biciğin kör olası.” diye beddua eder (10)

Anne geyik, yavrularını vuran avcıya beddua eder ve avcı bir gün karda buzda ormanda kaybolur (37).

Q241. Zina cezalandırılır

Ağanın hanımına ve başka kişilere de tecavüz eden Veledizina'yı ağa öldürmek için peşine düşer (65).

Q263. Yalan cezalandırılır

Oğlan, Çingene kızını kırk katırın arkasına bağlayarak parçalatır (16).

İhtiyar adamın sihirli eşyalarını ve hayvanını çalan kalaycı, yalan söylediği için sopa yer (22).

Üvey kızına kötü davrandığı hâlde iyi davranıyormuşçasına ikiyüzlü tavır takınan kadının kocası, gerçekleri öğrenince kadını kovar (27).

Q458. Döverek cezalandırma

Sihirli sopa önce akıllanmayan ihtiyar karı kocayı sonra da hırsız kalaycıyı döver (22).

Koyunlarını kaybeden çocuklarını, babaları döver (41).

Ayı, kuyruğunun kopmasına neden olan tilkiye kızar ve onu dövmeye başlar (1).

2.1.16. R. Tutsaklar ve Kaçaklar

R 0-R 99. Esirlik

R 100-R 199. Kaçmalar

R 200-R 299. Fırlarlar ve takipler

R 300-R 399. Sığınaklar ve tekrar ele geçirilmeler

R41.3.4. Kuyuya hapsetme

Ayı, üç güzel kızı su kuyusuna hapsedip orada besler (29).

R130. Kaybolan veya terkedilen şahısların kurtarılması

Kaybolan üç güzel kızı, su kuyusundan en küçük oğlan çıkarır ve her biri ile birer kardeş evlenip kızların hayatını kurtarır (29).

Padişahın hasta diye ormana terk ettirdiği kızını, bir çoban bulup onu iyileştirir ve kızla evlenip hayatını kurtarır (52).

Vezir, iftira atılan kızını ormana götürüp öldürtmek ister ancak adamları kızını ormanda öldürmeden bırakınca bir çobanla evlenen kızın hayatı kurtulur (55).

R131.2. Terk edilen veya kaybolan çocuğu değirmenci kurtarır

Üvey annelerinin istemediği çocukları, babası ormana terk edince, değirmenci sahiplenir, büyütür ve okutur (18).

R141. Kuyudan kurtulma

Kuş yavrularını yemek üzereyken silahıyla yılanı öldüren oğlan, kuşların annesinin yardımıyla kuyudan kurtulur ve yeryüzüne çıkar (29).

Ayının kuyusunda tutsak kalan üç kızı, en küçük oğlan abilerinin yardımıyla kuyudan kurtarır (29).

2.1.17. S. Anormal Zulümler

S 0-S 99. Zalim akrabalıklar

S100-S 199. Korkunç katliamlar ve sakat etmeler

S 200-S 299. Zalimce kurban etmeler

S 300-S 399. Terk edilmiş veya öldürülmüş çocuklar

S 400-S 499. Zalim işkenceler

S11. Hain baba

Baba, çocuklarını odun kesmeye diye götürdüğü ormana terk eder (16, 17, 18, 19).

S31. Zalim üvey anne

Üvey anneleri, çocukların babalarına “Çocukları atacaksın götür at bunları.” der (16).

Üvey anne, öz çocuğu olmayan kocasının çocuklarına kötü davranır ve onları evde istemez (17)

Üvey anneleri, öksüz çocukları evde istemediğini söyler. Kadın, kocasına: “Çocuklarını ne yaparsan yap. Ben bunlara bakamam.” der (18).

Adam, ölen karısının yerine tekrar evlenir. Üvey anne, kocasına: “Götür, git bunları. Bunlar benim başıma bela olur. Götür bunları.” der (19).

Üvey annesi, öksüz kızı döver, aç bırakır, zehirlemeye çalışır (27).

Üvey annesi, öksüz kıza kötü davranır. Kızın babası da ölünce kızı, içine girdiği dolapla birlikte bir konağa satar (51).

S112. Yakma ile öldürme

Babası, kızını zorla bir ayı ile nişanlar ancak adamın kızı ve karısı ayıyı istemeyince ayıyı kaynar suyla yakarak öldürürler (42).

Kızın annesi, kaynar kazanın üstüne ayıyı oturtup ayıyı kaynar suda yakarak öldürür. (31).

Ali'nin karısı, kocasını yiyen kendisini ve çocukların da yemek isteyen Yamyam'ı zembille birlikte fırına atarak yakar (23).

S131. Suda boğarak öldürme

Yörük Ali, tahtadan çakılmış kutunun içine soktuğu ayıyı avcılarla birlikte dereye atınca ayı boğularak ölür (28).

S143. Ormana terk etme

Üvey anneleri, çocukların babalarına çocuklarını ormana terk ettirir. (16, 17, 18, 19).

Padişah, kızını hasta diye ormana terk ettirir (52).

Vezir iftira atılan kızını ormana götürüp öldürtmek ister ancak adamları kızı ormanda öldürmeden bırakır (55).

S146.1. Kuyuya terk etme

Üç erkek kardeşten en küçüğü yaraladığı ayının peşinden kuyuya terk edilen üç güzel kızı görür (29).

S147. Dağa terk etme

Çocukların öz babaları, çocuklarını kandırıp dağ başında terk eder (16, 18).

S301. Çocukların terk edilmesi

Üvey anneleri, çocukların babalarına çocuklarını ormana terk ettirir. (16, 17, 18, 19).

S352. Terk edilen çocuklara hayvan yardım eder

Kardeşlerinin kuyuya terk ettiği küçük oğlan, kuşun yardımıyla yeryüzüne çıkar (29).

2.1.18. T. Evlilik

T 0-T 99. Aşk

T 100-T 199. Evlilik

T 200-T 299. Evlilik hayatı

T 300-T 399. Namus ve bakirelik

T 400-T 499. Yasak cinsî münasebetler

T 500-T 599. Hamile kalma ve doğum

T 600-T 699. Çocukların bakımı

T10. Âşık olma

Padişahın oğlu, çeşme başında güzelliği suya akseden selvi ağacındaki öksüz kızı görünce çok beğenip ona âşık olur (16).

Babasının köyüne tayini çıkan genç, orada bir kıza âşık olur (18).

Günlerdir uyuyan genç, gerçekten başında uyanmasını bekleyen kıza âşık olup evlenir (21).

Ayının, kuyuda saklayıp beslediği üç kızdan en küçüğüne, üç kardeşin üçü aynı anda âşık olur (29).

Ayı, âşık olduğu kızı kaçıır, evlenir ve ondan çocuk yapar (31).

Hülübarik, demir çarık giyip gelen padişahın kızına âşık olur ve onunla birlikte dev olan annesinden kaçarlar (33).

Ayı, gördüğü genç kıza âşık olur ve babası onunla nişanlar (42).

Büyücü kadının oğlu, köyün varlıklı ağasının güzel kızına âşık olur (46).

Vezirin kızı, çobana âşık olur (55).

Tüccar ile karısı, birbirine çok âşıktır (56).

T15. İlk görüşte aşk

Padişahın oğlu, çeşme başında güzelliği suya akseden selvi ağacındaki öksüz kızı görür görmez âşık olur (16).

Kuyuya inen küçük oğlan, üç kızı da görür ve ilk görüşte en küçük kıza âşık olur (29).

Oğlanın ağabeyleri de en küçük kızı görür görmez, ona âşık olurlar (29).

Deniz Kızı, Salmanoğlu'na ilk görüşte âşık olur (47).

Eşya olarak satıldığı konakta, konağın beyi kızı görür görmez âşık olur ve evlenir (51).

Çoban ağacın altında uyurken ilk kez gördüğü kıza âşık olur. Bekâr olduğunu öğrenince hemen evlenir. (52).

T91.5.1. Aşkta kız zengin erkek fakirdir

Köyün varlıklı ağasının güzel kızına âşık olan büyücü kadının oğlu, fakirdir (46).

Padişahın kızı, zengin olmasına karşın çoban fakirdir (52).

Vezirin kızı, zengin olmasına karşın çoban fakirdir (55).

T91.6.2. Kral (prens) aşağı seviyeden bir kıza âşık olur

Padişahın oğlu, çeşme başında güzelliği suya akseden selvi ağacındaki öksüz kıza âşık olur (16).

T97. Baba kızının evliliğine muhalefet eder

Vezirin kızı, bir çobana âşık olur ancak vezir, buna razı olmaz (55).

T100. Düğün

Kara Böcü ile Keme'nin bir düğünü olur ve çok güzeldir (14).

Oğlan, kırk gün kırk gece düğün yaparak Çingene kızıyla evlenir (21).

Nihayetinde küçük oğlan ile küçük kız, ortanca oğlan ile ortanca kız, büyük oğlan ile büyük kız evlenip düğün yapar (29).

Kırk gün, kırk gece düğün ederler. Onlar ermiş muradına (33).

Konağın beyi, öksüz kızla kırk gün kırk gece düğün yapar. (51).

Karısının öldüğünü düşünen tüccar, görücü usulüyle dul bir kadınla evlenip düğün yapar (56).

Fakir oğlan, hüner öğrendikten sonra padişahın kızıyla evlenir (70).

T131. Evlenme şartları

Padişah, kızıyla evlenmek isteyen oğlana meslek sahibi olmasını şart koşup mesleği olmayana kız vermeyeceğini söyler (70).

Hülübarik'in dev anası, oğluyla evlenmek isteyen padişahın kızına iki küpü gözyaşıyla doldurmasını, teyzesinden tarak getirmesini, yastık için dağdaki kuşlardan tüy getirmesini ister (33).

T150. Düğünlerde mutlu olmalar

Öksüz kız, padişahın oğluyla evlenir ve mutlu olur (16).

Oğlan, Çingen kızını boşayıp gerçekten başını bekleyen kızla evlenir ve mutlu olur (21).

Oğlanla kız, gele gele gelirler, anasının babasının memleketlerine. Kırk gün, kırk gece düğün ederler. Onlar ermiş muradına (33).

Öksüz ve yetim kalan kız bütün yaşadıklarını anlatır ve sonra evlenirler, kırk gün kırk gece düğün yaparlar (51).

T230. Evlilikte sadakatsizlik

Tüccarın karısı, kocasıyla ahitleşir ve onun sadakatini test etmek için ölü taklidi yapar ve kocasıyla tekrar evlenir (56).

T584. Doğum

Çingene'nin suya attığı, balığın yuttuğu hamile olan öksüz kız, balığın karnından çocuğuyla birlikte çıkar (16).

Padişahın kızının üç oğlu olur (52).

Vezirin kızının üç çocuğu olur (55).

Bir kadın ile adamın bir oğlu olur ve herkese hainlik yapar (65).

T596. Çocuklara ad verme

Ayı, kaçırdığı kızla evlenir ve bu evlilikten olan çocuklarına Dik Kulak adını verirler (31).

Padişahın kızı, üç oğluna sırasıyla: "Neydim, Ne oldum, Ne olacağım?" adlarını koyar (52).

Vezirin kızının üç çocuğu olup bunlara: "Neydim, Ne oldum, Ne olacağım?" adlarını koyar (55).

Oğlan, orada herkese hainlik yaptığından değirmenci, ona “Veledizina” adını koyar (55)

2.1.19. U. Hayatın Tabiatı

U 0-U 99. Hayatın eşitsizlikleri

U 100-U 299. Hayatın tabiatı ile ilgili çeşitli motifler

U Evlilik öncesi ilişki

U60. Zenginlik ve yoksulluk

Öksüz kalan kız, padişahın oğlu ile evlenip zenginlik içinde yaşar (16).

Yaşlı çift, sihirli altın tepsi, sihirli keçi, tokmak ve ip sayesinde fakirlikten kurtulup rahat bir hayat sürerler (22).

Deli Kadir’in topal bir ineği vardır ancak kertenkelenin girdiği taşı parçalayınca orada altın bulup zengin olur (50).

Üvey annesinin kuru ekmek bile vermediği kız, Sarıkız kesildikten sonra onun etleri ve kemikleri sayesinde çil çil altınlara sahip olur. (27).

Yörük Ali, fakir ve yetim bir çocuktur. Ayıyı öldürdükten sonra oradaki yiyecekleri, hayvanları ve altınları alıp gelerek annesiyle rahatça bir hayat sürerler (28).

Fakir ve ihtiyar adamın oğlu, hüner öğrendikten sonra padişahın kızıyla evlenip rahat bir hayat yaşar (70).

U110. Aldatmanın ortaya çıkması

Kuyruğu kopunca Ayı aldatıldığını anlayıp, Tilki’yi öldürmek ister (1).

Tilki, Ayı’yı her seferinde farklı bahanelerle aldatır, bunu anlayan ayı, tilkiyi öldürmek ister (5).

Tilki, yılanın kendisini yavaş yavaş boğmaya çalıştığını fark edince aldatıldığını anlayıp yılanı öldürür (2).

Aldatıldığını fark eden Ayı, Tilki’yle dövüşür (7).

Akşam olunca çocuklar, ağaçta asılı kabakların ses çıkardığını görünce babalarının kendilerini aldattığını anlar (16, 17, 18, 19).

Oğlan hasta yataarken başını kırk gün beklemeyenin Çingene kızı olduğu ortaya çıkar. (21).

İhtiyar adam, sihirli tepsiyi ve keçiyi kalaycıdan aldıktan sonra evde deneyince aldatıldığını anlar (22).

Ali, karısının Yamyam'ın kendilerini yemek istediğine inanmak istemez ancak kendisini yiyeceğinde aldatıldığını anlar (23).

İblis, hasat yapıldıktan sonra aldatıldığını anlar (25).

Üvey anne, öksüz kıza kötü davrandığını hocasına belli etmez. Kandırılan adam, karısının kızını dövdüğünü ve aç bıraktığını öğrenince kadını ve kızını evinden yollar (27).

Kaynar kazanın üstüne oturtup öldürülen ayı, aldatıldığını anlasa da artık çok geçtir (42).

Cadı karının delirdi diye iftira atıp akıl hastanesine yatırılan kocası, hastaneden çıkınca karısının kendisini aldattığını anlar (53).

At hırsızının oğlu, babasının çaldığı atı pazarda parasını almadan bir kişiye satar ancak ata binip giden adam geri dönmeyince oğlan kandırıldığını anlar (54).

Kuyuya inen en küçük oğlanın ipi ağabeyleri tarafından kesilip de yerin yedi kat altına düşünce oğlan aldatıldığını anlar (29).

Ev sahibi kadın, kocası sofrayı hazırlandığında sofraya tavuk yerine çarık koyunca aldatıldığını anlar (62).

Tüccar, kendisine oynanan oyundan habersiz öldüğünü zannettiği karısıyla evlendirilince kadın, kocası tarafından aldatıldığını anlar (56).

Ertesi gün geldiğinde ne ineğinin ne de parasının olmadığını gören Deli Kadir, aldatıldığını düşünerek kertenkelenin girdiği taşı parçalar (50).

Veledizina'nın karısına tecavüz ettiğini ve kendisini kandırarak buğdaylarını aldığını anlayan ağa oğlanı öldürmek için peşine düşer (65).

2.1.20. V. Din

V 0-V 99. Dinî Merasimler

V 100-V 199. Dinî binalar ve nesneler

V 200-V 299. Mukaddes şahıslar

V 300-V 399. Dinî inanışlar

V 400-V 499. Dinî kuvvetler

V 500-V 599. Çeşitli dinî motifler

V50. Dua

İhtiyar adam, her namazından sonra kadın şerrinden korunmak için Allah'a sığınır (53).

Koyunlarını bulamayan çocuklar üvey annelerinin kendilerini döve döve öldüreceği korkusuyla Allah'a dua ederler (40).

Koyunlarını bulamayan çocuklar anne ve babalarının kendilerini döve döve öldüreceği korkusuyla Allah'a dua ederler. (41).

V52. Duanın esrarengiz gücü

İçinde bulundukları kötü durumdan kurtulmak için çocuklar, Allah'a dua edince; oğlan taş olur, kız da kuş olur (40, 41).

V112.2. Camiler

Adamın biri, bir gün cuma namazı çıkışında dağa doğru tırmanırken yaban güvercinlerini görür (39).

V.254. Selamlaşma

Sultan Süleyman, bir selamla bütün mahlûku meydanda toplar (35).

V201. Allah

Tosbağa, arkadaşına: “ Git, çeçin evine gir. Tilki, geldiğinde çeçin içinden çık, üstüne otur da Allah bir de.” der (4).

Takkeli Kuş, diğer kuşlara: “Allah izin verirse de göçeceğiz vermezse de göçelim.” dediği için Allah ona göçü unutturur ve o yetişemez (13).

Sarı Arı, Bal Arısına: “Allah izin verse de yapacağım ben balı, vermese de yapacağım.” dediğinden dolayı peteği yapar ancak bal yapamaz (11).

İhtiyar adam, altın tepside ne istediye, tepsi çıkarır. Bu duruma sevinen adam “Allah kavuştuk.” der (22).

Hoca, cadı karısına sabrettiği için Allah, ona yazın kış meyvelerini kışın da yaz meyvelerini buldurur ve vahşi hayvanları da evcil hayvan olarak kullanır (32).

Sultan Süleyman, kendisine abıhayat suyunu getirebileceğini söyleyen güvercine; Allah'ın kendine verdiği ömrü yaşamak istediğini, daha fazlasını istemediğini söyler. (35).

Koyunlarını bulamayan çocuklar üvey annelerinin kendilerini döve döve öldüreceği korkusuyla Allah'a dua ederler (40).

Koyunlarını bulamayan çocuklar anne ve babalarının kendilerini döve döve öldüreceği korkusuyla Allah'a dua ederler. (41).

İhtiyar adam, her namazından sonra kadın şerrinden korunmak için Allah'a sığınır (53).

Adam, karısına “Tencerede tavuk mu varmış. Çarık varmış. Senin olduğun abılalı Allah kahretsin.” der (62).

(T)V206. Hz. Hızır (Alptekin, A. B. Taşeli Masalları)

Koyunların başında aksakallı bir Hızır bekler. Hızır, kuşa: “Kızım, ak kızım koyunların burada. Haber et kardeşine de gelsin koyunlarınızı alsın.” der (41).

(T)V207. Dinî yardımcı (İmam). (Alptekin, A. B. Taşeli Masalları)

Adamın başı gövdesinden ayrılınca arkadaşları da köyün imamına adamı götürüp “Bu adamın başı var mıydı, yok muydu?” diye sorunca imam da: “Kafası olan adam taşın önüne mi durur.” der (57).

2.1.21. W. Karakter Özellikleri

W 0-W 99. Karakterin güzel özellikleri

W 100-W 199. Karakterin çirkin özellikleri

W 200-W 299. Çeşitli karakter özellikleri

W26. Tahammül/sabır

Öksüz çocuklar üvey annesinin zulmüne sabreder (16, 17, 18, 19).

Öksüz kız, üvey anasının zalimliklerine sabredince nihayetinde zengin olup babasıyla rahat bir hayat yaşar (27).

W28. Fedakârlık

En küçük oğlan, abileri için fedakârlık yaparak kuyuya iner (29).

Padişahın en küçük kızı, babasının ve ablalarının yapamadığı işi kendi zekâsıyla halleder (33).

W32. Cesaret

En küçük oğlan, kardeşlerinin ihanetine rağmen bütün felaketleri aşar ve küçük kızla evlenir (29).

Yörük Ali, ayıdan korkmaz ve onu aklıyla alt ederek öldürür (28).

Hülübarik'in yanına giden padişahın kızı, kendisine verilen bütün zorlu görevleri aşar (33)

W33. Kahramanlık

Küçük oğlan, üzümlerine dadanan ayıyı vurup ardından kuyuya iner (29).

Padişahın küçük kızı, babasının ve ablalarının yakalayamadığı yeşil atı yakalayıp ahıra bağlar (33).

W34. Sadakat

Hülübarik, annesinin ısrarına rağmen padişahın kızından ayrılmaz ve onunla tüm zorluklara rağmen evlenir (33).

W35. Doğruluk

Avcı Mazhar'ı öldürmeye gelen Şahmeran, avcının arkadaşlarıyla olan konuşmasını duyunca doğru söylediğini anlar ve onu mükâfatlandırır (34).

W37. Vicdan sahibi olma

Öz kızına üvey annesi tarafından eziyet edildiğini öğrenen baba, yeni evlendiği karısını ve kızını evden kovar (27).

En küçük oğlan, yılanın kuş yavrularını yemesine müsaade etmez (34).

Vezirin adamları, vezirin kızını öldürmeye kıyamayıp ormana terk ederler (55).

Bir günlük ablalık yapan kadın, eve gelen dilenciye boş çevirmez (62).

W45. Dürüstlük

Avcı Mazhar, dürüst bir adamdır (34).

W.121. Korkaklık

Padişah ve büyük kızları bahçelerindeki elmayı yiyen yeşil attan korkarlar (33).

Üç oğlandan büyük olan ikisi, korkularından bağlarını beklemeden kaçarlar (29).

W125. Açgözlülük

Tilki, açgözlüdür. (1)

W126. İtaat etmeme

Hülubarik, dev olan anasına itaat etmez (33).

Hoca'nın Cadı Karısı ölünce vahşi hayvanlar hocaya itaat etmeyi bırakırlar (32).

W136. Sahtekârlık

Veledi Zina, değirmendekilere ve buğday istediği ağaya sahtekârlık yapar (65).

W152. Cimrilik

Üvey anneleri, öksüz çocuklara kuru ekmeği bile çok görür. (16, 17, 18, 19).

W154. Nankörlük

Yılan, kendisine iyilik yapan tilkiyi sokmaya çalışarak nankörlük yapar (2).

Yılanın verdiği altınları beğenmeyip hepsini almak isteyen oğlan, yılanı yaralayarak nankörlük yapar (26).

W157. Namussuzluk

Bir genç, vezirin kızını hamamda elde etmeye çalışır (55).

Veledi Zina, değirmencinin karısına ve yolda karşısına çıkan iki kişiye namussuzluk yapar (65).

W161. Çapkınlık

Bir genç, vezirin kızını hamamda elde etmeye çalışır (55).

W167. İnatçılık

Devin atını çalma konusunda Deli Kadir, inat eder ve devle karısını öldürür (50).

W181. Kıskançlık

İki büyük kardeş, en küçük kardeşlerini kıskanırlar (29).

Üvey anne, öksüz kalan kızı kıskanır. (27, 51).

Üvey anne, öksüz kalan çocukları kıskanır. (16, 17, 18, 19).

W185. Zor kullanma

Genç, vezirin kızını elde etmek için hamamda kıza zor kullanır (55).

2.1.22. X. Mizah

X 0-X 99. Rahatsızlığın Mizahı

X 100-X 199. Kabiliyetsizliğin Mizahı

X 200-X 299. Esnaf ile Alışverişin Mizahı

X 300-X 499. İş Sahipleri ile Mizah

X 500-X599. Diğer Sosyal Sınıflarla Mizah

X600-X 699. Milliyet ve Irklarla İlgili Mizah

X700-X 799. Cinsiyetle İlgili Mizah

X800-X899. Sarhoşlukla İlgili Mizah

X1800-X 1899. Çeşitli Yalanlar ve Mübalağalar

X1201. Olağanüstü hayvanlar hakkında yalanlar

Oğlanı yerin yedi kat altından yeryüzüne çıkaran kuş olağanüstü bir hayvandır (29).

Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ağzına tükürüp, hayvanların dilini öğretir (34).

Güvercin, Kaf Dağı'nı aşır Sultan Süleyman'a abıhayat elmasını getireceğini söyler (35)

X1250. Kuşlar hakkında yalanlar

Oğlanı yerin yedi kat altından yeryüzüne çıkaran kuş olağanüstü bir hayvandır (29).

Güvercin, Kaf Dağı'nı aşıp Sultan Süleyman'a abıhayat elmasını getireceğini söyler (35)

2.1.23. Z. Çeşitli Motif Grupları

Z 0-Z99. Formüller

Z 100-Z 199. Sembolizm

Z 200-Z 299. Kahramanlar

Z 300-Z 399. İstisnalar

Z71.1. Formülistik sayı: 3

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde üç oğlan ve üç güzel kız vardır (29).

Padişahın üç kızı olur. Hülübarik'in teyzesinin kızı, devlerdendir. Onlar yattı mı, üç ay yatar ve kalkmazlar (33).

Adam, ladin ağacının tepesinden aşağıya üç gün boyunca düşer (44).

Sultan, güvercine "Üç gün sonra tekrar gel." der. Güvercin, üç gün sonra Sultan Süleyman'ın huzuruna gelir (35).

Tilki, balıkları üç gün, beş gün yemiş ama bitirememiş (1).

Padişahın sırrını taşıyan berbere, kahvedekiler "Git filan yerdeki kuyunun içine eğileceksin üç kere derdini söyleyeceksin. Sonra iyi olursun." derler (48).

Padişahın kızı ile çobanın üç oğlu olur (52).

Vezirin kızı, kendisine tecavüz etmeye çalışan gence takunyayla üç dört kez vurur. Vezirin kızının çobandan üç çocuğu, olur (55).

Deli Kadir, kertenkeleye: "Koçmar dayı, öküzü alır mısın?" diye üç kez sorar (50).

Koyunun üç kuzusu vardır (9).

Çingene kızı, dilenmeye gittiği evde kadının isteği üzerine üç-beş göbek atar (62).

Z71.5. Formülistik sayı: 7

İpi kesilen küçük oğlan, yerin yedi kat altına düşer (21).

Z71.12 Formülistik sayı: 40

Öksüz kızın girdiği evin üst katında kırk gün kırk gece yatması gereken bir oğlan vardır. Kırkıncı günün sonunda kapıyı bir Çingene kızı tıkladır. Kırkıncı günde Çingene kızını gören oğlan onunla kırk gün kırk gece düğün yapar (21).

Kız ile konağın beyi kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Onlar erer muradına (51).

Ağa, oğluna kaç arkadaşı olduğunu sorunca oğlan da kırk-elli arkadaşı olduğunu söyler (38).

Değirmenci, kabağı anlatırken: “Kırk defa oraya gitti. Kırk defa buraya geldi. Kırk gitti, kırk geldi.” der. Oğlan da kırk dönüm buğday ektiğini söyler (68).

Padişahın oğlu, Çingene kızına “Kırk satır mı isten kırk katır mı istersin” diye sorunca Çingene kızı: “Kırk satırı napayım kırk katır verin de babamın köyüne gideyim.” der (16).

Çocuklar da birbirine “Kırka duran yere mi? Yoksa duman tüten yere mi gidelim?” der (17).

Padişahın kızıyla Hülübarik “Kırk gün, kırk gece düğün etmişler...” (33).

Koyunlarını kaybeden çocuklar: “Kırk gün aramışlar emme bulamamışlar.” (41).

Z71.12.0.1. Kırk gün kırk gece düğün (Şimşek, E., Yukarıçukurova Masalları)

Kırkinci günde uyanan oğlan, Çingene kızını başında beklerken görür ve onunla kırk gün kırk gece düğün yapar (21).

Kız, konağın beyine bütün yaşadıklarını anlattıktan sonra evlenirler. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Onlar erer muradına (51).

Z100. Sembolizm

Ayı, şiddeti ve kaba kuvveti simgeler. (17-28-58-65-69-70-)

Tilki, açığözlülüğü ve hileyi simgeler. (1, 6, 7).

Şahmeran, yılanların şahı, padişahı olmanın sembolüdür (34).

Hızır, darda kalanlara yardımcı olmayı simgeler (41).

Kuş yeryüzüne çıkmanın, kuyu ve yılan da yerin altına inmenin sembolüdür (29).

Z141. Sembolik renk: kırmızı

Allı Pullu Fatmana'yı bir ayı kaçıtır (15).

Z142. Sembolik renk: beyaz

Oğlanın ahırındaki deve gibi horozun rengi beyazdır (68).

Kuzular, annelerinin ellerinin bembeyaz olduğunu söyler. Tilki, elini beyaza bürüyüp kuzuların yanına gelir. (9).

Ayın üzerine bakılınca ay bembeyaz değildir (24).

Z143. Sembolik renk: siyah

Kuzular, tilkiye “Elini uzat da ak mısın? Kara mısın? Sen misin? Görelim. Senin elin kara” diyerek kapıyı açmazlar (9).

Tüccar evine yaklaşıp bakınca kara kazanlar ters çevrildiğini ve üstüne taşlar konduğunu görür (56).

Kara Böcü ile Keme evlenir (14).

Padişahın oğlu yatağına yatıp karısına bakınca “Karaca bir şey olduğunu görür ve kendisine ne olduğunu?” sorar (16).

Avcının babasının bir kilo “kara barutu” vardır (39).

Bir kişi davalarını “Kara Tepe’ye” götürmeye gider. Adam, toprağı kazarken kazarken karşısına irice bir “kara yılan” çıkar (44).

Oğlan, Köse Sakallı Değirmenci’ye “Domuzun karnını bir yardım. Baktım ki karnından ‘kara kaplı’ bir kitap çıktı.” der (68).

2.2. Doğu Antalya Masallarında Yer Alan Formeller (Masalın Kalıp İfadeleri)

Sözlü geleneğin en önemli ürünlerinden biri olarak karşımıza çıkan masallar, dinleyicilere aktarılırken masal icracıları bazı kalıp sözlerden faydalanmaktadır. Masal anlatırken kullanılan bu kalıp sözler masal dünyasına dinleyicileri hazırlarken, dikkati dağılan dinleyicilerin de dikkatini anlatıcıya yöneltmesine yardımcı olmaktadır. Akılda kalıcı ve dikkat çekici sözlere Boratav, “tekerleme” (1988: 77), Sakaoğlu, “formel” (1999: 56), ya da “kalıp ifade / söz” (2008: 1352), Seyidoğlu ise “formül” (1975: 144) adını vermektedir.

Masallarda masala başlamadan, masalın ortasında ya da sonunda karşılaşılabileceğimiz söz kalıpları masalların akılda kalıcılığını kolaylaştırdığı gibi masalları renklendirerek büyümlü bir atmosfere taşımaktadır. Doğu Antalya’dan derlenen masal metinlerinde de rastladığımız kalıp sözleri incelemeye geçmeden önce biraz daha bilgi vermemiz faydalı olacaktır.

Yavuz, masallarda kullanılan tekerlemelerin masal icracısının yardımcısı olduğunu ve bunların anlatıma güzel bir tat verdiğini ifade etmektedir (1994: 19). Masala büyük katkılar sağlayan N. Tezel, tekerlemelerin anlamsız kelimelerden oluşabileceğini ancak amacının masal dinleyicisinin dikkatini masala çekmek olduğunu ve masala başlamadan kişiyi gerçek âlemden hayal âlemine hazırladığını dile getirmektedir. (2008: 10). Tekermeleri söyleyecek kişinin dil hazinesinin kuvvetli olması ve kişinin de bu konuda usta olması gerekmektedir. Elçin, tekerlemelerin müstakil bir tür olabileceği gibi anlatmaya ve göstermeye dayalı halk

edebiyatı türlerinin içinde de yer alabileceğini belirtirken tekerlemelerin; zıtlıklara, abartmaya, şaşırtmaya ve tuhaflıklara dayandığını, tekerlemelerin kökenini uydurma sözlerin ve vakaların, gerçek serüvenlerle birleşmesi olarak ifade etmektedir (2019: 589-590). Böylelikle kişilerin masala ve anlatıcıya odaklanmaları daha kolay olmaktadır. Masalları tiplerine göre tasnif eden P. N. Boratav, masalarda tekerlemenin uygun olan her yerde söylenebileceğini ve bunların uzun ve kısa sözlerden oluşabileceğini söylemektedir (1988: 77). Boratav, masal tekerlemelerini dörde ayırır:

- I. “Kısa başlangıç tekerlemeleri
- II. Masalcının kendi başından geçmiş gibi birinci şahısla anlattığı garip maceralar
- III. Bağımsız bir hikâye şeklinde anlatılan yalanlama ve zincirleme masallar
- IV. Masal içi ve masal sonu tekerlemeleri” (1962: 80).

Saim Sakaoğlu, P. N Boratav’ın ve diğer araştırmacıların tanım ve tasniflerinde kullandıkları tekerlemenin yerine doktora çalışmasında “formel” ismini kullanmaktadır.

Sakaoğlu, masalların başlangıç, geçiş, bitiş kısımlarında bazı sözlerin kullanıldığını ve bunların masalın başlamasından önce ya da masal bittikten sonra da kullanılabildiğinden bahsetmektedir. Bu ifadelerin kalıptan çıkmış görünmesinden dolayı formel yerine kalıp söz demeyi tercih ettiğini ifade eder.” (1999: 57). Bu kalıp sözler anlatıcının ustalığını da gösterir. Anlatıcı, ustaca masal dinleyicilerini hayal âlemine hazırlamaktadır.

Çalışmanın bu kısmında, Doğu Antalya yöresinden sahadan derleme yoluyla elde edilen masallar, Saim Sakaoğlu’nun “Formeller” ile ilgili beş ana bölüm ve bunların alt bölümlerinden oluşan sınıflandırmasına göre incelenmiştir. Formel (kalıp) ifadelerin sınıflandırması şöyledir:

1. Başlangıç Formelleri
2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri
3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller
4. Bitiş Formelleri
5. Çeşitli Formel unsurlar.

2.2.1. Başlangıç (Giriş) Formelleri

Doğu Antalya masallarında yer alan giriş formelleri, “masalın asıl olaylarına geçilmeden önce, anlatıcının dinleyicilerini masala hazırlamak amacıyla söylediği kalıp sözlerdir. Çeşitli uzunlukta ve yapıda bulunmakla birlikte günümüz anlatıcıları bu yalın söyleyişe ekledikleri tekerlemelerle masalın başlangıcını renklendirirler.” (Sakaoğlu, 1999: 58). Bu Bölüm hazırlanırken Saim Sakaoğlu’nun “*Masal Araştırmaları*” adlı çalışmasından faydalanılmıştır.

2.2.1.1. Sade Başlangıç Formelleri

Bu formeller daha çok “bir varmış, bir yokmuş” veya “evvel zaman içinde” sözleriyle başlar; bazen bu ikisinin birleştiği de görülür. (Sakaoğlu, 1999: 58)

2.2.1.1.1. Bir Varmışlı Başlangıç Formelleri

- Bir varmış bir yokmuş, bir Allı Pullu Fatmana varmış (15).
- Bir varmış bir yokmuş, eskiden bir kadının, çocuğu olmazmış (20).
- Bir varmış bir yokmuş, dağların yücelerinde yaşayan dağ keçileri ile geyikler varmış (37).
- Bir varmış bir yokmuş, bir ağa ile oğlu varmış (38).
- Bir varmış bir yokmuş. Günün birinde cambazın birisi varmış (45).
- Bir padişah varmış, Zülkarneyn diye bir padişah varmış (48).
- Bir varmış bir yokmuş, zengin bir aile varmış (51).
- Bir padişahın kızı varmış, kız hastalanınca çare bulamamışlar buna (52).
- Bir varmış bir yokmuş, bir vezir varmış (55).
- Bir varmış, bir yokmuş, hain Köse Sakallı Bir Değirmenci varmış (68).
- Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir karı koca varmış (16).

2.2.1.1.2. Evvel/Eski Zamanlı Başlangıç Formelleri

- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bir adam varmış (18).
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Annesi babası ölmüş bir kız çocuğu ile bir oğlan çocuğu varmış (21).
- Evvel zaman içinde bir köyde ihtiyar bir adamla karısı yaşıyormuş (22).
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bir kız varmış (27).
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Üç oğlan varmış (29).
- Evvel zaman içinde, bir kız dağa oduna gitmiş (31).
- Evvel zamanda kalbur samanda, bir padişah varmış (33).
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Yaşlı bir karı koca varmış (53).
- Evvel zamanda bir at hırsız varmış (54).
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. İki kardeş varmış. (50)
- Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir tilki varmış (4)
- Zamanında Ali isminde bir adamın karısı ve çocukları varmış (23).
- Vakti zamanında Düzağaçlık dedikleri bir yerde İblis ve bir köylü anlaşıp ekin ekiyorlar (25).

Eskiden buradan hacca gitmek; uçakla ya da arabalarla değilmiş, gemilerle gidilirmiş (30).

Eskiden insanların âlim diye baktığı değerli bir hoca varmış (32).

Adamın biri bir gün cuma namazı çıkışında dağa doğru tırmanırken yaban güvercinlerini görmüş (39).

Yirmili yaşlarında bir genç değirmene gitmiş (43).

Adamın biri varmış (49).

Zamanın birinde memlekette. Bir beldede karı koca yaşıyormuş (56).

Eskiden köyün birinde taşların altına eskiden tuz ekerlermiş (58).

Günlerden bir gün köyün birinde bir erkek çocuğu gelmiş dünyaya (63).

Bir gün padişah: “Ülkemdeki en iyi yalancıyı bulun, getirin...”der (66).

Böyle bahar geçmiş köylerde... (13).

Bir varmış bir yokmuş. Eski zamanda bir ayı ile tilki varmış (3).

Bir varmış bir yokmuş, adamın bir oğlu varmış (59).

2.2.1.1.3. Bir Varmış ve Evvel Zamanlı Başlangıç Formelleri

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir karı koca varmış (16).

Bir varmış bir yok imiş, evvel zamanın içinde iki heybetli arkadaşın bir kavgası varmış (24).

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir çoban varmış (26).

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde göçmenlerin yaşadığı küçük bir köy varmış (46).

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde (65).

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde yaşlı bir tilki varmış (1)

2.2.2. Bağlayış Formelleri

Masallarda önemli rolleri olan bu formellerin başlıca görevleri bir olaydan diğerine geçişi sağlamaktır. Anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak da bu formellerin yardımıyla gerçekleşir (Sakaoğlu, 1999: 59).

2.2.2.1. Masalda Olayın Geçtiği Yeri veya Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri

Anlatıcının ustalık gösterisi yapabileceği, dinleyicilerin meraklarının arttırılacağı bir söyleyişe sahiptir (Sakaoğlu, 1999: 59).

Oğlan domuza dönüşmüş sonra kız, oğlan kardeşini bırakıp tek başına yolda giderken bir ev bulmuş (21).

2.2.2.2. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formelleri

Masalın akışı içinde beklenilmeyen bir olayı birdenbire ortaya atmak veya dinleyicilerin beklediklerinin tersine bir olayı gündeme getirmek şeklinde görülür. (Sakaoğlu, 1999: 59).

Bir duman tüten yerle bir horoz öten yer varmış. Oğlan geyik izinden su içmiş ve geyik olmuş (16).

“İçme, eğer ayı su içtiyse bu yalaktan ayı olursun. Eğer domuz su içtiyse domuz olursun.” (21).

2.2.2.3. Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Bağlayış Formelleri

Bazı olayların geçmesi için tanınan süre uzun olabilir; yedi yıl gibi. Anlatıcı, dinleyicilerinin sıkılmaması için formellerden birine başvurarak süreyi kısaltır (Sakaoğlu, 1999: 60).

Vara vara varırlar bir cadının evine. Bunlar da kaç kaç bir yere gelmişler; böyle bir çeşmenin başına... (16).

Gide gide gitmişler, varmışlar (17).

Bir gün üvey kızı hastalanmış, kendi kızı inek otlatmaya gitmiş (27).

Gel zaman git zaman, bunlardan bir çocuk olmuş (31).

Bir gün gelmiş, hocanın hanımı ölmüş (32).

Gide gide, dağ taş gidermiş. Demir çarığı delinmezmiş... Gide gide sonunda çarığı delinmiş... Kaçırmışlar, kaçırmışlar, yorulmuşlar (33).

Bir gün Avcı Mazhar ahıra girmiş (34).

...Çıkıver, çıkıver, çıkıver, çıkıver, çıkıver, tepesine çıkmış ağacın... Düş düş bitirememiş (44).

Gel zaman git zaman, Zehra sevdiği birisiyle evlenmiş ve çok mutlu olmuş (46).

Kız, günlerce temizliği yapar. Yıkanır, hemen saklanırmış (51).

Gel zaman, git zaman mutlu mesut yaşıyorlarmış (56).

Su döke döke çuvalda un bitmiş. Derken Köse...

Adam, bir gün gelmiş ve ölmüş (67).

Derkene derkene çuvalın birindeki unu bitirivermiş değirmenci (68).

Koyun, melerkene melerkene koyunun sahibi gelmiş (9).

Gün geçmiş, bir süre sonra tilki de leyleği yemeğe çağırmışmış (8).

2.2.2.4. Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler

Tekerlemeleri, masalların başından başka, ortasında da görürüz. Bunların başlıca görevleri bir yerden bir yere geçiş sağlamaktır. Daha çok “az gittiler” ile başlayan bu

formellerde yapılan iş çok gibi görünmekle birlikte az olarak ifade edilir (Sakaoğlu, 1999: 60).

2.2.2.4.1. Az Gitmekle Başlayan Tekerlemeler

Az gitmiş uz gitmiş, önüne bir at gelmiş (1).

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Giderken bir çiftçiye uğramış (1).

2.2.2.4.2. Diğer Formeller

Bir süre sonra oğlu büyüyünce ve evlilik çağına gelince... (26).

2.2.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller

Sakaoğlu, önceleri, ‘aynı olayın tekrar vukuunda kullanılan formeller’ diye adlandırdığı bu bölümün örneklerinde aynı masalda veya farklı masallarda benzer şekilde yaşanan ve ifade edilen olayları ve konuşmaların anlatıldığını, kalıpların aynen korunmakla birlikte kelimelerde anlatıcıdan kaynaklanan değişmelerin olabileceğini ifade etmektedir. (Sakaoğlu, 1999: 60). Bunlar, dört başlıkta incelenebilir.

2.2.3.1. İki Varlığın Karşılıklı Konuşmaları

Bu konuşmalar adeta bir mısra bir beyit gibi değiştirilmeden söylenebilir sözlerden kurulur. Bazılarında ilk konuşma soru şeklinde olabilmektedir (Sakaoğlu, 1999: 61).

2.2.3.1.1 Soru Cevap Şeklinde Olan Formeller

“Duman tüten yere mi? Yoksa horoz öten yere mi gidelim?” (16).

“Kırka duran yere mi? Yoksa duman tüten yere mi gidelim?” (17)

“Siz kimsiniz in misiniz? Cin misiniz? ...“Kimsin? Nesin?”

“Babam bizi dağa saldı ve bir kabak astı...” demiş (18).

“Eee! Şimdi ben de seni yiyeceğim. Nerden başlayayım?” (23).

“Neyin var?”

“Güneş benden daha çok parlar.” (24).

“Neden kaval çalarsın?”

“Annem, babam yok. Bir garibanım.” (26)

“Kim uyur da kim uyanık.”

“Herkes uyur da Yörük Ali uyanık.” (28).

“Ben bir evrene tüfek attım. Duymadınız mı?”

“Ulan ağa ne tüfeği biz iki top atıldı, biz de urum ile harp başladı zannettik.” (39).

“Ya sen kimsin? Ne yapıyorsun? Böyle.” (51).

“Adınız ne?”

“Neydim, Ne oldum, Ne olacağım?” (52)

“Kimsin sen? Necisin, in misin, cin misin?”

“Ben neyidim, ne oldum, ne olacağım?” (55).

“Ne türkü söyleyiverdi?

İğil ığıl akıyor / Kar memeleri yakıyor / Çarık çorbada / Tavuk torbada” (62).

“Seninle kavlimiz bu muydu? Hani ben ölürsem evlenmeyecektin? Nerede verdiğin söz?” (56)

“Sen necisin? Sen beni çağırdın?”

“Yok, ben çağırmadım.” (70).

“Sen kaç yıl yaşarsın?”

“Ben 100 sene, 200 sene yaşarım ama benim gibi 100 sene, 200 sene yaşamaktansa senin gibi yaşamak daha evla.” (12).

“Adı neydi çocuğun?”

“Adı ‘Başlama’, ‘Belleme’” imiş (7).

2.2.3.1.2. Normal Konuşma Şeklinde Olan Formeller

“Götür, git bunları. Bunlar benim başıma bela olur. Götür bunları.” (19)

“İllaki çocuk mu seveceksin onun yerine fareyi tut, onu büyüt çocuk gibi sev.” (20).

“Bana bir sabır taşı bir de subur taşı al.” (21)

“Beni aşağı sallayın. Yandım desem de aşağı bırakın. Susadım desem de aşağı bırakın.” (29)

“Benim karım var. Çocuklarım var, onlarsız olmaz. Onları da alalım.” (23).

“Bu küpleri, ben gelesiye gözyaşı ile dolduracaksın.”(33).

“Allah’ım beni taş et. Beni, kuş et.” (40, 41).

“Benim boynuzum var onu kimseye söylemezsen seni astırmam.” (48).

“Bu annesiyle babasını da geçecek.” (63).

Kapıdaki asılan şeyde de kadınsı kadınsı bir tat geldi. O, Kadir’inki değil de benim hanımınkiymiş.” (50).

“Oradan un al gel de bir çörek yapalım, yiyelim. Unu senden ufrası benden olsun.” (67).

“Ben bir koç olayım de beni pazarda sat.” (70).

“Sen de var git yoluna. Beni de rahat bırak.” (52).

“Horoz kardeş, ne kadar güzel sesin var. Öt de bir duyayım!” (3)

“Allah izin verirse de göçeceğiz, vermezse de göçelim.” (13).

“Senin sesin, annemizin sesine benzemiyor. Sana kapıyı açmayız.” (9).

“Allah izin verse de yapacağım ben balı, vermese de yapacağım.” (11).

“İki gözün, iki biciğin kör olası.” diyesiymiş. (10)

Tilki, Ayı'ya “‘azıcık azıcık’, ‘yarı yarı’, ‘sildi süpürdü’” der (6).

2.2.3.2. Bir Varlığın Tanımı ve Tasviri ile Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller

2.2.3.2.1. Bir Varlığın Tasviri

Genellikle güzel kadınlar, bazen de devler bu formüllerle anlatılırlar. Kadınlar daha çok aya ve onun on dördüne, bazen de on beşine benzetilirler. Bu benzetmelerde ay ve güne konuşulur, onların doğmaması istenilir (Sakaoğlu, 1999: 61).

Buraya bir atlı gelmiş, atı sulamaya ama at suyu içmezmiş; kızın güzelliğinden çok güzelmiş kız (16).

2.2.3.2.2. Bir Hareketin Yapılışını Anlatan Formeller

“Aba duman tüten yere gidelim de belki bir ekmek pişirirlerse bize de ekmek verirler.” der (16).

Bir bakmışlar ki babaları yokmuş. Ağaçta bir kabak asılıymış (18).

Avcı Mazhar, o günden sonra bütün hayvanların dilinden anlamaya başlamış. (34).

Çocuklar, ağlaya ağlaya koyunları aramaya gitmişler (40)

“Yandım kaynana, yandım kaynana.” diye diye ölmüş (42).

Kurt gitmiş. Elini bir un çuvalına batırmış. Elini beyaza bürümüş gelmiş. Sesini de iyice inceltmiş (9).

Bir bakmış, kız uyuyor. Çoban kızı dürtüklemiş ve uyandırmış (52).

2.2.3.3. Masalın Kahramanlarından Birinin Konuşması da Formel Olabilir

Bu konuşmalarda bir durumun açıklanması bir başka durumun sezilişi, bir kargışın, bir kesinliğin ifadesi veya bir emrin bildirilmesi gibi farklı görevler yerine getirir (Sakaoğlu, 1999: 62).

“Ya! Ayı kardeş al, bu odunları üstümden.” demiş (15).

“‘Tepsi bize baklava çıkar.’, ‘Gir, çık davarım! De. Altın sıçsın, pislik yerine altın sıçsın.’, ‘Vur tokmağım, sarıl ipim.’ ” (22).

“Al cenazeyi git.” (26).

2.2.3.4. Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması Formel Olabilir

Sonra da odunları atmış ve ayıdan kaçmaya çalışmış. Ayı da almış, Allı Pullu Fatmana'yı ağacın kovuğuna saklamış (15).

“Tak tak eden kabacık

Bizi aldatan anacıkla babacık” deyip çocuklar kaçmış. (17)

Sütü pişirirken Sıçan Amat da süte bakarken sütün içine düşmüş ve yanmış (20).

2.2.4. Bitiş Formelleri

“Masal boyunca anlatılan olayların bir noktada birleştirilmesinden sonra anlatıcı, masalını uygun bir şekilde bitirmek zorundadır. Kafiyeyle bazı sözlerle masalı bağlarken dinleyicilerin kendisine gösterdikleri ilgiyi de dikkate alan anlatıcı kısa veya uzun olan bir bitiş formeliyle sözlerini bitirir. Burada ilgimizi çeken iki önemli nokta vardır. Bunlardan ilki anlatıcının ustalığı, ikincisi dinleyicinin dikkatidir. Usta anlatıcılar bu tür kalıp sözleri fazlasıyla bildikleri için, uygun olan birini seçip masalı onunla bitirebilir. Dinleyicinin dikkati de anlatıcı üzerinde oldukça etkilidir. Masalın bittiğini anlayan dinleyiciler konuşup gülüşmeye başarlarsa anlatıcı da ne kadar usta olursa olsun herhangi bir formele başvurmadan ‘çıplak bitiş’le masalını bitirebilir. Aslında yaşlı, dalgın, unutkan, hemen gitmesi gereken veya dinleyicisinden memnun olmayan anlatıcıların masallarını bu şekilde bitirmesini de yadırgamamak gerekir. Alman masal araştırmacısı Robert Petsch bu bölüme giren formelleri beşe ayırarak incelemiştir” (Sakaoğlu, 1999: 63).

2.2.4.1. Çıplak Bitiş

“Masaldaki olaylar basit bir şekilde bitiriliverir. Kahramanlar, doğrulukları, çalışkanlıkları ve yiğitliklerinden ötürü mükâfatlandırılırken kötüler de uygun cezalara çarptırılırlar. Başarıya ulaşan, devleri veya kötülerini öldürüp sevdiği kızı elden eden kahraman, sevinçle ülkesine döner. Kahramanımız şehzade ise bunu kırk gün kırk gece sürecektir düğün yapılır. Bazen fakir kahramanımız zenginleşmiş olarak ülkesine döner. Dağılan aile fertleri bir araya gelirler. Bu tür bitişlerde en çok başvurulan formeller “yemek içmek” ile ilgili olanlardır.” (Sakaoğlu, 1999: 63).

2.2.4.1.1. Yiyip İçmekle İlgili Bitiş Formelleri

Yemişler içmişler. Çaylarını, kahvelerini bitirmişler (12).

2.2.4.1.2. Murada Ermek’le İlgili Bitiş Formeller

Onlar ermiş muradına. Biz çıkalım kerevetine (16).

Onlar ermiş muradına. Ermek isteyenler de ersin muradına (33).

Kız da kızın anası da muradına ermiş; ayıdan kurtulmuşlar. (42)

Onlar ermiş muradına. Biz çıkalım kerevetine (56)

Ondan sonra evlenmişler, kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına. (51).

2.2.4.1.3. Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmakla İlgili Bitiş Formelleri

Kırk gün, kırk gece düğün etmişler. Onlar ermiş muradına. Ermek isteyenler de ersin muradına (33).

Ondan sonra evlenmişler, kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına. (51).

2.2.4.1.3. Katır-Satır Seçimiyle İlgili Bitiş Formelleri

“Bu tür bitişlerde karşılıklı konuşma görülür, cezalandırılacak kişi bir seçimle karşı karşıyadır. Sonuçta kaybeden yine o olacaktır. Bazı örneklerde sayı belirtilmez.” (Sakaoğlu, 1999: 64).

“Kırk satır mı isten kırk katır mı istersin” demişler. Çingene karısı:

“Kırk satırı napayım kırk katır verin de babamın köyüne gideyim.” der (16).

2.2.4.2. Devam Eden İleriye Giden Bitiş Formelleri

“Olayların bitişinde asıl kahramanlarla ikinci derecede rolü olanların geleceklerine bir göz atılır. Bunların neşe ve mutluluk içinde ölünceye kadar yaşadıkları, çocuklarının olup olmadığı belirtilir.” (Sakaoğlu, 1999: 64).

“Yusuuuf, koyunu bulduu, bulduuu!” diye kuş sesiyle çağırmış, Yusuf’u. Şimdi hâlâ bu kuş ötermiş (40).

Bu Deniz Kızı ve Salmanlı, Salmanoğlu'nun aşkı da anlattıkça yaşamaya devam edermiş (47).

Yaşlı Tilki de hâlâ insanları ve hayvanları kandırmaya devam ederek yaşıyormuş (1).

Yaz, kış buralarda yalnız başına öter dururmuş (13).

2.2.4.3. Özetleyen Bitiş Formelleri

“Bitmekte olan masala bir ahlaki görüş, bir nasihat eklenir. Bu bilinen bir söz, bir atasözü olabilir. Böylece dakikalardır dinlenen masaldan bir sonuç, bir ders çıkarılmış olur.” (Sakaoğlu, 1999: 64).

Su testisi su yolunda kırılır da buradan kalmış. Bu masalı büyükleri çocuklar yaramazlık yapmasın uslu dursun diye anlatırlarmış (20).

Biri gecede biri gündüzde hapsolmuş. (24).

İnsanların kendisine ne şekilde olursa olsun geçen haramlar, mutlaka çıkarmış. İnsanlar haramın çıktığına üzülmemeliymiş, sevinmeliymiş (30).

“Ben de dersimi aldım, artık kimseye kötülük, hainlik yapmam.” (31).

“Allah’ın bana verdiği ömür neyse onu yaşayacağım. Vaktim geldiğinde de Allah’ın rahmetine kavuşmaya hazırım.” (35).

Oğlan da gerçek arkadaşlığın nasıl olduğunu iyice bellemiş (38).

“Vay be. En saf köylüyü arıyordum ama köylü beni mahvetti. Hiçbir insanı saf görmeyeceksin.” (45).

“Üzülme oğlum, at geldiği gibi gitmiştir.” (54).

Bu kez de leylek aç kalmış. Tilki de böylece Leylek’e dersini vermiş (8).

Tilki, Yılan’a: “İşte böyle dopdoğru olacaksın. Eğri büğrü olmayacaksın.” demiş (2).

Sarı arı, peteği yapmış ama balı yapamamış. Neden yapamamış balı? Çünkü Allah izin vermemiş (11).

Oğlunun bu sözünü duyunca babası bu dünyanın etme bulma dünyası olduğunu anlamış ve ağlamaktan göz pınarları kurumuş (59).

2.2.4.4. Ani Bitiş Formelleri

“Masal beklediğimizden de kısa veya farklı bir sonuçla bitiriverilir. Masalın bittiği kısa bir cümle ile belirtilir. Bazı dinleyicilerde masalın daha süreceğini beklerken bu ani bitiş karşısında şaşırabilirler.” (Sakaoğlu, 1999: 65).

Tilki, kendini öldürtür müymüş hiç. Hemen oradan hızlıca kaçıp ayıdan kurtulmuş (1).

Horoza ağız tadıyla yemiş ve sessizce ortadan kaybolmuş (3).

...tilki de açıkta kalmış ve hiçbir şey alamadan evine gitmiş (4).

Kuzular da annelerine, anneleri de yavrularına kavuşmuş. Masal da burada sona ermiş (9).

Tilki, tokucu bir sallarmış ayıya denk getirirmiş. Masal da böyle bitmiş (7).

Koyun, ineğin bedduasını almış bu yüzden böyle olmuş (10).

“Al.” demiş. Kara Böcü’nün üstüne basıp çiğnemiş ve masal da burada bitmiş (14).

Masal da burada bitmiş (15, 50).

“Tak tak eden kabacık

Bizi aldatan anacıkla babacık” deyip çocuklar kaçmış (17).

Böylelikle yıllar sonra çocuklar, babalarına kavuşmuş (18).

Çocuklar da atın izinden gittikleri dağdan eve gelmişler (19).

En sonunda doğruyu söyleyen kıza inanan oğlan Çingen kızını boşayıp başını gerçekten bekleyen kızla evlenmiş (21).

...ondan sonra mesut bir hayat yaşamışlar (22).

Masal da böyle son bulmuş (23).

O gün bugündür bir Düzağaçlıklı görünce İblis de kaçarmış, insan da kaçarmış (25).

Sonrasında mutlu mesut yaşamışlar (27).

Fakirlikten kurtulmuş, rahata ermişler. (28).

Küçük kız ile kendi, büyük oğlan ile büyük kız, ortanca oğlan ile de ortanca kız evlenmiş (29).

Ondan sonra Avcı Mazhar, eşiyile hayvanlarıyla mutlu mesut yaşamış (34).

Avcı avlanmayı bırakınca dağ keçileri ve geyikler, avcıya yardım eder olmuş (37).

Genç de o ganimetlerin bir kısmını değirmenciye bırakmış geri kalanını da almış evine gitmiş (43).

Gel zaman git zaman, Zehra sevdiği birisiyle evlenmiş ve çok mutlu olmuş (46).

Gel zaman git zaman, bu genç bu kızla buluşmaya devam etmiş. Görüşürken görüşürken en sonunda Deniz Kızı, oğlana âşık olduğundan onu salmamış (47).

Adama, bu sırrı kimseye söylemeyeceksin dedikten sonra berber git gide zayıflamış, gitmiş (48).

Kadın, tekrar vezirin kızı olmuş (55).

Pejmürde kılıkli adama, altınını vermiş, yollamış (66).

Böylelikle Köseyi aldatmış ve evinin yolunu tutmuş (67).

Değirmencinin hakkından gelmiş oğlan. Dedesinin nasihatini de tutmuş (68).

“Ben seninle evleneceğim demiş.” Ondan sonra padişah kızını vermiş (70).

2.2.4.5. Şahsi Bitiş Formelleri

“Burada çıplak bitiş formellerine çeşitli ekler yapılır. Böylece anlatıcı bir yerden sonra kendisini de masalın kahramanları arasında katmış olur. Gökten elma düşmesi, anlatıcının masal ülkesinden gelmesi, dinleyiciler için iyilik dilemesi, kötülere ceza tayini, kerevete çıkılması gibi özellikler burada yer alır.” (Sakaoğlu, 1999: 65).

2.2.4.5.1. Anlatıcının Kendisine veya Dinleyicilerine İyi Dileklerde Bulunması

“Burada mutlu olan, muradına eren masal kahramanlarının anlatıcı ve dinleyicilerin gözlerinde büyüdükleri, onlara gıpta ile bakıldığı anlaşılmaktadır. Fakir, dertli ve çileli anlatıcı ve dinleyiciler de kendilerinin o kahramanlar gibi olmalarını arzu ederler.” (Sakaoğlu, 1999: 65).

Kırk gün, kırk gece düğün etmişler. Onlar ermiş muradına. Ermek isteyenler de ersin muradına. (33).

2.2.5. Çeşitli Formel Unsurlar

Anlatıcı buraya kadar sözü edilen formellerden başka masalın çeşitli yerlerine sayı ve renk bildiren zaman ve renkle ilgili formelleri de ekleyerek anlatımı kuvvetlendirmeye çalışır. Dinleyicilerde bu kalıplaşmış sözleri her zaman beklemektedir. Bir iş için istenilen süre mutlaka kırk gün olacak. Bir kahraman zor işi hallettikten sonra istediği kızı alabilecektir. Devler, mutlaka yedi başlıdır. Yer içinde aynı şeyler söyleyebiliriz. Bir Hint'in Yemen'in yerini İngiltere ya da Almanya alamaz. Daha doğrusu almamalıdır (Sakaoğlu, 1999: 66).

2.2.5.1. Sayılar

Yabancı masalların Batı'dan gelenlerinde sadece üç sayısının formel bir değer taşımasına karşılık, Türk masallarında buna ek olarak yedi ve kırk sayıları da görülür (Sakaoğlu, 1999: 66).

2.2.5.1.1. Üç Sayısı

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde üç oğlan ve üç güzel kız vardır (29).

Padişahın üç kızı olur. Hülübarik ve padişahın kızı bacanın arkasından iki üç taş alıp dışarı çıkıverirler. Hülübarik'in teyzesinin kızı devlerdendir; onlar yattı mı üç ay yatar ve kalkmazlar (33).

Adam, ladin ağacının tepesinden aşağıya üç gün boyunca düşer (44).

Sultan, güvercine “Sen, şimdi git. Üç gün sonra tekrar gel. Düşüneceklerim var.” der. Güvercin, üç gün sonra Sultan Süleyman'ın huzuruna gelir (35).

Tilki, balıkları üç gün, beş gün yemiş ama bitirememiş (1).

Padişahın sırrını taşıyan berbere, kahvedekiler: “Git filan yerdeki kuyunun içine eğileceksin üç kere derdini söyleyeceksin. Sonra iyi olursun.” derler (48).

Padişahın kızı ile çobanın üç oğlu olur (52).

Vezirin kızı kendisine tecavüz etmeye çalışan gence takunyayla üç dört kez vurur. Vezirin kızının çobandan üç çocuğu olur (55).

Deli Kadir, kertenkeleye “Koçmar dayı öküzü alır mısın?” diye üç kez sorar (50).

Koyunun üç kuzusu vardır (9).

Çingene kızı ev sahibinin isteği üzerine üç-beş göbek atar (62).

2.2.5.1.2. Yedi Sayısı

İpi kesilen küçük oğlan yerin yedi kat altına düşer (21).

2.2.5.1.3. Kırk Sayısı

Öksüz kızın girdiği evin üst katında kırk gün kırk gece yatması gereken bir oğlan vardır. Kız da kırk gün kırk gece oğlanın başında bekler...(21).

Kız, konağın beyine bütün yaşadıklarını anlatır ve sonra evlenirler, kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Onlar erer muradına (51).

Ağa, oğluna kaç arkadaşı olduğunu sorunca oğlan da kırk-elli arkadaşı olduğunu söyler (38).

Değirmenci kabağı anlatırken “Kırk defa oraya gitti. Kırk defa buraya geldi. Kırk gitti, kırk geldi.” der. Oğlan da kırk dönüm buğday ektiğini söyler (68).

Padişahın oğlu, Çingene kızına “Kırk satır mı istersin, kırk katır mı istersin” diye sorunca Çingene kızı “Kırk satırı napayım kırk katır verin de babamın köyüne gideyim.” der (16).

Çocuklar da birbirine “Kırka duran yere mi? Yoksa duman tüten yere mi gidelim?” der (17).

Padişahın kızıyla Hülubarik “Kırk gün, kırk gece düğün etmişler. Onlar ermiş muradına. Ermek isteyenler de ersin muradına.” (33).

Koyunlarını kaybeden çocuklar “Kırk gün aramışlar emme bulamamışlar.” (41).

2.2.5.2. Renkler

“Daha çok sıfat olarak kullanılır. Bu renkler bir eşyanın, bir hayvanın bir kıyafetin rengi olarak karşımıza çıkarlar. Türk masallarında bazı kavramların değişmez renkleri vardır. Saç sırmadır, iki koçtan biri siyah öbürü beyazdır. Sarı, pembe, yeşil gibi renklerin hiç yok denecek kadar az kullanılmasına karşılık bazı renkler özellikle seçilip kullanılmış gibidir.” (Sakaoğlu, 1999: 67).

2.2.5.2.1. Kırmızı-al

Allı Pullu Fatmana'yı bir ayı kaçıtır (15).

2.2.5.2.2. Ak-beyaz

Oğlanın ahırındaki deve gibi horozun rengi beyazdır (68).

Kuzular, annelerinin ellerinin bembeyaz olduğunu söyler. Tilki, elini beyaza bürüyüp kuzuların yanına gelir (1).

Ayın üzerine bakılınca ay bembeyaz değildir (24).

2.2.5.2.3. Kara-siyah

Kuzular, Tilki'ye “Elini uzat da ak mısın? Kara mısın? Sen misin? Görelim. Senin elin kara” diyerek kapıyı açmazlar (9).

Tüccar evine yaklaşıp bakınca kara kazanların ters çevrildiğini ve üstüne taşlar konduğunu görür (56).

Kara Böcü ile Keme evlenir (14).

Padişahın oğlu, yatağına yatıp karısına bakınca “Karaca bir şey olduğunu görür ve kendisine ne olduğunu?” sorar (16).

Avcının babasının bir kilo “Kara barutu” vardır (39).

Bir kişi davarlarını “Kara Tepe'ye” gütmeye gider. Adam, toprağı kazarken kazarken karşısına irice bir “kara yılan” çıkar (44).

Oğlan, Köse Sakallı Değirmenci'ye “... Karnından ‘kara kaplı’ bir kitap çıktı.” der (68).

2.2.5.3. Zaman formelleri

“Bunlar daha çok sayılar alt bölümünde gördüğümüz zamanlarla ilgilidir, onların dışında zamanla bağlı başka formeller görülmez.” (Sakaoğlu, 1999: 68).

2.2.5.3.1. Gün ile İlgili Olanlar

Kırk gün kırk gece: Kırkıncı günde uyanan oğlan, Çingene kızını başında beklerken görür ve onunla kırk gün kırk gece düğün yapar (21).

Kız, konağın beyine bütün yaşadıklarını anlatır ve sonra evlenirler, kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Onlar erer muradına (51).

2.2.5.3.2. Gece ile İlgili Olanlar

Kırkıncı günde uyanan oğlan, Çingene kızını başında beklerken görür ve onunla kırk gün kırk gece düğün yapar (21).

Kırk gün kırk gece: Kız, konağın beyine bütün yaşadıklarını anlatır ve sonra evlenirler, kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Onlar erer muradına (51).

2.2.5.4. Yer Formelleri

Antalya'ya balıkları satmaya gider (1).

Kaf Dağı'nı aşıp gelmek ister (35).

Konya'ya tuz almaya gider (68).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU ANTALYA MASALLARININ İŞLEVLERİ

3.1. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı

Halkbiliminde en çok tercih edilen kuramların başında işlevsel kuram gelmektedir (Çobanoğlu, 1999: 223). İşlevsel kuram, insanın toplumdan ayrı düşünülmemeyeceğini ve onun bir parçası olduğunu belirtirken bu şekilde yapılmayan çalışmaların da eksik kalacağını ifade eder. Malinowski, insanın yaşadığı toplum içinde anlam kazandığını belirtir (2016: 48). İnsanın toplumdaki yerini ve önemini de bu şekilde daha iyi kavramamız mümkün olacaktır.

İnsanı, sadece maddeden ibaret görmek mânâyı göz ardı etmek, elde edilen ürünlerin doğru şekilde değerlendirilmesine engel olmaktadır. Sözlü olarak derlenen bir metnin sadece salt bir metin gibi görülmesi de doğru değildir. Anlatıcının takındığı tavır, dinleyicilerin tepkileri ve buna göre de icracının kendini şekillendirmesi mümkün olacaktır. Buradan hareketle derleme çalışmalarında metinlerin salt metin olarak incelenmesinden daha çok işlevsel kurama göre incelenmesi gerekliliğinin ortaya çıktığı görülür. İşlevsel Halk Bilimi Kuramı'nın modelleyicisi antropolog William R. Bascom folklorun işlevlerini şöyle sınıflandırır:

1. “Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
2. Toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevi
3. Eğitimin ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi” (Ekici, 2013: 124-125).

Toplumda insanların birlikte yaşamalarına engel olacak her fiil ve hareket insanlar tarafından reddedilir. Bu reddedişin boyutları sonuçları yapılan eylemlere göre değişiklik gösterir. Verilen tepkiler eleştiri, kınama, fiziki müdahale ya da protesto şeklindedir. Bir yergi olarak da değerlendirilen protesto folklorunda da yer alır.

Başgöz, Bascom'un dört maddeden oluşan bu işlevlerine bir işlev daha ekleyerek beşinci işlevi oluşturmuştur. Folklor ürünlerinin protestolara ve başkaldırmalara da destek verdiğini vurgulamıştır (1996: 2). Başgöz, folklorun; çatışmaları büyüttüğünü, başkaldırmaları, düzene ve değerlere direnmeleri arkaladığını, onları ortadan kaldırmaya çalışanları desteklediğini ifade etmektedir (1986: 2). Ekici, normal şartlar altında gerçekleştirilmeyen zengin-fakir, yönetici-yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışmalarının halk

bilgisi ürünlerinden olan masalarda da yapılan haksızlıkların ifade edildiğini görmenin mümkün olduğunu dile getirir.

Doğu Antalya masal metinleri, metin merkezli olarak motif, tip başlıkları altında işlenerek metinlerin varyantlarının tespit edilmesine ve anlatılan masalların Türkiye’deki ve dünyadaki masallar içindeki yerinin belirlenmesine yardımcı olurken bağlam merkezli yaklaşım kuramlarından işlevsel yöntemin de fonksiyonları yerine gelir.

3.1.1. Hoş Vakit Geçirme, Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi

Antalya halk kültüründe masalların eskiden beri eğlence amacıyla anlatılması dikkat çekicidir. Güzel ve Torun, masalların yüzyıllar içinde insanların çokça eğlenmesi ve hoş vakit geçirmesi için anlatıla geldiğini ifade eder (Güzel ve Torun, 2005: 102). Kaynak kişiler bu işlevlerin evlere televizyonun ve diğer teknolojik aletlerin girmesiyle ortadan kalktığını belirtmişlerdir. Kaynak kişilerin bu konudaki görüşleri şöyledir:

1946 doğumlu, Ülfet Akbaş masaları ninelerinden, atalarından duymuştur. “Eskisi kadar çoluk çocuğa anlatamıyoruz. Eskiden bir yere toplaşırdık, anlatırdık, birbirimize. Dedemiz, nenemiz anlatırdı bize. Şimdi anlatamıyoruz. Çünkü telefon var. Çoluk çocuğa anlatmayınca hemen hemen bellemeyince insan masaları unutup gidiyor. Hemen hemen anlatsak noksanlar da tam olacak.” der. K.K.21.

1939-40 doğumlu olan Ümmü Şirin, masaları çocukluklarında birbirlerine sorarlarmış. “Masaları Çocukluğumuzda okulda küçükken birbirimize anlatırdık. Birbirimize sorardık masal bilir misin? Haydi, anlat diye. Evde akşam otururken de komşular gezmeye geldiği zaman birbirimize masal anlatırdık. Hayvan güderken birbirimizi görmezdik. Yani yalnız olurduk. Ya komşularımız bize gelirdi ya biz onlara giderdik. K.K.23.

1940 doğumlu Nevzat Küçükkurt gençken büyüklerinden ve ustalarından masaları dinlediğini ve böylelikle güzel vakit geçirdiklerine belirtir. K.K.14.

1950 doğumlu Havva Gül, dedesinin kendilerinden su istediğini ve masallar anlattığını dile getirir. Kış akşamlarında ve gecelerinde horoz ya da tavuk keserek eskiden ise geyik etiyle Arap aşısı pişirip komşuların birbirini davet ettiği masallar anlatıldığını belirtir. K.K.10.

1956 doğumlu Nesibe Berk masaları Hayriye halasından çocukken duyduğunu, çocukken halasının güzel masallar anlattığını dile getirir. K.K.27.

1965 doğumlu Mesut Gazioğlu dinlediği masaları babasının dayısı Mehmet Sönmez, lakabıyla “Kaleyçi Memet”ten dinlemiştir. Masal öğrenmede başka da bir kaynağının olmadığını da belirtir. “Çocukluğumuzda o anlatırdı. Biz de televizyon, radyo olmayınca

sabahlara kadar dinlerdik. O gittikten sonra da birbirimize anlatırdık. Masalları böyle öğrendim.” der. K.K.25.

1971 doğumlu Mustafa Gazioğlu şöyle ifade eder: “Bizim köyde Tombul Dayı’nın masalları meşhurdur. Tıfı amca vardı bir hikâye anlattığı zaman güle güle yere yatar yuvarlanırdık. Hatta gülmekten bazıları donuna işerdi. Tombul Dayı tütün ekerdi onu da satardı. Babamın da havanı ve tütün kıyma makinesi vardı. Bizim eve geldiği zaman babamla tütün kıyarlardı ve sabaha kadar masal anlatırlardı. Masalları ‘Tombul Dayım’ Mustafa Çağlar’dan duydum. Masalı uzun kış gecelerinde anlatırlardı.” K.K.26. Kaynak şahısların verdiği bilgiler doğrultusunda masalların eğlence, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme fonksiyonlarını yerine getirdiği görülür.

Masalları icra edenler, masalların akılda kalıcı olması için, hoşça vakit geçirmek için ve eğlendirmek için hayal gücünün yansıtıldığı tekerlemeleri kullanırlar. Kaynak kişimizin söylemiş olduğu tekerleme şöyledir:

Yalanıdım yaşıdım / Bir topacık keşidim⁹ / Keşimi elimden aldılar / Beni bi suya saldılar
Suda bi tarak buldum / Darağı tataraya verdim / Tatar bana darı¹⁰ verdi / Darıyı kuşa verdim
Kuş bana kanat verdi / Kanadı göğşe verdim / Gök bana yağmur verdi / Yağmuru yere verdim
Yer bana çimen verdi / Çimeni koyuna verdim / Koyun bana kuzu verdi / Kuzuyu kasaba verdim
Kasap bana para verdi / Parayı çerçiciye verdim / Çerçici bana boncuk verdi / Boncuğu kıza verdim
Kız bana bir at, bir ok, bir kılıç verdi / Bindim bu yavuz ata, okumu ata ata / Uludağları aştım,
/ Dört bucağı dolaştım / Türkeline ulaştım. K.K.23.

Tekerlemeler, dinleyicileri masalın hayalî ve olağanüstü ortamına hazırlamaktadır. Masal icracısı tekerlemeler ile masal dinleyicilerinin dikkatlerini de üzerine çektiği gibi hoşça vakit geçirmeye de yardımcı olur. “Yalanıdım yaşıdım...” dizesinden de anlaşılacağı üzere masalarda yalanların ve yalanlamaların kullanılma amacı insanları gerçek anlamda kandırmak değil, eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmelerine yardımcı olmaktır. Duymaz, yalanı anlatanın ve dinleyenin durumun farkında olduğunu ve bunun anlaşılmalı bir yalan olduğunu ifade etmektedir. Tekerlemelerde beklenmedik anda hayali durumların ortaya çıkmasıyla dinleyiciler şaşırtılırken dinleyicileri eğlendirmenin ve keyiflendirmenin amaçlandığını belirtir.(2002: 18-25) Boratav’ın “Şu yalan bu yalan... Karıncaya bindim, deveyi kucağıma aldım o da mı yalan? ...” sözleriyle anlatmaya bağlı türlerde yalana

⁹ Keş: Bir peynir türü, çökelek.

¹⁰ Darı: Mısır.

başvurulduğu görülür. (2000: 39) Doğu Antalya masal derlemelerinde tespit edilen bir türküde de yalan şu şekilde başvurulur:

“Karınca Türküsi”

... / Karıncayı nalladılar / Boynunu yularladılar / Sırtını palanladılar / Değirmene yolladılar.

... K.K.37.

Köse Sakallı Değirmenci ve Köse Değirmenci masallarında en uzun masalı anlatan ve en iyi yalan söyleyen kişi oğlanın getirdiği undan yapılan değirmencinin pişirdiği ekmeğin hepsini alır. En İyi Yalancı masalında ise canı sıkılan padişah ülkenin her yerinden kendisini eğlendirecek yalanı hiç bitmeyen kişiyi arar. Dev Soğanlar ve Eşek (49) masalında ise anlatıcı dört soğanın etrafını kaza kaza öğleye kadar ancak köklemiş, dört soğanı diyerek gülmeye başlar. Dört soğanla eşeğin beli kırılıverince de gülmeye devam eder.

Doğu Antalya masallarında dinleyiciye hoşça vakit geçirecek, eğlendirecek diğer unsurlar şöyledir: Masal tiplerinin gülünç duruma düşmesi, kötü kişilerin başarısız olmaları neticesinde gülünç duruma düşmesi. Kötülerin başarısız olmaları neticesinde hem eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılacak eğitilmesi işlevi hem de hoşça vakit geçirme işlevi yerine getirilmiş olur.

Masal kahramanlarının fiziksel tasvirleri de dinleyicileri eğlendirme işlevini yerine getirir. Örneğin: Köse Sakallı Değirmenci, Köse Değirmenci, En küçük oğlanı sırtında taşıyan güvercin, yarısı insan yarısı balık olan Deniz Kızı, yılanların şahı olan Şahmeran vb. kahramanlar masal dinleyicilerini şaşırttığı gibi aynı zamanda da güldürür ve eğlendirir. Oh Koca (70) masalında hüner öğrenen yaşlı ve fakir adamın oğlu sürekli olarak aldatmacaya başvurur. Oğlan; at, koyun, kuş, gül, tavus kuşu, civcivli tavuk, tilki, porsuk olarak dinleyicilerin karşısına çıkar.

Masal dinleyicilerini eğlendirip güldüren unsurlar arasında kahramanların saf ya da cahil oluşları da yer alır. Örneğin; Yörük Ali (28) masalında kurnaz bir çocuk olan Yörük Ali, kendisini ve yanındaki kadınları yemek isteyen ayıya istediği her şeyi akli sayesinde yaptırır. Ayıya dereden kalburla su taşır. Tilki masalında ayı, tilkiyi öldüreceğini söylese de avcılar görünce kendisini öldürmek istediği tilkiden yardım ister. Tilki de ayıya çuvala girmesini söyler. Tilki çuvala giren ayıyı avcılara teslim eder ve ayı ölür. Ayı ile tilki masalında ayı birlikte çaldıkları yağı yiyen tilkiyi öldürmek ister. Kavga etmeye başlayınca ayının elindeki diren, ine çarptığından dolayı bir türlü tilkiye vuramayan ayı, tilkiden tokuç ile dayak yer.

Masallarda başarısız işler, aldatmacalar da dinleyenleri eğlendirir. Çünkü herkes kendinden bir şeyler bulmaktadır. Böylelikle masal dinleyicileri tembel, çalışkan, zeki, yalancı, kurnaz vd. masal kahramanlarında kendilerinden bir parça görür. Ayı ile Tilki

masalında Tilki ile ayı ortak çiftçilik yapmaya karar verirler ancak tilki, ayıyı her seferinde farklı yalanlarla kandırmayı başarır. Cambaz masalında (45). Saf köylü ortakçılık yaptığı cambazı her seferinde kandırır ve buna dayanamayan Cambaz çekip gider. Ayı ile Tilki (6, 7) masalında ayı ile tilki birinci varyantta kovanda buldukları balı 2. varyantta ise çaldıkları yağı birlikte yeme kararı alırlarsa da tilki ayıyı aldatarak yiyecekleri tek başına yiyip bitirir. İblis masalında İblisle ortak çiftçilik yapan Düzağaçlıklı, İblise: “Sen çok çalıştın. Ben az çalıştım ben ucundan biraz alayım gerisi sana kalsın.” Ektikleri buğdayın başak kısmını kendisi alıp sap, saman kısmını da iblise verir. Burada anlatılanlar da masal dinleyicileri arasında “Bak, bak şimdi ne olacak?” diye gülüşme sebebi olur. Eğlendirme işlevi yerine getirilmiş olur.

Arık, insanların kendilerini mizah yoluyla ifade ettiğini, mizahın olduğu yerde insanların güldüğünü ve böylece günlük yaşamın problemlerinden ve dertlerinden uzaklaştırıp eğlendirdiğini belirtir (2005: 98). Masallarda anlatıcılar toplum içinde kullanılması ayıp olan sinkaflı cümleleri de masalı anlatırken rahatça aktarır ve böylece dinleyici de anlatıcı da keyifli vakit geçirir. Deli Kadir ile Uslu Kadir masalında anlatıcı devin Deli Kadir’in cinsel organı ve bu kadının cinsel organı tadına benziyor diyerek sinkaflı ifadeyi perdeler. Köse Sakallı Değirmenci masalında değirmenciye dedesinin nasihati ile alt eden genç değirmenciye “... Fakı, Herkese yedi bu boku...” diyerek herkesi keyiflendirir.

Bascom, folklorda eğlencenin önemli olduğunu ancak tek başına değerlendirilmemesi gerektiğini vurgular. Gülme eyleminin derin anlamlar taşıdığını da belirtir (2010: 78). Masallar anlatılırken eğlendirme fonksiyonunun yanında kültürel aktarım, değerlere ve eğitime de katkı sağlar. Masalları dinleyenler sosyolojik açıdan da incelendiğinde kimlerin hangi masallara üzüldüğü kimlerin hangi masallarla eğlendiği rahatlıkla ortaya konulur. Çocuksuzluk motifi ve üvey anne motifinin işlendiği “Tan Tan Eden Kabacık” (18) masalında dinleyicinin nasıl bir tavır takındığı incelenerek dinleyicilerin yaşantılarına dair bilgi edinilebilir. Bu masala çocuğu olmayan insanla çocuğu olanın aynı tepkiyi vermeyeceği muhakkaktır. Böylelikle insanların masallara gülme ve eğlendirmenin yanında daha derinlemesine anlamlar da yüklediğini bizlere gösterir.

Veledizina masalında sürekli hainlik yapan bir erkek evlattan bahsedilirken, kız çocuğu sahibi olmanın da bir eksiklik olmadığı mesajı erkek çocuk beklentisinde olan dinleyiciye verilir. Kabacık (16) masalında da kızın padişahın oğluyla evlenmesi ve bütün zorluklara karşı direnmesi de kız evladın yeri geldiğinde erkek evlatlardan daha da güçlü olduğunu gösterir.

Kaynak kişilerin de verdiği bilgiler ışığında masalların anlatılması için insanların bir araya gelerek sosyalleşmesi bize masalların birleştirici bir özelliğe de sahip olduğunu gösterir.

Böylelikle masal icracısı ve masal dinleyicisi de yapılan işten haz alarak hoşça vakit geçirir (Arslan, 2008: 196). Doğu Antalya bölgesinde eskiden insanların toplanıp masal anlattıkları ve dinledikleri ve bu sayede de eğlenip sosyalleştikleri görülür. Bu da birlik ve beraberliği destekler niteliktedir.

3.1.2. Değerlere, Toplumsal Kurumlara ve Törelere Destek Verme

Folklor ürünlerinin önemli işlevlerinden biri de kültüre ait ritüellerin topluma ait kurumlara ve değerlere destek verip daha da güçlü ve köklü hâle gelmesini sağlamaktır (Çobanoğlu, 1999: 226). Halk edebiyatı ürünlerinin sahip olduğumuz ortak kültürü gençlere ve geleceğe aktarmada rolü büyüktür. “Dil, kültürün temeli olduğunu göre, bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer. Sabahtan akşama kadar evde, sokakta, çarşıda iş yerinde konuşan halk farkında olmadan dil tarlasını eker, biçer. Dili yaratan hayat, sosyal hayattır” (Kaplan, 2010:151). Dil kültürün taşıyıcı olduğundan millete ait her mahsulü gelecek kuşaklara aktarır.

Toplumun benimsediği kuralların ve kurumların masal icracısı tarafından anlatılarak zihinlere işlenmesi masal dinleyicilerinde önemli bir etkiye sahiptir. Buradan hareketle Doğu Antalya masallarının toplumsal kurumlara ve törelere katkı sağlayıcı bir işlevi olduğu da görülür. Bir milleti ayakta tutan en önemli toplumsal kurumlardan ilki ise ailedir. Eğitim öncelikle aile de başlar ve sonra sosyal çevrede gelişmeye devam eder. Toplumun içinde yaşamak için sosyal ortamdaki kurallara uyum sağlamaya aile içinde başlanır. Folklor ürünlerinden olan anlatmaya bağlı türlerden masallarla da bu kurum desteklenir. Buna Doğu Antalya masallarında da rastlanılır. Günay, masallardaki mücadelenin genel itibarıyla aile kurmak için yapıldığını ya da dağılmış olan ailenin birleştirilmesi için olduğunu belirtir. Başarının ve mutluluğun elde edilmesini evlenmeye ve taht sahibi olmaya bağlar (1992: 617). Doğu Antalya’da derlenen masallarda aile kurumu şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Aşk masalında hasta yatan oğlanın başında 40 gün bekleyen öksüz kızı Çingene kızı aldatır ve oğlana yalan söyleyerek onunla evlenir. Başında gerçekten bekleyen kız ise bütün zorluklara sabreder ve gerçeğin ortaya çıkmasıyla birlikte kızla oğlan evlenir. Çingene kızı ise evden gönderilir. Dolaptaki Kız (51) masalında, zengin bir ailenin öksüz kalan kızı üvey annesi tarafından babası ölünce odasındaki dolabıyla birlikte bir konağa satılır. Gittiği konakta kimseye görünmeden dolabın içerisinde yaşamaya devam eder. Konakta kimse yokken temizlik işlerini ve bütün işleri yapar ve tekrar dolabın içine girer. Durumu fark eden konağın beyi öksüz kızı bulur. Kızın başından geçenler öğrenen beyle öksüz kızla evlenir ve muratlarına ererler.

Günay'ın da dediği gibi masallarda evliliğin olabilmesi için türlü zorluklar aşılar ve sonra kişi evlenmeye hak kazanır (1992: 619). 3 kardeş ve ayı masalında en küçük oğlan ölümü göze alarak kuyuya iner. Üç güzeli kuyudan çıkarır. En küçük kızla ağabeylerin evlenmek istemesi üzerine küçük oğlanın ipi kesilir ve o oğlan yerin 7 kat altına düşer. Oğlan yeryüzüne çıkıp en küçük ve en güzel kızla evlenmek için büyük mücadeleler verir. Nihayetinde küçük oğlan en küçük ve en güzel kızla evlenir.

Deniz Kızı (47) masalında Deniz Kızı, Salmanoğlu ile buluşurken onunla bütün zorluklara rağmen ondan vazgeçmez ve evlenirler. Bu evlilik dilden dile anlatıla gelir.

Yeşil At (33) masalında padişahın kızı devin oğlu olan Hülubarik ile evlenmek için pek çok imtihandan geçer ve nihayetinde Hülubarik'in dev anası onlarla baş edemez. Hülubarik ile padişahın kızı evlenir ve mutlu olurlar.

Buradan da anlaşıldığı üzere aile kurmak hiç de kolay değildir. Bunun için kahramanlar zorluklara göğüs gerip onlarla mücadele ettikten sonra evlenip mutlu olurlar. Bu zorluklarla mücadele etmek aynı zamanda elde edilenin ne kadar kıymetli olduğunu da bizlere gösterir. Bu yönüyle evliliğin temellerinin daha sağlam ve güçlü olmasını sağlar. Bütün bu mücadelenin aile kurumunun saygınlığından geldiği görülür.

Bazı masallarda evlenen kişiler Cadı karı motifiyle ayrılmak durumunda kalır. Bundan sonraki aşamalarda ise aile kurumunu tekrar ayakta tutmak için kahramanın mücadelesi başlar. Kahraman türlü zorluklarla mücadele ederek türlü imtihanlardan geçerek evlilik birliğini tekrar ayakta tutar.

Kabacık (16) masalında öksüz kalan biri kız biri erkek çocuktan kız olanını padişahın oğlu çeşme başında görür, ona âşık olur ve evlenir. Evlenen öksüz kızı eve gelen Çingene kızı kandırarak onun yerine geçer ve öksüz ve hamile olan kız balığın karnında olmasına rağmen mücadeleden vazgeçmez ve ailesini bir araya getirir. Padişahın oğlu da Çingene kızını katırlara parçalatarak cezalandırır. Yaşadıkları bu kötü olaylardan sonra çocuklarıyla birlikte mutlu mesut yaşarlar.

Masalı icracısı aile kurumunu korumak için ve desteklemek için çeşitli tedbirler alarak görevini yerine getirir. Antalya masallarında ailenin kurulmasıyla çekilen dertlerin çoğunun geçtiği ve evlilikte keramet olduğu vurgulanır. Fakir zengin olur, hasta iyi olur dertli olan kişi dertlerinden kurtulur. Toplum içinde yer edinmenin evlilik birliğiyle elde edildiği görülür. Kabacık (16) masallarındaki öksüz kız padişahın oğlu ile evlenir. Dolaptaki Kız (51) masalındaki öksüz kız, “kimseye görünmeden yemek hazırlayıp ev temizleyen” periler gibi çalışmaktadır. Eşyalarla birlikte satıldığı konağı kimse yokken temizler ve yemek yapıp ortadan kaybolur. Bu kız, konağın beyiyle evlenerek üvey anne zulmünden kurtulur (Yeşildal,

2020-57-58). Oh koca masalında hüner öğrenen oğlan padişahın kızıyla evlenir ve mutlu olur. Padişahın Kızı ile Çoban (52) masalında padişahın hastalığına çare bulamayıp ormana terk ettirdiği kızı çobanla evlenir ve hastalığı geçer. Vezirin Kızı masalında vezirin öldürtmek istediği kızı çobanla evlenir ve mutlu olur. Bu masallardan hareketle Doğu Antalya masallarında evliliğin kutsallığı, aile kurumunun korunması ve desteklenmesi ön plana çıkmaktadır.

Tekerlemeler, masallar gibi folklor ürünlerinin hepsinin, inançları gelecek kuşaklara ve dinleyicilere aktarma gücü vardır (Boratav, 2016: 15). Derlenen masallarda da bu inanç aktarımı olduğu görülmektedir. Masallarda din kurumuna verilen katkı şöyle gözlemlenir: Sarı Arı ile Bal Arısı (11) masalında; Allah'ın izni olmadan bal yapacağını söyleyen sarı arı petek yapar ama asla bal yapamaz. Takkeli Kuş (13) masalında Allah'ın izni olmasa da yaylalara göç edeceğini söyleyen Takkeli Kuş da asla yaylalara göç edemez. Yaz ve kış aylarında hep sıcaklarda yaşamak zorunda kalır. Hoca ile Aslan (32) masalında hoca, Allah'ın izni olmadan vahşi hayvanları binek olarak kullanamaz. Yılan ile Avcı masalında kahraman Cuma namazından çıktıktan sonra yolda yürürken evrenle karşılaşır. Fatmacık ve Yusufçuk masalında ise Hızır koyunlarını kaybedip Allah'tan yardım dileyen çocuklara yardım eder. Bu masallarla din kurumu desteklendiği açıkça görülür.

Derlenen masalların, törelere destek verme işlevi de olduğu görülür. Örneğin: Kabacık (16) masalında ablasının sözünü dinlemeyen oğlan geyik izinden su içer ve geyik olur. “İlkel insanlar şekil değiştirerek hayvanların dünyasına girdiklerini ve onların güçlerini aldıklarını düşünürlerdi.”(Yeşildal, 2015: 84) Burada da oğlan çocuğu, geyiğin izinden su içince geyik olur. Ablasının sözünü dinlemesi gerektiğini anlar. Ağanın Oğlu ile Dev (38) masalında ağanın oğlu babasının verdiği nasihatini dinlemez, deve yakalanır. Babasının yardım ettiği oğlanı serbest bırakır, yemez. Oğlan da artık babasının sözünü dinlemesi gerektiğini ve babasının haklı olduğunu anlar. Aşk (21) masalında ablasının sözünü dinlemeyen oğlan domuzun bastığı yalaktan su içer ve domuz olur. Taşı Ürküten Adam (57, 58) masalında adam büyüklerinin sözünü dinlemez ve ölür. Oh Koca masalında Oh Koca'nın kızı, oğlana, babasına görünmemesi gerektiğini söyler ancak oğlan, kızı dinlemeyince babası oğlanı yemek için eve getirir. Tüccar ile Karısı (56) masalında tüccarın karısı kendinden büyük olan komşularını dinlemez ve kocasına oyun oynar. Oynadığı oyun neticesinde kocası ölür. Vezirin Kızı masalında babasının sözünü dinlemeyen kızı ölümle cezalandırılır.

Doğu Antalya masallarında toplum içindeki yasaklara uymayan kişi ya da kişiler cezalandırılır. Kabacık (16) masalında öksüz kızı suya atıp onun yerine geçen Çingene kızı her şey anlaşıncı 40 katırın arkasına bağlanıp parçalattırılır. Altın tepsi masalında sürekli

hırsızlık yapan kalaycı mallarını çaldığı yaşlı adam tarafından iyice dövülür. Yılan ile insanına masalında aza tamah etmeyen ve aç gözlülük yapan çobanın oğlu yılan tarafından öldürülür. Yılan ile Ulu Ladin Ağacı (44) masalında cevabı bulmadan altınları yerin altından çıkarmaya çalışan adam yılan tarafından öldürülür. Yamyam (23) masalında insanları aldatıp yemeye çalışan Yamyam, Ali'nin karısı ve çocukları tarafından kızgın fırının içine atılarak yakılır. Aşk (21) masalında öksüz kızın yerine hileyle geçip oğlanı kandıran Çingene kızı gerçekler anlaşıncı evden kovulur. Sarıkız (27) masalında öksüz kıza zulmeden üvey anne ve kızı, babası durumu fark ettiğinde evden kovulur. Aynı masalında kızı kaçırp, onunla zorla evlenip çocuk yapan ayı kayınvalidesi tarafından kaynar kazanda yakılarak öldürülür. Değirmenci ile genç delikanlı masalında gencin sırasını zorbalıkla alan adamlar, mallarına el konularak cezalandırılır. Büyücü Kadın (46) masalında güzel kızı büyüyle kandırıp oğluna bağlamak isteyen büyücü kadın yanarak ölür. Tüccar ile karısı masalında ahdini bozan koca, karısını karşısında görünce korkudan ödü patlayarak ölür. Veledi zina masalında Herkese hainlik yapan oğlanı ağa öldürmek için peşine düşer. Köse sakallı değirmenci ve köse değirmenci masallarında herkese yalan söyleyen değirmenci büyüklerinden öğüt alan oğlan tarafından cezalandırılır. Takkeli Kuş (13) masalında Allah'a asi gelen kuş cezalandırılır. Bal Arısı ile Sarı Arı (11) masalında Allah'a asi gelen arı cezalandırılır. Tilki ile Yılan (2) masalında kendisine yardım eden tilkiyi boğmak isteyen yılan tilki tarafından başı ezilerek öldürülür.

Masallarda dile getirilen şekillerde ceza alanlar, toplum içindeki kurallara uyumayanlar ve törelere uymayanlardır. Bu kişi ya da kahramanlar masal sonunda ağır bir ceza ile cezalandırıldıkları için dinleyiciler toplumsal normlara ve törelere uyması gerektiğini düşünürler. Masal dinleyicileri bundan sonraki yaşantılarında böyle kötü durumlarla karşılaşmamak için toplum içindeki tavır ve davranışlarına dikkat ederler. Böylelikle folklor ürünlerinden olan masalda törelere destek verme işlevini yerine getirir.

Doğu Antalya masallarında toplum içinde var olan inanış, uygulama ve pratiklerin de masal içinde tanıtıldığı, bu sayede halk kültürünün dinleyiciye ve genç kuşaklara aktarıldığı görülmektedir.

Kabacık (16) masalında, insanın bir hayvanın geçtiği yoldaki izden su içerse ona dönüşeceği inancı vardır. Kız, susayan oğlan kardeşine “Deve izinden içme abam deve olun. Geyik izinden içme geyik olun.” der. Oğlan suyu içince geyik olur. Aşk (21) masalında öksüz iki çocuktan kız olanı susayan erkek kardeşine: “İçme, eğer ayı su içtiyse bu yalaktan ayı olursun. Eğer domuz su içtiyse domuz olursun.” der. Oğlan domuz olur.

Halk arasında haramla elde edilen malın hayır getirmeyeceği inancı vardır. Hırsız Maymun ve Hacı Adayı (30) masalında adamın altınlarını çalan maymun bir kısmını denize attıktan sonra adamın altınlarını geri verir. Hazine'nin yılan tarafından korunup beklendiğine inanılır. Yılan İle Ulu Ladin Ağacı (44) masalında cevabı bulmadan altınları çıkarmaya çalışan adam cezalandırılır. Büyüyle büyücülerin istediğini yapabileceğini inanılır. Büyücü Kadın (46) masalında büyücü, büyülü yumurta ile oğlunu ağanın güzel kızıyla evlendirmek ister. Denizde yaşayan yarısı insan yarısı balık olan canlılar olduğuna inanılır. Deniz Kızı (47) masalında Deniz Kızı'yla Salmanoğlu evlenir.

Bir yerde kötü bir şey, ölüm gibi bir şey olduğunda oradaki kazanlar, ayakkabılar bu ters çevrilir. Tüccar ile karısı masalında adam evine doğru yaklaşır bakar ki kara kazanlar ters çevrilmiş, üstüne taşlar konmuş. Adam hemen kötü bir şey olduğunu anlar.

Masallardaki bu anlatılar sayesinde masal dinleyicileri kültürü, toplum içinde Yapılan uygulama ve pratikleri tanıma imkânı bulur. Yaşadığı toplumun sosyolojik özelliklerini öğrenir.

3.1.3. Eğitim ve Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarılarak Eğitilmesi İşlevi

Torun ve Güzel, masalın eğlendirme işleviyle birlikte masal dinleyicilerine masaldan bir sonuca vararak ders çıkarma imkânı da verdiğini, masal kaynaklarının var olduğu kültürden de etkilenecek günümüze kadar geldiğini belirtir (2005: 103). Masallar, icra edildikleri ortamlarda insanları eğlendirirken masal dinleyicilerine yaşanan olaylardan ders çıkarma imkânı da verir. Masallarda, kahramanlar iyi ile kötü, güzel ile çirkin, güçlü ile zayıf, akıllı ile deli gibi olumlu ve olumsuz tipler kullanılarak temsil edilir. Güney, kahramanların tutumlarının ve davranışlarının insanlara kendini tanıma fırsatı verdiğini, masaldaki kahramanların sembol olduğunu ve insanı temsil ettiklerini söyler (1971: 90). Masal dinleyicileri masal dinlerken kendilerine bir taraf seçerler ve bu genellikle olumlu, iyi ve güzel olandan yana olmaktadır. Olumlu olanı tercih etme neticesinde insanların, özellikle de çocukların karakterinin şekillenmesine katkı sağlar. Olumsuz olanı tercih edenlerin de cezalandırılması veya toplumdan dışlanması da bu öğrenmeyi etkileyici niteliktedir. Masallarda sabretmek, doğru ve dürüst olmak, sadık olmak tahammül etmek, çalışkan olmak, cesaretli olmak, iyi olmak, fedakâr olmak, minnettar olmak, elindekiyle yetinmeyi bilmek, büyüklerin sözünü dinlemek, harama el uzatmamak, Allah'ın insana bahşettiğine razı olmak, namuslu olmak, ahlaklı olmak, helal kazanmak, yalan söylememek, meslek sahibi olmak, sır saklamak, akıllı olmak bir erdem olarak dinleyicilere verilir. Tembel olmak, korkak olmak obur olmak, hilebaz olmak, sahtekâr olmak, yalancı olmak, cimri olmak, nankör olmak,

kıskanç olmak, kötü olmak, ahlaksız olmak, hırsızlık yapmak, zalimlik yapmak ve kişinin kendisiyle övünmesi yerilecek davranışlar olarak masalarda yer almaktadır. Olumsuz tutum ve davranışları sergileyenlerin kaybetmeye mahkûm oldukları vurgulanarak masal dinleyicileri iyiye güzele ve olumlu davranışlara sevk edilerek eğitilir. Eskiden okulların ve teknolojinin bu kadar yaygın olmadığı dönemler düşünüldüğünde masalların kültür aktarımı sağlama ve eğitime işlevinde kullanıldığı görülür. Yavuz, masalların halkın eğitilmesinde önemli bir yer tuttuğunu ve masal kahramanlarının da yüzyıllardan beri halkın duygu ve dileklerini dile getirmede yardımcı olduğunu belirtir. Gelecek nesillerin yani gençlerin tehlikelere karşı uyarılmasında ve zorluklara göğüs germesinde de fayda sağlayıcı olduğunu vurgulamaktadır (2013: 4).

Yavuz, masalarda iyilerin ödüllendirilmesinin ve kötülerin cezalandırılmasının gelişimini daha tamamlamamış olan çocukların bilinçaltını yönlendirip iyiden yana olmalarında yararlı olduğunu söyler (Yavuz, 1994: 8). Yıldırım, masallar kadar insanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen bir başka tür olmadığını, bu bereketli kaynağın geleceğin insanı şekillendirdiğini söyler (1984: 5). Masal icracısı, masal anlatırken orada bulunan çocuklar anlatılanlardan etkilenir. Bunları kendi muhasebesinde değerlendirdikten sonra toplum tarafından benimsemeyen davranışlardan uzak durarak, toplumun benimsediği davranışları da kendisine ilke edinerek karakterine yön verir. Toplumun kültürel değerleri folklorun anlatmaya bağlı türlerinden olan masallar sayesinde gelecek nesillere aktarılır.

Altın Tepsi (22) masasında fakir olan ihtiyar çiftçi tarlaya ektiği baklaya tırmanarak gökyüzüne çıktığında güneşin ve ayın kavga ettiğini görür. Onları ayırır. Güneş ve ay da adama teşekkür etmek için her türlü yiyeceği veren sihirli altın bir tepsi ve altın sıçan bir keçi verir. Böylece yapılan iyilik ödüllendirilir ve iyilik yapmanın kazandıracağı vurgulanır.

Kabacık (16) masasında öksüz kalan biri kız biri erkek çocuktan kız olanını padişahın oğlu çeşme başında görür, ona âşık olur ve evlenir. Evlenen öksüz kızı eve gelen Çingene kızı kandırarak onun yerine geçer ve öksüz ve hamile olan kız balığın karnında olmasına rağmen mücadeleden vazgeçmez ve ailesini bir araya getirir. Padişahın oğlu da Çingene kızını katırlara parçalatarak cezalandırır. Yaşadıkları bu kötü olaylardan sonra çocuklarıyla birlikte mutlu mesut yaşarlar. Kabacık (16) masasında üvey annesinin ve Çingene kızının zulümlerine sabreden öksüz kız sabrının neticesinde çocuklarıyla ve eşiyle mutlu bir hayat yaşar. Masal dinleyicilerine de sabretmenin erdeminden bahsedilir.

Aşk masasında hasta yatan oğlanın başında 40 gün boyunca bekleyen öksüz kızın yerine hile ile geçen Çingene kızı oğlan ile evlenir. Oğlan gerçekleri öğrenir öğrenmez Çingene kızını evden yollar ve öksüz kızla evlenir. Bu masalda masal anlatıcısı hile yapmanın

ve yalan söylemenin kötülüğünü ortaya koyarken sabretmenin, doğruluğun ve dürüstlüğün erdemini gösterir. Kötüler cezalandırılır.

Dolaptaki Kız (51) masalında, zengin bir ailenin öksüz kalan kızı üvey annesi tarafından babası ölünce odasındaki dolabıyla birlikte bir konağa satılır. Gittiği konakta kimseye görünmeden dolabın içerisinde yaşamaya devam eder. Konakta kimse yokken temizlik işlerini ve bütün işleri yapar ve tekrar dolabın içine girer. Durumu fark eden konağın beyi öksüz kızı bulur. Kızın başından geçenler öğrenen beyle öksüz kızla evlenir ve muratlarına ererler. Sabretmenin insana daha güzel kapılar açacağı mesajı dinleyiciye verilir.

Üç kardeş ve Ayı masalında en küçük oğlan ölümü göze alarak kuyuya iner. Üç güzeli kuyudan çıkarır. En küçük kızla ağabeylerin evlenmek istemesi üzerine küçük oğlanın ipi kesilir ve o oğlan yerin yedi kat altına düşer. Oğlan yeryüzüne çıkıp en küçük ve en güzel kızla evlenmek için büyük mücadeleler verir. Nihayetinde küçük oğlan en küçük ve en güzel kızla evlenir. Kardeşlerinin ihanetlerini sineye çeken cesur olan en küçük oğlan kötülüğe karşı iyilik yaparak cevap verir. Cesaretiyle ve iyilik yaparak kötülüğün karşısında durur. Böylece iyiliğin kötülüğün üstesinden geleceği mesajı dinleyicilere aktarılır.

Deniz Kızı masalında Deniz Kızı, Salmanoğlu ile buluşurken onunla bütün zorluklara rağmen ondan vazgeçmez ve evlenirler. Denizkızı ve Salmanoğlu'nun imkânsızlıklara karşı sevgileri için sabretmeleri ve her şeyin sevgi ile halledilebileceğini göstermeleri neticesinde bu evlilik bir timsal olarak bugüne kadar dilden dile anlatıla gelir.

Yeşil At (33) masalında padişahın kızı devin oğlu olan Hülübarik ile evlenmek için pek çok imtihandan geçer ve nihayetinde Hülübarik'in dev anası onlarla baş edemez. Hülübarik ile padişahın kızı evlenir ve mutlu olurlar. Sevginin emek ve çaba ile beslenmesi sayesinde ayakta kalması mümkündür. Aile kurmak zorluklara katlanmayı gerektirir, mesajı dinleyicilere verilir.

Masalın icracısı aileye verilen önemi göstermek için çeşitli tedbirler alarak görevini yerine getirir. Antalya masallarında ailenin kurulmasıyla çekilen dertlerin çoğunun geçtiği ve evlilikte keramet olduğu vurgulanır. Fakir zengin olur, hasta iyi olur, dertli olan kişi dertlerinden kurtulur. Toplum içinde yer edinmenin de evlilik birliğiyle elde edildiği mesajı verilir. Kabacık (16) masallarındaki öksüz kız padişahın oğlu ile evlenir. Dolaptaki Kız (51) masallarındaki öksüz kız üvey annesinin zulmünden konağın beyiyle evlenerek kurtulur. Oh koca masalında hüner öğrenen oğlan padişahın kızıyla evlenir ve mutlu olur. Padişahın kızı masalında padişahın hastalığına çare bulamayıp ormana terk ettirdiği kızı çobanla evlenir ve hastalığı geçer. Vezirin Kızı masalında vezirin öldürtmek istediği kızı çobanla evlenir ve

mutlu olur. Bu masallardan hareketle Doğu Antalya masallarında evliliğin kutsallığı, aile kurmanın önemi anlatılır.

Derlenen masalarda da bu inanç aktarımı olduğu görülmektedir. Masalarda din kurumuna verilen katkı şöyle gözlemlenir: Sarı Arı ile Bal Arısı (11) masasında; Allah'ın izni olmadan bal yapacağını söyleyen sarı arı petek yapar ama asla bal yapamaz. Takkeli Kuş masasında Allah'ın izni olmasa da yaylalara göç edeceğini söyleyen Takkeli Kuş da asla yaylalara göç edemez. Yaz ve kış aylarında hep sıcaklarda yaşamak zorunda kalır. Hoca ile Aslan (32) masasında hoca Allah'ın izni olmadan vahşi hayvanları binek olarak kullanamaz. Yılan ile Avcı masasında kahraman cuma namazından çıktıktan sonra yolda yürürken evrenle karşılaşır. Fatmacık ve Yusufçuk masasında ise Hızır koyunlarını kaybedip Allah'tan yardım dileyen çocuklara yardım eder. Bu masalarla insanın Allah'ın izni olmadan bir işi başarmasının mümkün olmadığı mesajı verilir. Din birleştirici bir unsur olması yönüyle dini eğitim küçük yaşlarda çocuklara masalarla verilir.

Doğu Antalya'da derlenen masaların, törelere destek verme işlevinin yanında kültürün aktarımına da katkı sağladığı görülür. Kültürümüzde atalar kültü önemli bir yer tutar. Bunun yansıması olarak da büyüklere saygı gösterilir. Büyüklerin sözünün tutulması gerekir. Örneğin: Kabacık (16) masasında ablasının sözünü dinlemeyen oğlan geyik izinden su içer ve geyik olur. Ablasının sözünü dinlemesi gerektiğini anlar. Ağanın Oğlu ile Dev (38) masasında ağanın oğlu babasının verdiği nasihati dinlemez, deve yakalanır. Dev, oğlanın babasının kendisine ölmek üzereyken yardım ettiği için oğlanı serbest bırakır, yemez. Oğlan da artık babasının sözünü dinlemesi gerektiğini ve babasının haklı olduğunu anlar. Aşk masasında ablasının sözünü dinlemeyen oğlan domuzun bastığı yalaktan su içer ve domuz olur. Taşı ürküten adam masasında adam büyüklerinin sözünü dinlemez ve ölür. Oh Koca masasında oh kocanın kızı oğlana babasına görünmemesi gerektiğini söyler ancak oğlan kızı dinlemeyince babası oğlanı yemek için eve getirir. Tüccar ile karısı masasında tüccarın karısı kendinden büyük olan komşularını dinlemez ve kocasına oyun oynar. Oynadığı oyun neticesinde kocası ölür. Vezirin Kızı masasında babasının sözünü dinlemeyen kızı ölümle cezalandırılır. Burada bahsedilen masallardan hareketle büyüklerin sözlerinin dinlenmediği zaman kötü durumlarla karşılaşıldığı görülür. Bu sebeple masal dinleyicileri buradan büyük sözü dinlemek ve atalara saygı göstermek gerektiği mesajını alırlar.

Doğu Antalya masallarında toplum içindeki yasaklara uymayan kişi ya da kişiler cezalandırılır. Kabacık (16) masasında öksüz kızı suya atıp onun yerine geçen Çingene kızı her şey anlaşıncı 40 katırın arkasına bağlanıp parçalattırılır. Altın Tepsi (22) masasında sürekli hırsızlık yapan kalaycı mallarını çaldığı yaşlı adam tarafından iyice dövülür. Yılan

ile İnsan (26) masalında aza tamah etmeyen ve aç gözlülük yapan çobanın oğlu yılan tarafından öldürülür. Yılan İle Ulu Ladin Ağacı masalında cevabı bulmadan altınları yerin altından çıkarmaya çalışan adam yılan tarafından öldürülür. Yamyam (23) masalında insanları aldatıp yemeğe çalışan Yamyam, Ali'nin karısı ve çocukları tarafından kızgın fırının içine atılarak yakılır. Aşk masalında öksüz kızın yerine hileyle geçip oğlanı kandıran Çingene kızı gerçekler anlaşıncıya evden kovulur. Sarıkız (27) masalında öksüz kıza zulmeden üvey anne ve kızı, babası durumu fark ettiğinde evden kovulur. Ayı masalında kızı kaçırıp, onunla zorla evlenip çocuk yapan ayı kayınvalidesi tarafından kaynar kazanda yakılarak öldürülür. Değirmenci ile genç delikanlı masalında gencin sırasını zorbalıkla alan adamlar, mallarına el konularak cezalandırılır. Büyücü Kadın (46) masalında güzel kızı büyüyle kandırıp oğluna bağlamak isteyen büyücü kadın, yanarak ölür. Tüccar ile karısı masalında ahdini bozan koca, karısını karşısında görünce korkudan ödü patlayarak ölür. Veledi zina masalında Herkese hainlik yapan oğlanı ağa öldürmek için peşine düşer. Köse sakallı değirmenci ve köse değirmenci masallarında herkese yalan söyleyen değirmenci büyüklerinden öğüt alan oğlan tarafından cezalandırılır. Takkeli Kuş (13), masalında Allah'a asi gelen kuş cezalandırılır. Bal Arısı ile Sarı Arı (11) masalında Allah'a asi gelen arı cezalandırılır. Tilki ile ilan masalında kendisine yardım eden tilkiyi boğmak isteyen yılan tilki tarafından başı ezilerek öldürülür. Kötülük yapanlar, hırsızlık yapanlar, yalan söyleyenler, açgözlülük yapanlar, zalimlik yapanlar, zorbalık yapanlar, hainlik yapanlar mutlaka cezalandırılırlar. Böylece dinleyenlere iyiliğin erdemi, dürüst olmanın önemi de zıtlıklar üzerinden verilmiş olur.

Hırsız Maymun ve Hacı Adayı (30) masalında adamın altınlarını çalan maymun bir kısmını denize attıktan sonra adamın altınlarını geri verir. Halk arasında haramla elde edilen malın hayır getirmeyeceği, helal olanın daha kıymetli olduğu anlatılır.

Hazine'nin yılan tarafından korunup beklendiğine inanılır. Yılan İle Ulu Ladin Ağacı (44) masalında cevabı bulmadan altınları çıkarmaya çalışan adam cezalandırılır. İzinsiz bir şeyin alınmaması gerektiği eğer alınırse cezalandıracağı mesajı dinleyiciye verilir.

Büyücü Kadın (46) masalında büyücü, büyülu yumurta ile oğlunu ağanın güzel kızıyla evlendirmek ister. Büyüyle büyücülerin başkasının rızası olmadan başkalarını etki altına almaya çalışması kabul edilemez ve cezalandırılır. Büyü yapmanın kötülüğü, rızasız yapılan işlerin hayır getirmeyeceği mesajı masal dinleyicilerine verilmiş olur.

At Hırsızı masalında hırsız olan baba çaldığı atı satması için oğlunu pazara gönderir. Oğlan da atı denedikten sonra parasını ödemek isteyen birisine atı satar. Ata binip giden adam bir daha geri dönmez. Babası da atın çalındığını anlayınca oğluna atın geldiği gibi gittiğini

söyler. Bu masalda hırsızlığın kötülüğünden ve kendinin olmayan bir şeyi alırsan aynı şekilde gideceği, çalana da yaramayacağı mesajı dinleyiciye verilir.

Hırsız masasında hırsızlık yapan kız ile erkek evlendirilir. Bunların böylece düzeleceğini düşünürler. Bunlardan olan bebek de doğarken hemşirenin elindeki yüzüğü çalar. Bu masalda çocukların eğitiminin anne karnında başladığı ve eğitimde ailenin önemi vurgulanır.

Ayakkabısını Suya Düşüren Balık masasında lokantacı adama balığın taze olduğunu söylese de adam lokantacının yalanını ortaya çıkarır. Bu masal ile yalan söyleyenin ipliğinin pazara çıkarılacağı ve bunun hoş olmayan bir durum olduğu vurgulanır.

Köse Değirmenci ile Köse Sakallı Değirmenci masalarında Köse değirmenci herkesi yalanlarıyla aldatır. Değirmene un öğütmeye giden oğlan büyüklerinden aldığı nasihatle Köse Değirmenci ve Köse Sakallı değirmenciye alt eder. Hakkını değirmenciye yedirmez. Bu iki masalda da aldatmanın kötülüğü, doğruluğun erdemi vurgulanır. Masal dinleyicilerine hem büyüklerin tecrübelerinden faydalanmak gerektiği hem de hilebaz insanlara karşı tedbirli olunması gerektiği mesajı verilir.

Oh Koca masasında padişah kızını mesleği olmayana vermeyeceğini söyler. Burada aile kurmak, aileyi geçindirmek için meslek sahibi olunması gerektiği bunun için de ahlaklı ve çalışkan olmak gerektiği mesajı dinleyicilere verilir.

Hayvan masallarına bakıldığında çocuklar için ve yetişkinler için bir ders çıkarmanın mümkün olduğu ve çocuklar için de hayvanları daha yakından tanıma fırsatı olduğu görülür.

Saf Horoz ile Tilki (3) masasında Horoz tilkinin sesinin güzel olduğunu ve ötmesini söyler ve sonunda yere düşen horozu tilki yer. Bu masal ile dinleyicilere herkesin güzel sözüne kanmayıp düşünüp ona göre hareket edilmesi gerektiği vurgulanır.

Kartal ile Şahin (12) birbirine yemeğe gider. Kartal, şahinin her şeyin tazesini ikram ettiğini görür ve böyle bir hayatın yüzlerce yıl yaşamaktan daha iyi olduğunu söyler. Bu masalda gelişigüzel leş kargaları gibi yaşamak yerine çalışıp daha güzel ve kaliteli yaşamının önemi vurgulanır. Türk kültüründe evde yatarak ölmek yerine savaş meydanında ölmek yeğlenir.

Koyun ile Kurt (9) masasında koyun otlamak için gittiğinde kurt hileyle kuzuları kandırır ve yer. Koyunların sahibi kuzuları kurtarır ve kurdu öldürür. Bu masalda hileyle elde edilenin gittiği gibi kişinin canına da mal olacağı mesajı dinleyicilere ulaştırılır.

Tilki ile Leylek (8) masasında birbirine misafir olan 2 arkadaş misafirliğe gittiklerinde yemek ikram edilir ancak yenilemeyecek kaplarda ikram edildiğinden aç kalırlar. Bu masalda

insan arkadaşını iyi seçmeli ve ona göre davranmalıdır. Burada mütakabiliyetin esas olduğu mesajı da dinleyicilere verilir.

Ayı ile Tilki (5) masallarında tilki, ayıyı her defasında farklı bahanelerle aldatma yolunu tercih eder. Aldatıldığını anlayan ayı, tilkiyi öldürmek ister. Bu masalda yalanın, aldatmanın kötü olduğu ve sonuç olarak kişinin canına kastedilebileceği mesajı masal icracısı tarafından dinleyicilere verilir.

Tüccar ile karısı masalında adam evine doğru yaklaşır bakar ki kara kazanlar ters çevrilmiş, üstüne taşlar konmuş. Adam hemen kötü bir şey olduğunu anlar. Bir yerde kötü bir şey, ölüm gibi bir şey olduğunda oradaki kazanlar, ayakkabılar ters çevrilir. Bu masal ile hayatın geçiş aşamalarından birisi olan ölüm esnasında ve sonrasında neler yapıldığı bilgisi masalı dinleyenlere aktarılmış olur.

Masallardaki bu anlatılar sayesinde masal dinleyicileri anlatılanlardan dersler çıkararak kültürü, toplum içinde yapılan uygulama ve pratikleri tanıma imkânı bulur. Kişiler öğrendikleri ve ideal olarak aldıkları kahramanları da yaşayışlarına ve kişiliklerine dolayısıyla topluma yansıtırlar. Yaşadığı toplumun sosyokültürel özelliklerini de öğrenme fırsatı yakalar.

3.1.4. Toplumsal Ve Kişisel Baskılardan Kurtulmak İçin Bir Kaçıp Kurtulma İşlevi

Birey yaşadığı dünyadaki dertlerinden bir an olsun kurtulup rahat bir nefes almak ister. Çobanoğlu'na göre folklorun önemli işlevlerinden biri de genellikle gözden kaçırılan kabul görmüş davranış standartlarına uygun davranmak ve böylece ortaya çıkan toplumsal ve bireysel baskı ve dertlerden kurtulabilecek bir yol bulmaktır (1999: 226). Birey sosyal ortamlarda toplum baskısı ile istediği gibi davranamaz ve kendisini baskılamayı tercih eder. Asıl davranmak istediği gibi davranamayan kişi folklor ürünlerinden olan masal ile bunu dillendirerek toplum baskısından ve bireysel baskılarından arınmak, uzaklaşmak istemektedir.

Doğu Antalya masallarında bunu anlatan masal örneklerini şöyle bakmak gerekir. Kabacık (16) masalında öksüz kalan biri kız biri erkek çocuktan kız olanını padişahın oğlu çeşme başında görür, ona âşık olur ve evlenir. Evlenen öksüz kızı eve gelen Çingene kızı kandırarak onun yerine geçer ve öksüz ve hamile olan kız balığın karnında olmasına rağmen mücadeleden vazgeçmez ve ailesini bir araya getirir. Padişahın oğlu da Çingene kızını katırlara parçalatarak cezalandırır. Yaşadıkları bu kötü olaylardan sonra çocuklarıyla birlikte mutlu mesut yaşarlar. Bu ve buna benzer masalları dinleyen masal dinleyicileri kendilerini genellikle kahramanın yerine koyup onun yaşadığı serüvenleri yaşar. Kahramanın sıkıntılarından ve problemlerinden kurtulup mutlu olma sürecine şahit olur. Bunu gören kişi,

hayata sımsıkı sarılarak geleceğe umutla bakar ve her şeyin yoluna gireceğine düşünerek hayata dört elle tutunur.

Üç Kardeş ve Ayı (29) masalında en küçük oğlan ölümü göze alarak kuyuya iner ve ayının kaçırdığı üç güzeli kuyudan çıkarır. En küçük kızla ağabeylerin evlenmek istemesi üzerine küçük oğlanın ipi kesilir ve o oğlan yerin yedi kat altına düşer. Oğlan yeryüzüne çıkıp en küçük ve en güzel kızla evlenmek için büyük mücadeleler verir. Nihayetinde küçük oğlan en küçük ve en güzel kızla evlenir. Kardeşlerinin ihanetlerini sineye çeken cesur olan en küçük oğlan kötülüğe karşı iyilik yaparak cevap verir. Cesaretiyle ve iyilik yaparak kötülüğe galip gelir. Bu masaldaki aile içi çatışmalar başka masallarda da yer alır. İnsanlar çevresinde değiştiremediği, yapamadığı şeyleri masal dünyasına sığınarak yapar.

Deli Kadir ile Uslu Kadir (50) masalında deli Kadir miras kalan toplam ineği kertenkeleye satar. Parasını da alamayınca taşın içine giren kertenkeleye öldürmek isterken hazine bulur ve zengin olur. İnsan bulunduğu ortamdaki acımasız şartlardan ve bu dünyadaki karmaşadan kurtulmak için masal anlatmaya ya da dinlemeye ihtiyaç duymaktadır. Bazen kendisini bir girdabın içinde bulun insan elinde bulunan kısıtlı imkânlardan bireysel ve toplumsal baskılardan kurtulmanın yollarını arar.

Sarıkız (27) masalında üvey anne, öksüz kızı aç bırakır, döver ve zulmeder. Öksüz kızın sarı kız ismini verdiği ineği kıza yardım eder ve kızın zengin olmasını sağlar. Ve şu masallarda da üvey anne motifi yer alır. Dolaptaki Kız (51) , Kabacık (16), Gabacık (19), Tan Tan Eden Kabacık (18), Öksüz Çocuk (17) masallarında üvey anneleri, ölen kadının çocuklarını istemez.

Masal kahramanının en zor zamanlarında sabır göstermesiyle ona mutlaka bir el uzanmaktadır. Zorluklara sabredip, mücadele edenler mutluluğa erişirken zulmedenler ve kötüler cezalandırılır. Masalı dinleyenler de bütün bu süreçlere şahitlik ettiği için hem eğlenir hem de rahatlar. Kahraman en zor durumdayken sabrı neticesinde en güçlü, en zengin, en mutlu, vd. Şeklinde karşımıza çıkar bu da baskılardan kurtulduğunu gösterir.

Altın Tepsi (22) masalında tarlasındaki baklavacı tırmanıp gökyüzüne çıkan ihtiyar adam ay ile güneşi kavga ederken ayırır. Ay ile güneş adama istediği yiyeceği çıkaran altın bir tepsiyle altın sıçan bir keçi hediye eder. Avcı Mazhar ile Şahmeran (34) masalında avcının iyi niyetini öğrenen Şahmeran, avcı masaların ağzına tükürerek bütün hayvanların dilini anlamasını sağlar.

Toplumda iyiliksever, yardımsever ve eli açık olmak erdem sahibi olmayı simgeler. Verilen bu örneklerde de yapılan iyilikler karşısında mükâfatını alındığı görülür bununla birlikte yardımseverlik ve eli açık olmanın erdemi dinleyicilere aktarılır.

Doğu Antalya bölgesinde anlatılan masallarla keçinin dışkısı ya da maddi olarak değeri olmayan şeyler bile altın olabilir ve böylelikle kahramana bir zenginlik bahşedebilir. İncelemeye konu olan masalarda maddi olarak değeri olmayan nesnelerin altına dönüşmesi dinleyiciyi içinde bulunduğu dünyanın sıkıntılarından ve çaresizliklerinden bir süreliğine de olsa kurtarır. Böylelikle masal icracısı ve dinleyicisi psikolojik olarak bir rahatlar.

Doğu Antalya'dan derlenen masalların bazılarında Kahramanlar gülünç durumlara düşerken masal dinleyicisi de bu durum karşısında eğlenir. Bununla birlikte dertlerini sıkıntılarını da bir süreliğine bir kenara bırakır.

Saf Horoz ile Tilki (3) masasında Horoz tilkinin sesinin güzel olduğunu ve ötmesini söyler ve sonunda yere düşen horozu tilki yer. Burada horozun saf bir şekilde tilkiye yem oluşu bir güldürü ve rahatlama unsuru olarak değerlendirilir.

Koyun ile Kurt (9) masasında koyunun yavrularına “ Ot yedim etlendim, su içtim sütlendim.” demesi bir güldürü unsuru olarak insanları rahatlatır.

Ayı ile Tilki (5) masalarında tilki, ayıyı her defasında farklı bahanelerle aldatma yolunu tercih eder. Aldatıldığını anlayan ayı, tilkiyi öldürmek ister ama hiçbirinde başarılı olamaz. Ayının aptallığı da insanları güldürmek için bir sebep olur.

Oh Koca masasında fakir oğlanın öğrendiği Ali Cengiz oyunları sayesinde insanlar dertlerinden uzaklaşır ve rahatlayıp sakinleşir.

Çingene kızı masasında da fakir olan kadın bir günlük zengin olarak yaşamak istese de bunu tam anlamıyla beceremez. Çingene kızından göbek atmasını isteyen kadına kız şu türküyü söyleyerek üç-beş göbek atar:

“İğil iğil akıyor,
Kar memeleri yakıyor,
Çarık çorbada,
Tavuk torbada.”

Masal kahramanı ve dinleyici bir süreliğine de olsa gerçek dünyanın zorluklarından, dertlerinden kurtulup masal dünyasında rahatlar. Masal icracısının etki ettiği kesime hâkim olması da masal dinleyicilerinin rahatlmasına yardımcı olur. Çocuğu olmayan kişilere, kız çocuklarının ailelerine, ya da fiziksel kusuru olan kimselere masal icracısı dikkat etmeli ve onları kırıp incitecek ifadelerden kaçınmalıdır. Böylece kişileri toplum baskısından kurtarmış olur.

Masallar, var oldukları toplumun bütün yönlerini ortaya koyar. Masal kahramanları Sıradan olayları yaşamazlar. Bütün yaşanılanların altında çeşitli mesajlar vardır. Bu mesajlarla dinleyiciler eğitilir, kültür aktarımı yapılır, eğlendirilir ve yaşadığı sıkıntılardan bir

sürelik de olsa kurtulur ya da kurtuluş yoluna ulaşmasına yardımcı olur. Dilin, kültürün taşıyıcısı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda folklor ürünlerinden olan masalların kıymeti daha iyi anlaşılacaktır.

3.1.5. Protesto İşlevi

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olması da birlikte grup halinde yaşamayı gerektirmektedir. İnsanların inançları, antlaşma sistemi olan dilleri ve birleştirici olan kültürleri bir arada yaşamalarına imkân tanır. Malinowski, kültürün temel unsurunu insanların sabit öbekler hâlinde bir araya gelmesine ve bu grupların geleneklere veya teamüllere uyum sağlanmasına bağlı olduğunu ifade eder. (2016: 48) Toplumda insanların birlikte yaşamalarına engel olacak her fiil ve hareket insanlar tarafından reddedilir. Bu reddedişin boyutları sonuçları yapılan eylemlere göre değişiklik gösterir. Verilen tepkiler eleştiri, kınama, fiziki müdahale ya da protesto şeklindedir. Bir yergi olarak da değerlendirilen protesto folklorda da yer alır.

Başgöz, Bascom'un dört maddeden oluşan bu işlevlerine, bir işlev daha ekleyerek beşinci işlevi “Protesto”yu oluşturmuştur. “Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)” adlı çalışmasında folklor ürünlerinin protestolara ve başkaldırmalara da destek verdiğini vurgulamış ve bu konu hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir (1996: 2). Başgöz, folklorun; çatışmaları büyüttüğünü, başkaldırmaları, kurulu düzene ve değerlere direnmeleri, onları ortadan kaldırmaya çalışanları desteklediğini ifade etmektedir (1986: 2).

Protesto sadece başkaldırı olarak değerlendirilmemelidir. Protesto, kahramanların ya da kişilerin ortaya koyduğu davranışların eleştirisi olarak da kabul görmektedir. Bu durum folklorda kendini net bir şekilde gösterir. Folklor ürünlerinden olan masalarda görülen çatışmalar protesto işlevine dâhil edilir.

Doğu Antalya masallarında bireylerin ve toplumun aksak yönleri, hoş olmayan tutum ve davranışlar, haksızlıklar, adaletsizlikler eleştirilir. Masal icracıları var oldukları topluluğun toplumsal ya da bireysel adaletsizliklerini, eksikliklerini, törenin yanlış yönlerini ve uygulamalarını eleştirerek halkın sevgisini kazanır. Çünkü masal anlatıcısı, halkın dile getiremediklerini masal sayesinde dile getirmektedir.

Köse Sakallı Değirmenci masasında değirmenciye dedesinin nasihati ile alt eden genç değirmenciye “... Fakı, Herkese yedi bu boku...” der. Köse Değirmenci masasında herkese yalan söyleyen değirmenci büyüklerinden öğüt alan oğlan tarafından cezalandırılır (Nargöz, 2024: 219).

Köse Değirmenci ile Köse Sakallı Değirmenci masallarında Köse Değirmenci herkesi yalanlarıyla aldatır. Değirmene un öğütmeye giden oğlan büyüklerinden aldığı nasihatle Köse Değirmenci ve Köse Sakallı Değirmenciyi alt eder. Hakkını değirmenciye yedirmez. Bu iki masalda da aldatmanın kötülüğü, doğruluğun erdemi vurgulanır. Masal dinleyicilerine hem büyüklerin tecrübelerinden faydalanmak gerektiği hem de hilebaz insanlara karşı tedbirli olunması gerektiği mesajı verilir. Birlikte yaşama, yardımseverlik gibi değerlerin kaybedilişi karşısında oğlan, değirmencinin düzenine karşı çıkar.

Veledizina masalında sürekli hainlik yapan bir erkek çocuğuna adı dolmadığı için değirmenci Veledizina ismini koyar ve hainlik yaptığı ağa bu oğlanı öldürmek için yola düşer. Bu masalda ahlaksızlığın halk tarafından kabul edilmediği ve ölümle yani fiziksel temasla çözümlendirileceği görülür.

Kabacık (16) masalında öksüz kızı eve gelen Çingene kızı kandırarak onun yerine geçer. Çingene kızı, öksüz ve hamile olan kızı suya iter ve kızı balık yutar. Gerçekleri öğrenip karısını oradan çıkaran padişahın oğlu da Çingene kızını katırlara parçalatarak cezalandırır. Bu masalda Yalan söyleyerek, ahlaksızlık yapan Çingene kızına halkın namusuna yani aile kurumuna el uzatmasına izin verilmez.

Üvey anne motifinin işlendiği “Tan Tan Eden Kabacık (18), Kabacık (16), Gabacık (19), Öksüz Çocuk (17), Dolaptaki Kız (51) ve Sarıkız (27), Padişah Kızı ile Çoban (52) ve Vezirin Kızı ile Çoban (55) masallarında öksüz kalan çocuklar ya babaları tarafından dağa, ormana terk edilir ya da öldürülmesi istenir. Bu masallarda aile kavramının bozulması neticesinde ortaya çıkan durum kahramanlarca protesto edilir. Protestonun asıl babaya yapıldığı “bizi aldatan babacık” ifadeleriyle anlaşılır. Öz çocuklarının zulüm altında olmasına ve kötü durumda kalmalarına izin veren babadır. Çocuklar öz babalarından o umudu kestikleri için başka diyarlara giderler. Bu masallarda kahramanlar, folklorun protesto işlevinden faydalanırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERLENEN MASAL METİNLERİ

A. Hayvan Masalları

4.1. Tilki

Tilki

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde yaşlı bir Tilki varmış. Tilki, rezil olmaya başlamış. Çocukları bakmaz olmuşlar. Tilki; düşünmüş, taşınmış, evini bağını terk etmiş, düşmüş yollara. Az gitmiş uz gitmiş, önüne bir at gelmiş. Tilki Ata:

“At kardeş, buralarda yiyecek içecek bir şeyler var mı?” demiş. At da:

“Tilki kardeş, sen şuradan git! Karşıda bir dere var. Orada balık tutan bir adam var. O adam, her gün balık tutup Antalya’ya pazara götürüyor.” demiş.

Tilki oradan ayrılmış varmış derenin başına gözetlemeye. Bir de ne görsün balıkçı ağlarını sermiş, sandalının içine oturmuş. Elinde tüfek, içinde köpek. Tilki bunu görünce yüreği ağzına gelmiş, donunu ıslatmış. Hemen sazlıkların içinde pusmuş. Balıkçı vatandaş, gün akşam olunca ağını toplar, karaya çıkarmış ve arabasına balık sandıklarını kormuş. Sonra da Antalya’nın yolunu tutarmış.

Tilki, geceyi orada geçirmiş ve balıkçı adamı beklemiş. Adam ertesi gün yine gelmiş, ağlarını sermiş, beklemiş. Tilki, bakmış ki balıkçının tüfeği ve köpeği yok, hemen bir kurnazlık düşünmüş. Oradan kalkmış, balıkçı adamın gideceği yolun üstünde hasta numarası yapmaya karar vermiş. Balıkçı balıklarını sandıklara doldurmuş ve koyulmuş yola. Balıkçı tilkiyi bu hâlde görünce üzölmüş ve:

“O hâlde ben bu Tilki’yi doktora götüreyim, bakıtayım.” demiş.

Adam Tilki’yi koymuş arabasına düşmüş yola ama kurnaz Tilki gece olunca uyanmış ve balıkları sağa sola atmaya başlamış. Sandıklarda bir tane balık bırakmamış. Hemen arabadan atlamış ve bir çuval bulmuş. Balıkları ormanda bir yere istiflemiş. Tilki balıkları üç gün, beş gün yemiş ama bitirememiş. Kendi kendine:

“Ulan demiş, gideyim birkaç arkadaş bulayım. Onlara da balıklardan ikram edeyim.” demiş.

Bir Çakal, bir Ayı bulmuş. Onlara:

“Arkadaşlar buyurun, balık yiyin.” demiş.

Çakal ve Ayı mest olmuş balıkları yemişler ama arkadaş:

“Sen bu balıkları nerden temin ettin?” diye Tilki’ye sormuşlar. Tilki de:

“Üzümünü yiyin, bağını sormayın!” demiş.

Ayı, bu söze kızmış ve Tilki'yi bir kenara çekmiş ve ağır konuşmuş. Ayı, Tilki'ye:

“Seni, şikâyet ederim. Kurşuna dizilirsin!” demiş.

Bu sözü duyunca korkan Tilki, Ayı'ya:

“Ayı kardeş, sen pazara git. Pazardan bir urgan bir de küfe al!” demiş.

Ayı, pazara gitmiş bir urgan ve bir küfe almış. Sonra da Tilki'yle buluşmuş. Tilki'yle Ayı bir derenin başına varmışlar. Tilki, Ayı'ya:

“Ayı kardeş, bak! Ben bu balıkları buradan tuttum.” demiş. Ayı, Tilki'ye:

“Şimdi ne yapacaksın?” demiş. Tilki, Ayı'ya:

“Ayı kardeş, şimdi işin aslına geldik.” demiş. Tilki, Ayı'ya:

“Senin kuyruğuna küfeyi bağlayacağım ve içine de bir taş koyacağım. Sonra da seni dereye indireceğim. Dereye inince de küfeyi bir sağa bir sola daldıracaksın, balıklar küfeye dolacak. Sen de balıkları karaya çıkaracaksın.” demiş.

Tabi ki Ayı, dereye inince iş öyle olmamış. Ayı'nın kuyruğu kopmuş ve bağarmaya aynı zamanda da boğulmaya başlamış. Kurnaz Tilki, oradan hızlıca kaçmış ve Ayı da Tilki'nin ardından koşmuş onu aramaya başlamış ancak Ayı'nın kuyruğu koptuğundan çok hızlı da koşamıyormuş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Giderken bir çiftçiye uğramış. Ayı sormuş:

“Çiftçi kardeş! Buradan hiç tilki geçti mi?” demiş. Çiftçi, Ayı'ya:

“Buradan hızla koşarak giden bir Tilki gördüm.” demiş.

Ayı bir sağa bir sola koşmuş ve Tilki'nin izine rastlamış. Ayı, bir yükseğe çıkmış ve seyretmeye başlamış bir de ne görsün Tilki bir düzlüğe oturmuş. Ardından kim geliyor diye bakıyormuş. Ayı Tilki'yi yakalamış ve Tilki'ye:

“Ulan kurnaz Tilki! Sen, bana böyle niye tuzak kurdun?” demiş.

Başlamış, Tilki'yi dövmeye. Ayı, Tilki'yi döverken bir de ne görsün! Dört avcı geliyormuş. Ayı, hemen Tilki'yi salmış. Ayı, Tilki'ye yalvarmaya başlamış:

“Aman yaman Tilki kardeş! Ben ne yapayım?” demiş.

Tilki, Ayı'yı hemen bir çuvala katmış avcılara teslim etmiş. Tilki, oradan uzaklaşmış. Avcılar da ayıyı vurup öldürmüşler. Tilki, kurtulmuş. Balıkçı adam da sabah kalkmış bir de ne görsün? Sandıklarında hiç balık yokmuş. Adam kendi kendine kızmış: “Sen Tilki'yi doktora getir. O sana bunu yapsın!” diye söyleniyormuş. Yaşlı Tilki de hâlâ insanları ve hayvanları kandırmaya devam ederek yaşıyormuş. K.K.19.

4.2. Tilki ile Yılan

Tilki ile Yılan

Tilki, yılan ile arkadaş olmuş. Tilki ne de olsa herkesle arkadaş olmayı bilirmiş. Bunlar bir yere gitmek için yola çıkmışlar, birlikte ancak karşılarına bir dere gelmiş. Tilki, dereyi yüzüp geçecekmiş ama Yılan, Tilki'ye:

“Ben nasıl geçeyim? Tilki arkadaş ne yapalım?” demiş. Tilki de:

“Gel! Ben, seni de karşıya geçireyim!” demiş.

Yılan, Tilki'nin boynuna dolanmış. Tilki de derenin içine girmiş. Yüzerken, yılanın kendini sokacağını anlamış, Tilki. Tilki, çayı geçmeye durduğunda Yılan'a:

“Kafanı uzat da seni bir öpeyim!” demiş.

Yılan kafasını uzattığında Tilki, Yılan'ın başını ezmiş, iki gevcelemiş Yılan'ı öldürmüş. Yılan da oraya kösülmüş, kalmış. Tilki, Yılan'a:

“İşte böyle dopdoğru olacaksın. Eğri büğrü olmayacaksın.” demiş. K.K.21.

4.3. Saf Horoz ile Tilki

Saf Horoz ile Tilki

Bir gün Tilki, ava çıkmış. Gittiği yolda ağacın dalında bir Horoz görmüş. Horoz, dalda gelen geçeni seyrediyormuş. Horoz'un ağzında ekmek parçası varmış. Tilki, yukarı bakmış ve Horoz'a:

“Horoz kardeş! Ne kadar güzel sesin var. Öt de bir duyayım!” demiş.

Horoz'un da saf bir anına denk gelmiş ve ötmeye başlamış. Horoz, ötmeye başlayınca önce ağzındaki ekmek parçası düşmüş. Ardında da dengesini kaybedip kendi aşağıya düşmüş. Tilki de:

“Şimdi, seni de yedim.” demiş. Horoz'u ağız tadıyla yemiş ve sessizce ortadan kaybolmuş. K.K.2.

4.4. Tosbağa ile Tilki

Tosbağa ile Tilki

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir Tilki varmış. Yolda gidiyormuş, giderken karşısına bir Tosba çıkmış ve Tilki'ye:

“Tilki kardeş! Beni de yanına alır mısın?” demiş. Tilki de:

“Çıktık” demiş.

İkisi birlikte yolda giderken karşılarına Yala çıkmış Yala. Yala, Tilki'ye:

“Tilki kardeş! Beni de yanına alır mısın?” demiş.

Bunlar üçü giderken bir ovaya varmışlar. Ovada da ne yapalım diye düşünürken:

“Üçü de ekin ekelim.” demiş.

Ekini ekmişler ve ekini kaldırmışlar. Ekinin altındaysa iki tane çeç varmış. Çeçi gören Tilki:

“Üçümüz aynı yandan koşalım. Çeçin üstüne oturan iki kişi etini alsın. Diğerleri açıkta kalsın.” demiş.

Bunu duyan Tosbağa koşamayacağını bildiği için Tosbağa arkadaşına:

“Git çeçin evine gir. Tilki, geldiğinde çeçin içinden çık üstüne otur da Allah bir de.” demiş. Diğer Tosbağa arkadaşının dediğine:

“Tamam.” demiş. İlk tosbağa bu kez de Yalça’ya:

“Tilki kaçmaya başlayınca Tilki’nin kuyruğundan tut.” demiş.

Yalça da tosbağanın dediğine:

“Tamam!” demiş.

Daha sonra Tilki yarışmayı başlatmış. Tilki: “1, 2, 3” deyince Yala, Tilki’nin kuyruğuna yapışmış. Bu sırada da Yala ikinci çeçin içine girmiş. Tilki, Yala’yı durdurup ilk çeçin yanına gelmiş. Çeçin içinde, Saklaç Tosbağa’nın arkadaşı, Tosbağa çeçin içinden çıkıp çeçe oturarak Tilki’ye:

“Allah bir.” demiş.

İkinci çeçe koşan Tilki, çeçe oturmak isterken çeçe saklanan Yala, çeçe oturarak Tilki’ye:

“Ha domuz ha! Üstüme mi oturacaksın?” demiş.

Yala ve Tosbağa ekini alıp eve giderken Tilki de açıkta kalmış ve hiçbir şey alamadan evine gitmiş. K.K.16.

4.5. Ayı ile Tilki’nin [Ortaklığı]

Ayı ile Tilki’nin [Ortaklığı]

Ayı ile Tilki bir gün birlikte bir şeyler ekmeye karar vermişler. Birlikte, soğan ekmeye karar vermişler. Tilki, Ayı’ya:

“Soğanın dibini ben alayım. Üstündekileri de sen al.” demiş.

Ayı da kabul etmiş. Hasat zamanı gelmiş. Ayı, soğanın üstünü alacağı için ona hiçbir şey kalmamış. Kurnaz Tilki, bütün soğanları toplamış.

Sonra, yine bir gün. Ayı ile Tilki, birlikte ekin ekmeye karar vermişler. Ekini ekmişler. Tilki bu sefer Ayı’ya:

“Sen geçen sefer üstünü aldın. Bu sefer de üstünü ben alayım. Dibini sen al!” demiş.

Ayı da kabul etmiş. Hasat zamanı olmuş. Tilki, ekinin başındaki buğdayları almış. Ayı’ya ne kalmış? Ayı’ya da sapı kalmış.

Sonra yine bir gün Tilki, Ayı’ya:

“Hadi be! Üzüm yiyelim Ayı kardeş! Ağacın başına kim çıkacak?” demiş.

Tabi ki Ayı çıkmış. Ayı oradan üzümleri atarmış, ağacın başından. Tilki de üzümleri aşağıdan toplar, yemiş. Ayı, Tilki’ye:

“Bana da topla!” demiş.

Tilki de yediğini yemiş. Yemediğini de telef edermiş. Ayı’ya hiç üzüm koymazmış. Ayı aşağı inmiş. Tilki’ye:

“Hani benim üzümlerim!” demiş.

Tilki de burnunun deliklerine iki üzüm sokmuş. Ayı’ya:

“İşte üzümler bunlar. Başka yok.” demiş.

Tilki, Ayı’yı yine aldatmış. Ayı da:

“Öldüreceğim seni, Tilki!” demiş.

Ama Tilki kendini öldürtür müymüş hiç. Hemen oradan hızlıca kaçmış ve ayıdan kurtulmuş. K.K.21.

4.6. Ayı İle Tilki

Ayı İle Tilki

Bir varmış bir yokmuş. Eski zamanda bir Ayı ile Tilki varmış. Bunlar arkadaşmış. Birlikte dağa ava gitmişler. Orda bir arı kovanı bulmuşlar. Ayı:

“Tilki kardeş! Bunun birazını yiyelim, saklayalım.” demiş. Tilki de:

“Tamam.” demiş, saklamışlar. Herkes evine gelmiş. Tilki, her gün ayının evinin önünden dağa gidiyormuş. Her gün, Tilki dağa gidiyormuş ayının evinin önünden geçerken Ayı, Tilki’ye sormuş:

“Nereye gidiyorsun? Tilki kardeş!” demiş. Tilki, Ayı’ya dönmüş:

“Azıcık azıcık.” demiş.

Ertesi gün olmuş, Tilki yine gitmiş. Ayı, Tilki’ye sormuş:

“Nereye gidiyorsun? Tilki kardeş!” demiş. Tilki, Ayı’ya:

“Yarı yarı.” demiş.

Ertesi gün yine gidiyormuş, Tilki, dağa. Ayı:

“Nereye gidiyorsun? Tilki kardeş!” demiş. Tilki, Ayı’ya:

“Sildi süpürdü, sildi süpürdü.” demiş.

Ayı sonra şüphelenmiş, gitmiş bakmış, dağa dolanmış. Bakmış ki balın hepsi bitmiş. Tilki: “Sildi süpürdü, sildi süpürdü” diye buna dermiş. K.K.7.

4.7. Ayı İle Tilki (1. Varyant)

Ayı İle Tilki

Ayı ile Tilki birlikte bir yerden yağ çalmışlar. Yağı, bir derinin içine sokmuşlar. Deriyi de bir inin içine sokmuşlar. Ayı ile Tilki birlikte dışarılara çıkarmış. Tilki, uyanıklık yaparmış. Ayıdan önce geliverirmiş yağı bir koyuverirmiş, yermiş. Yağı, bir yermiş.

Ayı, tilki geldi miydi sorarmış:

“Nereye gitti bu yağın üstü, nereye gittiydin sen?” dermiş. Tilki de:

“Komşunun bir çocuğu olduydu, onun adını koymaya gittiydim.” der imiş. Ayı:

“Adı neydi çocuğun?” demiş. Tilki de:

“Adı ‘Başlama’” demiş.

Yağ, derisine “başlamaymış”, sonra bir daha gidermiş, isim koymaya onun adı da “Bellemeymiş”. Tilki, yağı alır, gider. Bele iletir (götürür), yermiş. Tilki, yağı yemiş, bitirmiş.

Ayı durumu fark etmiş, Tilki’ye:

“Bu yağ nereye gitti?” demiş.

Ayı ile Tilki dövüşe tutuşmuşlar. Ayı, direni almış. Tilki de eline bir tokuç almış. Birbirlerine vurmaya başlamışlar. Ayı, inin dışından diren ile vurmaya çalışmış ama diren “çattadanak” ine denk gelirmiş. Tilki’ye vuramazmış. Tilki, tokucu bir sallarmış ayıya denk getirirmiş. Masal da böyle bitmiş. K.K.29.

4.8. Tilki ile Leylek

Tilki ile Leylek

Bir Tilki ile Leylek arkadaş olmuşlar. Dere kenarında buluşurlarmış. Leylek, Tilki’ye:

“Bugün akşam bana misafirliğe gel.” demiş.

Tilki kurnazmış ama Leylek ondan da kurnazmış. Leylek, yemek için çorba pişirmiş. Çorbayı da sürahi gibi ince uzun bir kabın içine koymuş. Tilki, Leylek’in evine gelmiş yemeğe oturmuşlar. Leylek, gagasını sürahinin içine sokuyormuş: “gurruk gurruk” diye içiyormuş. Tilki, sürahi gibi kabı bir sağa çeviriyormuş bir sola çeviriyormuş ama bir türlü çorbayı içemiyormuş. Tilki, çorbayı döküyormuş. Leylek, Tilki’ye:

“Arkadaş çorbayı niye içemiyorsun, niye döküyorsun?” demiş. Tilki de:

“Bu sefer böyle olsun!” diye cevap vermiş.

Gün geçmiş bir süre sonra Tilki de Leylek’i yemeğe çağırmışmış. Leylek, davet üzerine Tilki’nin evine gitmiş. Tilki de yemek için çorba yapmış ama çorbayı geniş bir leğenin içine Leylek’in içemeyeceği şekilde incecik dökmüş. Hem kendi önüne hem de Leylek’in önüne koymuş. Tilki, diliyle “yalap yalap” içmiş çorbayı.

Leylek de tık tık yaparmış ama hiç içemezmiş. (Gagasından hava aldığı için çorbayı çekemezmiş.) Bu kez de Leylek aç kalmış. Tilki de böylece Leylek’e dersini vermiş. K.K.10.

4.9. Koyun ile Kurt

Koyun ile Kurt

Adamın birinin bir koyunu ve kuzuları varmış, ağılda. Adam kapısını muntazam koyup gidermiş. Koyun da kendisi kapıyı kaktırır, açar, yayılır, gelirmiş. Bu koyunun üç de kuzusu varmış. Koyun yayıldıktan sonra gelirmiş. Koyun, kuzularına:

“Yavrularım! Ot yedim, etlendim. Su içtim, sütlendim. Açın kapıyı! Sizi emzirmeye geldim!” dermiş. Kuzular:

“Anneciğim sen misin?” dermiş. Annesi, kuzularına:

“Kapıyı başka kimseye açmayın.” diye tembihlermiş. Kuzular da analarına:

“Elini uzat da ak mısın, kara mısın, sen misin? Görelim!” derlermiş.

Koyun, elini uzatmış. Çocukları, kuzular görünce onu, tahtadan kapıyı açarlarmış.

Bir gün kurt bunu fark etmiş. Bir gün yine koyun yayılmaya gidince Kurt, yarım saat sonra ağıla gelmiş. Kuzular da:

“Annem ne zaman yayıldı da sütlendi, geldi!” demişler. Kuzular:

“Burada bir yanlışlık var!” demiş.

Kapıyı açmamışlar. Kapıdakine:

“Senin sesin, annemizin sesine benzemiyor. Sana kapıyı açmayız.” demişler. Kurt da:

“Benim ben, açın kapıyı.” demiş. Kuzular da:

“Elini bir uzat da bakalım.” demişler.

Kurt, elini bir uzatmış, eli karaymış. Kuzular da:

“Annemizin eli bembeyazdı. Senin elin kara deyip kapıyı açmamışlar.”

Kurt gitmiş. Elini bir un çuvalına batırmış. Elini beyaza bürümüş, gelmiş. Sesini de iyice inceltmiş ve Kuzulara:

“Yavrularım, ben geldim açın kapıyı.” demiş. Kuzular:

“Elini uzat.” demiş. (Onların şifresi de oymuş.)

Kurdun eli de beyaz olunca kuzular kapıyı açmış. Kurt, kuzunun üçünü de bütün şekilde yutmuş ve gitmiş. Kurdun karnı kuzularla dolu olunca kurt gidip ırmağın kenarına bayılıyor. Koyun bir gelmiş. Kapı açık, kuzular yok. Koyun, melerken melerken koyunun sahibi gelmiş.

Adam, kuzuları kurdun götürdüğünü anlamış ve aramaya çıkmış. Kuzuları ararken kurdu, dere kenarında baygın yatarken bulmuşlar. Adam, varmış. Kurdun kafasının üstüne bir çuval geçirmiş ve bastırmış. Sonra da Kurt’un karnını yarmış.

Kuzuları, kurdun karnından dipdiri çıkarmış. Kuzular da annelerine, anneleri de yavrularına kavuşmuş. Masal da burada sona ermiş. K.K.10.

4.10. İnek ile Koyun

İnek ile Koyun Masalı

İnekle koyun yayılırlarmış. İnek doymuş, yatmış. Koyun, doymamış. Koyun, İnek'e: "Kalk altını da yayılayım." demiş. İnek de Koyun'a: "İki gözün, iki bacağı kör olası." demiş.

Koyunun gözlerinin yanında, biraz çukur vardır. Koyunun bacağıнын yanında da çukur vardır. (Bunlar, ondan olmuş.) Koyun, ineğin bedduasını almış bu yüzden böyle olmuş. K.K.22.

4.11. Bal Arısı ile Sarı Arı

Bal Arısı ile Sarı Arı

Sarı Arı'ya Bal Arısı:

"Yarın ne yapacağız?" diye sormuş.

Sarı Arı:

"Bal yapacağız." demiş.

Bal Arısı da Sarı Arıya:

"Allah izin verirse bal yapacağız, desene!" demiş.

Sarı Arı da demiş ki:

"Allah izin verse de yapacağım ben balı, vermese de yapacağım."

Ertesi gün sabah olmuş. Bal Arısı varmış, bakmış. Sarı Arı peteği yapmış ama balı yapamamış. Neden yapamamış balı? Çünkü Allah izin vermemiş. K.K.22.

4.12. Kartal ile Şahin Masalı

Kartal ile Şahin

Kartal ile Şahin arkadaş olmuşlar. Kartal iri gövdeli bir kuşmuş. Kartala göre şahin daha küçük gövdeli bir kuşmuş. Birbirleriyle sohbet etmişler arkadaş olmuşlar. Tabii ki Şahin'in de kendine göre üstün özellikleri varmış. Arkadaşlıkları epey devam etmiş. Kartal bir gün Şahin'i yuvasına davet etmiş. Tabii! Davete icabet şarttır. Şahin de hazırlanmış Kartal'ın evinin adresini almış ve gitmiş.

Kartalların evleri yuvaları Toros Dağları'nın en tepelerinde imiş zirvelerdeymiş. Şahin, Kartal'ın yuvasına varmış, oturmuşlar bir müddet. Yemek zamanı gelmiş. Kartal, daha önce artık nerelere koymuşsa hazırladığı yiyecekleri yemekleri getirmiş ve Şahin'in önüne koymuş. Tabii! Bu ziyafet Şahin'in hoşuna gitmemiş. Çünkü kartallar ölmüş hayvan etleri

yermiş. Neyse bu kıyafetlerden bu ziyaretlerden bu sohbetlerden sonra Şahin, Kartal'dan gitmek için:

“İzin istemiş.” ve gitmiş.

Bir müddet geçtikten sonra Şahin de Kartal'ı yuvasına öğle yemeğine davet etmiş. Kartal, denizin kenarındaki çam ormanına; Şahin'in yuvasına yemek vaktinde gelmiş. Şahin, Kartal'ı:

“Buyur etmiş.”

Kartal'a yemek hazırlamak için hemen denizin üstüne birkaç uçuş ve dalış yaparak balık yakalamış, getirmiş ve önüne koymuş. Sonra birkaç uçuş daha yapmış. Bildircin yakalamış, getirmiş. Keklik yakalamış, getirmiş. Bunları Kartal'ın önüne koymuş. Bu sofrayı gören Kartal'ın ağzının suyu akmış. Kartal böyle bir ziyafet görmemiş.

Yemişler içmişler. Çaylarını kahvelerini bitirmişler. Tatlılarını yedikten sonra Kartal:

“Müsaade” istemiş. Tam gidecekken Kartal, Şahin'e:

“Kaç yıl yaşarsın sen?” demiş. Şahin, Kartal'a cevap vermiş:

“Hiç belli olmaz. Bir gün uçarken aşağıya doğru hızlı bir şekilde inerken kayaya mayaya çarparım, ölüveririm.” demiş.

Peki, Şahin de Kartal'a:

“Sen kaç yıl yaşarsın?” diye sormuş. Kartal da:

“Ben 100 sene, 200 sene yaşarım ama benim gibi 100 sene, 200 sene yaşamaktansa senin gibi yaşamak daha evla.” demiş. K.K.14.

4.13. Takkeli Kuş

Takkeli Kuş

Böyle bahar geçmiş köylerde. Bu Üğü Kuşu var. Boynuzlu Üğü Kuşu. Bütün kuşları toplamış ve Üğü Kuşu, kuşlara:

“Yarın artık buradan göçeceğiz. Buralar ıssıcaklandı. Yavruları büyüttük. Artık dağların eteklerine doğru göçeceğiz. Yarın güneş doğmadan herkes hazır olsun. Allah izin verirse şafak vakti yola çıkacağız. Herkes, Çaltılı Bük'ün orda toplansın!” demiş.

O “Dogley” dediğimiz Takkeli Kuş (Tutili Kuş olarak da bilinen bu kuş):

“Allah izin verirse de göçeceğiz vermezse de göçelim.” demiş.

Bütün kuşlar toplanmış. O Takkeli Kuş gelmemiş. Yokmuş: “Ulan! Bu nerede, nerede?” diye bakınmışlar. Sonra da oradaki da bütün kuşlar:

“O kalsın burada.” demiş ve uçmuş, gitmişler.

Takkeli Kuş:

“Allah izin verirse de göçeceğiz vermezse de göçelim.” dediği için Allah ona unutturmuş o yetişememiş. O sıcakla buralarda bekler. O göçememiş sahilde kalmış. Yaz, kış buralarda yalnız başına öter dururmuş. K.K.28.

4.14. Kara Böcü

Kara Böcü Masalı

Bir Kara Böcü varmış yolda gidip gidermiş. Bir de Keme gelmiş. Bir de adam gelmiş. Adam, Kara Böcü’ye:

“Benimle evlenir misin?” demiş. Kara Böcü, adama:

“Seninle evlensem beni neyle döversin?” demiş. Adam da Kara Böcü’ye:

“Kuyruğumla döverim.” demiş. Kara Böcü de:

“Varmam, varmam!” demiş. Sonra öte doğru gitmiş karşısına bir Keme çıkmış.

Keme, Kara Böcü’ye:

“Bana varsana!” demiş. Kara Böcü, Keme’ye:

“Sana varsam beni neyle döversin?” demiş. Keme de:

“Kuyruğumla tıpış tıpış döverim!” demiş. Kara Böcü de Keme’ye:

“Varayım, varayım.” demiş ve varmış.

Bir de düğün olmuş ama çok güzelmiş. Sonra acıkmışlar. Keme, Kara Böcü’ye:

“Yemek kazanından yemek çalayım geleyim.” demiş.

Keme, beklemiş beklemiş, kazanın başından yemek katanlar aralaşmamış. Kara Böcü beklerken beklerken sığırın yalağına düşmüş, oradan çıkamazmış. Çığırılmış. Keme de yiyecek; buğday, un alamamış, geri gelmiş. Keme, Kara Böcü’ye:

“Ver elini çıkarayım.” demiş. Kara Böcü vermemiş. Tekrar; Keme, Kara Böcü’ye:

“Ver elini çıkarayım.” demiş. Kara Böcü, Keme’ye geç kaldığı için küsmüş ve elini vermemiş. En sonunda Keme:

“Al.” demiş. Kara Böcü’nün üstüne basıp çiğnemiş ve masal da burada bitmiş. K.K.13.

4.15. Allı Pullu Fatmana ve Ayı Masalı

Allı Pullu Fatmana ve Ayı

Bir varmış, bir yokmuş. Bir Allı Pullu Fatmana varmış. Bir gün ormana oduna gitmiş. Odunu yüklenmiş kaldıramamış. Ayı, üstüne basmış. Allı Pullu Fatmana:

“Ya Ayı kardeş! Al, bu odunları üstümden.” demiş. Ayı:

“Tamam.” demiş.

Allı Pullu Fatmana:

“Biraz daha al, biraz daha.” demiş.

Sonra da odunları atmış ve ayıdan kaçmaya çalışmış. Ayı da almış, Allı Pullu Fatmana'yı ağacın kovuğuna saklamış. Kadının kaybolduğunu anlayan yakınları aramaya çıkmış ve ağacın içindeki kadını bulmuşlar. Kadının yakınları ağacı kesip kovuğundan çıkaracağız derken Ayı, Allı Pullu Fatmana'yı almış ve kaçmış. Masal da burada bitmiş. K.K.6.

4.16. Kabacık Masalı

Kabacık

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir karı koca varmış. Adamın hanımı ölmüş. Yeni bir hanım almış. O da adamın çocuklarını istememiş. Kocasına: “Çocukları atacaksın, götür at.” demiş.

Oduna gidelim diye çocuklarını yanına almış ve dağa götürmüştü. Adam çocuklara:

“Ben bir yanda odun toplayayım. Siz de bir yanda odun toplayın.” demiş.

Adam, çocuklarını kandırmış. Çocuklar bir tarafta odun toplarken akşam olmuş. Adam da ağacın birine kabak asmışmış. Rüzgâr kabağı salladıkça “tak tak” edermiş. Çocuklar sese gitmiş, bakmışlar. Babaları yok ama ağaçta bir kabak asılı “Tak tak eder kabacık, bizi aldatan babacık” diye ağlaşarak bir yerlere gitmişler.

Bir duman tüten yerle bir horoz öten yer varmış. Kız, oğlan çocuğuna demiş ki:

“Duman tüten yere mi? Yoksa horoz öten yere mi gidelim?” Oğlan da:

“Aba duman tüten yere gidelim de belki bir ekmek pişirirlerse bize de ekmek verirler.” demiş.

Vara vara varırlar bir cadının evine. Cadı bunları alır misafir eder, onları yiyecek ya. Sabah olur çocukları bir çuvala katmış ve yukarıya asmış. Ondan sonra cadı gider dişlerini biletmeye. Oğlanın da cebinde tımtımlısı varmış yani bıçağı. Onunla çuvalı yararlar, içine çamurlu mamurlu, dikenli hafriyat doldurmuşlar ve al horozuyla anadalısı varmış. Onları çuvalın içine doldurmuşlar ve kapatmışlar. Ağzını bağlamış asmışlar.

Çocuklar da kaçmışlar. Cadı çuvaldakileri yerken horoz “gııık!” demiş. Cadı:

“Al horozum gibi gııııldattım sizi” demiş. “Boovvk!” demiş bir ses. Cadı:

“Anadalım gibi böğürdettim sizi.” demiş.

Cadı bir bakmış ki al horozla anadalının kafası çıkmış. Cadı hemen bunların peşine düşmüş.

Bunlar da kaçmışlar; böyle bir çeşmenin başına okul gibi. Oğlana, abası demiş ki:

“Deve izinden içme abam, deve olun. Geyik izinden içme geyik olun.” demiş.

Oğlan geyik izinden su içmiş ve geyik olmuş. Bir yere varmışlar bir çeşmenin önüne orada bir selvi varmış. (Eskiden, bir şeye ol dedin mi! olurmuş.) Bunlar:

“Eğil selvim!” demiş ve selvi eğilmiş. Sonra da bunlar başına çıkmış. Buraya bir atlı gelmiş atı sulamaya ama at suyu içmez imiş; kızın güzelliğinden, çok güzelmiş kız. Kız, su başındaki oğlana:

“Dön ağam arkanı da at suyunu içsin.” demiş. Arkasını dönmüş de at da suyunu içmiş. Kız, oğlana:

“Hadi ağam, gidelim. Hadi abim, gidelim!” demiş.

Yine de inmemişler. Atını sulamaya gelen oğlan, onlara:

“Ben, sizi indirtmesini bilirim.” demiş ve çamaşır yıkayan bir kadın göndertmiş. Kadın gelip çamaşır kurmuş ateşi yakmış. Tenekeyi de ters koymuş. Kül dökmüş. Kız, çamaşır yıkayan kadına:

“Ebe, şöyle çevir. Böyle çevir.” dermiş.

O da öyle yaparmış. Kadın, tasın tersiyle su almış. Kız:

“Ebe, şöyle çevir.” dermiş.

Ebe, tokucun tersiyle vururmuş. Kız da ebeye:

“Ters çevir, şöyle vur.” dermiş. Yaşlı kadın, kıza:

“Güzel kızım, hanım kızım; senin gibi kızım vardı da öldü de yalnız kaldım da in de yıkayıver şu çamaşırları.” demiş.

Kız, selviden aşağı indiğinde kızı yakaladığı gibi kocakarı orada kızın inmesini bekleyen padişahın oğluna vermiş. Kızı almış atına, götürmüş evine giydirmiş, kuşatmış. Geyiği de bahçelerine salmışlar, yayılmış. Padişahın oğlu şehre gitmiş, öteberi almaya. Bir Çingene karısı gelmiş, kapkara. Çingene karısı, kıza:

“Hadi, sizin bahçeyi bir gezelim.” demiş.

Bahçede de büyük bir havuz varmış. Havuzun içinde de kanepe gibi bir balık varmış. Kız, Çingene karısına:

“Tamam, bakalım havuza.” demiş.

Eğildiğinde kızı bir kaktırmış havuza. Kızı balık bütün hâlde yutmuş. Kız da hamileymiş. Çingene karısı kızın kıyafetlerini giymiş, başını bağlamış. Gitmiş padişahın oğlunun yatağına yatmış. Gelmiş adam bir bakmış, karaca bir şey. Adam, kadına:

“Ne oldu sana?” demiş. Kadın:

“Bir Çingene kızı geldi de beni bahçede gezdirdi de bu hâlde geldim.” demiş.

Ondan sonra padişahın oğlu bunu doktora götürmüş. Kadın, doktora öğretmiş. Doktora:

“Böyle böyle diyeceksin.” demiş.

Doktor da kadın ne dediyse padişahın oğluna demiş. Gelmişler eve, kazanları kurmuşlar, bıçakları bilemişler. Geyiği kesip yiyecekmiş ki Çingene karısı da öyle iyi olacaktı. Çingene karısı, geyiği de kaybedecekmiş. Geyik, dile gelmiş:

“Beni demiş havuzun başına götürün. Ben orda bir laflar söyleyeceğim. Ondan sonra beni kesin.” demiş. Aslında, oğlan olan geyik eğilmiş:

“Kazanlarım çatıldı,

Bıçaklarım bilendi,

Çık kardeşim artık kurtar beni!” demiş. Balığın yuttuğu kız da geyiğe:

“Altın tasım elimde,

İp, atkı tam belimde,

Bir Çingene kızı,

Padişahın oğlunun koynunda” demiş.

Padişahın oğlu da dinliyormuş. Ondan sonra padişahın oğlu hemen havuzu boşalttırmış. Balığı çıkarmışlar, karnını yarmışlar. Kadını balığın içinden çocuğuyla beraber çıkarmışlar. Eve gelip Çingene kızına:

“Kırk satır mı istersin kırk katır mı istersin” demişler. Çingene karısı:

“Kırk satırı napayım, kırk katır verin de babamın köyüne gideyim.” demiş.

Bunu kırk katıra bindirmişler, katırın da götüne bir çubuk vurmuşlar, yallaaah! Atlar kadını parçalamışlar, katırlar öldürmüşler.

Ondan sonra bunlar da yeniden evleniyorlar. Çocuklarıyla beraber mutlu mesut yaşamışlar. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. K.K.4.

4.17. Öksüz Çocuk (1. Varyant)

Öksüz Çocuk

İki çocuk öksüz kalmışlar. Analıkları varmış. Çocukların babaları evlenmiş. Kadın da:

“Ben, senin çocuklarını istemiyorum, gideceğim.” demiş. Adam da:

“Nereye gideceksin” demiş. Kadın da adama:

“Uzak yerlere gidelim.” demiş. Kocası da:

“Tamam, gidelim.” demiş ve kalkmış gitmişler. Bir kabak asmışlar ağacın arasına. Kabak gari “tak tak” etmiş. Bunlar da çocuklardan kaçmışlar. Adamla kadının bir oğlu ve bir kızı varmış onları da yanlarına almış gitmişler. Çocuklar da orada “tak tak” eden sesin anasıyla babasının kestiği odundan geldiğini düşünmüşler ama gece olmuş kimse yokmuş. Çocukları ormanda bırakıp kaçmışlar. Çocuklar da birbirine:

“Kırka duran yere mi? Yoksa duman tüten yere mi gidelim?” demişler. Çocuklar da: “Duman tüten yere gidelim.” demişler. Duman tüten yerdeki köpekler, hâlbuki kendi köpekleriymiş. Gide gide gitmişler, varmışlar, bakmışlar ki hâlbuki bu iki cadı arısıymış. Kadın:

“Gelin yavrularım, gelin! Bulgur kaynatıyorum. Gelin, yiye sonra yatın.” demiş. Çocukları yedirmiş yatırmışlar. Çocuklar yatarken cadı arıları gelir bir ısırırlarmış. Cadı arıları çocukları yiyeceklermiş. Bunu anlayan çocuklar bir fırsatını bulup kaçmışlar.

“Tak tak eden kabacık, bizi aldatan anacıkla babacık” deyip çocuklar kaçmış. K.K.8.

4.18. Tan Tan Eden Kabacık Masalı (2. Varyant)

Tan Tan Eden Kabacık

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bir adam varmış, adamın hanımı ölmüş. Adamın iki de çocuğu varmış. Adam tekrar evlenmiş. Yeni gelen hanımı yani çocuklarının üvey annesi, kocasına:

“Ben, bu çocuklara bakamayacağım, bunları ne yaparsan yap!” demiş.

Adam da çocukları almış yanına çocuklara:

“Hadi gelin! Biz odun kesmeye gidelim dağa.” demiş.

Adam, çocuklarla birlikte dağa varmış. Çocuklara:

“Siz şuraya oturun. Ben odunu kesip geleyim.” demiş.

Çocuklar, tabii! Oraya oturmuş, oynuyorlarmış. Babası da az ilerde bir ağaca kabak asmış. Kabak rüzgâr estikçe “tan tan” ediyormuş. Çocuklar da sesi duydukça “Babamız odun kesiyor.” diye düşünmüşler. Akşam olmuş, babaları çocuklarını orada bırakmış, kaçmış. Akşam olmuş, babaları yokmuş.

Çocuklar merak etmiş ve sesin çıktığı yere doğru gitmişler. Bir bakmışlar ki babaları yokmuş. Ağaçta bir kabak asılıymış. Çocuklar:

“Tan tan eden kabacık,

Bizi aldatan babacık” demişler. Çocuklar:

“Ne yapalım ne edelim?” diye düşünmüşler. Yol bilmezlermiş, iz bilmezlermiş. Dere tepe düz gitmişler. Çocuklar, bir su değirmenine varmışlar. Değirmendekiler çocuklara sormuşlar:

“Siz kimsiniz? İn misiniz? Cin misiniz?” Çocuklar da:

“Hâllerini anlatmışlar. Bizi babam dağa bıraktı. Kaçıp gitti.” demişler. Değirmencinin de çocuğu yokmuş. Bu çocuklara, değirmenci sahip çıkmış. Çocukları büyüttmüş yıllar geçmiş. Çocuklardan birisi memur olmuş. Öğretmen olmuş. Babasının köyüne tayini çıkmış ve orada bir kıza âşık olmuş.

Kızın babası çocuğu araştırmış ve çocuğa:

“Kimsin? Nesin?” diye sormuş. Çocuk anlatmış:

“Babam, bizi dağa saldı ve bir kabak astı. Bizi bırakıp kaçtı. Bizi, bir değirmenci sahiplendi, büyüttü.” demiş.

Oğlan anlattıkça babası çok şaşırılmış ve oğlanın kendi oğlu olduğunu anlamış. Babası oğlana, babası olduğunu kızın da kendi üvey kardeşi olduğunu anlatmış. Böylelikle yıllar sonra çocuklar babalarına kavuşmuş. K.K.25.

4.19. Gabacık (3. Varyant)

Gabacık

Adamın karısı ölmüş. Adam, yeni bir kadın almış. Bu kadın da adamın ölen karısından olan çocukları istemiyormuş. Kadın, adama:

“Götür, git bunları. Bunlar benim başıma bela olur. Götür bunları.” demiş. Adam da çocuklarına “Haydi ormana oduna gidelim!” demiş ve gitmişler.

(Eskiden su kabakları olurmuş.) Adam, çocuklarına:

“Siz, burada oynayın.” demiş.

Bu arada adam da kabağı ağaca asmış. Çocuklarına da:

“Ben odunu keseyim, eşeğe yükleyeyim beraber gidelim.” demiş.

Babaları çocukları ormana bırakmış, eve kaçmış. O astığı kabak da “tak gık, tak gık, tak gık” edermiş, rüzgârdan. Çocuklar da babaları odun kesiyor sanırmış. Çocuklar oynamaktan acıkmışlar, susamışlar. Takılıntının olduğu yere varmış, bir bakmışlar ki babaları yokmuş. Çocuklar da:

“Tak tak eden kabacığım,

Koyup giden babacığım.” derlermiş. Çocuklar da atın izinden, gittikleri dağdan eve gelmişler. K.K.10.

4.20. Sıçan Amat

Sıçan Amat

Bir varmış bir yokmuş. Eskiden bir kadının çocuğu olmazmış. Kadın, çocuk hasretliği çekermiş. Birisi de demiş ki:

“İllaki çocuk mu seveceksin. Onun yerine fareyi tut. Onu büyüt, çocuk gibi sev.” demişler.

Farenin de adını “Sıçan Amat” koymuşlar. Çocuğu gibi sevmeye başlamış fareyi. Bir gün kadın ocaklıkta süt pişirirken farede orada oynarmış. Kadınlara fare, anne-çocuk gibi olmuş. Kadın, süt pişirirken Sıçan Amat da süte bakarken süütün içine düşmüş ve yanmış. Kadın:

“Eyvah, eyvah!” diye çırpınmaya başlamış. Kocas gelmiş ve karısını bu hâlde görünce:

“Ne oldu?” demiş. Kadın, kocasına:

“Baksana, olanları gördün mü?” demiş.

“Sıçan Amat süte düştü,
Süt ile beraber pişti,
Ben de saçımı başımı yoldum,
Çırpınacağım derken.” demiş.

Bunu gören kocası da sakalını yolmuş. Adam çarşıya gidiyormuş. Çarşıya giderken birisi, adama:

“Amca sen sakallıydın, bu sakallarına ne oldu?” demiş. Adam:

“Ahhh! Ahhh! Olanı sorma amcam. Benim bir çocuğum vardı, Sıçan Amat. Sonra:
Sıçan Amat süte düştü,
Süt ile beraber pişti,
Anası saçını yoldu,
Ben de sakalımı yoldum.” demiş.

Bunun üzerine su doldurmaya giden kız da amcanın bu anlattıklarına üzülmüş. Su doldurmak için yanına aldığı testi de üzüntüsünden kırmış. Su testisi su yolunda kırılır da buradan kalmış. Bu masalı, büyükleri çocuklar yaramazlık yapmasın, uslu dursunlar, diye anlatırlarmış. K.K.17.

4.21. Aşk [Sabır Taşı]

Aşk [Sabır Taşı]

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Annesi, babası ölmüş bir kız çocuğu ile bir oğlan çocuğu varmış. Bu iki kardeş birbirlerine:

“Biz nereye gidelim? Duman tüten yere mi? Ateş yanan yere mi gidelim?” demişler. Sonra da düşmüşler yola. Yolda giderken oğlan çocuğu:

“Ben susadım.” demiş ve yürüdükleri yolda bir tane yalak varmış. Oğlan:

“Bu yalaktan su içerim.” demiş. Kız kardeşi ise:

“İçme, eğer ayı su içtiyse bu yalaktan ayı olursun. Eğer domuz su içtiyse domuz olursun.” demiş. Oğlan, kız kardeşini dinlemeyip:

“İçeceğim, çok susadım.” demiş ve içmiş. Oğlan, domuza dönüşmüş. Sonra kız, oğlan kardeşini bırakıp tek başına yolda giderken bir ev bulmuş. Kapıyı tıkladıp evin içine girmiş. Evin üst katında ise kırk gün kırk gece yatması gereken bir oğlan varmış. Kız da kırk gün kırk gece oğlanın başında beklemiş. Kırkıncı günün sonunda, kapıyı bir Çingen kızı tıkladı.

Dinlenmesi için Çingen kızını üst kata çıkarmış. En sonunda 40. günü dolup uyanan oğlan başında Çingen kızını görmüş. Oğlan, Çingen kızına:

“Beni 40 gün 40 gece sen mi bekledin?” demiş. Çingen kızı da:

“Evet, ben bekledim.” demiş.

Oğlan, 40 gün 40 gece düğün yaparak Çingen kızıyla evlenmiş. Bir sonraki gün oğlan pazara gidecek olmuş. Oğlanın başını 40 gün 40 gece bekleyen kız, oğlana:

“Bana bir sabır taşı bir de subur taşı al.” demiş. Oğlan, kıza:

“Ne yapacaksın bu taşları diye sorunca. Kız da:

“Lazım.” demiş.

Oğlan, pazardan kızın istediği taşı alıp kıza vermiş. Taşları alan kız, taşların yanına oturup derdini anlatmaya başlamış. Gerçekte 40 gün 40 gece oğlanın başında kendisinin beklediğini ama Çingen kızının yalan söyleyip kendisinin beklediğini söylemesini ve oğlanın Çingen kızıyla evlenmesini anlatmış. Bunu duyan oğlan, kıza:

“Gerçekten sen mi bekledin 40 gün 40 gece benim başımı?” demiş. Kız da:

“Ben bekledim.” demiş. Oğlan:

“Diğer kız da bekledim, dedi.” demiş. Oğlana, kız da:

“Diyebilir.” demiş.

En sonunda doğruyu söyleyen kıza inanan oğlan, Çingen kızını boşayıp başını gerçekten bekleyen kızla evlenmiş. K.K.16.

4.22. Altın Tepsi

Altın Tepsi

Evvel zaman içinde bir köyde, ihtiyar bir adamla karısı yaşıyormuş. Bunların bir tarlası varmış. Günlerden ekin zamanıymış. Adam, karısına:

“Gidelim tarlamıza bakla ekelim.” demiş. Kadın da:

“Olur.” demiş.

Arabayı koşmuşlar, öküzleri ve sabanı almışlar, gitmişler. Tarlayı sürmüşler, ondan sonra baklayı ekmişler. Günler geçtikten sonra adam, karısına:

“Hanım baklalar çıktı mı? Ne oldu acaba? Ben bir kontrol edeyim, geleyim.” demiş.

Koca herif gitmiş. Bakmış, tarlada baklalar yok. Bir bakla kalmış. O da uzamış, büyümüş, göğe çıkmış. “Allah Allah! Bu ne böyle?” diye düşünmüş ve:

“Dur! Ben, bir üstüne çıkayım, bakayım. Üstünde ne var ne yok?” demiş. Üstüne bir çıkmış, bakmış ki ayla güneş kavga ediyorlarmış. Adam:

“Durun yahu! Siz, niye kavga ediyorsunuz? Siz, iki kardeşsiniz. Size, kavga etmek yakışmaz, ayrılın!” demiş.

Ayla güneşi ayırmış. Onlar da hediye olarak bir tepsi vermişler, buna. Ayla güneş, adama:

“Bu tepsi istediğin her yemeği, tatlıyı çıkarır.” demişler. Adam:

“İyi.” demiş.

Koca herif almış tepsiyi, inmiş aşağıya. Doğru eve gitmiş. Hanımına:

“Gel, bize bir tepsi hediye verdiler. Böyle böyle dediler. Soralım bakalım tepsiye!” demiş. Adam, tepsiye:

“Tepsi! Bize baklava çıkar.” demiş. Çıkarmış.

“Tepsim! Bize, kızarmış patates çıkar.” demiş. Hop çıkarmış. Şunu istedi, bunu istedi, ne istedilerse tepsi çıkarmış. Adam:

“Allah kavuştuk.” demiş. Koca herif, hanımına:

“Ben, bu tepsiyi kalaycıya götürüp kalaylatacağım. Şöyle, iyice parlatsın.” demiş. Tepsiyi almış, kalaycıya gitmiş ve:

“Bu tepsiyi, şöyle güzelce kalayla.” demiş. Adam, kalaycıya:

“Yalnız, tepsiye bana şunu çıkar, bunu çıkar, deme!” demiş. (Adam, kalaycıya tepsiyi kendi ağzıyla teslim etmiş.) Tepsi sahibi gittikten sonra kalaycı:

“Tepsim bana baklava çıkar.” demiş. Baklavayı çıkarmış. “Tepsim bana patates çıkar.” demiş. Çıkarmış. Kalaycı, hemen pazara gitmiş. Tepsinin aynısını almış, getirmiş. Kadın adamakıllı kalaylamış. Gerçek tepsiyi de saklamış. Adam gelmiş ve kalaycı kadına:

“Tepsim hazır mı?” diye sormuş. Kalaycı kadın da:

“Hazır, al, götür.” demiş. Adam, kalay parasını vermiş ve tepsisini almış, gitmiş. Eve varınca adam, tepsiye:

“Bana baklava çıkar.” demiş ama tepsi çıkarmamış. “Fasulye çıkar.” yok, “Pilav çıkar.” yok. Adam, ne istediye yok, yok. Kocakarı, hemen atılmış oradan kocasına:

“Ben, sana demedim mi? Niye götürdün onu kalaylatmaya? Bak! Tepsimiz gitti.” demiş. “Bak! Kalaycı, değiştirdi tepsimizi.” demişler ve epey üzölmüşler. Ondan sonra günlerden bir gün yine tarlaya gitmiş. Yine çıkmış bakla ağacına, bakmış ki yine güneşle ay dövüşüyorlar, tepişiyorlar. Adam da onlara:

“Ayrılın, ayrılın! Siz, iki kardeşsiniz. Size, dövüşmek yakışmaz!” demiş. Adam ayırmış, bunları. Güneşle ay da adama hediye olarak bir davar vermişler. Adama, bu davarın hüneri şu demişler:

“Gir, çık davarım de! Altın sıçsın, pislik yerine altın sıçsın.” demişler.

Adam, hemen almış davarı inmiş aşağı doğru eve gitmiş. Hanımına:

“Gel. Böyle bir şey var. Hediye ettiler, bana.” demiş.

Adam da hemen:

“Gir, çık davarım! Altın sıç.” der dururmuş. Davar da sürekli leblebi gibi altın sıçarmış. Adam:

“Eyvah! Buna, iyi kavuştuk.” demiş.

Ondan sonra yine, adam şaşmış. Adam, karısına:

“Ben, bu davarı kalaycıya götüreyim. Boynuzlarını şöyle bir kalaylasın da pırıl pırıl parlansın.” demiş. Kadın, adama:

“Karşı çıkmış. Bak! Tepsiyi değiştirdiler. Bu davarı da değiştirirler, kaybederiz.” demiş. Kadın, ne dediyse razı edememiş, koca herifi. Koca herif, almış davarı doğru kalaycıya. Adam, kalaycıya demiş ki:

“Bunun boynuzlarını şöyle adamakıllı kalayla da şöyle karşıdan pırıl pırıl parlansın dursun.” demiş. Adam, kalaycıya:

“Yalnız, davara gir, çık davarım! Altın sıç, deme.” demiş. Kalaycı da:

“Tamam.” demiş.

Kalaycı adam gittikten sonra: “Gir, çık davarım! Altın sıç.” demiş.

Davar, altın çıkarınca kalaycı:

“Tamam. Davar keramet davarı.” demiş.

Davara bu sözleri söyledikten sonra pislik yerine altın sıçıyormuş. Kalaycı:

“Tamam, buna da kavuştuk!” demiş.

Kalaycı, hemen pazara gitmiş. Davarın aynısından bulup gelmiş, boynuzlarını da kalaylamış. Sonra, davarın sahibi gelmiş ve kalaycıya:

“Tamam mı davarım?” demiş. Adam da:

“Tamam, kalayladım. Al, git.” demiş.

Adam, davarı almış. Eve gitmiş. Adam, davara:

“Davarım! Altın sıç.” demiş. Defalarca demiş ama yok, yok, yok. Adamın karısı, kocasına:

“Eyvah! Bak, gördün mü? Davarı da değiştirdi kalaycı. Yine kaybettik.” demiş. Adam, gidip davarı da isteyememiş. Yine böyle kalakalmışlar. Aradan günler geçmiş. Adam yine tarlaya gitmiş ve çıkmış bakla ağacının tepesine. Yine çıkmış bakla ağacına bakmış ki yine güneşle ay dövüşüyorlar, tepeşiyorlar. Adam da onlara:

“Ayrılın, ayrılın! Siz, iki kardeşsiniz. Size, dövüşmek yakışmaz.” demiş. Adam ayırmış bunları. Güneşle ay da adama hediye olarak bir çamaşır tokucu ve bir ip vermişler. Güneşle ay, adama ders vermek istemiş ve adama:

“Bunu al, eve git. Pencereleeri, kapıları kapatın. Karını da yanına al, birbirinize yakınca durun. Vur tokmağım! Sarıl ipim! Deyin ama kimse duymasın.” demiş. Adam eve varmış kapıyı pencereyi kapatmış, karısını da yanına almış ve tokmağa:

“Vur tokmağım! Sarıl ipim!” demiş. Tokmak vurdukça ip de adamla kadını sarıyormuş. Tokmak, bunları adamakıllı bir dövmüş, akılları başlarına gelmiş. Dayağın üstüne koca herifin aklına bir kurnazlık gelmiş:

“Bu tokmakla iple, ben, tepsikle davarımı kurtarırım.” demiş ve doğru kalaycıya gitmiş. Adam, kalaycıya:

“Bu tokmakla ipi iyice parlat, kalayla ama içeriye kapanıp da vur tokmağım! Sarıl ipim! Deme.” demiş. Kalaycı adama:

“Tamam.” demiş.

Koca herif de kenara saklanmış ve neticeyi beklemiş. Ondan sonra kalaycı almış tokmakla ipi dükkâna kapanmış. Pencereleeri kapıyı da kapatmış:

“Vur tokmağım! Sarıl ipim! Vur tokmağım! Sarıl ipim!” dedikçe tokmak dövermiş ip de sarılırmış, böyle etrafına. Koca herif de:

“Vur, vur!” diyormuş. Kalaycı adamın sesini duymuş ve adama:

“Aman, bunu durdur! Tepsini de vereceğim. Davarını da vereceğim. Bunu da al.” demiş.

Yaşlı adam, kapıyı açmış ve tokmağı durdurmuş, ip sarmışmış adamakıllı o da çözülmüş. Kalaycı, kapıyı ve pencereyi açmış. Bundan sonra adam tokmağı, ipi, tepsiyi ve davarı alıp doğru evine varmış. Kadın da sevinmiş, böyle. Ondan sonra, mesut bir hayat yaşamışlar. K.K.1.

4.23. Yamyam

Yamyam

Zamanında Ali isminde bir adamın karısı ve çocukları varmış. Bunlar bir köyde yaşıyormuş. Bunların bir tarlaları varmış tarlada da bir yemiş ağacı varmış. Yemiş zamanı oldu mu bu yemişleri toplayıp gidiyorlarmış. Bu sefer bir Yamyam, yemişe dadanmış. Onlara yemiş bırakmazmış. Bundan sonra Ali, yemiş ağacını beklemeye başlamış. Ali beklerken ağacın üstüne çıkmış ve yemişleri toplamış. Bir bakmış ki aşağıya Yamyam, gelmiş. Yamyam, Ali'ye:

“Bana da bir yemiş versene.” demiş. Ali:

“Eteğini aç da yere atayım, ezilmesin.” demiş. Yamyam da:

“Eteğim delik, yere düşecek. Sen elinle ver, elinle.” demiş.

Ali'yi, Yamyam kandırmış. Ali, yemişi verirken yamyam kolundan bir kapmış ve kaptığı gibi çekmiş aşıya. Ali'yi memleketine götürecekmış. Bu sefer de Ali, Yamyam'a:

“Benim karım var. Çocuklarım var, onlarsız olmaz. Onları da alalım.” demiş.

Yamyam'ı kandırmış. Memleketine gitmişler. O Yamyam'ın niyeti, onları yemekmiş. Yamyam, onları adamakıllı beslemeye başlamış. İyi beslensinler de iyi yemek olsun, diye onlara iyi bakıyormuş. Yamyam, akşam olunca gizlice çocukların yanaklarını okşar, bakarmış, acaba bayağı etlendiler mi? diye kontrol edermiş. Ali'nin karısı, nasılsa bunu fark etmiş. Ali'ye eşi:

“Bu bize musallat olacak. Bizi yiyecek.” demiş.

O, Yamyam güya, Ali ve ailesine akraba çıkmış. Yamyam; şöyledir, böyledir diyerek onları kandırıyormuş. Kadın bakmış ve çocuklarına:

“Böyle olmayacak.” demiş.

Çocuklarını da alıp gizlice Yamyam'ın haberi olmadan kaçmış. Yamyam, pazara alışverişe gitmişmiş. Pazardan döndüğünde bir bakmış kadın ve çocuklar yokmuş. Ali de hemen durumu fark etmiş. Orada bidon gibi bir şeyin içine girip saklanmış ve kendini göstermemiş. Yamyam da gelmiş bidonun üzerine oturmuş.” Eyvah!” diyerek ellerini dizlerine vuruyormuş. Bir yandan da “Emeklerim yok oldu, kayboldu. Bu kadar besledim de elimden kaçırdım. Bilmem ney, bilmem ney!” diyerek çırpınırmış. Bu arada altından bir gaz kaçırmış, pırt demiş. Ali de o sese gülüvermiş. Ali gülünce Yamyam, Ali'ye:

“Haaa! Sen burada mıydın?” demiş. Ali de:

“Evet, buradaydım.” demiş. Yamyam, Ali' ye:

“Gel, bakalım! Karınla çocukların nerede?” demiş. Ali de:

“Yok.” demiş. Yamyam, Ali'ye:

“Eee! Şimdi, ben de seni yiyeceğim! Nerden başlayayım?” diye sormuş. Ali de:

“Başımdan başla! Karım, bana söylüyordu da ben inanmıyordum.” demiş.

Yamyam, Ali'yi yemiş. Sonra Ali'nin evini de biliyormuş. Orası ırmak kenarındaymış. Bir de sandallar varmış, oraya gidip geliyormuş. Yamyam gitmiş, sandalcıya:

“Buraya bir zembil bırakacağım. Bunu Ali'nin babası gönderdi. Bunu Ali'nin evine götür.” demiş. Sandalcı da:

“Tamam.” demiş.

Yamyam bir sepet örmüş, kendisi içine sığacak kadar büyükmüş. Sonra bu sepetin içine kendini gizlemiş. Sonra, oraya ırmağın kenarına konmuş. Sandalcı gelmiş, almış onu doğru Ali'nin evine götürmüş. Yamyam, sandalcıya:

“Onlara, bu Ali'nin size hediyesi de.” demiş.

Bu sefer kadın, bir bakmış delikten hemen. Yamyam'ın içinde olduğunu görmüş ve hemen anlamış. Çocuklar, annelerine:

“Burada kestane var. Leblebi var. Şunu bir aç da yiyelim!” demişler. Kadın da:

“Yok. Akşam olsun da konu komşu görmeden açalım. Bize de kalsın, yemişler.” demiş.

Bu sefer akşam oluyormuş. Kadının büyükçe bir fırını varmış. Fırını adamakıllı yakmış. Ateş de iyice yanmış köz olmuş artık. Kadın, çocuklarına:

“Hadi gelin de şu zembili fırının yanına götürelim. Bunları pişirelim orada.” demiş.

Zembili fırının yanına getirmişler. El birliğiyle Yamyam'ın içinde olduğu zembili deliğinden fırının içine atmışlar. Fırının da deliğini kapatmışlar hemen. Yamyam da orada yanmış. Artık sabahleyin olmuş. Fırını açmış kadın, oradan Yamyam'ın tırnağı bir fırlamış ve kadının gözünü çıkarmış. Masal da böyle son bulmuş. K.K.1.

4.24. Ay ve Güneş

Ay ve Güneş

Bir varmış bir yok imiş. Evvel zamanın içinde iki heybetli arkadaşın bir kavgası varmış. Bu iki arkadaşın biri ay, birisi güneşmiş. Bunların başlarda bir dostluğu varmış ama sonradan birbirlerini kıskanmaya başlamışlar ve bu dostlukları göklere ilelebet hapsolmuş. Ne ay güneşi görmüş ne de güneş ayı. Velhasıl kavgalarına gelecek olursak günün birinde ay güneşi içten içe kıskanmaya başlamış. Bu kadar parladığı için ona haset edermiş. Sonra kalbi fesatlıkla dolu adamın birisi ayın bu hâlini fark etmiş ve ona sormuş:

“Neyin var?” demiş. Ay da adama:

“Güneş benden daha çok parlar. Bu da beni rahatsız etmeye başladı. Ne yapacağımı bilmiyorum ama onun benden daha fazla ışık vermesini istemiyorum.” demiş.

Adam düşünür ve şöyle der:

“Sen ona iğne at. O iğneler onun aydınlanmasını engeller.” demiş.

Ay, bu fikri güzel bulmuş ve güneşin en savunmasız anında güneşe iğneler atmış. Sonra güneş, ayın hiç tahmin edemeyeceği bir şey yapmış o iğneleri alıp kendisine ışık yapmış. Şimdilerde de güneşin etrafındaki gördüğümüz ışıklar ayın attığı iğnelermiş. Yani güneş, bu planı değerlendirmiş. Ama güneş hiç boş durur muymuş? O da bir gün, ay böyle yaptı, diye ona bir çamur atmış ve ay dedeyi kör etmiş. İkisi de birbirine böyle bir düşmanlık beslemişler. Ayın üzerine baktığımızda ay bembeyaz değilmiş. Kimi yerlerinde lekeler varmış. Sonra ikisi de birbirine düşman olmuş bir daha ne ay güneşe denk gelmiş ne de güneş aya denk gelmiş. Biri gecede biri gündüzde hapsolmuş. K.K.3.

4.25. İblis

İblis

Vakti zamanında Düzağaçlık dedikleri bir yerde İblis ve bir köylü anlaşıp ekin ekiyorlar işler ilerledikçe Düzağaçlık'ta yaşayan Düzağaçlıklı demiş ki:

“Sen çok çalıştın, ben az çalıştım. Ben ucundan biraz alayım, gerisi sana kalsın.” İblis de:

“Tamam.” demiş.

İşine gelmiş, tabi anlaşmışlar. Ekin biçildikten sonra Düzağaçlıklı kendisine ayırdığı bölümü almış, gitmiş. İblis de beklemiş kendisine ayrılanı. Sonra işçiler getirip önüne bir saman yığını koymuş. İblis, şaşırmış tabi buğday olmayınca. İblis, bir koşu Düzağaçlıklıyı aramış, bulmuş. İblis'e, Düzağaçlıklı:

“Ben sözümü tuttum. Ucundan alacağım, dedim ve ucundan aldım.” demiş.

(Yani buğdaylar uçta olunca da bizim Düzağaçlıklı akıllılık edip İblisi kandırmış.) O gün bugündür bir Düzağaçlıklı görünce İblis de kaçarmış insanlar da kaçarmış. K.K.3.

4.26. Yılan ile İnsan

Yılan ile İnsan

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir çoban varmış. Bu çoban yoksul mu yoksul, fakir mi fakirmiş. Sonra, bir gün yine koyunları otlatırken bir taşın üstünde kaval çalmaya başlamış. Kavalı çalarken önündeki taşın deliğinden bir yılan çıkmış ve çobana:

“Neden kaval çalarsın?” demiş. Çoban da yılana:

“Annem, babam yok. Bir garibanım.” demiş. O da:

“Gel hele. Ben sana altın vereyim altınları bozdur, evlen, evini yaptır.” demiş. Çoban da:

“Tamam.” demiş.

Yılan gitmiş, altınları getirmiş adama vermiş. O da alıp evlenmiş, evini yaptırmış. Bir oğlu olmuş. Bir süre sonra oğlu büyüyünce ve evlilik çağına gelince oğluna demiş ki:

“Şu taşın üstüne çık kaval çal. Bana, yılan altın verdiği için zengin oldum.” demiş. Sonra oğlu da gitmiş taşın üstüne oturmuş ve oğlu da çalarken yılan çıkmış ve oğlana:

“Oğlum, sen neden kaval çalarsın?” demiş. Babam, burada kaval çalarken altın vermişsin. Ben de ondan geldim.” demiş.

Yılanda gitmiş altını getirmiş, vermiş. Altınların gerisini oğlan görünce dayanamamış ve kavalı yılanın kuyruğuna vurmuş. Kavalı vurunca yılanın kuyruğu kopmuş. Yılan kopan kuyruk (can) acısıyla çocuğun göğsüne vurmuş. Çocuk ölmüş. Yılanda çocuğa siyah bir örtü

çekmiş. Üç gün eve dönmemiş çocuk. Çocuk dönmeyince babası çocuğu aramış ve bulamayınca yine kaval çalmış. Sonra yılan dışarı çıkıp adama:

“Ben de kuyruk acısı varken sende ciğer acısı varken niye kaval çalarsın?” demiş. Yılan, örtüyü açmış ve adama:

“Al cenazeyi, git.” demiş. K.K.9.

4.27. Sarıkız

Sarıkız

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir kız varmış. Annesi ölmüş. Kıza, üvey annesi bakarmış. Kızın bir de üvey kardeşi varmış. Babası hep dışarılarda olurmuş. Eve pek gelmezmiş. Bir tane inekleri varmış. Üvey anne, ineği güdüp otlatmaya hep bu kızı yollarmış. Kızın eline eğirsin diye bir de yün verirmiş, eşmeş verirmiş. (Eee! Kız eşmeşden ne anlasın.) Böyle bir gün uğraşırken uğraşırken inek, kıza:

“Ya Abla! Sen onları bana ver. Ben sana iplik olarak vereyim!” demiş. Kız da ineğe:

“Öyle şey mi olur. Üvey annem beni döver.” Sen bunları yersin bir daha çıkmaz.” demiş. İnek de:

“Ben, onları yiyince sana iplik olarak eğirir, veririm.” demiş.

Üvey anne, kız ipleri eğirmeye başlayınca vermeye devam ediyormuş. Bir gün kadının üvey kızı hastalanmış, kendi kızı gitmiş. İnek bu kıza da:

“Abla! Sen, o pamukları, yünleri bana ver. Ben, sana iplik olarak eğirip, çıkarayım!” demiş.

Ama inek, bu sefer iplikleri çıkarmamış. Çünkü kız, ineğe kötü davranmış. Eve gelmişler ve kadın adama:

“Bu inek kesilecek.” demiş. Adam, kadına:

“Ya Hanım! İnek kesilir mi? O, bizim sütümüzü her şeyimizi veriyor.” demiş. Kadın:

“Hayır. Kızın pamuğunu yedi, onu keseceğiz.” demiş.

İnek kesileceği için öksüz kız üzölmeye başlamış. İnek de kıza:

“Abla üzölme. Beni kestikleri zaman etim, sana bal şeker olsun. Onlara zehir olsun. Yalnız, bunlar benim etimi zehirli diye, acı diye çöpe atarlar. Sakın, attırma! Benim yem yediğim batmaya göm. Orada kalsın.” demiş.

Bunlar, kız ne kadar istemese de onu dinlememişler. Babası da istememesine rağmen hanımın dediğini tutmuş ve ineği kesip pişirmişler. İneği etini yerken hepsi acı diye ısırıp ısırıp atmışlar. Üvey kız da ineğin dediğini tutmuş attıkları bütün etleri toplamış, batmaya gömmüş. Kız bir gün babasına;

“Üvey anne üvey beni,

Tokucakla döver beni,
Aş yitirir yesin diyi,
Zehir döker ölsün diyi.” demiş.

Adam da üvey anneyi ve kızını, annesi ölen öz kızına kötü davrandıkları için kovmuş. Babası da o güne kadar ekmek peşinde koşup, işlerinden dolayı üvey annesinin kızına kötü davrandığını anlayamamış. Evde babayla kız kalmışlar. Aradan zaman geçmiş kız, inek bana:

“Böyle böyle dediydi. Böyle şey olmaz da. Yine de ben gitsem de bir baksam.” demiş.

Birlikte gitmişler bakmaya. Bir açmışlar, bakmışlar ki her biri altın, sarı lira olmuş. Ondan sonra, o sarı liralara bozdurmuşlar, etmişler. Sonrasında mutlu mesut yaşamışlar. K.K.2.

4.28. Yörük Ali

Yörük Ali

Ali isminde bir çocuk varmış. Babası erken yaşta ölmüş. Bunlar dağa gitmişler, komşularla. Bu çocuk, çok küçükmüş. Dağdan odun keseceklermiş, yüklenip geleceklermiş. Çocuğa diyorlarmış ki:

“Haydi, Yörük Ali!” Çocuk da demiş ki:

“Annem, beni size kattı. Annem, beni size kattı. Çocuk, oradakilere odunu hazırlayın, sırtıma koyun.” dermiş.

Öyle öyle yaparlarken akşam karanlığı olmuş. Bunlar karanlıkta hem Ali’ye yüklemişler hem kendileri odun yüklenmişler. Biraz çocuğunkileri biraz kendilerinininkini getiriyorlarmış, köye gelememişler. Uzaktan bir ışık görmüşler. Çalmışlar kapıyı bu da ayının eviymiş. Kapıyı çaldıklarında ayı açmış kapıyı. Ayı bunları görünce bir sürü kadın ve çocuğu yerim diye düşünmüş. Ayı, hepsini buyur etmiş, almış içeriye. Onlara yiyecekler getirmiş. Herkes yatmış uyumuş ama Yörük Ali uyumuyormuş. Kadınlar, odunları taşıırken çok yorulmuşlar ve hemen uyumuşlar. Ayı geliyormuş, soruyormuş:

“Kim uyur da kim uyanık?” Yörük Ali de:

“Herkes uyur da Yörük Ali uyanık.” dermiş. Ayı:

“İyi de aman Yörük Ali! Canım Yörük Ali! Sen neden uyumazsın?” diyormuş.

Yörük Ali, eve girmeden kümesteki besili kazlarla tavukları görmüş ve ayının sorusu üzerine. Yörük Ali:

“Annem bana kümesteki en besili kazları tavukları keser, pişirir, yedirirdi. Ben öyle yatardım. Onun için uyuyamıyorum.” demiş.

Ayı da: “Yörük Ali de uyusa da ben bunları yesem.” diye düşünüyormuş. Ayı, Ali’ye kesip gelip kazı, tavukları yedirmiş. Ayı da o uyusun diye ne isterse yapıyormuş. En son ayı, Ali’ye:

“Ya şimdi niye uyumuyorsun?” demiş. Ali de:

“Annem, bana kalburla ırmaktan su taşır, içirirdi. Öyle uyurdum.” demiş.

Ayı kalburu ırmağa alıp gittiğinde Yörük Ali, kadınları kaldırmış. Ayı, ırmakta uğraşırken sabah olmuş. Kalburu suya batırır çıkarır su akıverirmiş.

Ali, kadınlara:

“Köye gidin. Anneme söyleyin; bir at arabası, bir şey getirsin. Ayının evinde ballar, peynir tulukları ve koyun sürüleri ve daha pek çok şey varmış bunları alalım, götürelim.” demiş.

Kadınlar yola düşmüşler, köye varmışlar. Annesine olanları anlatmışlar o da at arabasını alıp ayının evinin yolunu tutmuş. Ali evde bekliyormuş. Ayı eve gelmiş, Ali’ye:

“Kadınlar nerede?” demiş. Ali de:

“Kadınlar ırmağa sana bakmaya gittiler. Beni de evde koydular.” demiş. Ayı, Yörük Ali’ye:

“Aman! Yörük Ali. Canım! Yörük Ali. Sen neden uyumazsın?” demiş. Yörük Ali de ayıya:

“Sen, bana bir sal yap. Tabut gibi de ben onun içinde uyuyayım.” demiş.

Ayı da ondan kurtulmak için ormandan kesmiş, gelmiş. Tabut gibi sal yapmış. Ayı, Yörük Ali’yi tabutun içine koyup sonra da ondan kurtulacağını ve kadınları yiyeceğini, zannediyormuş. Ayı tabutu çakmış. Yörük Ali de ayıya:

“Sen, bu tabutun içine gir. Ben şimdi ölçüyü bilemem. Benim bedenime uymuş mu? Uymamış mı? Yat da ben bir bakayım, bakalım. Bir daha uğraşma.” demiş.

Ayı da ondan kurtulmak için tabutun içine girmiş. Yörük Ali ve oradan geçen ağaç kesmeye gelen ustalar, tabutun üstünü kapatıp çakmışlar. Ayı bağırarak, çağırarak ama ne fayda. Ayıyı ırmağa atmışlar ve ayının evinde ne var ne yok hepsini arabaya koyup evlerine taşımışlar. Fakirlikten kurtulmuş rahata ermişler. K.K.2.

4.29. Üç Kardeş ve Ayı

Üç Kardeş ve Ayı

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde üç oğlan varmış. Bu üç oğlanın da üzüm bağları varmış. Bunların üzümlerini her sene bir şey yermiş. Büyük oğlan:

“Bu böyle olmayacak. Bu üzümle kim yiyor? Gidip bir bakayım!” demiş.

Büyük oğlan, üzüm bağına gidip orada nöbet tutuyormuş. Gece olunca büyük bir şey bağıra bağıra gelip üzümleri toplatıp gitmiş. Büyük oğlan korkudan bu yaratığın ne olduğuna bakmadan eve geri gitmiş. Ertesi gün ortanca oğlan:

“Bir de ben bakayım.” demiş. Ortanca oğlan da korkudan duramayıp eve gelmiş. Diğer gün küçük oğlan:

“Bir de ben bakayım.” demiş ve eline silahı alıp üzüm bahçesinin oraya gitmiş. Nöbet tutmaya başlamış. En sonunda gece olmuş. Yaratık bağıra bağıra üzümleri toplatmaya gelmiş. Küçük oğlan korkmadan yaratığa silah sıkmış. En sonunda yaratık yaralanıp yere düşmüş. Küçük oğlan: “Neymiş bu?” diye yaratığın yanına gitmiş ve bir ayı olduğunu görmüş. Daha sonra ayı yaralı hâlde üzümleri alarak bir kuyuya inmiş.

Bu kuyunun içinde üç tane güzel kız varmış. Ayıyı takip eden küçük oğlan ayının her gece bu üç kızın karnını doyurmak için üzüm topladığını anlamış ve kardeşlerinin yanına gitmiş. Sabah olunca bu olanların hepsini kardeşlerine anlatmış. Daha sonra bu üç kardeş ayının olduğu kuyuya gitmişler.

Büyük oğlan, kardeşlerine:

“Beni bu ipe bağlayın, kuyuya salın. Yandım desem duyarı çekin. Susadım dersem beni aşağı bırakın.” demiş. İpi büyük oğlana bağlayıp kuyuya sallamışlar. Çok geçmeden büyük oğlan:

“Yandım.” diye bağırmaya başlamış. Diğer kardeşleri de onu hemen yukarı çekmiş. Daha sonra aynısını ortanca oğlan da demiş ama o da:

“Yandım.” diye bağırınca kardeşleri onu da yukarı çekmiş.

En son küçük oğlan, kardeşlerine:

“Beni aşağı sallayın. Yandım desem de aşağı bırakın. Susadım desem de aşağı bırakın.” demiş. Küçük oğlanın kardeşleri oğlanın beline ip bağlayarak kuyuya sallamışlar. Sonunda küçük oğlan kuyuya inmiş ve kuyuda üç güzel kızı vurduğu ayıyı görmüş ama ayı çoktan ölmüş. Küçük oğlan büyük kızın beline ip bağlayarak kardeşlerine:

“Bu büyük kız, abimin. Ortanca kızın beline ip bağlayarak bu ortanca abimin, küçük kızın beline ip bağlayarak bu benim.” demiş.

Bunu duyan kardeşleri küçük oğlanın ipini kesmişler. Çünkü küçük kız diğer kızlardan daha güzelmış. Bu sebeple büyük ve ortanca abisi o kızla evlenmek istiyormuş.

İpi kesilen küçük oğlan, yerin yedi kat altına bir düşmüş. Yerin altından çıkmak için bir yer ararken küçük oğlan bir ağaç görmüş ve bu ağacın içinde bir kuş yuvası varmış. Bir yılan da bu kuş yuvasındaki kuşları yemek için onlara yaklaşıyormuş. Bunu gören küçük

oğlan elindeki silahla yılanı sıkımsı ve yılan ölmüş. Daha sonra kuşların annesi gelmiş ve küçük oğlana:

“Bu yılanı kim öldürdü?” diye sormuş. Küçük oğlan da:

“Ben öldürdüm.” demiş. Anne kuş da küçük oğlana:

“Dile benden ne dilerse” demiş. Küçük oğlan, kuşa:

“Beni dünya yüzüne çıkarabilir misin?” demiş. Kuş da:

“Evet çıkarırım. Bir kanadıma et koy diğer kanadıma da su koy. ‘Cak’ dedim mi et ver, ‘cuk’ dedim mi su ver. Bunları yaparsan seni dünya yüzüne çıkarırım.” demiş.

Küçük oğlan baldırından et kesmiş ve kuşun bir kanadına o eti, diğer kanadına da suyu tutturmuş. Kendisi de kuşun üstüne oturmuş. Oğlan, kuş “cak” deyince et, “cuk” deyince de su vermiş. En sonunda dünya yüzüne çıkmış ve kardeşinin evine gitmiş.

Orda da küçük kız ile büyük kardeşi evlenmek için düğün yapıyormuş. Bunu gören küçük oğlan düğünü iptal ettirmiş. Küçük kız ile kendi, büyük oğlan ile büyük kız, ortanca oğlan ile de ortanca kız evlenmiş. K.K.16.

4.30. Hırsız Maymun ve Hacı Adayı

Hırsız Maymun ve Hacı Adayı

Eskiden buradan hacca gitmek uçakla ya da arabalarla değilmiş, gemilerle gidilirmiş. Zengin birisi de nesi varsa, yoksa bir kesenin içine altın olarak koymuş, saklamış. Yanına almış.

Hacca gitmek için gemiye binmiş. Geminin içinde de bir de maymun meraklısı bir hacı daha varmış. Maymun da şaklaban bir maymunmuş. Maymun da bu hacı adayının altın kesesini çalmış. Maymun, “Eyvah!” diyerek geminin güvertesine çıkmış.

Güverteden hacı adayına bakarak ve altın kesesini de açarak altını bir hacı amcaya gösteriyormuş. Bir denize atıyormuş. Bir hacı amcaya gösteriyormuş, bir denize atıyormuş. Böyle böyle derken altınların hemen hepsini denize atmış. Kalan bir kısmını ve keseyi de hacı adayına atmış. Adam maymuna:

“Neden kimisini bana verdin kimisini de denize attın?” demiş. Maymun da:

“Bu Allah’ın yarattığı bir olay. Ben, senin kazandığın kazançtaki haramları denize attım. Helallerini de sahibine iade ettim.” demiş.

İnsanların kendisine ne şekilde olursa olsun, geçen haramlar, mutlaka çıkarmış. İnsanlar haramın çıktığına üzülmemeliymiş, sevinmeliymiş. K.K.20.

4.31. Ayı [Dik Kulak]

Ayı [Dik Kulak]

Evvel zaman içinde bir kız dağa oduna gitmiş. Odunu ipe yığmış, odunu yüklendiğinde kalkacak olmuş, kalkamamış. Dönmüş bir bakmış. Arkasında bir ayı varmış. Ayı, kızı deliğine götürmüş. Orada ayı ile kız evlenmiş. Ayı, kızı salmamış.

Gel zaman git zaman bunlardan bir çocuk olmuş. Çocuğun adını “Dik Kulak” koymuşlar. Nasılsa kadın bir gün ayının elinden kurtulmuş, kaçmış. Anasının yanına gelmiş. Çocuğunu da almış, gelmiş.

Annesigil de onu ararlarmış. Anası kızına:

“Ne oldu, sen nerelerdeydin?” diye sormuş. Kız da anasına:

“Anlatmış, ana ben yitmediydim. Ayı, beni aldı. Deliğine götürdü. Biz orada yaşadık Bir de çocuğumuz oldu. Biz, kaç senedir oradayız.” demiş. Anası da:

“Tamam mı? Tamam.” demiş. Anasına kızına:

“Dur, biz bu ayıya bir tuzak kuralım. Ne yapalım?” demişler.

Sonra bir kazana su ısıtmışlar. Üstüne de çılı çırpı atmışlar. Kazanın üstüne de minder koymuşlar. Ayı, karısını aramaya gelmiş:

“Buyur damat, buyur. Hanımın burada gel. Seni başköşeye alalım.” demişler.

Ayı, oturduğunda kaynar kazana yanmış. Taşağı “paf” demiş. Ayının, işi burada bitmiş. Ayıdan kurtulmuşlar amma çocuk çok yaramazmış.

Dik Kulak her gün birini dövermiş. Her gün birine bir hainlik yaparmış. Bununla bir türlü baş edememişler. Köylü Dik Kulak’a da bir ders vermeye karar vermiş. Dik Kulak’ın yanında tepedeki arı kovanlarından bahsedelim o da oraya gider. Arılar onu sokar demişler.

Bu tepedeki arılar, koca kocaymış. Dedikleri gibi Dik Kulak’ın duyması için yanında tepedeki balların çok tatlı olduğundan bahsetmişler. Bunu duyan Dik Kulak da hainlik yapmak için tepeye, arı kovanlarının olduğu yere gitmek için yola koyulmuş. Arıları görmeyen Dik Kulak dalmış kovandaki balları yemeye. Arılar da akşam olunca kovanlarına dönmüşler ve balları yiyen Dik Kulak’ı görünce hepsi iğnelerini Dik Kulak’a batırmış. Dik Kulak’ın ağzı yüzü şişmiş. Eve bu hâlde geri dönen Dik Kulak’a, anası:

“Ne oldu sana böyle?” demiş. Dik Kulak da:

“Böyle böyle dediler. Ben de gizlice oraya gittim. Balları yedim, sonra da beni arılar soktu.” demiş. Anası da:

“O tepeye hiç kimse bal yemeye gitmez, cin arılardan korkusundan. Köylü bilerek sana ders vermek için yollamış.” demiş. Dik Kulak da:

“Ben de dersimi aldım, artık kimseye kötülük, hainlik yapmam.” demiş. K.K.25.

4.32. Hoca ile Aslan

Hoca ile Aslan

Eskiden insanların âlim diye baktığı değerli bir Hoca varmış. Bu Hoca, dağlık bir yerde yaşırmış. Bu adam evine gelen misafirlerine kış mevsiminde yaz meyvelerini, yaz mevsiminde de kış meyvelerini ikram edermiş.

Bunun sırrı da evinde çok cadı bir hanımı varmış. Bir gün eve hocayı ziyaret etmeye, hocanın müritleri ve arkadaşları gelmiş. Hocayı sınava sokacaklarını söylemişler. Hoca da:

“Ne sınavı?” demiş. Hocaya:

“Yengeme helva pişirteceksin ve helvayı bize yedirteceksin. Sonra da Kur’an’ımızı okuyup muhabbetimizi edip gideceğiz.” demişler. Hoca da:

“Tamam” demiş.

Hoca, içeri yürümüş hanımı da cadalozmuş. Hoca, içeri girince hanımı hocaya:

“Dediğini yaparım ama bir şartım var. O şarta uyarsan pişiriveririm.” demiş. Hoca da:

“Mecburen tamam nedir şartın?” demiş. Hanım, hocaya:

“Yaş odundan ateşi yakarsan, ben de sırtına binersem helvayı sırtında karıştırırsam, sen de ateşe üflersen olur. O zaman helvayı pişiririm.” demiş. Hoca:

“Düşünmüş taşınmış arkadaşlarına mahcup olmamak için o cadaloz karının dediğini tutmuş.”

Helvayı da müritlerine ikram etmiş. Hoca ikram ettikten sonra arkadaşlarının nezdinde sınavı geçmiş. Hoca aynı zamanda dağlara odun kesmeye gittiği zaman odunu keser böyle hayvanlara yükleyecek şekle getirirmiş. Hoca bir ısıklık çaldığı zaman dağın aslanları, hocaya:

“Buyur hocam.” dermiş.

Hizmetine gelirmiş. Aynı eşeğe yükler gibi odunları aslanların sırtına yükler ve eve getirirmiş. Aslanları binek hayvanı gibi kullandığını gören köy halkı da çok merak ediyormuş. Hocanın bu hâllerine saygı duyuyorlarmış.

Bir gün gelmiş hocanın hanımı ölmüş. Hanım öldükten birkaç gün sonra oduna ihtiyaç duymuş ve Hoca tekrardan oduna gitmiş. Hoca aynı şekilde odunları ayarlamış ve ısıklık çalmış. Hoca sağa bakmış, sola bakmış ama aslanlar gelmemiş. Aslanlar, hocaya:

“Bizim görevimiz tamamlandı.” demiş.

Aslanlara yükleyemeyince Hoca odunları omzuna yüklemiş ve köye doğru yola koyulmuş. Hocayı gören köylü de:

“Ne oldu Hoca Efendi? Bugün aslanlar gelmedi mi? Aslanlar itaat etmedi mi?” diye sormuş. Hoca da:

“Evdeki dişi aslan ölünce dağdaki dişi aslanlar bana itaat etmeyiverdi.” demiş.

Hocanın sabrı için Allah ona yazın kış meyvelerini, kışın da yaz meyvelerini bulduruyormuş. Aslanları hocanın bineği olarak kullandırıyormuş. Hanımı ölünce bütün bunlar kaybolmuş. K.K.24.

4.33. Yeşil At

Yeşil At

Evvel zamanda kalbur samanda bir padişah varmış. Padişahın üç kızı olmuş. Çocukların girdiği bahçeye bir elma ağacı ekmiş. Elma ağacı elma vermeye başlamış. Elmalar kaybolurmuş. Padişah:

“Ben bunu bir bekliyeyim, bu elmaları kim alır ki?” demiş.

Bir çardak kurmuş, oraya oturmuş. Gökten bir Yeşil At iniyormuş elmayı koparıp toparlayıp gidiyormuş. Padişah da korkmuş ona elleyememiş. Yeşil At o sene bütün elmaları toplayıp gitmiş.

Sonraki sene elma ağacı yine elma vermiş. Büyük kızı, baba:

“Bu sene de ben bekleyeyim.” demiş.

Büyük kızı da beklemiş. O çardağa oturmuş. Bir Yeşil At gelmiş, yine bütün elmaları toplayıp gitmiş. Bu kızı da bir şey yapamamış.

Ortanca kızı, babasına:

“Bu sene de ben bekleyeyim demiş. Ortanca kızı da beklemiş aynı Yeşil At’ı görünce ödü sıtmış.

En son artık küçük kızı:

“Bu sene de ben bekleyeyim.” demiş.

Küçük kızı pazardan sicim almış onu tarlanın her yerine ilmeklemiş. Elma ağacının etrafına tuzak kurmuş ve atı tuzağa düşürmüştü. Kız atı yakalayıp gemi vurup eve getirmiş. At bu sefer elmayı toplayamamış ve Yeşil At’ı ahıra takmışlar. At soyunmuş; dünya güzeli bir it olmuş. Kız:

“E! Ne yapacağız şimdi? Ben senin kürkünü bilmem.” demiş. İt:

“Beni sal kürkümü de kimseye gösterme. Ben memleketimi dolaşıp oraları denetleyip vaziyetlerini yerleyip geleyim.” demiş.

Kız, bunu kabul etmemiş. İt de kıza:

“Kürkümü gösterirsen başkalarına yola düşeceksin.” Demir çarık delinese, elindeki demir çengel eğrilese sen yollarda yürümeye devam edeceksin. Dağ, taş nere kalbine gelirse yürüyeceksin.” demiş.

Gide gide dağ taş gidermiş. Demir çarığı delinmez imiş. Elindeki çengel iğne eğilmez imiş. Kız aylarca, yıllarca gitmiş. Gide gide sonunda çarığı delinmiş. Elindeki çengel iğne eğilmiş. Yakınlarda bir köy görmüş. Köye varmış. Kuyunun başında dört karı varmış. Kadınlar su doldururlarmış. Kız da kuyunun başına varmış. Kadınlar, kıza:

“Ne, o bacım hoş geldin.” demişler. Kız da:

“Sağ olun.” demiş. İt, buna:

“Daha önce soran olursa burada Hülübarik’in düğünü var ona geldim de.” demiş.

Kız da onu hatırlayıp söylemiş. Kadınlar da:

“Onun düğünü ne arasın? O yandım, der de biz ona öyle su çekeriz.” demiş. Su çeken kadınlar Hülübarik’in yanına varmış:

“Neden yandın? Hadi düğüne başlayalım. Bir kadın senin düğüne gelmiş.” demiş.

Yandım, yandım diyen Hülübarik bu sefer de: “üşüdüm, üşüdüm.” demeye başlamış. Kapıdan kapıya yandım yandım diye gezerken şimdi üşüdüm üşüdüm demeye başlamış.

Kız, onlara misafir olmuş ama oğlan kıza görünmezmiş. Oğlan Hülübarik, anasına:

“Düğüne başlayın. Düğün için adamlar, bir de kadın geldi.” demiş.

Anası da oğlan yokken eve 20 şer kiloluk iki küp koymuş. Oğlanın anası, kıza:

“Bu küpleri ben gelesiye gözyaşı ile dolduracaksın.” demiş.

Kız da kadın gidince küpün üstüne yatmış ağlarmış. Bu arada oğlan, kızın yanına gelmiş. Kız da oğlana, anasının dediklerini anlatmış. Oğlan da:

“Merak etme ondan goliy ne var.” demiş.

Küpü suyla doldurmuşlar içine de tuz atmışlar. Oğlan, kıza da:

“Anam geldiğinde sen küpün üstüne yat, ağla.” demiş. Kız, oğlana:

“Yolculuğun nasıl geçti filan?” demiş.

Derkene oğlanın anası gelmiş. Bu arada oğlan saklanmış. Kız da ağlamaya başlamış. Anası gelince küplerdeki sulardan içmiş. Sonra kıza:

“Hülübarik’imin âşığı sen miydin?” demiş de iki yumruk vurmuş kıza.

Durmuş, gari yatmışlar. Ertesi gün olmuş. Oğlanın anası, kıza:

“Kızın başını tarayacağım. Teyzesinde tarak var. Onu iste gel.” demiş.

Oğlan da kızın önünü kesmiş. Kıza:

“Anam seni öldürtecek. Teyzem uykuya yattı.” demiş. Tarak, filan yerde rafta, al da kaç.” demiş.

Kız da oğlanın dediği gibi tarağı alıp kaçmış anasına getirmiş. Anası da:

“Hülübarik’imin âşığı sen miydin?” demiş. İki yumruk daha vurmuş kıza.

Biraz durmuşlar. Sonra düğün hazırlıklarını yapmaya başlamışlar. Oğlanın anası kıza:

“Şey, git.” demiş.

Kızın eline de yastık doldurmak için bir harar vermiş. Kıza:

“Dağa git. Oraya varınca da dağlar, taşlar, uçan kuşlar; Hülübarik’in düğünü var, Bana tüy verin de.” demiş.

Kız, oğlanın anasının dediği dağa gitmiş. Kız:

“Dağlar taşlar uçan kuşlar; Hülübarik’in düğünü var. Bana tüy verin.” demiş.

Oğlanın anası, kızı, oğlanın o dağda yaşayan karga teyzesine öldürtecekmış. Kızın eline de bir makas vermiş. Oğlan da:

“Yine giderken kıza nereye gidiyorsun?” diye sormuş. Kız da:

“Anan, bana çuval verdi. Filan yere gidince dağlar, taşlar, uçan kuşlar; Hülübarik’imizin düğünü var, bana tüy verin, de, dedi. Elime de şu makası verdi.” demiş. Oğlan:

“O kuşlar, hep gelecekler sana tüy verecekler.” demiş.

Oğlanın anasının dediği yere varmış. Kadının dediğini demiş. Kuşlar da tüyü vermişler. Yarasa sonra gelmiş. Çuval dolmamış. Yarasa da bütün tüyünü vermiş, ondan çıplak kalmış. Oğlanın karga teyzesi varmış. O teyzesi de devlerdenmiş. Karga teyzesi de “gaaak, gaaak!” diyerek geliyormuş. Kız da ondan korkmuş elindeki makası karga teyzesi ağzını açtığı anda ağzının içine atıp kaçmış. Bu karga ve oğlanın anası da devlerdenmiş. Karga onu yutacağım derken bir kaçmış. Oğlanın anası da:

“Demek Hülübarik’imin âşığı sen miydin?” demiş. İki yumruk daha vurmuş kıza. Yastığı doldurmuşlar. Düğün başlamış. Gelini almaya gelmişler. Oğlanın teyzesinin kızını gelin çıkarıp alıp gelmişler. Oğlan:

“Bu kıza, anamın etmediği kalmadı. Bu kıza nikâh etmeden ben teyzemin kızıyla gerdeğe de girmem, bu kızı da istemem.” demiş. Anası:

“Oğlum yapma, etme, gitme.” demiş. Oğlan:

“Olmaz. Anamın bu kıza yapıp etmediği kalmadı. Bu kızı almadan, bu kız olmadan ben gerdeğe girmem.” demiş. Anası artık hakkından gelemeyince:

“Tamam, iyi.” demiş.

Oğlan, padişahın kızı olan kızla dertleşmeye başlamış. Teyzesinin kızının yüzüne bile bakmazmış. Kızla dertleştikçe oğlan, kıza:

“Sen geldi geleli ben, sana acırım.” demiş. Teyzesini kızına da:

“Sen yat, uyu! Bizi niye dinliyorsun?” demiş.

Devler, onlar yattı mı üç ay yatarmış, kalkmazmış. Teyzesinin kızı uyuyunca oğlanla padişahın kızı bacadan kaçmayı planlamış. Evdeki herkesi kontrol etmişler. Herkes uykuya dalmış. Oğlanla kız bacanın arkasından iki-üç taş almış, çıkıvermişler dışarıya.

Kaçıvermişler, kaçıvermişler yorulmuşlar. Sabah olmuş. Evdekiler de bir bakmışlar, ortada kimse yok. Hemen bunları aramak için yola koyulmuşlar. Oğlan, kızın dizinde uyurmuş. Oğlana, kız:

“Kalk, kalk hadi! Şimdi, teyzen gelir.” demiş.

Bunlar da kızın geldiği köye doğru kaçıyorlarmış. Bir bakmışlar ki teyzesi geliyormuş. Oğlan kıza:

“Sen, bir silkelen.” demiş. Kız, su dolu bir küp olmuş. Oğlan da:

“Ben de silkelenip üstüne su kabı / su tası olayım.” demiş. Kız, su dolu kap olmuş. Oğlan da üstünde su tası olmuş. Teyzesi sudan içmiş. Dağı taşı dolaşmış. O yana, bu yana gitmiş ama kimseyi bulamamış.

Dönmüş eve, ablasının yanına gelmiş. Abla:

Yüce dağ başına küple tas koymuşlar. Başka da bir şey yok. Ondan su içtim, geldim.” demiş. Oğlanın anası da:

“Başın taşlara gelesi. Tası alıp da küpü niye kırmadın.” demiş.

Oğlanla kız epey kaçmışlar. Kaça kaça yorulmuşlar. Bir yerde durmuşlar, dinlenirlermiş. Oğlan uyurmuş da kız, korkusundan uyumazmış. “Gaaak, gaak!” diye ses duymuşlar. Oğlanın karga teyzesi geliyormuş. Oğlan, kıza:

“Kalk sen bir silkelen, bostan ol. Ben de silkeleneyim bir sakallı dede olayım.” demiş. Oğlanın tılsımı varmış. Kıza da vermiş ondan. Aksakallı dede olup bostanı beklemeye başlamış. Karga uçmuş, dolanmış bakmış. Dedeye, karga:

“Buralardan bir oğlanla kız geçmedi mi? demiş. Dede de kargaya:

“Geçmedi, yavrum.” demiş.

Karga da yorulmuş, ırılmış. Ümidi kesmiş, köye dönmüş. Oğlanın anası:

“Ne oldu bacım?” demiş. Karga bacısı da:

“Yok, kimseyi bulamadım. Dağın başında bir bostanla bir aksakallı dede gördüm. Başka da kimseyi görmedim.” demiş. Oğlanın anası, bacısına:

“Beyni kapanmayasica. O bostanı yolsan da dedeyi alsan, gelsene.” demiş.

Annesi onun bu tılsımları yaptığını anlıyormuş. Devrisökük (karga teyzesi) oraya gitmiş, bulamamış. Geri dönmüş. Oğlanın anası iyice sinirlenmiş:

“Varacağım, onları bulacağın. Birinin saçını başını yolacağın, öldüreceğim. Diğerini de alıp geleceğin.” demiş.

Anası yola düşmüş. Gide gide onlara yaklaşmış. Kız da oğlana:

“Kalk anan geliyor.” demiş. Oğlan da kıza:

“Sen, bir silkelen gül ol. Ben de etrafındaki diken olayım.” demiş Kız, bir gül olmuş. Oğlan da bir diken olmuş. Anası gelmiş, gülü koparacağım diye uğraşmış. Diken bir o yana bir bu yana evrilirmiş. Anası gülü yolacağım diye bir o yana, bir bu yana dolaşmış. Gülün dikenini elini ayağını cırmalamış, dalamış. Diken, gülü yoldurmazmış. Anası da sinirlenip karşıya geçmiş. Bir taş çekmiş güle. Oğlanın anası, onlara:

“Canınız çıksın, geberin. Ne hâliniz varsa görün.” demiş. Gitmiş.

Oğlanla kız da gele gele gelmişler, anasının babasının memleketlerine. Kırk gün, kırk gece düğün etmişler. Onlar ermiş muradına. Ermek isteyenler de ersin muradına. K.K.12.

4.34. Avcı Mazhar ile Şahmeran

Avcı Mazhar ile Şahmeran

Mazhar Osman adı üstünde halk arasında bilinen Avcı Mazhar Osman. Avcı Mazhar bir gün dağda av avlamak için geziyormuş. (Eskiden şimdiki gibi restoran, kafe, kahve olmadığı için köylerde odalarda akşamları sohbet ederlermiş. Eskiden taksi yok, otobüs yok, otel yok, kalınacak bir yer yokmuş.) Bir yerden başka bir yere eşek ile at ile giderlermiş. Bugünkü gibi yol yordam da yokmuş. 10-15 kilometre mesafeli gittikleri yerde durakladıkları bir oba, bir mahalle olurmuş. Burada kalanlara mahalleli tarafından bakılır, yemekler verilirmiş. Kapısındaki vasıtası merkep ya da ata da saman, yem verilirmiş. Avcı Mazhar bir gün obada arkadaşlarıyla sohbet ederken arkadaşları, Mazhar’a:

“Sen bugün çok durgunsun. Senin bir durgunluğun var. Nedir? Anlat.” demişler. Avcı Mazhar da:

“Bugün, benim başımdan bir iş geçti. Düzlük bir yerde yürürken yoruldu. Sonra dinlenmek için bir yerde durdum. Burası harman yeri gibi bir yerdi. Ben burada dinlenirken bir yılan geldi. Orada bir daire çevirdi. Düzgün bir şekilde daire çevirdi, orada.” demiş. Oradakiler:

“Nedir bunun hikmeti?” diye sormuşlar.

Sonra bir yılan daha gelmiş. O dairenin etrafına çevirmiş dairenin içerisine yatmış. İlk yılan daireyi çevirdikten sonra fundalığın içerisine gidip çöreklenmişmiş. Diğer yılan da gelip dairenin içerisine yatınca fundalık yerden diğer yılanla dairenin içindeki yılanın yanına gelmiş. İki başlanmışlar kavga etmeye. Dövüşmeye başlamışlar. Birbirlerini yiyeceklermiş boğuşmaya başlamışlar. Avcı bunları ayırmak için yılanlara bir silah sıkmış. İki yılan da dağılmış. Biri sağa gitmiş. Biri sola gitmiş. Ama bu durum Avcı mazharın kafasını kurcalıyormuş. Her neyse sohbet bitmiş.

Avcı, evinin yolunu tutmuş. Eve giderken yılanların şahı Şahmeran, Avcı Mazhar'ın yolunu kesmiş. Hemen vücudunu Mazharın boyuna kadar uzatmış ve ona sarılmış. Onu kucaklamış. Şahmeran, Avcı Mazhar'ın ağzına tükürmüş. Avcı Mazhar, artık ağzına tükürülünce yılanların dilinden, kuşların, kurtların ve bütün hayvanların dilinden anlamaya başlamış. Onların konuşmalarını anlamaya başlamış. Şahmeran:

“Seni öldürmeye geldim. Arkadaşlarıma ateş etmişsin. Onlar da seni, bana şikâyet etti. Sen konuşurken de seni öldürmek için çizmenin içine çörekliydim. Senin anlattığın hikâye beni etkiledi. Bu yüzden vazgeçtim.” demiş. Yılan, Avcı Mazhara:

“Sen bu silah sıkıdığın yılanı bilir misin?” demiş. Avcı Mazhar da:

“Elbette bilirim.” demiş. Şahmeran, avcıya:

“Yarın falanca yere gelip bu yılanının hangisi olduğunu bana söyleyeceksin. Bu konuştuklarımız da sır. Aramızda kalsın. Eve gidip de anlatma diye avcıyı tembihlemiş. Hanımına, komşuna bu sırrımızı anlatırsan seni boğar, öldürürüm.” demiş. Avcı Mazhar sözleştikleri yere gitmiş. Şahmeran da diğer komutan yılanlarına emir vermiş:

“Yılanlar, şu saatte şu yerden sırayla geçsinler.” demiş.

İkisi birlikte oturmuşlar şahmeranla Avcı Mazhar birlikte geçen yılanları izlemişler. Şahmeran geçecek yılan kalmayınca avcıya:

“Hani, bana o yılanı gösterecektin!” demiş. Mazhar:

“O yılan buradan geçmedi.” demiş. Şahmeran, komutanlarına haber salmış:

“Buradan geçmeyen yılanı bulun kimmiş o? Bakayım!” demiş.

Komutanı da araştırdıktan sonra Şahmeran'a:

“Eşiniz ve falanca kişi gelmedi padişahım!” demiş.

Avcı Mazhar, o günden sonra bütün hayvanların dilinden anlamaya başlamış. Kuşların kavgasını duyup üzülürmüş, gülüşlerini duyar kahkaha atarmış, sevinirmiş. Bu durumunu gören hanımı, Avcı Mazhar'a:

“Sen delirdin mi? Be adam. Kendi kendine geziniyorsun, gülüp ağlıyorsun. Bu durumu ben konu komşuya anlatacağım. Ya hocaya ya doktora git.” demiş. Avcı da karısına:

“Sen, benim işime karışma.” diyormuş.

Bir gün, Avcı Mazhar ahıra girmiş. Sabahleyin öküzlerle pullukla birlikte tarlaya gidip tohum ekecekmiş. Avcı Mazhar, ahıra öküzlerin yanına girdiğinde gündüzden karısıyla konuşmuş. Hayvanlara ot atarken avcı karısına:

“Şu bizim sarı öküz yaşlandı. Gücü de kalmadı. Buraya bir kasap çağıralım da bunu satalım. Bu iş görmüyor satıp başka öküz alalım.” demiş.

Bu konuşulanları eşek duymuş. Samanlar döküldüğünde eşek, öküze akıl vermiş:

“Sen, bugün hasta numarası yap. Samanı, yemi yeme. Yarın işten kurtul.” demiş. Ağa tarlaya başka bir öküzle eşeği götürmüş. Pulluğun bir tarafına eşeği bir tarafına da öküzü koşmuş, tarlayı sürmüş. Hanımı da:

“Sen neden böyle yapıyorsun peki?” demiş. Hanımına:

“Sen karışma hanım.” demiş.

Akşam olmuş eve gelmiş. Sarı öküz, eşeğe:

“Ne haber?” demiş. Eşek de:

“Benden memnun kalmadılar. Eşek, ağa benden memnun olmadı. Seni de kasaba satmaktan vazgeçti.” demiş.

Öküz de ölümden kurtulacağını anlamış. Bütün yemi “ham, ham, ham!” diyerek yemeye başlamış. Avcı Mazhar bütün bunları duyunca gülmeye devam etmiş. Bir sabah tavuklara yem atarken tavukların “gudu, gudu, gudu!” seslerini ve horozun çıkardığı “tak, tak!” sesini dinlemek ve kavga edişlerini seyretmek, Avcı Mazharın çok hoşuna gidermiş. Her sabah tavuklara yemi o atarmış. Sabah, tavuklara yine yem atarken horoz da tavuklara bir vururmuş bir de:

“Ben, Avcı Mazhar değilim. O, ölümü göze alıp sır verip canından olacak.” diyormuş.

Avcı Mazhar kıssadan hisseyi almış. Hanımına da:

“Bana bir daha asla böyle bir şey sormayacaksın. Eğer sorarsan senden ayrılırim. Seni döverim, kovarım.” demiş.

Hanımı da bir daha sormamış. Ondan sonra Avcı Mazhar eşiyile hayvanlarıyla mutlu mesut yaşamış. K.K.14.

4.35. Sultan Süleyman ile Güvercin

Sultan Süleyman ile Güvercin

Güvercin, bizim buralarda bildiğimiz selvi ağacı, (Ona kavak da diyorlar.) Yüksek olur dalları geniş olmaz. O selvi ağaçları 10 metre 15 metre bile olabilir yani güvercinler oralara yuvalar yaparlar. Bazı hayvanlardan, tehlikelerden korumak için. Yine güvercin selvi ağacının başına yuva yapmış. Yavrulamış yuvada. Yumurtadan sonra yavrular çıkmış. Fakat her şeyin bir hasmı vardır ya. Güvercinin de hasmı olan yılan onun kokusunu almış. Selvi ağacının başına çıkmaya başlamış. Yavruları hissetmiş. Başlamışlar “ciyak ciyak!” bağırmışlar. Anneleri de çevredeki ağaçlardaymış. Kuşlar öyle olurmuş zaten. Babası da çevresindeki ağaçlar da olurmuş. Anne ve baba kuşlardan birisi yem, yiyecek getirmeye gidermiş. Diğeri de nöbet tutarmış. Yakın ağaçlarda olurmuş. Genelde yiyeceği içeceği anne getirirmiş.

Güvercin hemen ıgıllıkları duymuş ve ağaca doğru gitmiş. Yılanı engellemeye çalışmış ancak bir kuşun gücü buna yetmemiş. Yılanı engelleyememiş. Güvercin başlamış yılanı yalvarmaya:

“Ya! Yılan, yavrularımı bana bağışla. Sen de hiç merhamet yok mu? Sen de hiç acıma hissi yok mu? Bu yavrularımı, göz göre göre sana nasıl yediririm. Vazgeç yavrularımı yemekten.” demiş.

Ana güvercin çok uğraşmış çok yalvarmış yılanı engellemek için ve yılan dile gelmiş:

“Ya! Kuş, sen yavrularına solucanlardan kurtlardan böceklerden öldürüp getiriyorsun. Yavrularını besliyorsun. Peki, ben ne yapıyorum şu anda? Ben de yavrularımın hayatını idame ettirebilmek için av arıyorum. Avımı da buldum. Benim görevim de bu!” demiş.

Güvercin de yılanı tekrar:

“Ya! Yılan, senin de yavruların var. Ana şefkatinden bilirsın. Yapma!” demiş.

Ne kadar yalvardıysa ne yaptıysa yılanı vazgeçirememiş. Yılan yavaş yavaş yukarıya çıkmaya devam etmiş. Kıvrıla kıvrıla yuvaya doğru gelmiş. En son güvercinin aklına şu gelmiş ve yılanı:

“Yavrularımı padişahımız, sultanımız; Sultan Süleyman’ın yüzü suyu hürmetine bağışla.” demiş.

Sultan Süleyman yüzü suyu hürmetine deyince kâinattaki bütün varlığın, canlıların sultanı olan Sultan Süleyman’ın ismini duyunca yılan yavruları yemekten vazgeçmiş geriye dönmüş. Güvercin yavrularını kurtardıktan sonra doğru Sultan Süleyman’ın yanına gitmiş, teşekkür etmek için. Sultan Süleyman’ın huzuruna çıkmış. Sultan Süleyman:

“Söyle bakalım ya! Kuş. Nedir söyleyeceklerin?” demiş. Kuş, sultana demiş ki:

“Yılan, benim yavrularımı yiyecekti. Çok yalvardım. Beni dinlemedi ama senin yüzü suyu hürmetine deyince yemekten vazgeçti. Ben de size bir iyilik, bir hizmet yapmak istiyorum.” demiş. Sultan Süleyman da kuşa:

“Ben, Allah’ın bana bahşettiği kulların sultanıyım, padişahım. Sen bana ne yapabilirsin?” demiş. Kuş da:

“İcap ederse ölümü göze alır, Hira Dağı’nı geçer, abu hayat elmasını getiririm sana yediririm, Sultanım. Kıyamet gününe kadar ölüm görmezsin.” demiş.

Yaşamak çok tatlıymış, hayat çok güzelmış. Sultan da olsa padişah da olsa ölmek istemiyormuş, kimse. Sultan’a bu teklif cazip gelmiş. Sultan, kuşa:

“Sen, şimdi git. Üç gün sonra tekrar gel. Düşüneceklerim var.” demiş. Kuş da:

“Peki, Sultanım!” demiş.

“Ve huzurundan uzaklaşmış. Güvercin gitmiş. Bu arada Sultan Süleyman avanesini toplamış. Komutanlarını toplamış ve bir yer tespit etmiş. Komutanlarına:

“O yöredeki bulunan tüm hayvanların temsilcileri toplansın, gelsin. Filan mevkiye gelsinler, toplansınlar. Öyle konuşacaklarım var, önemlidir.” demiş. (Buralarda Ala Çavuş denilen kuşlar Takkalı Çavuş, bu kuş Hüthüt kuşudur.) Sultan Süleyman Hüthüt kuşunu görevlendiriyor. Her yere haber saldırıyor. Bütün hayvanların temsilcileri Sultan Süleyman’ının tespit ettiği yerde toplanmışlar. Sultan Süleyman da gelip yüksek bir yere köşküne çıkıp hayvanlara hitap etmiş. Onlara demiş ki:

“Benim size olan hizmetimden memnun musunuz?” diye sormuş. Hayvanların hepsi:

“Evet, ya, ya, şa, şa, şa! Memnunuz.” demiş. Sultan, hayvanlara:

“Peki. Sultan Süleyman’dan yani siz, benden memnunsanız. Benim kıyamete kadar sizin sultanınız olmamı ister misiniz?” diye sormuş. Bir hayvan haricinde hepsi:

“Evet, isteriz.” demişler.

Kaplumbağa yani tosbağa yavaş yavaş Sultan Süleyman’ın huzuruna çıkmak istemiş. Bu durum Sultan Süleyman’a malum olmuş. Sultan:

“Tosbağaya yol verin de huzuruma çıksın.” diye emretmiş.

Kaplumbağa kürsüye çıkmış ve Sultan Süleyman’a:

“Sultanım.” demiş. Sultan Süleyman:

“Söyle kaplumbağa bir şey söyleyeceksin. Çekinme söyle.” demiş. Kaplumbağa:

“Sultanım. Ben, senin ölüm vaktin geldiğinde ölmeni istiyorum.” demiş. Bunu duyan hayvanlar kaplumbağaya tepki göstermiş öfkelenmişler. Sultan Süleyman da:

“Susun. Kaplumbağaya tepki göstermeyin.” demiş. Sultan Süleyman da sormuş:

“Peki, neden benim ölmemi istiyorsun? Bana olan öfken nedir kaplumbağa?” demiş. Kaplumbağa, Sultan Süleyman’a:

“Aksine burada bulunanlardan sizi daha çok seviyorum.” demiş. Sultan Süleyman, kaplumbağaya:

“İyi, o zaman neden böyle konuşuyorsun?” Kaplumbağa:

“Sultanım, bu hayvanat camiasının içerisinde en çok yaşayan varlıklardan birisi benim. Kaplumbağa yaşadığım bunca süre içerisinde gördüklerim, öğrendiklerim var. Sultanım! Siz bir selamla, bir emirle burada, bu kadar mahlûku topladınız. Burada bulunan herkes, size hayranlıkla bakıyor. Buradaki herkes, sizin için ölecekmiş gibi görünüyor ama maalesef ki bu hayat böyle gitmiyor. Sultanım, zaman gelecek yaşlanacaksınız, ihtiyarlayacaksınız, gücünüz yetmeyecek. Lafınız dinlenmeyecek, bugünkü güzelliğiniz de bugünkü aklınızda siz de olmayacak. Bu gücünüzde sizde olmayacak sultanım. O zaman bu

gördüğünüz halkınız sizi dinlemeyecek. Sizi insan yerine almayacaklar. Size itaat etmeyecekler. Düşün bir kere sultanım. Sakalını eline al. Düşün bir kere. Bu anlattıklarım ne kadar acıdır? Düşün bir kere.” demiş.

Kaplumbağa:

“Sultanım ölüm mü acı. Yoksa bu anlattıklarım acı.” diye sormuş. “Düşün, Sultanım düşün.” demiş.

Sultan Süleyman, orada toplanan bütün hayvanata:

“Toplantı bitmiştir, gidebilirsiniz.” demiş. Üç gün geçmiş. Güvercin, Hıra Dağı’nı kaç günde geçecekse kendine göre hesabını yapmış. Yiyeceğini, içeceğini, suyunu, etini ne lazımsa hepsini hazırlamış. Padişahın huzuruna gelmiş. Güvercin:

“Sultanım, ben hazırım müsaade edin. Ben görevimi yerine getireyim.” demiş. Sultan Süleyman, güvercine:

“Ya! Kuş, sen Hıra Dağını geçtin. Bana abu hayat elmasını getirdin. Sen görevini yaptın. Teşekkür ederim. Ben, Allah’ın bana takdir ettiği ömrü yaşayacağım. Sonra da öleceğim. Allah’ın bana verdiği ömür neyse onu yaşayacağım. Vaktim geldiğinde de Allah’ın rahmetine kavuşmaya hazırım.” demiş. K.K.14.

4.36. Cin Kızı

Cin Kızı

Bir gelin, bir oğlan ile kız, ata varır bakarlarmış atın sırtı su gibiymiş. Yalnız yem saman vermeye vardıklarında sabah at, su gibiymiş. Su gibi olduğundan bir böyle, iki böyle bunlar durumu hocaya danışmış. Hoca da oğlana:

“Atın üstünde Cin Kızı var. Cin Kızı’nın eteğinin ucuna iğneyi bir sokabil.” demiş.

Oğlan, bir eklemiş, iki eklemiş, üç eklemiş; Cin Kızı’nın eteğinin ucuna şurasına toplu iğneyi iliklerken beraber Cin Kızı atın üstünde kalmış. Oğlan, Cin Kızı’nı almış. Cin Kızı hiç ekmek, yemek yapmazmış. Tam ekmek, yemek zamanı olunca Cin Kızı:

“Çocuklarııııııııııı, çocuklarııııııııııı!” deyince ekmek de yemek de toplanırmış, önüne konurmuş.

Bir gün müddeti bitmiş. Bunun çocuğu da varmış. Bir gün ekmek yapacaktı hamur yoğurmuş. Bezeyi ekmek etmiş, onu sacın üstünde koymuş. Yastadığı bezeyi senidin üstünde koymuş. Bezelerin birazını da böyle topak topak etmişmiş, onlar da öyle kalmış. Çocuk da ağlarmış. Kadın da Cin Kızı’na çağırmış:

“Aa! Gelinim, yoğurduğun hamuru bitiremedim,

Doğurduğun çocuğu dindiremedim” demiş. Cin Kızı da kaynanasına:

“Yoğurduğum hamurun bezesinin birini, senidin üstünden alıp tekneye koyuver, hamur biter. Doğurduğum çocuğa da ninni deyiver, uyusun.” demiş.

Oğlan gider, kadın gider, oğlan gider, kadın gider. Varırken ta varmışlar bir havuzun içinde kadının kafası, havuzun içinde kanın içinde dolanıp dururmuş. Cinler sırrı açığa çıkan kızın kafasını kesmiş. K.K.35

4.37. Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı

Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı

Bir varmış bir yokmuş. Dağların yücelerinde yaşayan Dağ Keçileri ile Geyikler varmış. Bunlar çok iyi anlaşmışlar. Bir gün bunlar otlaklarda yayıldıktan sonra güle eğlene, hoplaya zıplaya ormana dönüyorlarmış.

Kasım ayı geldi mi çiftleşme zamanı olurmuş bunların. Bu vakitte de burunları koku almazmış. Böyle bir günmüş. Avcının biri bunlara tuzak kurup hepsini avlamak istemiş. Hepsini avlayamamış amma 21 geyiği de avlamış. Bunun üzerine yavrularını kaybeden anne geyik, bu avcıya beddua etmiş:

“Senin avladığın geyiklerin ruhları, huzur içinde yaşasın ama sen de huzur bulmayasın avcı.” demiş.

Avcı vurduğu geyikleri bir şekilde evine götürmüş amma velakin acılı ana geyiğin de ahı tutmuş. O günden sonra, avcının hayatı değişmiş. Rüyasında geyiklerin gözlerini görürmüş. İçi huzursuzmuş, vicdanı sızlıyormuş.

Bir gün, ormana kışlık yakacak odun kesmeye gittiğinde kaybolmuş ve katı bir kar yağmaya başlamış. Adam ne yapacağını bilememiş. Bir Dağ Keçisi, çıkagelmiş karşısına. Ona yol göstermiş. Keçi, adama:

“Huzur istiyorsan, hayvanlara eziyet etme, ziyan etme ve yaptıklarının bedelini öde.” demiş.

Eğer karşısına Dağ Keçisi çıkmasa geri dönemeyecekmiş, donup ölecekmiş. Avcı, günlerce bu sözleri düşünmüş. Sonra da avlanmadan ıramış. O günden sonra, Dağ Keçileri ve Geyikler, avcıya yardım eder olmuş. K.K.10.

4.38. Ağanın Oğlu ile Dev

Ağanın Oğlu ile Dev

Bir varmış bir yokmuş. Bir ağa ile oğlu varmış. Oğlu çalışmayı sevmeyen tembel mi tembel bir gençmiş. Her gün arkadaşlarıyla buluşurmuş. Babasının paralarını onlarla yer içer, eğlenirmiş. Her gün babası verirmiş oğlu yermiş, babası verirmiş oğlu yermiş.

Bu duruma üzülen babası bu oğlanın hâli ne olacak diye düşünür dururmuş. Babası oğluna sormuş:

“Sen, benim verdiğim paraları ne yapıyorsun?” demiş. Oğlu da:

“Yer, içer, gezeriz.” demiş. Oğluna:

“Kaç arkadaşın var?” demiş. Oğlu da:

“Kırk-elli arkadaşım var.” demiş. Ağa:

“Bugün sana para vermeyeceğim. Haydi, git bakalım arkadaşlarının yanına!” demiş.

Oğlanı göndermiş. Oğlan arkadaşlarının yanına varmış. Onlar da:

“Haydi; yiyelim, içelim.” demişler. Ağanın oğlu da:

“Bugün, babam bana para vermedi.” demiş.

Bunu duyan oğlanın arkadaşları, sessizce kaybolmuş. Her biri ayrı bir yere gitmiş. Hiçbiri de gel bugün de birlikte yiyelim, benden yiyelim dememiş.

Oğlan akşam olup da eve dönerken dağ başında önünü bir dev kesmiş. Dev, oğlanı yemek için evine götürmüş. Dev, oğlana:

“Seni yemeden önce, demek istediğin bir şey var mı?” diye sormuş. Oğlan da:

“Babama bir sözüm vardı. Onu desem yeter.” demiş. Dev:

“Söyle sözünü, ben söyleyeyim babana.” demiş. Oğlan da:

“Evet, baba sen haklıymışsın. Benim hiç arkadaşım yokmuş.” demiş.

Bunu duyan dev, yıllar önce onu sıkıştığı kayanın altından kurtaran adamı hatırlamış. Oğlana:

“Sen kimin oğlusun?” diye sormuş. O da:

“Ben falanca yerdeki filanca ağanın oğluyum.” demiş.

Dev de bunu duyunca oğlanı salıvermiş. Dev, oğlana: “Hadi git bakayım evine! Babana sözünü kendin söyle.” demiş.

Oğlan evine varmışmış. Babasına arkadaşlarının yaptıklarını anlatmış. Oğlan:

“Yolda gelirken de onu bir devin kaçırdığını tam yiyeceği sırada da babasının adını duyunca salıverdiğini.” Söylemiş. Babası da:

“Yıllar önce ölmek üzereyken kurtardığı dev olduğunu.” söylemiş. Oğlan da gerçek arkadaşlığın nasıl olduğunu iyice bellemiş. K.K.10.

4.30. Avcı ile Yılan

Avcı ile Yılan

Adamın biri bir gün cuma namazı çıkışında dağa doğru tırmanırken yaban güvercinlerini görmüş. Buna “Kaba” güvercin de denirmiş. Bir gelmişler ki milyonlarcası ağaca konmuş. Meşe ağaçları güvercinleri taşıyamadığından yere sallanmış. Adam hemen eve

gitmiş. Babasının eski çifte tüfeğini almış, getirmiş. Babasının bir kilo kara barutu varmış. Yarisını tüfeğin bir gözüne dökmüş diğer yarisını da öbür gözüne dökmüş. Bir metre bez varmış onu da ortadan “cart” diye yırtmış. Yarisını bir gözüne kefen eskisindirmiş yarisını da diğer gözüne eskisindirmiş. Vurdu mu kıran yapacaktı. Bir kutu şöyle kespere saçma varmış (kespere saçma: eskiden kurşundan eritilir, ip gibi tel gibi yapar keserlermiş. Bunu da saçma olarak kullanırlarmış.) Bir okka tasında kespere saçma varmış. Yarisını bir gözüne dökmüş yarisını bir gözüne. Kefen eskisindirecektmiş bakmış ki tüfek dolmuş. Tüfeğin ucuna birer hışır taş çıkmış. Tüfeği omuzuna kaldırmış ama omzunun bir tarafı çökmüş. Tüfeği omuzlamış Tepegediği’ne çıkıp giderken yolun üstünde 90 kuturunda (metre) bir isam (çam ağacı) varmış. İsam, secdeye gider gibi yola doğru eğilmiş. İsamin tepesi yola eğilmiş.

Eskiden bu isam doğrudu bu isama ne olmuş, diye şöyle bir bakıvermiş. Ağacın tepesinde koca bir evren (yılan) dili diren gibiymiş. Adam ağzından girse şapkasının süsmeği ağzına değmeden kuyruğundan yürüyerek çıkacaktı. Adamın akli gezelemiş evreni görünce tüfeği müfeği unutmuş, ne yapacağını şaşırmış. Sonra koca çifte aklına gelmiş. İki gözünü dayamış evrenin ağzına vermiş mermiyi. Tüfeğin götü (kabzası) elinde kalıvermiş.

İsam şöyle bir doğrulmuş bir bakmış ki her yer ak dumanın içinde kalmış. Tüfek parçalanmış. Oradan başlamış kaçmaya çamlığa kadar koşmuş. Adamı gören köylüler koşmuş gelmiş ve adama:

“Ne oldu sana böyle benzin solmuş, sararmışsın.” demiş. Adam da köylülere:

“Ulan arkadaşlar duymadınız mı? Ben bir evrene tüfek attım. Duymadınız mı?” demiş. Köy halkı da:

“Ulan ağa ne tüfeği biz iki top atıldı. Biz de Urum ile harp başladı zannettik.” demişler. Adama, inanmamışlar. “Hadi gidelim, bakalım.” demişler.

Hepsi toplanıp gidip bakmışlar. İlanlar, çıyanlar, kuşlar, kurtlar evreni hemen yiyivermiş. Evrenin bel kemikleri evin çatısındaki yuğlak gibi (tesbih tanesi gibi) dizilmiş. Uzunluğu yirmi metreymiş. K.K.30

4.40. Yusuf Kuşu (1. Varyant)

Yusuf Kuşu

Adamın karısı ölmüş. İki çocuğu varmış. Biri oğlan diğeri ise kızmış. Oğlanın adı Yusuf’muş. Üvey anaları varmış. Çocukları hiç sevmezmiş, sürekli dövermiş.

Bir gün çocuklar koyun gütmeye gitmişler. İki çocuk oynarken koyunlar kaybolmuş. Koyunları kaybeden çocuklar:

“Üvey annemiz, bizi dövüyordu zaten bu sefer öldürür” demişler.

Çocuklar, ağlaya ağlaya koyunları aramaya gitmişler. Aramışlar, aramışlar ama bulamamışlar. Kız:

“Allah’ım bizi üvey anamın eline bırakma. Birimizi kuş et. Birimizi taş et.” demiş. (Bir, Yusuf Taşı da varmış, dilek çaputu bağlanırmış.) Oğlan, adam şeklinde taş olmuş, kalmış. Kız da kuş olmuş uçmuş.

Kız bir miktar uçmuş, uçmuş. Bir koyun sürüsü görmüş (Koyunlar kendininse de değilse de kız artık kuş olmuş ya ne gelir elden.):

“Yusuuuf, koyunu bulduu, bulduuu!” diye kuş sesiyle çağırmış Yusuf’u. Şimdi hâlâ bu kuş ötermiş. Bu taşta Yusuf taşı, bu kuşa da Yusuf Kuşu denirmiş. K.K.10.

4.41. Fatmacık ile Yusufçuk [Koyun Buldum Kuşları] (1.Varyant)

Fatmacık ile Yusufçuk [Koyun Buldum Kuşları]

İki kardeş koyun gütmeye gitmişler ama bir süre geçince derin bir uykuya dalmışlar. Uykudan sonra koyunları yitirmişler. Koyunları bulamayınca eve gitmişler. Babaları bir dövmüş bunları. Çocuklar babalarından analarından korkup daya koyun aramaya gitmişler.

Bir eve varamamışlar, korkularından. Babamız anamız bizi dövecek diyerek geri dönememişler. Kırk gün aramışlar ama bulamamışlar. Dağı, taşı geçmişler. Ümitlerini yitirmişler. Birisi:

“Allah’ım beni taş et!” demiş. Diğeri de:

“Beni, kuş et!” demiş.

Yusuf taş olmuş. Fatma kuş olmuş. Fatma bir uçmuş da çam ağacının tepesine konmuş. Bir bakmış da koyunlar çam ağacının dibinde yatarmış. Koyunların başında aksakallı bir Hızır beklermiş. Hızır, kuşa:

“Kızım, ak kızım koyunların burada. Haber et kardeşine da gelsin koyunlarınızı alsın.” diye seslenmiş. K.K.29.

4.42. Ayı ile Genç Kız

Ayı ile Genç Kız

Adam, ayıya kızını vermiş, nişanlamış. Kız:

“Katiyen ben bunu alman.” dermiş. Anası da istemezmiş de babası da:

“Bunu alacaksın.” dermiş. Ayıyı getirirlermiş ağaca bağlarlarmış. Ayı da pis olunca sinekler ayıyı sararlarmış. Kızcağız da:

“Ben bununla olamam.” dermiş.

Kız ayı ile nikâhlı olduğu için ona:

“Şu ayıyı sineklerden kurtarıver.” demişler.

Kız ayıyı sineklerden kurtarıvermiş, ayı da çekmiş, gitmiş. Ayı ara ara kaynanasını görmek için kaynanasının evine ziyarete gelirmiş. Anası, aslında ayıyı öldürüp kızını kurtarmak istiyormuş.

Kaynana, kazana su doldurmuş iyice kaynatmış. Kazanın üstüne de oklava atmış. Ayıyı oraya oturtmak için üstüne bir de döşek atmış. Ayıyı kazanın üstüne oturtmak için oraya buyur etmiş. Ayı da oraya oturmuş kazanın içindeki kaynar suya düşmüş. Ayı kazanın içinde:

“Yandım kaynana, yandım kaynana!” diye diye ölmüş, gitmiş. Kız da kızın anası da muradına ermiş; ayıdan kurtulmuşlar. K.K.21.

4.43. Değirmenci ile Genç Delikanlı

Değirmenci ile Genç Delikanlı

Yirmili yaşlarında bir genç değirmene gitmiş. Değirmenci gence:

“Su az geliyor. Git de şu su arklarına bir bak, gel!” demiş.

Genç de buğdayını orda bırakıp arkları kontrol etmeye gitmiş. Değirmenci, gence:

“Senin çuvalını da gelince döküvereyim.” demiş.

Üç dört gün hatta bir hafta sürermiş un sırası. Genç de kabul etmiş. Arkları onarmış, değirmenin suyu düzelmiş. Bir çuval varmış ardından değirmenci onun buğdayını dökecekmiş. Değirmene, bir Yörük obasından 9-10 kişi gelmiş. Beş on deve, bir iki eşek varmış. Değirmenci, adamlara:

“Çocuğunkini dökeceğiz.” demiş.

Obadan gelenler çocuğun çuvalını bir atmışlar geriye. Geçmişler öne. Değirmenci de:

“Oğlana bu bitecek öyle.” demiş.

Genç de tek başına olduğundan onları dövememiş. Başlamış dişini gıcırdatmaya. Dövüşsem onlar on kişi beni dövecekler diye düşünmüş.

Gece olmuş onlar buğdayı öğütmeye başlamışlar. Oğlan da mecbur onları izlemiş. Değirmenci:

“Gece geç oldu. Kendiniz öğüdün ben evime yatmaya gidiyorum.” demiş.

Birisi un öğütmeye başlamış diğerleri de yatmış. Genç de uyuyakalmış. Bir ses olmuş bir küfültü. “Ööfffffk, öffffk, pöfffff!” diye bu sese genç uyanmış.

Gözünü açınca Yörük’ün çuvalın birini döküp uyuyakaldığını görmüş. Değirmene un dola dola taşmış. Değirmen “pufff pufff!” diye diye her yeri un yapmış. Un, söbek taşının oraları geçmiş.

Genç, Yörüklere:

“Ulan dayı kalkın. Siz ne ettiniz? Değirmeni kardınız.” demiş.

Adam kalkmış. Başlamış “töhhh, töhhh, töhh!” demeye. Bu değirmenci:

“Bizi öldürür kaçalım!” demişler.

Değirmeni durdurmuşlar, öğüttükleri dört beş çuval unu da alıp kaçmak istemişler. Bunlar eşeğe unları yükletmişler. Eşeği önden salmışlar. Oğlan da eşeğin ardından dolanmış. Onlar buğdayları yükletmeye çalışırken eşeği yakalamış, genç. Un yüklü eşeği çekivermiş. Değirmenin yanında bir dut ağacı varmış. Eşeği dut ağacının 6 metre yüksekliğindeki çatalına, dalına kaldırıvermiş. Ağacın üstündeki çatala, eşeği karnının üstüne oturtuvermiş.

Hemen arkadan dolanmış, değirmene adamların yanına varmış. Adamlar:

“Eşek nerde? Eşek nerde?” diye söyleniyorlarmış.

Biri eşeği görmüş. Eşek ağacın başına çıkmış. Birisi:

“Bizim eşek duta çıkmış.” demiş.

Genç de değirmende onun sırasını çalanlara ders vermek için:

“Mübarek eşek de ne yapacağını şaşırmış da dut ağacına çıkmış. Gördünüz mü?” demiş.

“Bunu gören adamlar korkmuşlar. Neleri varsa orada bırakıp arkalarına bile bakmadan gitmişler. Genç de o ganimetlerin bir kısmını değirmenciye bırakmış geri kalanını da almış evine gitmiş. K.K.30.

4.44. Yılan ile Ulu Ladin Ağacı

Yılan ile Ulu Ladin Ağacı

Bir kişi davarlarını Kara tepeye gütmeye gitmiş. Orada bir bakmış ki bütün davarları gökyüzüne bakarmış. Bütün davarları kovup götüreceğim diye uğraşmış ama davarlar gitmemiş. Bakmış ki bir gökyüzü bir de ladin ağacı varmış. İyice bir bakmış ki ladin ağacı göğü delip gidermiş.

Ağacın tepesinde yeni filizler açmışmış. Adamın davarlarının hepsi de ona bakarmış. Ben buna çıkar mıyım diye kendine sormuş. Çıkarım demiş keseri de beline sokmuş ve çıkıver, çıkıver, çıkıver, çıkıver, çıkıver, tepesine çıkmış ağacın.

Bir dala oturmuş öteki dalı kesmeye başlamış. Götünün altındaki dal “çatıradan” kırılmış. Ağaçtan bir düşmüş aşağı daldan dala daldan dala “cayır, cayır, cayır, cayır!” daldan dala “tappık tappık!” düşermiş. Ha düşermiş ha düşermiş. Adam üç gün boyunca düşmüş. Düşe düşe bitirememiş. Adam düşerken ağaç dile gelmiş. Adama:

“Bugüne kadar benim tepeme kadar kimse çıkmaya cesaret edememişti. Sen cesur birine benziyorsun. Benim dibimde gömülü on kese altın var. Eğer sana soracağım soruları bilersen onları almaya müsaade edeceğim.” demiş. Adam da:

“Sor bakayım.” demiş. Ladin ağacı, adama:

“Bir yanı yerin altında bir yanı yerin üstünde yaşayan nedir?” demiş. Adam da:

“Ne var ki bunda bilemeyecek. Ladin ağacı sensin!” demiş. Ağaç, adama:

“Bunun iki cevabı var. Biri benim diğeri ne peki?” demiş.

Adam düşünmüş ama bilememiş. Ağaç da adama:

“Cevabını bulmadan sakın onları almaya kalkışma.” demiş.

Adam en sonunda aşağıya düşmüş ama ne olduğunu anlayamamış. Sorunun cevabını düşünmekten yorulup ırılmış. En sonunda dayanamamış ağacın dibini kazmaya başlamış. Kazarken kazarken karşısına irice bir kara yılan çıkmış. İşte demiş cevabı buldum; yılan demiş ama ne fayda. Ağaç, adama:

“Cevabını söylemeden kazmayasın!” demiş.

Adam ağacın söylediğini dinlememiş. Yılan, adamı oracıkta sokmuş, öldürmüş. K.K.30.

4.45. Cambaz

Cambaz

Bir varmış bir yokmuş. Günün birinde Cambaz’ın birisi varmış. Bu Cambaz, bir köye gelmiş. Köylüye:

“Köylü kardeş seninle bir ortakçılık yapalım.” demiş. Köylü:

“Ne iş yapalım? Buğday ekelim.” demiş.

Ortak iş yapmaya karar vermişler ve ekmişler. Buğday büyür, yetişir. Cambaz köylüye:

“Köylü kardeş bunu nasıl yapacağız?” demiş. Saf köylü demiş ki:

“Uzun tarafı senin olsun. Kısa tarafı benim olsun.”

Hasat olmuş saf köylü başak tarafını almış; yani buğday olan yeri. Ektiklerinden köylüye buğday tanesi kalmış. Uyanık Cambaz’a sapıyla samanı kalmış. Cambaz:

“Ben bundan bir şey anlamadım.” demiş. Tekrar bir ortakçılık daha yapalım.” demiş.

Cambaz bu sefer, saf köylüye:

“Patates ekelim.” demiş.

Köylü de kabul etmiş. Patatesi ektikten sonra bu kez Cambaz, köylüye:

“Toprağın üstüne çıkan benim olsun, altına kalan senin olsun.” demiş.

Köylü yine kabul etmiş. Gün gelmiş, hasat yapılmış. Cambaza patatesin sapı samanı kalmış. Cambaz:

“Vay be. En saf köylüyü arıyordum ama köylü beni mahvetti. Hiçbir insanı saf görmeyeceksin.” demiş.

Cambaz, elini kolunu sallayarak başka diyarların yolunu tutmuş, dağları aşmış, yitip gitmiş. K.K.5.

4.46. Büyücü Kadın

Büyücü Kadın

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde göçmenlerin yaşadığı küçük bir köy varmış. Köyün varlıklı kişilerinden birinin güzel bir kızı varmış. Talibi çokmuş ama gel gelelim Zehra kimseleri beğenmiyormuş. Köy sakinlerinden Zeynep'in oğlu Zehra'ya talip olmuş. Zeynep büyüyle uğraşan bir kadınmış. Zehra oğlunu istemeyince ona büyü yaparak oğluna bağlamaya çalışmış. Evlerinin önüne bir yumurta bırakmış. Yumurtayı bulan Zehra'nın babası köyde daha önce böyle olaylar olduğu için annesine göstermiş yumurtayı. Annesi büyü yapıldığını anlamış ve hemen o yumurtayı köyün en yüksek yerine çıkarak atmasını söylemiş. Zehra tepeye çıkarak yumurtayı atmış ve büyüü bozmuş. Gel zaman git zaman Zehra sevdiği birisiyle evlenmiş ve çok mutlu olmuş. Kötü kalpli Zeynep de evindeki yangında can çekişerek ölmüş. K.K.7.

4.47. Deniz Kızı

Deniz Kızı

Salman'dan kervan yolu geçermiş. Salmanlar, Karaman'dan Karamanoğullarından gelmiş ve burada zere(buğday) dökülen taş diye bir mevkide eski kervan yoluna 200 m mesafede yerleşip yaşamaya başlamışlar. Burada bir Deniz Kızı varmış. Bu kız, bazen denizden çıkıp kıyıda güneşlenirmiş. Bir de Salmanlı, Salmanoğlu denen bir genç varmış.

Bu iki genç; bir gün deniz kıyısında karşılaşmışlar. Artık oğlanla Deniz Kızı her gün deniz kıyısında buluşurmuş ve birlikte hayaller kurarlarmış. Gel zaman git zaman bu genç bu kızla buluşmaya devam etmişler. Görüşürken görüşürken en sonunda Deniz Kızı oğlana âşık olduğundan onu salmamış. Oğlan kıza sal beni dese de. Kız da salman seni derken birlikte yaşayıp gitmişler. Bu Deniz Kızı ve Salmanlı Salmanoğlu'nun aşkı da anlattıkça yaşamaya devam edermiş. K.K.32.

4.48. Zülkarneyn Padişah ile Berber

Zülkarneyn Padişah ile Berber

Bir padişah varmış. Zülkarneyn diye bir padişah varmış. Birisi tıraş olmadı mı berberi astırmış. Bir berber kalmış başka berber de kalmamış. Berber bir gün ağlarmış. Onu gören padişah:

“Niye ağlarsın oğlum.” demiş. Berber de:

“Ben kendi asılacağıma ağlamam. Seni tıraş edecek kimse kalmayacak. Ben ondan ağlarım.” demiş. Padişah da berbere:

“Benim boynuzum var onu kimseye söylemezsen seni astırmam.” demiş. Berber de:

“Tamam, söylemem.” demiş.

Sonra padişah gitmiş. Adama bu sırrı kimseye söylemeyeceksin dedikten sonra berber git gide zayıflamış, gitmiş. Berbere sorarlarmış:

“Senin bir derdin mi var?” derlirmiş.

O da kimseye bir şey diyemezmiş. Kimseye söyleyemeyince zayıflamış gitmiş. Berber, kahveye gitmiş. Kahvede senin bir derdin var:

“Git filan yerdeki kuyunun içine eğileceksin üç kere derdini söyleyeceksin. Sonra iyi olursun.” demişler.

Adam kahvedekilerin dediğini yapmış. Ondan sonra adam, iyi olmuş. Kuyudan bir kargı çıkmış. Çobanın biri de kargıdan bir kaval yapayım, diye kargıyı kesmiş. Ondan bir kaval yapmış. Kavalı üflemeye başlayınca çoban, kaval da:

“Zülkarneyn’ in boynuzu var. Zülkarneyn’ in boynuzu var.” dermiş.

Padişah çobanı astıracak olmuş. Çoban da padişaha:

“Kavalı istersen bir de sen çal.” demiş.

Padişah da çalmış. Ona da kaval:

“Zülkarneyn’ in boynuzu var.” demiş.

Kaval, padişaha da böyle söyleyince; adam kendisini astırmış, padişah. K.K.23.

4.49. Dev Soğanlar ve Eşek

Dev Soğanlar ve Eşek

Adamın biri varmış. Evinin aşağı tarafında orman içi varmış. Orda da bir metre yaprak gazalı varmış. Adam:

“Şuraya bir tarla yapayım. Bir soğan ekeyim.” demiş.

Bir hafta uğraşmış. Bir tarla devirmiş (çıkarmış). Toprağa bastı mı “küf küf” edermiş. İyice kabartmış. Adam bir soğan ekmiş. Suyunu da iyice vermiş. Gübre de vermemiş. Soğanların çekme (köklenme) zamanı gelmiş.

Adam soğanlara baktıkça gözü korkmuş. Bir gün varmış iki haşa bir heybe almış gitmiş, bahçeye. Soğanın birini köklemek için kürekle etrafını kazıvermiş, kazıvermiş, etrafını aç aça öğleni etmiş. Öğlene kadar dört soğan köklemiş.

Öğlen olmuş bir yemek yemiş. Dinlendikten sonra akşama kadar bir soğan daha çekmiş. Haşanın birine iki soğan katmış, diğer haşaya da iki soğan katmış. Bir soğan da heybeye koymuş. Soğanları koyduğu haşaları iple birbirine bağlamış. Adam kaldırıp eşeğe koyacağı sırada soğanlar:

“Yapma bu eşeğe koyma. Bizi taşıyamaz eşek ölür.” demiş. Adam:

“Dinlememiş soğanları, taşısın işi ne. Eşek, o.” demiş.

Haşaları eşeğin iki tarafına koymuş. Heybeyi de ortasına koymuş ki eşeğin beli “çıtıradan” demiş. Beli kırılmış, olduğu yere yıkıla kalmış. Eşek ölmüş. Adam da öylece çaresiz kalakalmış. K.K.30.

4.50. Deli Kadir ile Uslu Kadir

Deli Kadir ile Uslu Kadir

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde iki kardeş varmış. İkisinin adı da Kadir’miş. Biri Deli Kadir, diğeri Uslu Kadir imiş. Bunların babaları ölmüş, anneleri varmış. Bunlar da hayvancıymış; bayağı bir sığır sürüleri varmış. Eskiden makine yok bir şey yok çamaşırı çay kenarında yıkarlarmış. Kadir’in biri: “Kadınların çamaşır işi bitti mi?” diye çay kenarına varmış. Anası da Kadir’e:

“Beni bir çimdriiver, yıkandırırver. Tamam mı?” demiş. Kadir de:

“Tamam.” demiş.

Kazanda su kaynıyormuş. Suyu almış annesinin tepesine bir dökmüş. Karı ta orda ölmüş. Diğer kardeşi eve gelen kardeşine:

“Birader anamı ne yaptın?” demiş. O da:

“Gesi taşının başında sırtıp durum anam.” demiş. Kardeşine:

“Nasıl sırtır oğlum, birader?” demiş. Deli Kadir, kardeşine:

“Sen git, bak birader.” demiş.

Uslu Kadir varmış, bakmış ki anası ölmüş. Neyse bunların iki evi varmış. Kendi aralarında:

“Ne yapalım bunu?” demişler. Deli Kadir:

“Yeni evi ben alacağım.” demiş.

Uslu Kadir’e eski ev düşmüş. Sığırları da sürüyü bir sürelim. Kimin evinin önünde durursa hayvanlar da onun olsun demişler. Sürüyü bir sürmüşler, topal bir inek varmış o, Deli

Kadir'in evinin önünde durmuş. Diğer bütün hayvanlar da Uslu Kadir'in evinin önünde durmuş. Deli Kadir:

“Ulan! Ne yapalım? Ne edelim?” diye düşünmüş ama pazarlık öyle olunca bir şey diyememiş.

Topal olan erkek bir danaymış. Ona iyi bir bakım yapmış. Bunu besleyeyim sonra da pazara satayım geleyim demiş. Pazara giderken yolda bir koçmar görür. Kertenkeleye:

“Koçmar dayı öküzü alır mısın?” diye sormuş.

Koçmar da kafa cömbüldetmiş, aşağı doğru sallamış. Deli Kadir:

“Koçmar dayı öküzü alır mısın?” diye üç kez sormuş.

Koçmar da:

“Kafa cömbüldetmiş, aşağı doğru sallamış, alırım.” demiş. Deli Kadir de:

“Ben bu öküzü buraya bağlayayım. Bu adam bu öküzü alacak.” demiş.

Koçmar da taşın deliğine girmiş. Deli Kadir de:

“Bu adam paraya gitti herhalde.” demiş. Beklemiş, beklemiş, gelmemiş. Deli Kadir de:

“Bu adam parayı buraya koyar. Ben de yarın buradan alırım.” demiş. Bu, öküzü orda koymuş, eve gitmiş. Yarın olmuş, Deli Kadir parayı almaya gelmiş. Bir bakmış ki öküzü mahlûklar yemiş. Sadece öküzün kemikleri varmış. Deli Kadir:

“Bilmem nesini ne yaptığının koçmarı. Ben bu koçmarı öldüreyim.” demiş.

Koçmarın girdiği deliği başlamış; kırmaya, deşmeye. Deşerken, deşerken taşın içinde bir hazine bulmuş. Hazineyi bulunca hâli vakti iyi olmuş.

Köyde duran adam, şehre göçmüş. Ev almış, bark almış. Vurduğum vurduk, kırdığım kırdık, biri olmuş çıkmış, Deli Kadir. Bir gün demişler ki:

“Sen cesaretlisin. Bir yerde eskiden dev varmış.” Deli Kadir:

“Ee! Ne olmuş o deve.” demiş. Deli Kadir’e:

“Sen devin atını çalabilir misin?” demişler. Deli Kadir de:

“Çalarım, ben. Benim yapmadığım bir iş olmaz.” demiş. Deli Kadir’e:

“Ee! Hadi bakalım görelim hünerini. Sen devin atını çalabilirsen sana bir çuval altın.” demişler.

Devin atlarının da dört ayağını sikkelerlermiş, zapt olmazmış. Çok kuvvetli bir atmış. Deli Kadir varmış, devin atının sikkelerini çekmeye, çıkarmaya durmuş. Devle hanımının haberi olmuş.

Dev hemen ağıla inmiş. Deli Kadir de böğreğin (tezeğin) içine yatmış, gömülmüş. Dev bakmış kimse yokmuş ama Kadir'in giysisinden bir parça görünürmüş. Dev de bunu görmüş. Dev de hanımına:

“Şu bez parçasını al da sırtına başına bir şey yamar giyersin.” demiş.

Parçayı bir çekmişler Kadir böğreğin içinden çıkmış. Dev de hanımına:

“Benim atımı çalacak olan bu adam mı?” diye sormuş. Hanımı da:

“Bu adam.” demiş.

Dev de hemen adamı evin içine almış. Dev, hanımına:

“Hanım, ben yarın ava gideceğim. Bu adamı, sen kes. Gelince yiyeceğim. Cinsel organını da kapıya as. Gelince ben, onu hürpüttürüveriyin.” demiş.

Dev ava gittiğinde, karısı Kadir'i kesmeye durmuş ama Kadir daha akıllı durmuş ve devin karısını kesmiş. Kapıya da kadının cinsel organını takmış. Dev dediği gibi gelince kapıdaki organı hürpüttürüvermiş. Tencerede de et pişikmiş. Dev:

“Hanım, hanım” diye seslenmiş.

Ama ses yokmuş. Kendi kendine:

“Benim, hanım nere gitti ki derken uleee! Bu adam benim karıyı kesmesin. Kapıdaki asılan şeyde de kadınsı kadınsı bir tat geldi. O, Kadir'inki değil de benim hanımınkiymiş.” demiş. Dev aramış, sormuş sağa sola bakmış ama bu arada Kadir pır tüymüş, kaçmış. Çok yüksek bir ağacın tepesine çıkmış. Çıkarken de yanında bir yarma taşı bir de kapı çıkarmış. Deli Kadir'i bulan dev, Kadir'e:

“Ağaçtan in aşağı.” demiş. Kadir de:

“Aç ağzını, yum gözünü, beni ye.” demiş. Dev de:

“Tamam!” demiş.

Dev ağzını açtığında yarma taşını devin azına atmış, devi öldürmüştü. Millet de sesi gürültüyü duyunca:

“Burada bir iş var.” demiş.

Koşa koşa ağacın altına varmışlar. Deli Kadir bir de kapıyı aşağıya sallamış (atmış). Millet:

“Gök göçtü, gök göçtü.” demiş ve dağa kaçmışlar oradan. Büyük abdestini yapmış.

Millet:

“Leblebi yağdı, leblebi.” demiş.

Daha sonra ufak çişini bir yapmış, oradan. Millet:

“Hava yağdı, hava yağdı” demiş.

Bu arada Deli Kadir ağaçtan inmiş atı da alıp şehre gitmiş. Masal da burada bitmiş. K.K.25.

B. Gerçekçi / Realist Masallar

4.51. Dolaptaki Kız

Dolaptaki Kız

Bir varmış bir yokmuş. Zengin bir aile varmış. Bu ailenin bir kızı varmış. Kızın annesi öldüğünde babası başka bir kadınla evlenmiş. Üvey annesi kızı istememiş. Kız babasına:

“Baba sen bana büyük bir dolap yaptır. Benim ihtiyacım oluyor.” demiş.

Adam da kızının bu isteğini yerine getirmiş. Günler, yıllar gelmiş geçmiş babası ölmüş. Evdeki tüm eşyaları satmaya karar vermişler ve eşyalarla birlikte kızı da satmışlar. Çok büyük bir konağa gitmiş. Kız dolabın içinde saklanırmış.

Konağın beyi gittiğinde kız çıkarmış, bütün evi siler süpürürmüş, temizlermiş, şey yaparmış. Bey gelmeden tekrar dolaba girermiş. Bey de konağa gelince şaşırırmış. Çünkü bugüne kadar böyle bir şey olmamış. Konakta böyle temizlik olmamış pırıl pırılmış her yer ve yemekler hazırlanıyormuş. Kız bir gün iki gün günlerce bu şekilde temizliği yapar, yıkanır, hemen saklanırmış.

Bey bir gün evden çıkar gibi yapıp konağı takip etmiş ne olup bittiğini anlamak istemiş. Adam, kızı dolaba girmeden yakalamış. Bey, kıza:

“Ya sen kimsin? Ne yapıyorsun? Böyle.” demiş. Kız da bütün yaşadıklarını anlatmış. Ondan sonra evlenmişler, kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına. K.K.2.

4.52. Padişahın Kızı ile Çoban

Padişahın Kızı ile Çoban

Bir padişahın kızı varmış. Kız hastalanınca çare bulamamışlar buna. Adamlarına emir vermiş. Padişah:

“Kızımı götürün! Dağa bırakın, gelin.” demiş.

Padişahın adamları kızı götürmüşler ve ona:

“Sen çiçek topla. Ne yapacaksan yap. Biz seni bekleriz.” demişler.

Neyse bu kız gitmiş, dağda çiçek topluyormuş. Adamlar da kabak asmışlar ağaca. Akşam olmuş gece olmuş kimse yokmuş, adamlar gitmiş. Rüzgârla kabak sallandıkça bir tek kabağın vurma sesi geliyormuş, “tak tak” diye. Kızcağız babasının kendisini oraya terk ettirdiğini anlamış ve “baba” demiş:

“Kabağı astırdın da buraya.” demiş. Kız kendi kendine:

“Tak tak eden kabacık,

Beni aldatan babacık ama ben de saraya geri dönmeyeceğim.” demiş.

Kız bir ağacın altında uyurken bir çoban gelmiş. Bir bakmış kız uyuyor. Çoban kızı dürtüklemiş ve uyandırmış. Çoban, kıza:

“Korkma! Ben, seni uyurken burada buldum. Kimin nesisin?” demiş. Kız da:

“Hasta olduğumu ve başından geçenleri anlatmış ama padişahın kızı olduğunu söylememiş. Beni buraya babam bıraktırdı ben de bir daha gitmiyorum.” demiş. Çoban, kıza:

“Bekâr mısın?” diye sormuş. Kız da:

“Bekârım.” demiş. Çoban:

“Ben de bekârım. Gel, evlenelim.” demiş.

Evlenmişler ve bu çoban padişahın kızını iyi etmiş. Aradan seneler geçmiş. Bunların üç oğlu olmuş. Padişah bir gün gezerken üç çocuğu görmüş ve çocuklara:

“Siz kimin çocuğusunuz?” diye sormuş. Padişaha çocuklar:

“Biz, çobanın çocuklarıyız.” demişler. Padişah, çocuklara:

“Adınız ne?” demiş. Çocuklar da:

“Neydim, Ne oldum, Ne olacağım” diye cevap vermişler. Padişah:

“Size bu ismi kim koydu?” demiş. Çocuklar da:

“Annemiz koydu.” demişler. Padişah da:

“Eee! O zaman beni annenize bir götürün, bakayım.” demiş.

Padişahı alıp çocuklar evlerine götürmüş. Padişah bir bakmış ki; kimi görsün? Kendi kızımı çocukların annesi. Padişah yaptıklarına pişman olmuş ve onlara:

“Sizi saraya götüreyim. Çobanlık yapmayın.” demiş. Kız kabul etmemiş. Babasına:

“Beni attın ama çoban sahiplendi. Ben çobanın karısı oldum. Sen de var git yoluna. Beni de rahat bırak.” demiş ve babasını yollamış. K.K.15.

4.53. Kocakarı [Cadı Karı ile Kocas]

Kocakarı [Cadı Karı ile Kocas]

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde yaşlı bir karı koca varmış. Adam, namaz kılarmış ve kılarken duasında “Allah’ım beni her şeyden koru.” dermiş ama karı şerrinden koru dememiş. Bunu duyan karısı adama:

“Sen, Allah’ım beni her şeyden koru diyorsun ama beni karı şerrinden koru demiyorsun.” demiş. Adam, kadına:

“Karı kim? Şerri kim?” demiş. Kadın da cadı kadınmış. Adama:

“Tamam, herif. Sen kadının şerrini görürsün.” demiş.

Bir gün adamla kadının evinin önüne balıkçı gelmiş. Aynı günde adam, tarlalarına çift sürmeye gidecekmiş. Kadın, adam tarlaya girmeden balıkçıdan balık alıp adamın süreceği yerlere balıkları gömmüş.

Adam o gün tarlayı sürmeye gitmiş. Adam sabanla tarlayı sürerken her seferinde tarladan balık çıkmış. En sonunda bu balıkları toplayıp evine gelmiş. Kadın, adama:

“Nerede buldun bu balıkları?” demiş. Adam da kadına:

“Tarlada sürdüğüm yerlerden çıkıyor.” demiş.

Kadın da bağıra bağıra: “Yetişin komşular! Benim adam delirdi.” diye bağırmaya başlamış. Adamla kadının evine gelen komşulara, kadın:

“Benim adam delirmiş. Topraktan balık çıktı, diyor.” demiş.

Bu kez komşular sormuş adama:

“Nereden çıktı bu balık?” diye. Adam da:

“Sürdüğüm tarladan çıktı.” demiş.

En sonunda komşular:

“Ne yapalım? Ne edelim? Bunu deliler hastanesine götürelim.” demişler. Adamı tutup deliler hastanesine götürmüşler. Hastanede çalışanlar, adama sormuş:

“Balık nereden çıktı?” demişler. Adam:

“Topraktan.” demiş.

Hastane çalışanları: “ha deli!” deyip bir tane vurmuşlar. Sonunda doktorlar bu köye gidip adamın karısını çağırmışlar. Karısı, adama:

“Eğer doktorlar balık nereden çıktı? Derlerse topraktan çıktı, de.” Seni ancak o zaman çıkarırlar.” demiş.

Kadın gittikten sonra doktorlar adama iğne vurmuş ve adama:

“Nerden çıktı bu balık?” diye sorunca adam:

“Cadı karısının dediğini dinlemeyip bizim tarlanın yanındaki gölden tuttum.” demiş.

Bunu duyan doktorlar: “Adam düzeldi” diye evine yollamışlar. Evine gelen adama, karısı:

“Gördün mü cadı karı şerrini. O toprağa balıkları ben gömmüştüm.” demiş.

Bundan sonra adam da her namazda; “Allah’ım beni cadı karı şerrinden koru.” diye dua etmiş. K.K.16.

4.54. At Hırsızı

At Hırsızı

Evvel zamanda bir at hırsızı varmış. Başka iş yapmazmış sadece at hırsızlığı yaparmış. Atları çalıp satarmış. Bir gün gene bir at çalmış. Kendisi yakalanırım diye götürüp satmaya korkmuş. Oğluna demiş ki:

“Oğlum, sen bu atı pazara götür de sat gel.” Oğlu:

“Olur.” demiş.

Oğlan ata binmiş, gitmiş pazara. Orada muişteri bekliyormuş. Bir muişteri gelmiş, oğlana: “At satılık mı?” diye sormuş. Oğlan da:

“Satılık.” demiş. Alıcı olan adam, oğlana:

“Ata binebilir miyim?” diye sormuş. Oğlan da:

“Evet, binebilirsin.” demiş.

Adam ata binmiş, gidiş o gidiş bir daha geri dñnmemiř. Oğlan, beklemiş beklemiş at gelmemiş. Oğlan da eve geri gelmiş. Babası atı gñremeyince heyecanla oğluna:

“Oğlum atı kaça sattın?” diye sormuş. Oğlan da:

“Bñyle bñyle oldu.” demiş. Başından geçenleri anlatmış. Babası da:

“Üzñlme oğlum, at geldiği gibi gitmiştir.” demiş. K.K.18.

4.55. Vezirin Kızı ile oban

Vezirin Kızı ile oban

Bir varmış bir yokmuş. Bir vezir varmış. Vezirin bir kızı bir de çobanı varmış. Vezirin kocaman bir sñrñsñ varmış. Vezirin kızı çobana açık olmuş, obana. Vezir, kızıını çobana verirdi, vermez idi, olurdu, olmazdı derken. Başka birisi dışarıdan birisi demiş ki:

“Bir hamam varmış. Hamamı herkes boşaltacaktı.”

Yani hamamı boşalttırmış. Vezirin kızıını oraya ağıracaktı. Tellal ile anons yaptırmış, herkes oraya gelecekmiş. Herkes hamama gelecek diye. Yalnız vezirin kızı gelmiş ama kimse yokmuş. Vezirin kızı girmiş banyoya, kimse yokmuş.

Sonra tutmuş oradaki şey yapan delikanlı (anons ettiren) Vezirin kızıını gñce vermeye çalışmış. Yani elde etmeye çalışmış. Vezirin kızı da nailinle, takunyayla oğlana üç dñrt kez vurmuş. Kavga etmiş ama delikanlı kızı tak tutmuş. Kız da yakalanınca delikanlıya biraz yumuşak durmuş. Kız, delikanlıya:

“Dur. Ben, seni Arap sabunuyla iyice bir kñpñrteyim, yıkayayım.” demiş.

Kız, delikanlının yñzñnñ gñzñnñ sabunlayıvermiş oğlan da gñremeyivermiř. Vezirin kızı da oğlanı orada koymuş oradan bir kaçmış. Kız buradan çobanın yanına varmış. Babası da kızıını çobanın elinden almış. Vezir, adamlarına:

“Alın bunu gñtñrñn buradan bir yerde kesin, òldñrñp bana kanlı gñmleđini getirin.” demiş. Kızı uzaklara gñtñrmuřler ama òldñrmemiřler. Vezire de kızıının kanlı gñmleđini getirmişler.

Galan bir Yñrñk evi varmış, Bir de keçeden çadır varmış. Orada bir oban varmış. Gide gide gitmiş. Onlara sığınmış. Orada kendini korumuş. Orada obanla evlenmiş ve orda kalmış.

Vezir, tabii zengin adam kızını öldürtmüş, kızını öldü biliyormuş. Yaşadığını bildiği yokmuş. Kızının üç çocuğu olmuş. Bir gün çocuklar oynarken oradan bir atlı geçip gidermiş. Atlı oradaki kadına:

“Kimsin sen? Necisin, in misin, cin misin?” demiş. Kadın da:

“Ben neyidim, ne oldum, ne olacağım?” demiş. “Önce neyidim? Vezirin kızıydım, sonra ne oldum? Sonra da ne olacağım?” diye düşünmüş. Kadın, ne olacağını da bildiği yokmuş.

Galan, kadın orda yaşamış. Atlı, kadına:

“Çocuklarının adı neydi?” demiş: Kadın çocukların adını söylemiş: Sırasıyla “Neyidim, Noldum, Nolacağım?” demiş.

Kadın çocukların adını öyle koymuş.

Galan, bir gün olmuş. Vezir: “Ben bunları davet edeyim, güzel bir yemek yedireyim.” diye düşünmüş. Vezir, kadının ve çocukların hâline acımış onları yemeğe davet etmiş. Onlara yemek pişirtmiş, hazırlatmış, davet etmiş çağırtmış, getirtmiş. Sormuş soruşturmuş bunların kim olduğunu ve öğrenmiş ki o kadın vezirin kendi öldü bildiği kızıymış. Kadın çocuklarının adını “Neyidim, Noldum, Nolacağım?” koymuş. Kadın, tekrar vezirin kızı olmuş. K.K.21.

4.56. Tüccar ile Karısı

Tüccar ile Karısı

Zamanın birinde memlekette. Bir beldede karı koca yaşıyormuş. Bunlar birbirini çok seviyorlarmış. Bir gün adamın aklına bir soru gelmiş. Kadına:

“Karıcım ben ölsem evlenir misin?” diye sormuş. Kadın da:

“Yok ya ben niye evleneceğim. İki çocuğumuz da var. Ben istemem. Niye evleneceğim?” demiş.

Kadın da kocasına aynı soruyu sormuş. Kocası da kadına:

“Ben de evlenmem.” demiş. Kadın da:

“İyi ya. Sen evlenmezsin, ben evlenmem. Birbirimizi çok seviyoruz.” demiş. Adam da:

“Evet, çok seviyoruz.” demiş.

Gel zaman git zaman, mutlu mesut yaşıyorlarmış.

Adam da ticaretle uğraşıyormuş. Bazen sefere gidiyormuş. Uzak yola gidiyormuş. Adam seferdeyken bir gün evlerinin kapısını bir cadı karısı çalmış. Cadı karısı, kadına:

“Ne de mutlu görünüyorsun?” demiş.

Bir de kadından su istemiş. Kadın da suyu vermiş. Suyu içen cadı karısı, kadına:

“Kocan yok mu?” demiş. O da kadına anlatmış:

“Sefere gidiyor, ticaret yapıyor.” demiş.

Cadı karısı da kıskanmış kadının mutlu olmasını ve kadına:

“Sen kocana dikkat et.” demiş.

Cadı karısının söylediği laf kadının aklını karıştırmış. Adam, bir gün sefere gittiğinde kadının aklına sinsi bir fikir gelmiş. Kadın komşularıyla anlaşmış. Komşularına:

“Ben babamın, anamın köyüne gideceğim ama beni öldü, diyeceksiniz. Eşim de seferden dönmeden önce bana bir de yalandan mezar yapın. Kara kazanları da ters çevirin. Çamaşırları da yıkayıp asın. ‘Eşim de gelince ne oldu?’ diye sorunca siz de karın öldü.’ deyin. Elinizden geldiği kadar benim için de ağıt yakın.” demiş.

Kadın da anasının babasının evine gitmiş. Komşuları da kadın için temsili bir mezar yapmışlar kadın için mezarlığa; evi de cenaze evine döndürmüşler.

Adam da uzak yoldan seferden dönmüş. Adamın da evi köyün girişindeymiş. Uzaktan bakmış ki çamaşırlar serilmiş. Yaklaşmış bakmış ki; kara kazanlar ters çevrilmiş, üstüne taşlar konmuş. Adam:

“Burada bir iş var ama hayır mı? Şer mi?” diye düşünmüş. Hemen komşularına sormuş:

“Ne oldu burada? Çocuklara mı bir şey oldu?” demiş. Komşuları da adama:

“Yok, komşum senin karın öldü.” demişler. Adam da:

“Neden öldü, nasıl öldü?” diye sormuş. Komşuları:

“Aniden hastalandı, öldü.” demişler. Adam da:

“Mezarı nerde?” diye sormuş. Komşular da:

“Sen gideli aylar oldu biz de mezarını yaptık. Mezarlıkta yatıyor.” demişler.

Adam da ziyaretlerini yapıyormuş kabre gidiyormuş, dua ediyormuş. Çocuklarıyla da yaşamaya devam ediyormuş. Komşuları da rahat durmamışlar. Adama:

“Bir eve bir kadın lazım. Çocuklar, anasız olmaz. Yemeğini yapsan, çamaşırını yıkayamazsın. Çamaşırını yıkasan, ekmeğini yapamazsın. Bu şekilde olmaz.” demişler.

Adamlar komşuları olurdu, olmazdı derken biraz tartışmışlar.

Aradan biraz zaman geçmiş. Adam, bakmış ki işlerle baş edemez olmuş. Adam, yeminini bozmak zorunda kalmış. Komşularına:

“Siz, beni vereceksiniz de benim iki çocuğum var. Beni kim alacak. Nereden bulacaksınız, bana eş.” demiş. Komşuları da:

“Sen orasına karışma. Biz buluruz.” demişler. Adam da:

“İyi o zaman bulun.” demiş. Komşular, adama:

“Falanca köyde bir kız var, kocası ölmüş. O kızı sana yapalım mı?” demişler. Adam da:

“Elinizden bir şey geliyorsa yapın.” demiş.

Köylüler kız için gidip gelmeye başlamışlar Adet, usul gereği ne gerekiyorsa yapmışlar. Her şeyi halletmişler. Düğün dernek kurulmuş. Düğün dernek yapıldıktan sonra herkes dağılmış.

Eskiden, damat, gelini görmezmiş ancak gerdek gecesinde görürmüş. O zaman da yüzünü açmadan önce kocası geline altın yüz görümlüğü takarmış. Değilse gelin yine de yüzünü açmazmış. Eve gelmişler. Adam, çocuklarına odaya yatak etmiş. Yatak dolabının önüne iki çocuğuna yatak etmiş. Orada yatıyorlarmış. Kadının yüzünü daha açmamış. Adam, kadına:

“Hadi bakalım. Yatağı ser, ayarla.” demiş. Kadın da:

“Tamam.” demiş.

Çocuklar dolabın önünde yattığı için kadında dolaptan aldığı yatakla çocukların ayağına basmamak için ayaklarının arasına basıp geçmeye çalışmış. Adam da kadına:

“Boş ver, dikkat etmene gerek yok. Bas gitsin, çocukların ayağına bas gitsin. Ayakları olursa olsun!” demiş.

Evlenen kadın, peçesini yüzünden kaldırıp da adama:

“Seninle kavlimiz bu muydu? Hani, ben ölürsem evlenmeyecektin. Nerede verdiğin söz?” demiş.

Derken adam:

“Hık.” demiş.

Orada, ödü patlamış, ölmüş. İkinci kez evlendiği kadın; adamın öldüğünü zannettiği karısıymış. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. K.K.27.

4.57. Taşı Ürküten Adam

Taşı Ürküten Adam

Köylerden birinde adamın birisi varmış. Bu adam:

“Ben taşları ürkütürüm, korkuturum bana bir şey yapmaz.” dermiş.

Adamı, yardan aşağı koymuşlar. Arkadaşları da yukarıdan taşı yuvarlamışlar. Adam taştan bir kurtulmuş, iki kurtulmuş ama nihayetinde taş adamın başına isabet etmiş ve adamın kafasını almış, gitmiş. Adamın başı gövdesinden ayrılmış. Adamın bu hâlini gören arkadaşları, köyün imamına adamı götürüp sormuşlar:

“Bu adamın başı var mıydı, yok muydu?” demişler. İmam da:

“Kafası olan adam, taşın önüne mi durur.” demiş. K.K.31

4.58. Taşı Ürküten Adam (1. Varyant)

Tuz Ekme ve Taş Ürkütme

Eskiden köyün birinde taşların altına eskiden tuz ekerlermiş. Tuz toplamak için taşları kaldırıncı adamların dillerini akrep sokuyor:

“Bu tuz, acıymış.” demişler. Tuz aramaya devam ederken büyükçe bir taş görünce:

“Bunun altında çok tuz vardır.” demişler ve taşı kaldırmışlar ve aşağıya yuvarlamışlar. Adamlardan birisi:

“Ben, bu kayayı, taşı durdururum.” demiş ve önüne durmuş kaya adamı ezmiş, başını koparmış, gitmiş. K.K.32

4.59. Dedesi ile Torunu

Dedesi ile Torunu

Bir varmış bir yokmuş. Adamın bir oğlu varmış. Oğlunun evlenme vakti gelince oğlanı, oğlunun istediği kızla evlendirmiş. Adam, gel zaman git zaman ihtiyarlayıp elden ayaktan düşmüş. Adama, oğlu bakmak için evine getirmiş. Adam yardıma muhtaçmış kendi işni kendisi göremezmiş. Oğlan, bağa, bahçeye gittiğinde gelini Kara Fatma, adama gün yüzü göstermeyip sürekli bağırp çağırıp aç bırakmış. Kadın kocasını sürekli doldurmaya devam edermiş.

Kadın, kocasına babasının koktuğunu bu sebeple onu kilere koymasını gerektiğini kocasına söylemiş. Adam, babasını kilere koyunca karısı bu sefer de başka bahaneler bularak adamı ahıra koydurmuş. Kadın, ahırda da babasının bitlendiğini bu sebeple de inekleri, koyunları, keçileri sağamadığını ve hayvanları da bitlendireceğini söyleyerek adama babasını evden, damdan götürmesini söylemiş.

Adam, yaşlı ve hasta babasını yarıdan aşağı götürüp atmak için pazardan bir küfe satın almış. Oğlu, babasını küfeye bindirmiş ve onu atmak için yola çıkmış. Dedesinin küfeye bindirildiğini gören oğlan çocuğu babasının peşine takılmış ve onunla birlikte dağın başına kadar gitmiş. Adam, babasını küfeden çıkarıp yarıdan aşağı atmış. Adam, küfeye bakınca babasını hatırladığından küfeyi de yarıdan aşağı atmak istediği sırada babası, oğluna:

“Babacığım küfeyi atma, büyüyünce ben de senin dedemi taşıdığın gibi, seni taşıyacağım, buraya getireceğim.” demiş.

Oğlunun bu sözünü duyunca babası bu dünyanın etme bulma dünyası olduğunu anlamış ve ağlamaktan göz pınarları kurumuş. K.K.34

4. 60. Dilsiz Gelin

Dilsiz Gelin

Bir kız varmış, evlenmiş gidiyormuş. Kızın annesi:

“Durdurun atı kızıma bir şey söyleyeceğim” demiş. Atı durdurmuş kızına:

“Kızım gittiğin yerde elin olsun, dilin olmasın” demiş. Nasihat etmiş. Kız da anasının sözünü hiç konuşmayacaksın zannetmiş. Gelin:

“Su ver, sofrayı getir, sofrayı götür.” derlermiş hepsini yaparmış. Adamlar:

“Eyvah bizim gelinin kulağı duymuyor, konuşmuyor, tat ama gelin de her işi yapıyor.” demişler.

Bir sene geçmiş, iki sene geçmiş, beş sene geçmiş, yedi sene geçmiş gelin bir kelime konuşmamış. Babalığı olana adam, bir köye gitmiş. Adama:

“Gelin, çocuk nasıl?” diye sormuşlar. Adam da:

“Bizim gelin çok iyi ama bu konuşamıyor.” demiş. Adam da diğer adama:

“Bu devirde konuşanla geçinilmiyor, konuşmayanla hayat mı geçer?” demiş.

O zaman kuma muma, üç karı alınıyormuş. Adamın arkadaşı:

“Ben, sana buradan kız bulayım” demiş.

Adama bir kız bulmuşlar. Adama:

“Olsun mu? Olsun.” demiş.

Gelinin üstüne, kuma getiriyorlarmış. Eski gelin de yemek verilirken orada yardım ediyormuş. O sırada gelini ata bindirip getiriyorlarmış. O da hazaar (herhâlde) şu gelen nasıl bir şey diye kafasını bir kaldırmış. Ona bakınca çorba taşmış. Kadın bir kelime etmedi ya yedi sene. Gelen kuma da eski geline:

“Sağır gelin,

Sığır gelin

Çorba taşı.

Savur gelin.” deyince eski gelin de:

“Hele geline bakın geline,

Attan inmeden diline

Yedi yıldır buradayım,

Konuşmadım bir kelime.” demiş. Kuma gelen kız:

“Anam! Bunun eli de var, dili de var. Beni indirmeyin attan, geriye götürün beni.” demiş. Oradakiler de eski geline:

“Kızım, sen niye yedi sene konuşmadın?” demişler. Eski gelin:

“Ben bir sabır taşıydım, konuşmadım. Beni çatlatana kadar yaptınız. Anam, bana nasihat etti.” demiş.

O köyün az ilerisinde büyük bir taş varmış. O taş da gelin konuşunca orta yerinden çatlamış, yıkılmış; o taş sabır taşıymış. İnsan sabır taşı bile olsa çatlar derler ya. Yedi sene de gelin de çatlamış artık konuşmuş. (Kuma gelen gelin, eskisini sağır diye ezmeye çalışmışmış emme olmamış). K.K.10

4.61. Yedi Oğlan

Yedi Oğlan

Bir adamın yedi oğlu varmış. Bunların hepsi yetişmiş. Çalışıyorlarmış, her şeyleri varmış, her şeyleri tammış. Birlikte her şeyin hakkından geliyorlarmış. Bir gün olmuş, bunlar tefrikaya düşüp ben fazla çalışıyorum sen az çalışıyorsun diyerek birbirlerine girmişler. Birisi:

“Bu evi, ben geçindiriyorum.” demiş. Ötekisi:

“Ben, sende büyügüm, üç-beş yıl daha fazla çalıştım.” diyormuş. Diğer de:

“Sen, orada burada geziyorsun, zaman zaman ben hiç nefes bile alamıyorum.” diyerek büyük bir kavga etmişler. Evde hepsi birbirine girmiş. Birbirlerine, şiddet uygulayıp vurup kırmışlar.

Bu durumu gören babaları da yedi oğlandan birer uzun çubuk bulup getirmelerini ister. Oğlanlar da babalarının mirasını kendisine vereceğini düşünerek hemen babalarının istediği uzun çubuğu alıp gelirler. Yedi oğlan, yedi uzun çubuğu babalarına getirince babaları:

“Uzun çubuğu ortasından kırmalarını.” söyler. Oğlanların hepsi de kırar. Daha sonra:

“Kırdıkları çubukların ikisini birleştirip katlayarak tekrar kırmalarını.” söyler. İki çubuğu katlayıp tekrar kırmaya çalışırlar. Yine herkes kırmış. Sonra babaları:

“Dört çubuğu, bir araya getirmelerini.” söyler. Çocuklar da babalarının en güçlü olanı seçmeye çalıştığını ve onu ödüllendireceğini zannediyormuş ve o zaman herkes, güçlü olana saygı gösterecek diye birbirleriyle çubuğu çabuk kırma ve güçlü kırma yarışına girmişler. Dört tanesini birleştirip kırmaya çalışsalar da bazıları kırmış ama bazıları kıramamış. Kıranlara:

“Böldükleri parçaları da katlayıp kırmalarını.” söylemiş. Bu sefer kırılan parçalar katlanarak birleşince bu sefer hiçbirisi çubukları kıramamış. Hiçbirisi kıramayınca sekiz çubuktan birini çıkarmışlar ama yedi çubuğu da kıramamışlar.

Çocuklara ne yapmak istediğini sorsa da istediği cevabı hepsinden alamayan ihtiyar baba:

“Bakın çocuklar! Birken kırıldı, ikiyken kırıldı, dörtken zorlandı, yediyken hiçbir güç kıramadı. Siz de böyle olursanız, hayat boyu güçlü olursunuz. Hiçbir zaman, hiçbir kimse sizi kıramaz, hakkınızdan gelemmez. Hayat boyun güçlü olursunuz.” demiş. K.K.36

D. Güldürü Masalları / Fıkralar

4.62. Çingene Kızı

Çingene Kızı

Fakir bir karı koca varmış hayatları fakirlikle, İşçilik yaparak geçmiş hayatları. Onlar hepsi zenginlere imrenirmiş. Kadın zenginlere imrenirmiş. Bir gün kocasına:

“Koca, herkes abıla oldu. Ben hala fakirim. Bir gün ben de abılar olacağım.” demiş. Adam karısına:

“Nasıl abla olacaksın?” diye sormuş. Kadın, adama:

“Sen pazara git. Bana bir somya al üstüne de yatağımızı serelim. Bana bir de şibidik pabucu al, gel. Horozu da kes ocağa koy. Bir gün de bana iş tutturma. Bir günlük işleri sen yap. Ben, abıla olayım. Bu bana yeter.” demiş. Kocası da kadına:

“Tamam!” demiş.

Yatağı etmişler. Adam kadına bir de şipidi pabuç alıvermiş. Kadın, kocaya:

“Horozu da kes ocağa vur. Akşama kadar pişsin de akşam et yiyelim. Abıla et yemez mi hiç?” demiş.

Sonra da horozu kesmiş. Koca ocağa vuruyor, başka işlerle uğraşmak için dışarı gitmiş. Koca giderken bir Çingene kızı eve gelmiş. Yani dilenci gelmiş. Çingen kızı eve gelmiş. Evin sahibi kadın orada yatırmış. Çingene kızı evin sahibine:

“Hu hu abla ben geldim. Benim Allahlığımı ver, Ben gideceğim.” demiş. Kadın:

“Aman, Çingen kızı ben bir günlük abıla oldum. Beni rahatsız etme sen alacağını gir içeri, al. Sen alacağın ne varsa al, gir ye. Yalnız giderken bana bir oynayıver.” demiş. Çingene kızı da:

“Tamam, abla!” demiş.

Gezmiş, dolaşmış evi. Ocaklığı gören Çingene kızı ateşte tavuğun piştiğini görmüş. Çingene kızı tavuğu alıp çantasına koymuş. Çarığın birini de çıkarmış Tencerenin içine koymuş. Sonra gelmiş ablanın yanına. Kadın sormuş, Çingene kızına:

“Ne yaptın Çingene kızı?” demiş. Çingene kızı da:

“Ne yapayım abla ihtiyacım olan neyse aldım.” demiş. Kadın da:

“Hadi madem. Bana bir oynayıver de öyle git.” demiş.

Çingene kızı bir göbek atmaya başlamış ve bu sırada:

“İğil iğil akıyor

Kar memeleri yakıyor
 Çarık çorbada
 Tavuk torbada” diyerek üç-beş göbek atmış. Kadına:
 “Al ablam sana göbek.” dermiş.
 Çingene kızı gitmiş. Akşam olmuş kadın hâlâ yatırmış. Adam, eve gelmiş. Karısına:
 “Ne oldu hanım abıla olabildin mi?” demiş. Kadın da adama:
 “O ne güzel abla oldum. Abla olmak ne güzelmiş bir de Çingen kızı geldi. Ona evde ihtiyacın olan ne varsa al, dedim. Ben yerimden kalkmadım. O bana bir de göbek attı. Bana bir güzel oyun oynayıverdi.” demiş. Koca, kadına:
 “Ne türkü söyleyiverdi?” demiş. Kadın da:
 Türküyü söyleyivermiş:
 “İğil iğil akıyor
 Kar memeleri yakıyor
 Çarık çorbada
 Tavuk torbada diye bana türkü söyleyiverdi. Oyun oynayıverdi.” demiş. Kadın kocasına:
 “Hadi son olarak görevini yerine getir de şu tavuğu alıp gel yiyelim. Ablalık bu akşam bitsin gayrı” demiş.
 Kadın bir günlüğüne abla olmuşmuş. Adam ocaklığa tavuğu almaya varmış pencereyi açmış kepçeyle karıştırmış. Bir bakmış ki tavuğun yerinde çarık varmış. Kadın da:
 “Koca yeter yiyelim tavuğu gayrı.” demiş.
 Tencereden tavuk değil de çarık çıkmış. Adam çarığı karısının önüne koymuş. Adam karısına:
 “Tencerede tavuk mu varmış. Çarık varmış. Senin olduğun abılalı Allah kahretsin.” demiş. K.K.27.

4.63. Hırsız

Hırsız

Günlerden bir gün köyün birinde bir erkek çocuğu gelmiş dünyaya. Bir de kız çocuğu doğmuş. Bu çocuklar hırsızlık yapmadan durmazlarmış. El alışkanlığı olmuş bunlarda.
 Köylü de bunlardan bıkmış, usanmış. Ne yapalım diye düşünmüşler ve birbirlerine:
 “Bu kızla oğlanı everelim ama bunlardan olacak çocukları bunlara yaklaştırmayalım. Bunlardan uzak turalım, haberleri olmadan bu çocuğu kaybedelim.” demişler.
 Kadının doğum zamanı gelmiş. Doğum yaptırmaya bir ebe hanım gelmiş. Ebe çocuğu doğurtmuş ama çocuğun bir eli yumukmuş. Açalım diye uğraşmışlar uğraşmışlar

açamamışlar. Sonra doktor çağırmışlar ve doktor zorla açmış. Yeni doğan çocuğun elinin içine bakmışlar ne görsünler; bebeğin yumuk elinin içinde doğum yaptıran ebenin yüzüğü varmış. Köylüler:

“Bu annesiyle babasını da geçecek.” demişler.

“Biz ne yaptık!” diye ağlaşmışlar. K.K.11.

4.64. Ayakkabısını Suya Düşüren Balık

Ayakkabısını Suya Düşüren Balık

Adamın biri varmış. Bir gün acıkınca lokantaya varmış. Orada herkes balık yiyormuş. Adam da lokantacıya:

“Balık taze mi iyi mi? diye sormuş.

Taze cevabını alınca bana da:

“İki balık pişir.” demiş. Adam, ben balığa bakayım diye eğilip balığa bakıyormuş. Adamı balıkla konuşurken gören lokantacı da merak edip adama:

“Ulan amca! Ne sorarsın balığın kulağına? O, sana ne söyler? Merak ettim.” demiş. Adam da lokantacıya:

“Lee! Sen balığa taze dersin de.” Balık, bana:

“Sudan çikalı bir hafta oldu, amca ayakkabımı suya düşürmüştüm! Dedi.” demiş. K.K. 33.

4.65. Veledizina

Veledizina

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Eskiden çocuklar doğunca değirmene gitmeden adını koymazlarmış. Bir çocuk varmış. O çocuğun adı konulacak hâle gelince değirmene göndermişler. Çocuk yerinde duramazmış. Çocuk değirmenciye demiş ki:

“Değirmenci dayı, benim unumu çabuk öğüt. Benim ismim konacak.” demiş. Değirmenci, seslenmez imiş. Çocuk oraya buraya hainlik yapmaya başlamış. Çocuk değirmenciye tekrar demiş ki:

“Değirmenci dayı, benim unumu çabuk öğüt. Benim ismim konacak.” demiş. Değirmenci Dayı da:

“Çocuğa, oğlum! Ben, senin adını koydum.” demiş. Çocuk da:

“Neymiş benim adım?” demiş. Değirmenci de çocuğa:

“Senin adın Veledizina. Tamam mı?” demiş. Çocuk da:

“Tamam” demiş.

Çocuğun unu öğütülmüş. Unu eşeğe yüklemiş eve dönmüş. Çocuk eve varınca aşağıdan annesine çağırmış:

“Anne, anne benim adım konuldu.” demiş. Annesi de:

“Ne konuldu?” demiş. Oğlan da:

“Veledizina kondu, anne adım. Tamam mı?” demiş. Herkes:

“Tamam” demiş.

Adamın adı Veledizina kalmış. Annesi bir gün ekin biçmeye gitmiş. Bu yol Veledizina da:

“Anne, anne ben acıktım.” demiş. Kadın:

“Oğlum ekini biçivereyim öyle geleyim.” demiş. Çocuk tekrar:

“Anne, anne ben acıktım.” demiş. Kadın:

“Oğlum ekini biçivereyim,” demiş. Çocuk dayanamamış tekrar:

“Anne, anne. Babam, biçtiğini biçsin biçmediğine ateş koyuversin, gelsin, diyor.” demiş.

Çocuk, annesinin babasından korktuğunu bildiği için böyle demiş. Kadın, kocasının dediğini ikiletmezmiş. Biçemediği kısma ataş koymuş gelmiş. Adam ekinin yandığını görünce karısına:

“Hanım, sen ne yaptın?” demiş. Kadın da:

“Oğlun bana böyle böyle dedi. Babam, biçtiğini biçsin. Biçemediğine ateş koysun, gelsin, anan dedi.” demiş. Adam:

“Öyle şey mi olur. Delirdin mi sen?” demiş.

Kavga etmeye başlamışlar. Bunu gören Veledizina:

“Durun, kavga etmeyin. Ben, size buğday bulurum.” demiş. Babası: nasıl yapacaksın bunu?” demiş. Babasına:

“Bana 40 katır ve 40 çuval toplayın.” demiş.

Adam da ikiletmemiş. 40 katırla 40 çuvalı bulmuş. Çocuk, 40 katırla 40 çuvalı almış, varmış, gitmiş. Yolda bir ağa harman savururmuş. Ağaya:

“Bana buğday lazım.” demiş. Ağa da:

“Paran var mı?” diye sormuş. Veledizina da:

“Param yok.” demiş. Ağa:

“Ben sana buğday veririm ama bir şartım var.” demiş. Veledizina da:

“Bana nasıl verin buğdayı?” diye sormuş. Ağa da:

“Ben, seni bir test yaparım. O testi başarı ile geçersen 40 katır buğdayı sana veririm.” demiş. Oğlan:

“Dayanamayıp haydi buğdayı yükleyelim.” demiş. Ağa, oğlana:

“Bir sabunlu su hazırlamış. Bu suyu içersen ve sabaha kadar sana bir şey olmazsa ve hiç tuvalete gitmezsen buğday senin.” demiş.

Oğlan sabunlu suyu içmiş. (He! He! Sabunlu sabunlu su, hiç insanı durdurur mu.) Oğlan başlamış kıvranmaya. Tuvalete gitmesi lazım ama ağnında bunun farkına varmaması lazımmış. Kaldığı odada ağnın çizmeleri varmış. Varmış, içine doldurmuş. Yine bitmemiş olmamış bu sefer ağnın fötrünün içine doldurmuş. O da yetmemiş ağnın tüfeklerinin içine doldurmuş. Sabah olmuş ağa sormuş:

“Nasılsın? Tuvalete gitmek istiyor musun?” demiş. Oğlan:

“İhtiyacım yok.” demiş. Etrafa bakmış her yer tertemizmiş. Ağa, oğlana:

“Tamam. Buğdayı hak ettin.” demiş.

Ağa ile birlikte buğdayı yüklemeye dururken Veledizina durur mu hiç çuvalın birine bıçak dokundurmuş. Çuvalın yırtıldığını zanneden ağa:

“Geç, evde çuvaldız var. Ablan versin onu al, gel.” demiş.

Veledizina, kızıdan çuvaldızı istememiş. Başka, şey istemiş. Kadın gelmiş:

“Ne yapan sen?” demiş. Veledizina:

“Kız verin, verin!” demiş.

Kadın tabi yanaşmamış. Bu Veledizina evin hanımına da tecavüz etmiş. Sonra gelmiş buğdayları yüklemiş ve geri dönmüş. Yolda pekmezciye, oduncuya da tecavüz etmiş.

Ağa olanları öğrenmiş ve düşmüş bunu öldürmek içi yola. Ağayı gören Veledizina ağayı görünce yatmış çamurun içine kendini belli etmemek için. Ağaya:

“Buradan bir adam geçti bana da aynı kötülükleri yaptı ve beni bu hâle getirdi.” demiş. Böylelikle ağayı tekrar kandırmış ve kendini ölmekten kurtarmış. K.K.25.

4.66. En İyi Yalancı

En İyi Yalancı

Bir gün padişah:

“Ülkemdeki en iyi yalancıyı bulun, getirin. Öyle bir yalan söylesin ki hiç yalanı bitmesin. Eğer bulursanız ona bir kese altın vereceğim.” demiş.

Ülke geneline haber salmışlar. Bunu duyan yalancılar Padişahın yanına gelmişler uzun uzun masallar, hikâyeler, yalanlar anlatmışlar. Saatlerce anlatmışlar ancak evet, evet diyerek bir yerde tıkanmışlar artık anlatacak bir şeyleri kalmamış.1, 2, 3, 5, 10, 100 kişi bu şekilde anlatmış ancak yalanları bitince padişah kızmaya başlamış. Padişah:

“Bunlar aradığım kişi değil.” demiş. Padişah:

“Yeter artık yahu bu ne böyle? Bulamadınız mı iyi bir adam yalanları bitmeyen bir adam?” demiş.

Bir adam daha gelmiş böyle pejmürde kılıklı üstü başı yırtık dökük bir adam gelmiş. Bu adam:

“Bir de beni dinleyin.” demiş.

Bu kadar adam geldi gitti. Onları bile beğenmedi. Seni mi dinleyecek diye cevap vermişler. Pejmürde kılıklı adam:

“Olsun, hünkârımız bir de beni dinlesin diye ısrar etmiş. Rica etmiş.” Muhafızlar:

“Tamam.” demişler.

Adamı padişahın huzuruna çıkarmışlar. Adam padişahın huzurunda anlatmaya başlamış:

“Efendim, bir gün evde hanımla birlikte otururken öğlen ne yiyeceğiz? Ne içeceğiz?” diye konuşurken:

“Ben, tüfekte birkaç kuş vurup geleyim.” dedim. Evden tek dolma tüfeğimi aldım. Evden biraz uzaklaştım. Bir de ne göreyim? Bizim bir tane dut ağacımız vardı. Ağacın başında binlerce sığırcık kuşu birikmiş duruyor. Bir kuşlara baktım. Bir tüfeğe baktım. Bir atımlık sıkı var. Şimdi bu sıkıyı atarsam iki üçü alacak geri kalanı kaçıp gidecek diye düşündüm. Bu arada aklıma bir fikir geldi. Eve döndüm. Çul çaput ne varsa hepsini birbirine ekledik, birleştirdik. Hanımla bunu dut ağacının üstüne attık. Kuşlar bu çul ve çaputun içinde kaldı. Adam, aman Allah’ım! Bu da ne? Tepesinde küçük bir açıklık kalmış.” demiş. Padişah da:

“Ee!” demiş. Adam da:

“Pırt biri kaçtı.” demiş. Padişah da:

“Devam et.” demiş. Adam:

“Pırt bir daha kaçtı, pırt biri daha kaçtı!” demiş. Padişah da şaşırmış, adamın yalanı bitmemiş. Padişah, adama:

“Ulan başlarım senin pırtını da pırtuna da haa! Tamam, sen kazandın topla git pırtını da pırtunu da.” demiş. Pejmürde kılıklı adama altınını vermiş, yollamış. K.K.26.

4.67. Köse Değirmenci

Köse Değirmenci

Bir ihtiyar varmış. Oğluna demiş ki:

“Bir gün köseli değirmende ununu öğütme.” demiş.

Adam, bir gün gelmiş ve ölmüş. Evde de un tükenmiş. Oğlu değirmene gitmiş. Köse'nin değirmenine varmış. Bir bakmış ki Köse oradaymış. Oğlanın aklına gelmiş. O adama gitmeyin diye babamın vasiyeti vardı. Ben burada un öğütmem. Aşağıdaki değirmene gideceğim, demiş.

Aşağıdaki değirmene gitmiş. Köse de bunun üstüne kestirme yoldan aşağıdaki değirmene gitmiş ve kıyafet değiştirmiş. Oğlan oraya varmış bakmış ki burada da var bir Köse. Oğlan:

“O zaman ben burada da öğütmeyeceğim aşağıdaki değirmene gideceğim. Oğlan, o adama babamın vasiyeti vardı. Ben burada un öğütmem. Aşağıdaki değirmene gideceğim.” demiş. Aşağıdaki değirmene gitmiş. Köse değirmenci yine kılık değiştirmiş bu değirmene de gelmiş. Oğlan da bakmış bakmış, başka değirmen yokmuş. Evde ekmek de yokmuş. Oğlan:

“Çoluk çocuk aç ekmek bekler. Bari bu değirmende unu mu öğüdeyim.” demiş.

Köse unu öğütmüş. Köse oğlana:

“Oradan un alıp gel de bir çörek yapalım, yiyelim. Unu senden ufrası benden olsun.” demiş.

Öteki adam hemen su döker imiş su döker imiş. Su döke döke çuvalda un bitmiş. Derken Köse:

“Şimdi ne yapacağız bunu? Birimiz yalan söyleyelim. Kimin yalanı üste çıkarsa bu unlardan yaptığımız çöreği o alsın, gitsin. O götürecektir.” demiş. Değirmenci Köse, oğlana:

“Anlat bakalım.”. Oğlan da başlamış anlatmaya:

“Bizim eski bir ekinliğimiz vardı. Ekin biçerdim ben. Orda da bizim bir total arı vardı. Sabahleyin, akşamleyin bir baktım. Bizim total arı yok. Atı eyerledim, gittim. Vardım, Kaf Dağı'nın başına. Kaf Dağı'nın başında buldum, getirdim total arıyı. Bizim kovanın içine saldı.” demiş. Ondan sonra oğlan:

“Benim at diye eyerlediğim foraz imiş. Forazın içinde bir yara çıkmış. O yaraya sen ceviz yağı süreceksin.” demişler.

Ceviz yağı sürmüş yaraya. Foraz diye atmış eyerlediği. Forazın çiğninde bir yara çıkmış. Yaranın içinde bir ceviz ağacı çıkmış. Ceviz ağacının üstünde ekin biçer imiş. Foraz öttükçe tilkiler gelirmiş forazın sesine. Foraz ağacına tilkiler gelirmiş. Foraz, tilkiye:

“Ekin biçer idim.” demiş. Oğlan:

“O tilkinin ayağına orağı bir saldı. Orak, tilkinin ayağına çakıldı.” demiş.

Horaz, tilkiden kaçarmış, ekin biçilirmiş. Oğlan, Köse'ye:

“Horaz, tilkiden kaçır ekin biçilir. Horaz gider, ekin biçilir. Benim ekin biçildi. Bu getirdiğim mahsul; tilkinin kovaladığı, o forazın biçtiği mahsul.” demiş. Adam:

“Geç oğlum sen! Ben babanın çok ekmeğini yediydim ama bunu sen kazandın. Bu sefer sen, benim ekmeğimi yiyeceksin. Götür, git şu çuvalı!” demiş.

Böylelikle Köseyi aldatmış ve evinin yolunu tutmuş. K.K.23.

4.68. Köse Sakallı Değirmenci (1. Varyant)

Köse Sakallı Değirmenci

Bir varmış, bir yokmuş hain köse sakallı bir değirmenci varmış. Bu değirmenci iki köyün arasında akan akarsuyun üstüne bir sel değirmeni kurmuş. Herkes buğdayını bu sel değirmeninde öğütürmüş. O zamanlarda böyle motorlu değirmenler yokmuş. Herkes buraya gidermiş.

(Motorlu değirmen İbradı'ya 1962 yılında gelmiş. Herkes kışın buğdayını bu sel değirmeninde öğütürmüş, Yaz boyu da yermiş. Öğüttükleri unu ambara dökerlermiş bittikçe tahta ambardan alıp ekmek yaparlarmış.)

Adam, sel değirmenini bir yukarıya bir aşağıya kurmuş. Yukarıdan gelen ve aşağıdan gelen milletin buğdayını öğütmek için iki yere değirmen kurmuş. Aynı ırmağın üstüne iki değirmen kurmuş. Orda, un öğütülüyormuş. Bir yandan da köy kömbesi, değirmen kömbesi dediğimiz ekmek yapılyormuş. Değirmenin ocağında say taşı olormuş. O say taşında kömbeyi pişirirlermiş. O taşı da ormanda odun bol olduğu için sürekli yakıyorlarmış Eskiden, maya yokmuş. Değirmenin olduğu yerde yeni öğünen unu tahta hamur teknesinde yoğurup. O hamurdan kömbe yapıyorlarmış. Kömbenin üste gelen kısmına da gür resimli bir damga vururlarmış. Değirmenci:

“Getirin bakalım! Bir kömbe pişirelim.” dermiş.

Tekneye getirir unu bir dökermiş. Adam da üstüne bir su dökermiş karıştırırmış ama hamur olmazmış. Değirmenci:

“Bu cıvık oldu. Biraz daha un getir. Karıştırdı mı katı oldu bu deyip biraz daha su getir.” dermiş.”

Derkene derkene çuvalın birindeki unu bitirivermiş değirmenci. Çuvalın birini bitirip yoğurup kömbeleri pişirmişler. O değirmenci de o zamana kadar beklemek zorundaymış. En sonunda (biz şimdi kastıra diyoruz onun gibi büyük) bir aileyi doyuracak kadar hamur yapıyormuş. Değirmenci:

“Hadi bakalım! Bir masal söyleyin de bu benim akşamlık hakkım. Ben bunu akşam çocuklarımla yiyeceğim.” diyormuş.

Değirmenci hiçbir şey yapmadan onların ekmeklerine konuyormuş. Kimin masalı uzun olursa ekmekler onun oluyormuş. Değirmenci bir masal uydurmuş. Bu adam herkesi böyle kandırıyormuş. Çocuğun dedesi de böyle nasihat vermiş:

“Değirmene gittiğinde sakın o Köse sakallıya kanma. O, adamı kandırıyor.” demiş. Bu çocuk büyümüş değirmene gitmiş. Varmış bakmış ki adam köse sakallıymış. Oradan aşağı değirmene gitmiş. Adam da unu orda öğütmedi diye kendi kestirim yoldan suyun kıyısından aşağı değirmene gelmiş. Oğlan da bakmış ki gene aynı adammış. Amca:

“Sen az önce yukarda değil miydin?” demiş. Değirmenci de:

“İkisi de benim. İster öğüt, ister öğütme.” demiş.

Mecburmuş öğütmeye başka gidecek yer yokmuş. Oğlan buğdayları öğütmüş. Adam:

“Kömbe yapmayacak mıyız?” dermiş. Oğlan da:

“Usulden yapalım 5-6 çocuklar da gidince sıcacık yer.” diye düşünmüş.

Getirmiş un çuvalını tekneye birazını dökermiş. Eşekle zaten iki kıl çuvalı buğday getirmiş. Adam da üstüne bir su dökermiş, karıştırmış ama hamur olmazmış. Adam:

“Bu cıvık oldu biraz daha un getir. Karıştırdı mı katı, sert oldu bu deyip biraz daha su getir.” dermiş.

Derkene derkene çuvalın birindeki unu bitirivermiş. Çuvalın birini bitirip yoğurup kömbeleri pişirmişler. Oğlan dedesinin dediğini hatırlamış. “Ben, bu kömbeleri bu adamın elinden nasıl alacağım?” diye düşünmeye başlamış. Ekmekler pişmiş. Değirmenci büyük kömbeyi de yapmış. Oğlan:

“Bu ne?” demiş.

Büyük kömbe için. Değirmenci de:

“Bu benim ve çocuklarımın hakkı.” demiş. Oğlan:

“Ya geri kalanı benim hakkım değil mi?” demiş. Değirmenci de:

“Geri kalanı için de masal söyleyeceğiz. Kim kazanırsa kalanı da onun olacak.” demiş. Oğlan, değirmenciye:

“Sen, anlat bakalım masalını!” demiş.

Değirmencinin tolgramı (anlatması) iyiymiş. Değirmenci, başlamış anlatmaya:

“Baharın şuraya geldiğimde bir kabak tohumu soktuydum. Kabak buradan ırmağın karşısına atladı. Oraya varasıya on kabak verdi. Oradan döndü on da buraya gelesiye verdi. Kırk defa oraya gitti. Kırk defa buraya geldi. Kırk gitti, kırk geldi. Onardan oldu 800 kabak. Kabaklar, ikişer üçer metre oldu yerinden kaldıramadık. Bir alay deve getirdik. Develer yüküyle buradan 40 gün kabak çekti. Kabağın birini bıçkı ile ortadan bölüyorduk. Bir deveye sarıyorduk.” demiş.

Adam bunu bellemiş. Herkese anlatıyormuş. Kırk ora gitti, kırk bura gitti, kırk kabak bitti, kırk deve geldi deyince bu kadar uzun masal anlatmayı bilmeyenler hep ütölüyormuş.

Oğlan da:

“Ben sana bir masal anlatayım, bakayım. Kiminki uzun sürecek.” demiş.

Oğlan dedesinden nasihat almış. Oğlan, değirmenciye:

“Amca, benim ahırda bir beyaz horozum vardı amma deve gibiydi. Sırtına heybeyi attım. Konya’ya tuza gittim. Vardım, oradan bir heybe tuz aldım. Üstüne bindim, horoz eve getirdi beni.” demiş.

(Kendisinin kabağı ırmaktan karşıya atlar da elin horozu Konya’dan tuz getirmez olur muymuş hiç.) Değirmenci itiraz edememiş. Oğlan:

“Geldiydim eve. Horozun çiğnindeki tüyleri soyulmuş, yara olmuş. Tuzun ağırlığından yara olmuş. Birisi: cevizi döv de o yaranın üstüne sür, iyi olur.” demiş. Oğlan:

“Cevizi dövüp sürdüyüm, horozun omzunda sabaha bir ceviz bitmiş. Horoz gitmiş küllükte eşinirken, eşinirken ağaç büyüdü. Üstünde kırk dönüm arazi meydana geldi Horoz, küllendikçe silkelendikçe; benim horozun üstünde kırk dönüm arazi oldu. Şu ağacın üstüne çıkayım da şu araziye ekeyim dedim. Ağacın başına araziye çıkmak için merdiven kurdum. Öküzleri çıkardım. Tohumları çıkardım. Kırk dönüm araziye buğday ekim. Bir gün orağı aldım da merdiveni dayayayım da ekin oldu mu? Olmadı mı? Kontrol edeyim. Bir varağın bakayım dediydim. Bir vardıydım. İçinde bir domuz var. Domuz yayılıyor. Ülen arkadaş! Elimdeki orağı bir salladıydım. Söylemesi ayıp orak domuzun götüne geçti. Domuz kaçır, orak biçir. Domuz kaçır, orak biçir. Domuz koşar, orak biçir. İneceği yer yokmuş ağacın üstünden. Ekin de bitti, domuz da çatladı öldü. Orağı gittim çıkardım. Domuzun karnını bir yardım. Baktıydım karnından kara kaplı bir kitap çıktı.” demiş. Oğlan:

“Bir okuduydum içinde ne yazıyordu?” demiş. Değirmenci de:

“Merak ettim. Ne yazıyordu.” demiş. Oğlan:

“Değirmencinin adı Fakı,

Herkese yedi bu boku!

Güççük kömbede de yok hakı,

Büyük kömbede de yok hakı.” yazıyor, demiş.

Değirmenci, orda donmuş kalmış. Kömbeleri oğlan çuvala doldurmuş. En büyük kömbeyi de çuvalın ağzına koymuş. İyice kapatmış ağzını. Değirmencinin hakkından gelmiş oğlan. Dedesinin nasihatini de tutmuş. K.K.10.

4.69. Deveyi Gören Köylüler

Deveyi Gören Köylüler

Devenin birisi Bilos’a kaçmış. Deve oraya varıyor. Deve otu yerden alır yukarda yer. Oradakiler bakmışlar, bakmışlar. “Bu mahlûk nedir acaba?” diye kendi aralarında: “Şu olur, bu olur.” diye tartışmışlar. Biri de demiş ki:

“Bu, ya Adana’nın valisi ya Koca Allah’ın ta kendisi!” demiş. K.K.31

4.70. Oh Koca

Oh Koca

Bir adamın bir oğlu varmış. Oğlan, babasına:

“Bana, padişahın kızını isteyiver.” demiş. Adam:

“Oğlum, padişah bize kız vermez.” demiş. Oğlan da babasına:

“Sen bir iste de vermezse vermesin.” demiş.

Adam gitmiş padişahın kızını istemiş. Padişah da:

“Oğlunun mesleği ne?” demiş. Adam da:

“Mesleği yok.” demiş. Padişah da:

“Ben, mesleği olmayana kız vermem.” demiş.

Adam eşeğine binmiş geri gitmiş. Oğlunu okutmaya karar vermiş. Oğlunu da önüne katmış gitmişler. Bunlar bir yere varmışlar. Yolda yorulmuşlar. Adam, oğluna:

“Gel, bir ekmeğimizi yiyelim. Biraz dinlenelim.” demiş.

Koca şöyle bir taşa dayanmış. “oooh!” demiş. İçerden bir koca çıkmış gelmiş. Taşa yaslanan adama, içerden gelen koca:

“Sen necisin? Sen beni çağırdın?” demiş. Adam da:

“Yok, ben çağırmadım.” demiş. İçerden gelen de:

“Benim adım Oh Koca.” demiş. Sen nerden gelirsin? Nere gidersin?” diye sormuş. O koca da:

“Ben şu çocuğu okutacağım.” demiş. Taşın içinden çıkan adam da:

“Ben okutuvereyim çocuğu” demiş. Adam:

“Peki! Okutabilir misin?” demiş. Oh Koca da:

“Okutabilirim. Sen filan gün gel. Oğlunu al, götür.” demiş. Gün belli etmişler. Oh Koca:

“Eğer öğrenecekse öğrenecek. Öğrenmezse de adam olmayacak, demektir.” demiş.

Oh Kocanın bir kızı varmış. Kız bir kapı açmış içerisi hep adam kemiği imiş. Oh Koca, öğrendim diyeni yer imiş. Yer imiş bunları. Oğlanın babasıyla sözleştikleri vakit gelmiş. Oh Koca; bir kedi olur umuş, bir köpek olur umuş. Talebesi olan çocuğa da sormuş:

“Öğrendin mi oğlum?” demiş. Oğlan da:

“Öğrenmedim, Oh Koca.” demiş. Oh Koca, oğlana:

“Sen, adam olmayacaksın!” demiş.

Babası oğlunu almaya gelmiş. Oh Koca, adama:

“Senin oğlan adam olmayacak.” demiş. Oh Koca’nın kızı da oğlana:

“Benim babamı gördüğün yerde kaç, konuşma.” demiş.

Oğlanla babası oradan gitmişler. Bir eşekleri varmış. Eşeğe biner imiş koca. Oğlu eşeği yardan aşağı kaktırıvermiş.

Adam, oğluna:

“Oğlum eşeği neden kaktırıverdirdin aşağı. Şimdi ben nasıl yürüyeceğim?” demiş. Oğlu da:

“Dur, baba! Ben bir at olayım. Sen üstüme bin, beni pazara götür. Pazarda, beni sat.” demiş.

Gitmiş pazara. Bakmış önünde kelce bir adam. Adam, kocaya:

“Bana atı satar mısın?” demiş.

Adam da atı satmış. Atı alan adam evine varmış. Atı evin önüne bağlamış. Evine çıkmışmış. At bir partlamış. Bir partlamış, kaçmış. İpi de kırmış, kaçmış. Bakmış, adamlar arkasından geliverirmiş. Atı çevirebilmek için. At bakmış, adam geliyormuş. At, bir Arap çocuğu olmuş. Masumca bir çocuk olmuş. Çocuk ağlamış. Adam:

“Ne oldu oğlum niye ağlayorsun?” demiş. Çocuk da:

“Buradan bir at geçti. Beni çiğnedi geçti.” demiş.

Halbusu at, çocuğun kendisiymiş. Adam da çocuğa inanmış atı aramaya devam etmiş. Çocuk, baba:

“Ben bir koç olayım de beni pazarda sat.” demiş.

Oh Koca da bakmış pazarda bir koç var:

“Şunu atayın eve götürüyüm de bir yiyeyim.” demiş.

Koçu eve götürmüş. Kızına çağırmış:

“Kızım, şuna bıçak atıver.” demiş. Kızı da: “Baba bıçak yok.” demiş.

Kızı bıçağı saklamış. Oh Koca:

“Kızım, sen şu koçu tut da ben alırlırlım bıçağı.” demiş.

Babası bıçak aramış bulamamış. Kız da koç olan oğlana:

“Sen, babama niye göründün? Buradan kaybol.” demiş. İpi, koçun üstüne atıvermiş.

Oğlan da kaybolmuş. Kız, babasına:

“Bu koç uçu gitti.” demiş. Babası da:

“Hani nerde hani” demiş. Kız da:

“Taa! Koç bi güvercin oldu uçu gitti.” demiş. Babası da:

“Hani kızım hani!” demiş.

Oğlan bir tavuk kuşu olmuş. Padişahın kızı, onu tutup yiyecekmiş. Kızın biri çulfalık dokurmuş onun yanına inmiş. Oğlan, kızın kucağına bir gül olmuş, düşmüş. Padişahın kızı da öteki kıza:

“Gülümü ver.” demiş. Kız da:

“Vermem o benim gülüm.” demiş.

Bu bağırışları duyan padişah da gelmiş:

“Ne bağırışp durursunuz, zorunuz ne? ” demiş. Dokuma yapan kız da padişaha:

“Kızın gülümü aldı vermedi.” demiş. Padişah, kızına

“Kızım versene, endenin gülünü” demiş.

Kızın eline gülü tutuverdi miydi gül, bülüçlü tavuk olmuş. Bülüçlü tavuk, atmaca olmuş. Atmaca, bülüçlü tavuğu yemiş. Bülücün bir tanesi kızın ayakkabısının içinde kalmışmış. Oradan kızın ayakkabısının içinden çıkan bülüçlü tavuğu hep yemiş. Bu defa tilki olmuş, porsuk olmuş. Hepsini yemiş. Bu defa kızın karşısına dikilmiş:

“Ben seninle evleneceğim demiş.” Ondan sonra padişah kızını vermiş. K.K.23.

SONUÇ

Antalya, tarihi milattan önceki devirlere kadar dayanan kadim bir yerleşim yeridir. Pek çok kültüre de ev sahipliği yapan Antalya yöresi, 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti'nin toprakları olmasıyla birlikte Türklerin hâkimiyetine girmiştir ve o günlerden günümüze kadar bu böyle devam etmiştir. Yörenin kökleşmiş inanç ve ritüelleri vardır. Bunun yanında zengin sözlü anlatma geleneğine sahip bir bölgedir.

Türkiye’de pek çok ilin, ilçenin ve köyün folklor ürünleri derlenip incelenmiştir ancak Antalya yöresinin folkloruyla ilgili akademik çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu anlamda saha araştırması ile masal anlatıcılarına ulaşılarak hazırlanan bu çalışmayla Antalya ilinin folklor çalışmalarına katkı sağlanmıştır. Antalya yöresine ilişkin masal çalışmaları incelendiğinde; ilçe özelinde bir kitabın masal üzerine çalışıldığı, geri kalanının ise yedi kitap, bir makale, Kültür Bakanlığı’na bağlı portal ve beş lisansüstü tez çalışmasından oluştuğu görülmüştür. Bu çalışmaların derleme sahasının genelini kapsayan bir nitelik taşımadığı ve daha çok ilçe düzeyinde kalan folklor çalışmaları olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalardaki toplam masal sayısı 178’dir. Yeni derlenen masallarda eklendiği zaman toplam masal sayısı 250’nin üzerine çıkmıştır. Türkiye genelinde de masallar üzerine önemli sayıda doktora tezi, yüksek lisans tezi ve yayımlanmış eser bulunması, masal çalışmalarının sayıca azımsanamayacak bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, Doğu Antalya’ya ait masallar sahadan derlenmiş 70 masal metni tip ve konularına göre tasnif edilerek motifleri ve olay örgüsü bakımından tahlil edilerek incelenmiştir. Masalların tip tasnifi yapılarak hem Türkiye masalları hem de dünya masalları içerisindeki konumu belirtilmiştir. Eberhard-Boratav tip kataloğu temel alınarak masallara tip numaraları atanmış, ardından Aarne-Thompson kataloğundaki tip numaraları da eklenmiştir. Burada Türkiye’nin yedi bölgesinde çalışılmış olan 13 doktora tezi, 1 yüksek lisans tezi ile 2 diğer bilimsel çalışma üzerinde varyant mukayesesi yapılmıştır. Varyantlar içerisinde en çok “Tan Tan Eden Kabacık”, “Koyun ile Kurt”, “Kara Böcü”, “Sabır Taşı”, “Altın Tepsi”, “Üç Kardeş ve Ayı”, “Avcı Mazhar ile Şahmeran”, “Deli Kadir ile Uslu Kadir”, “Vezirin Kızı ile Çoban”, “Köse Değirmenci”, “Veledizina”, “Sarıkız”, “Yörük Ali” masallarına rastlanılmıştır. Bu da kültürün evrenselliği ile açıklanabilir. Varyantları bulunamayan ise “Bal Arısı ile Sarı Arı”, “Kartal ile Şahin”, “Takkeli Kuş”, “Sıçan Amat”, “Yamyam”, “Ay ve Güneş”, “Cin Kızı”, Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı”, “Ağanın Oğlu ile Dev”, “Avcı ile Yılan”, “Değirmenci ile Genç Delikanlı”, “Büyücü Kadın”, “Deniz Kızı”, “Dev Soğanlar ve Eşek”, “Dolaptaki Kız”,

“At Hırsızı”, “Ayakkabısını Suya Düşüren Balık”, “Hırsız Maymun ve Hacı Adayı” masallarıdır. Bu durum da bize yöresel kültür özelliklerinin masallara yansıdığını göstermiş olup bu durumun yerellikle açıklanmasını gerekli kılmıştır. Bazı masalların bir ya da birkaç varyantı olması da bize coğrafyanın ve iklimin bunda etkili olduğunu göstermiştir. Yapılan incelemeler neticesinde hayvan masallarının ortak olduğu tespit edilmiştir. Hayvan masallarının kısa, asıl halk masallarının uzun olduğu görülmüştür. Masalda yer alan kahramanlar; insanlar, hayvanlar ve gerçeküstü varlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar; şehzade, padişah, padişahın kızları, padişahın oğlu, vezir, vezirin kızı bey, beyin oğlu, çiftçi, çoban, hırsız, satıcı, tüccar gibi hemen her kesimden ve meslekten kişiler yer almıştır. Özellikle, Yörüklerin anlattığı masallarda çoban darda kalana yardım eden kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiftçi, değirmenci gibi meslek sahiplerinin de masallarımızda yer bulması da bölgenin tarımla uğraşması ve geçmişte değirmenciliğin de çok az kişi tarafından yapılmasından ve insanların günlerce değirmende sıra beklemesinden kaynaklanmakta olduğu masal anlatıcılarımızca da teyit edilmiştir. Değirmenin olabilmesi için de akarsuların çok olması gerekmektedir. Sel değirmeni adı verilen bu değirmenler akarsu başlarına kurulmuştur. Antalya’nın Serik ilçesinde beş yüz yıl öncesinde bile üç-dört değirmenin varlığından söz edilmektedir. Bununla birlikte Antalya’nın her tarafında akarsular bulunup bazı ilçelerine de seller bölgesi adı verilmektedir. Bu da bize coğrafyanın masallara etki ettiğini göstermektedir. Varyant mukayeselerinde İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nde yapılan çalışmalar incelendiğinde Değirmenci ile ilgili masallara rastlamak pek mümkün değildir. Ancak Ege, Marmara ve Karadeniz Bölgeleri’nde bol yağış aldığından değirmenci ile ilgili masalın varyantları tespit edilmiştir. Bazı masalların kahramanları sadece hayvanlardan oluşmaktadır: Bunlar; ayı, kurt, tilki, horoz, at, inek, koyun, keçi, tavuk, kaplumbağa, kartal, şahin, eşek, güvercin, yengeç, böcek, kertenkele ve faredir. Masal anlatıcıları yaşadıkları çevrede yer alan hayvanları masallarına kahraman seçmişlerdir. kurt, koyun, keçi, ayı, tilki, horoz, tavuk sıkça kullanılan hayvanlar arasında yer alır. Bölgede, Yörük kültürü hâkim olduğu için keçi, koyun ve bunların düşmanı olan kurt da masallarda kahraman olarak yer almıştır. Bugün bile Yörükler, kurtların keçilerini telef etmesinden yakınırken yaşanan coğrafyanın ve çevresel faktörlerin de masallara yansması olağan karşılanmalıdır. Özellikle Antalya’nın ılıman ikliminin ve coğrafyasının yaşamasını kolaylaştırdığı kertenkele (koçmar, keler) gibi hayvanlar da masallarda kahraman olarak yer almaktadır. Masal kahramanı olan hayvanlar, genellikle Antalya yöresinde var olan hayvanlardır. Varyant mukayeselerinden hareketle Türkiye’de karasal iklimin görüldüğü soğuk bölgelerde kertenkele görülmemektedir. Bu da coğrafyanın, sözlü kültüre ve masala

etki ettiğini göstermiştir. İnsanlar, hayvanlara insan özellikleri yükleyerek dinleyicilere mesaj vermektedir.

Bazı masallarda ise; dev, şahmeran, zümrüdüanka, şeytan, cin gibi olağanüstü varlıklar yer almaktadır. Özellikle de Şahmeran'ın, hayvanların dilini, insana öğretmesi dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi masallarımızdaki kahramanların bir kısmı Türkiye'deki pek çok masalda karşımıza çıkan hayvan ve diğer varlıklardır. Bir kısmı ise yerel özellik gösteren hayvanlardan oluşmaktadır.

Doğu Antalya masallarında tespit edilen motiflerin pek çoğu Türkiye'de örneğine rastladığımız motiflerden oluşmaktadır. Motif dağılımı incelendiğinde “mitoloji”, “ölüm”, “hayatın tabiatı”, “mizah” ve “esirler ve kaçaklar” başlıklı motifler en az rastlanan motiflerken; “hayvanlar”, “olağanüstülükler”, “imtihanlar”, “aldatmalar”, “şans ve talih”, “cemiyet”, “ödülleri ve cezalar” “evlilik”, “karakter özellikleri” en çok rastlanan motifler olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle “mitoloji”, “mizah”, “hayatın tabiatı” ve “ölüm” “ ile ilgili örnekler çok azdır.

Doğu Antalya masalları hayvan motifleri açısından zengindir. Şahmeran, Zümrüdüanka gibi mitolojik hayvanlarla birlikte sihirli hayvanlar, bilge hayvanlar, insanî özellik gösteren hayvanlar ve dost hayvanlar motif olarak tespit edilmiştir. Bunlar evcil hayvanlar olabildiği gibi vahşi hayvanlar da olabilmektedir.

Doğu Antalya masallarında yasak motifi önemli bir yer tutmaktadır. Yasağın çiğnenmesi durumunda masalın seyri değişmektedir. Yasaklı yerden su içen oğlanın geyik olması, domuz olması ve kesilmek istenmesi gibi. Sihirli hayvan ve objeler de fakirlikten kurtulmak, bir şeyi elde etmek, vefayı simgelemek ya da içinde bulunulan zor durumlardan kurtulmak için kullanılmıştır. Olağanüstülükler motifinin görüldüğü masallarda hayatın olağan akışına aykırı durumlar ortaya çıkarken; kahramanlar devî öldürüp kuşun kanadına et ve su yükleyerek yerin yedi kat altından yeryüzüne kadar kuşun üstünde seyahat edebilmektedir. Cinlerle, şeytanlarla ve olağanüstü varlıklarla birlikte olabildiği görülür.

Hayatın geçiş aşamalarından sonuncusu olan ölüm motifi de masallarda yer almaktadır. Ölüm esnasında ve sonrasında yapılan ritüelleri göstermesi bakımından da önemlidir. Devler, insanüstü özelliklere ve görünürlere sahip olarak masallarda yer alır. Genellikle insanları kaçırpı yerler nadiren de olsa kaçırdıklarını serbest bırakırlar. Devler, aptal, acımasız ve korkak olup insanları yemektir. İnsanlarla devlerin mücadelesi de masallarda yer alır. Deli Kadir, kendisini yemek isteyen devin karısını keserek, devin kendisini de ağzına yarma taşı atarak öldürür ve elinden kurtulur. İmtihan motifi ile

kahramanlara başarılması mümkün olmayan görevler verilir. Masal kahramanının zorlu şartlara rağmen başarılı olması durumunda genelde mükâfatlandırılır. Burada yardımcı unsurlar devreye girebilmektedir. Oh Koca masalında fakir adamın oğlu padişahın kızını almak ister ancak padişah işi (hüneri) olmayan adama kızını vermeyeceğini söylemesi üzerine oğlan Oh Koca'dan sihirli durumları öğrenerek padişahın kızı ile evlenmektedir. Akıllılar ve

Aptallar motifi ile aklın önemi ve akılsızlığın cezalandırılacağı iletisi verilmektedir. Bazen bir hayvandan bazen de bilge kadın ya da erkekten alınan akıl sayesinde kahraman başarılı olur. Avcı Mazhar, horozdan öğrendiği akıl sayesinde sırrını verip ölmekten kurtulurken karısının sözüne inanmayan Ali, Yamyam tarafından yenir. Aynı şekilde tuz aramaya çıkan arkadaşlardan aptal olanının başını gövdesinden bir taş ayırır. Aptallar akılsız olmalarının cezasını çekerken akıllı olanlar da başarılı olur. Aldatma motifi bulunan masalarda kahramanlar yakınları tarafından ihanete uğrarlar. Genellikle kıskançlık neticesinde ortaya çıkan ihanetler, kahramanları zor durumda bırakmaktadır. Altın Tepsi masalında iyi niyetli, saf ihtiyarın sihirli tepsisi, davarı, ipi ve tokmağı kalaycı kadın tarafından çalınır. Sarıkız masalında üvey anne, öksüz kızının sihirli ineğini kestirir. Üç Kardeş ve Ayı masalında iki ağabey en küçük kardeşlerini kuyuda bırakırlar. Kahramanlar zor durumlarda kalırlar ancak nihayetinde sıkıntılarından kurtulup rahat içinde yaşamaktadırlar.

Kaderin ters dönmesi motifine masalarda çok sık rastlanır. Masallardaki fakirler, güçsüzler, eziyet görenler bir anda hayal edilemeyen başarılarla ulaşırlar. Kabacık masalındaki öksüz kızın padişahın oğlu ile evlenmesi, Vezirin Kızı ile Çoban masalında çobanın vezirin damadı olması, Deli Kadir ile Akıllı Kadir masalındaki deli oğlanın bir topal ineği varken bir anda taşın içinde bulunduğu altınlarla zengin olması ile kaderleri ters dönerek hayal bile etmedikleri hayatları yaşarlar.

Geleceğin tayini, burada yapılan anlaşmalara uyulduğu sürece her şey olağan akışında devam eder ancak eğer anlaşma bozulursa kişiler cezalandırılır. Avcı Mazhar, sırrını açık ederse ölecektir. Anlaşma bozulmadığı sürece aksi bir durum gerçekleşmez. Şans ve talih motiflerinde kahramanının rastgele yaşadığı olaylar kahramanın şansının ya da şanssızlığını arttırır. Altın Tepsi masalında çiftçinin ektiği bakla ona şans getirir. Cemiyet adlı motifler ile masalarda yer alan toplumsal yapı hakkında bilgi almaktayız. Masaldaki tipler ve karakterler vasıtasıyla toplumsal yapı, geleneklerimiz, göreneklerimiz ve çeşitli uygulamaların yansımalarını da görmekteyiz.

Ödüller ve cezalar, Antalya masallarının da en belirleyici motifleridir. Bu masalarda iyi ve kötü çatışması olduğundan iyiler ödüllendirilirken ve başarılı olurken, kötüler

cezalandırılır ve başarılı olamazlar. Esirler ve kaçaklar motifi ile kahramanlar bazen esir düşebilirler. Kahramanları esir eden varlıklar genellikle dev ve cadıdır. Esir edilen yerler ya mağaralardır ya da kuyulardır. Çünkü buralar yerin altına açılan kapılar olarak tasavvur edilmektedir. Ağaçlar ise sığınak vazifesi görür. Deli Kadir ile Akıllı Kadir masalında Deli Kadir, devden kurtulmak için, Kabacık masalında öksüz kız korunmak için, ağaca çıkar. Kahramanlar tehlikeyi fark ettiklerinde ağaca sığınmaktadır. Bu da kolektif bilinçaltındaki ağaç kültü ile ilişkilendirilebilmektedir. Anormal zulümler, Doğu Antalya masallarında kahramanlar akrabaları ya da farklı kişiler tarafından zulme uğrayabilmektedir. Zulmedenler genellikle kıskanç üvey anne ve kız kardeşler, ağabeyler, çingene kızı, ya da yaramaz adamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aç, susuz bırakma, yemeğine zehir katma, suya atma, kuyuya atma, diri diri kesme gibi anormal işkenceler gören kahramanlar her zorluğa rağmen başarılı olurlar ve zalimler yenilip cezalandırılırlar. Kabacık masallarının varyantlarında, Sarıkız, Üç Kardeş ve Ayı masallarında bu motifler görülmektedir. Evlilik ile ilgili olarak ilk görüşte âşık olma motifi görülmektedir. Kahramanlar sosyoekonomik açıdan birbirlerine denk olmasalar da evlenirler. Kabacık masalındaki öksüz ve kimsesiz kız, padişahın oğlu ile evlenmektedir. Oh Koca masalında da fakir oğlan padişahın kızı ile evlenmektedir. Aşk masalında da benzer şekilde kimsesiz kız kırk gün başını beklediği konağın sahibi olan oğlanla evlenir. Kabacık ve Aşk masalında kızın rakibi Çingene kızırken, Oh Koca masalında ise rakip, oğlana sihri öğreten Oh Koca olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik ve aşkta sadakatin daima ödüllendirildiği görülürken sadakatsizliğin de cezalandırıldığı tespit edilmiştir.

Din motifi ile Antalya masallarındaki dinî unsurlar görülmektedir. Masallarda Hızır gibi dini şahsiyetler ve Allah adı geçmektedir. Kahramanlar cuma namazı çıkışında bir yere gitmektedir. Masallarda bu kutsal şahıslar etrafında cereyan eden olaylarda dini mesajlar verilmektedir. Takkeli Kuş, Sarı Arı ile Bal Arısı, masallarında Allah'ın izni olmadan iş yapmaya kalkıp asi olanlar cezalandırılmıştır. Hoca ile Aslan masalında Allah, hocaya cadı karısına sabrettiği için aslanları yardımcı olarak vermiştir. Antalya masallarında kahramanların karakter özelliklerinde olumlu ve olumsuz özellikler de görülmektedir. Olumlu karakter özelliklerinde, sabırlı olmak, kanaatkârlık, dürüst olmak, sadakatli olmak, fedakâr olmak, cesaretli olmak, vicdanlı olmak ön plana çıkmaktadır. Olumsuz olanları ise, korkaklık, kendini beğenmişlik, kibirli olmak, çok yemek, sahtekârlık, tembellik yalancılık, sadakatsizlik nankörlük, namussuzluk, kıskançlık, cimrilik gibi toplum tarafından kabullenilmeyen davranışlardır. Olumlu karakterlere sahip kahramanlar masallarda her zaman mutluluğa başarılı olurken, olumsuz karakterlere sahip kahramanlar da hezimete uğrayıp cezalandırılmaktadır.

Mizah motifi ile hayvanlar, insanlar ile türlü yerler ve nesneler hakkında çok büyük yalanlar söylenmektedir. Yalanlar, aklın sınırlarını zorlayacak kadar abartılmaktadır. Doğu Antalya masallarında üç, beş, yedi ve kırk sayılarının çokça kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan en çok kırk sayısının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sayılar dışında diğer sayılarda az da olsa kullanılmaktadır. Bu durum Türklerdeki eski inançların kültürel yansıması olarak görülmektedir. Çünkü sayılara kutsallık atfedilmektedir. Renklerden de motif olarak, beyaz, siyah, sarı, kırmızı tercih edildiği görülür. Renkler bir sıfat görevi görmenin yanında sembolik olarak da anlamlar içerir. Yerin yedi kat altına kara koç götürürken, yeryüzüne güvercin ya da ak koç yardımıyla çıkılmaktadır. Tabiatıta yer alan ana renkler de masallarda kullanılmıştır. Sarıkız masalında kesilen inek (Sarıkız) altın olmaktadır. Tabiatın içinde yer alan, yaşayan insanın coğrafyası ve doğası renkleri tasvir etmesine de yardımcı olmaktadır. Masallarda yer ismi olarak Kaf Dağı, cinler diyarı, gibi hayalî yerler kullanılırken Konya, Antalya gibi yer isimleri, lokanta, kahve gibi kapalı mekânlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum da insanların ihtiyaçları dâhilinde nerelere gittiği konusunda bizlere bilgi vermektedir.

Doğu Antalya masallarında çoğu masalda anlatıcıların formel (kalıp ifadeler) kullanmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Formeller; masala başlamadan önce, masalların ortasında ve sonunda kullanılır ve belli görevleri vardır. Bu kalıp ifadeler, masala başlamadan önce dinleyicileri masal âlemine hazırlamak için kullanılır. Yalanlamalı tekerlemelerle de masallar başlayabilir ve böylece anlatılacakların hayal ürünü olduğu masal dinleyicilerine sezdirilir. Özellikle tekerlemeli giriş formeliyle anlatılan masalda anlatıcıların masala başlarken daha rahat bir anlatım sergilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, tekerlemelerin yalnızca anlatımı kolaylaştıran bir araç değil, aynı zamanda hatırlamayı destekleyen bir unsur olarak işlev gördüğü de belirlenmiştir. Kalıp sözler hayvan masallarında da kullanılmakla birlikte daha az tercih edilmektedir. Kalıp sözler yoğun olarak asıl halk masallarında kullanılmaktadır. Asıl masala geçilmeden “Bir varmış bir yokmuş” ve “Evvel zamanda...” kalıp sözleri çokça kullanılmaktadır. Tekerlemeli başlangıç formeli sadece bir masal metninde kullanılmıştır. Antalya yöresi her mevsim çalışmaya müsait olduğundan insanların iş yükü de fazladır. Bu sebeple kısaca masalı anlatıp bitirmek istemeleri de bunda etkili olmaktadır. Masal anlatıcıları geçiş formellerini çok az kullanmışlardır. Bunun yerine kısaca “derken derken”, “giderken giderken”, “kaza kaza” gibi zamanın hızla geçtiğini ifade eden kalıp sözleri ya da ikilemeleri tercih etmişlerdir. Bir masalda sadece kızın güzelliğinin suya yansıdığından bahsedilmekte ancak gök cisimlerine benzetilmemektedir. Bitiş formellerinde herkesin mutlu olması istenmektedir. “Onlar ermiş muradına...” kalıp ifadesi sıklıkla kullanıldığı gibi kırk gün kırk

gece süren düğün ile evliliklerin yapıldığı ve kırk katır ya da kırk satır ile kötülerin cezalandırıldığı görülmektedir. Özellikle köylerden derlenen masalarda masal anlatıcısı masalı çıplak bitişle “masal burada bitti.” şeklinde ifade ederek bitirmektedir. Masalarda kıssadan hisse çıkarılarak dinleyicilere de ayrıca ders verilmektedir.

Doğu Antalya masalları “İşlevsel Halkbilimi Kuramı” çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, anlatıcı, dinleyici ve anlatımın gerçekleştiği ortam birlikte ele alınmıştır. Bu üç unsurdan hareketle, yörenin kültürel, coğrafi ve sosyal özellikleri masallar üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu aşamasında, masal derleme süreci, kaynak kişi, anlatıcı, anlatımın gerçekleştiği yer ve zaman ile masal metinleri analiz edilmiştir. Masalların beş farklı fonksiyonu da yerine getirdiği görülmüştür. Masalarda, doğum, ölüm ve evlilik gibi hayatın geçiş aşamalarında gerçekleştirilen inanç ve uygulamaların sürdürüldüğü görülürken kaçınılması gereken inanç ve davranışların ise masallar yoluyla ifade edildiği saptanmıştır.

Doğu Antalya ilçelerinde yürütülen derleme çalışmaları, halk bilgisi ürünü olan masalların Doğu Antalya genelinde varlığını sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Özellikle merkeze uzak köylerde ve yaylalarda masal anlatma geleneğinin canlılığını koruduğu görülmüştür. Buna karşın, dijital dünya ile iç içe yaşam süren şehir merkezlerinde, sohbet ortamlarının yerini televizyon dizileri ve çeşitli sanal oyunlar almıştır. Antalya’nın yazları sıcak ve kurak bir iklime sahip olmasının yanında konargöçer nüfusa da sahip olması sebebiyle televizyon ve telefonun bulunmadığı yüksek rakımlı köy ve yaylalarda ise masallar, eğlence ve hoşça vakit geçirme işlevini sürdürmeye devam etmektedir. İbradılı bir kaynak kişimiz eskiden kış aylarında insanların sırayla Arap aşısı pişirip birbirlerine ziyarete gittiklerini ve o zaman diliminde de masal anlatıldığını ifade etmiştir. Böylelikle hem sosyal bağ güçlü tutulup hem de hoşça vakit geçirilmiştir. Aynı kaynak kişimiz dedesinin çocuklarını toplayıp masal anlattığını, dinlerken hem eğlendiklerini hem de ders aldıklarını dile getirmiştir. Bunun yanında masallar “İşlevsel Halk Bilimi Kuramı”na göre dört + bir = beş başlık hâlinde değerlendirilerek masalın fonksiyonları tespit edilerek ne amaçla kullanıldığı, kültürel faaliyetler içindeki yerleri ortaya konulmuştur.

Günümüzde, büyük bir hızla gelişmekte olan teknolojinin insanlığa büyük katkıları olduğu gibi kültürel anlamda da olumsuz etkileri vardır. Bilgisayar, televizyon ve özellikle akıllı diye tabir edilen cep telefonlarının hayatımıza girmesiyle birlikte hemen herkesin istediği anda istediği yerden farklı hoşça vakit geçirme unsurlarına (sinema, film, eğlenceli videolar vd.) ulaşmasıyla birlikte geleneksel eğlence ve hoşça vakit geçirme unsurları olan

masal ve halk hikâyesi gibi anlatı türlerine de ilgi azalmıştır. Böylelikle gençlerin ve yetişkinlerin sosyalleşmek, eğlenmek için ilgi odakları farklı yerlere kaymıştır. Yaşanan bu gelişmeler ve değişmelerin neticesinde folklor ürünleri de arz-talep dengesizliği sebebiyle eskisi gibi anlatılamadığından unutulmaktadır. Bunun yanında eski kuşaktan sözlü geleneğe ait pek çok ürünü dinlememiş ya da kayıt altına almamış nesiller yetişmektedir.

Kaynak kişilerimizin aktardığı bilgiler sayesinde kendilerinin eskiden masalları dinleyip, ezberleyip birbirlerine anlattıklarını tespit etmiş bulunmaktayız. Ancak kaynak kişiler, telefon, televizyon gibi iletişim araçları yaygın bir şekilde hayatımızda olduğu için, çocukların ve yetişkinlerin daha çok bunlara yönelmesinden dolayı kendi çocuklarına ya da torunlarına masal dinlemek istemediklerinden masal anlatmadıklarını ve bu sebeple de unutmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda sözlü kültür ürünlerinin eskisi gibi icra edilmediği yerlerden birisi de zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Antalya (Doğu Antalya) yöresidir.

Kırsal kesimde yaşayan masal icracılarının pek çoğu ilerleyen yaşlarda olması ve çeşitli sağlık sorunları yaşamaları sebebiyle masalları unutmaya başlamıştır. Derleme esnasında yetmişli yaşların üstündeki kişilerin çoğu yaşlı ve hasta oldukları için masalları hatırlayamadıklarını ancak eskiden bildiklerini belirtmişlerdir. Sağlık problemi yaşamayanlar bile çok masal bildikleri hâlde yıllardır kimseye anlatmadıklarından masalları eksik hatırladıklarını ya da hatırlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Kaynak kişilerden hiçbirisi günümüzde masal anlatıldığını belirtmemiştir. Bu da talep olmayınca arzın olmadığını göstermektedir. Böylelikle sözlü gelenek unutulmaya başlanmıştır. Sahada çalışma sırasında görüşülen kaynak kişiler, yıllar sonra bu çalışma için masal anlattıklarını söylemişlerdir. Bir masal anlatıcısı masal anlatırken yanımızda bulunan torunu da ninesinden ilk defa masal dinlediğini belirtmiştir. Masal icrası esnasında anlatıcılar, beden dilini, jest ve mimiklerini kullanmıştır hatta masal anlatırken kendi düşüncelerini dile getirdikleri masala inanıp inanmadıklarını söz ve hareketleriyle göstermişlerdir. Bütün bunlardan hareketle bu masal anlatıcılarının sadece masal bilmediğini aynı zamanda usta masal anlatıcıları olduklarını da göstermesi açısından önemlidir.

Masalların performans-icra bağlamında incelenmesi, derleme süreci ve derleme ortamıyla başlayarak, bağlama dair kapsamlı bir bilgi edinilmesini mümkün kılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, masal anlatıcılarının çoğunlukla kadınlardan oluştuğu belirlenmiştir. Bu durum, yöredeki kadınların erkeklere nazaran sözlü masal anlatma geleneğine daha hâkim olmalarıyla açıklanmıştır. Anlatıcıların bir kısmının yöresel ağız, diğer

bir kısmının ise standart Türkçe kullandığı tespit edilmiştir. Bazı anlatıcılar, rahat hissetmelerine bağlı olarak masalları hem yöresel ağızla hem de standart Türkçe ile anlatmayı tercih etmiştir.

Kaynak kişilerin masalı hatırlamak için ara sözlerden faydalandığı da görülmüştür. Masala başlamadan önce metin dışı unsurlar kullanan anlatıcılar, dinleyicilerin dikkatini çekmek ve merak duygusunu artırmak için bu yöntemi tercih etmiştir. Ayrıca, anlatıcıların masal hakkında düşüncelerini, görüşlerini ve zaman zaman eleştirilerini ifade etmek için de metin dışı unsurlara başvurduğu belirlenmiştir. Anlatıcılar kendilerini masal kahramanlarıyla özdeşleştirerek dinleyicileri masala dâhil etmeye çalışmıştır. Bazen de kendi anlattıklarına kendilerinin bile inanmadıklarını jestleriyle, mimikleriyle, gülüşleriyle ve sözleriyle göstermişlerdir. Antalya’da masal anlatma geleneği, anlatıcı, dinleyici ve bağlam unsurları, yapay ortamlar oluşturularak da incelenmiştir. Belirlenen kaynak kişilerin yanı sıra, tesadüfen karşılaşılan bireyler de masal anlatmıştır. Kaynak kişilerin bazıları masal bilmediğini söylemesine karşın biraz örneklendirince masal, mâni, tekerleme gibi sözlü kültür ürünleri de anlatmışlardır. Derleme süresince kaynak kişilere ulaşmada kaynak şahısların cinsiyeti genel olarak sorun olmamıştır. Hem erkek anlatıcılar hem de kadın anlatıcılar samimi bir şekilde bizlere kapılarını açmışlardır. Kaynak kişilerin ses kayıt cihazını gördüklerinde kendilerini sınırlandırdıkları da tespit edilmiştir. Sosyal çevre, yer ve zamanın önceden belirlenmediği bu sıradan anlatım ortamları, bağlamın doğallığını gözlemleme fırsatı sunmuştur.

Masal anlatıcıları genellikle ikinci ya da akşam saatlerini masal anlatımı için tercih etmişlerdir. Öğle sıcığında kimsenin dışarıya çıkmak istemediği bu yönüyle iklimin ve coğrafyanın da derleme sürecine etki ettiği görülmüştür. Ancak yayla gibi serin ortamlarda masallar günün herhangi bir saatinde anlatılmıştır. Özellikle Antalya’nın yüksek kesimleri olan Akseki, İbradı gibi ilçelerinde eskiden, masalların kışın misafirliklerde de anlatıldığı kaynak kişiler tarafından nakledilmiştir.

Doğu Antalya masallarının derlenmesindeki temel amaç, yalnızca masal metinlerini kaydetmek değil, dinleyici, anlatıcı ve bağlam üçlüsünü bir bütün olarak ele alıp incelemektir. Çalışmalar sırasında bazı masal anlatıcılarının anlatım ortamına göre metni değiştirdiği ve dönüştürdüğü gözlemlenmiş, farklı bağlamlarda masalın özgün metnine ilişkin önemli bilgiler edinilmiştir. Kadın anlatıcıların, erkek dinleyicilerin bulunduğu ortamlarda cinsel ifadeler ve argo kelimeleri değiştirerek kullandığı; benzer şekilde, erkek anlatıcıların da kadın dinleyiciler karşısında küfürlü ifadeleri metinden çıkardığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bazı anlatıcıların o anki ruh hâllerine, düşüncelerine ve hayal ettikleri sonuçlara bağlı olarak masal

metinlerine kendi katkılarını eklediği belirlenmiştir. Bu durum, masalların yalnızca metin olmanın ötesine geçtiğini ve hem sosyal çevrenin hem de anlatıcının izlerini taşıdığını göstermektedir.

Genel itibariyle Antalya'nın kültürel değerlerinden biri olan masalları koruyup yaşatan illerden biri olduğu anlaşılmıştır. Masal anlatma geleneğinin Antalya'nın il genelinde sürdürülebilirliğini sağlamak için, tespit edilen masal analarının ve atalarının katılımıyla özel etkinlikler düzenlenmeli ve bu gelenek gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Ayrıca, yöre halkının masalların önemi konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla alanında uzman kişiler tarafından seminer ve eğitim programları düzenlenmesi, Antalya genelindeki üniversitelerin de katılımıyla birlikte masal anlatma odaları inşa edilmesi ve masal anlatıcılarının yetiştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Yazılı Kaynaklar

- Ak, M. (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akçaalan, H. (2024). *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kütahya Masallarında Kadın*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- Akdemir, H. (2021). “Şeyhülislâm Ebû-İshak Kara İsmail (Naim) Efendi”. *İbradı Tarih-Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi*. S. 9. İbradı Belediye Başkanlığı: 47-60.
- Alakuş, E. (2024). *Balkan Türklerinin Masallarında Kadın Tipleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*. L&M Yayıncılık, İstanbul.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Alptekin, A. B. (2005). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Altay A. (2023). *Halkın Sesi, Yazarın Sözü: Folkloradan Edebiyata Çağdaş Türk Masalı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Arıbaş K. (2007). “Antalya Kentinin Nüfus Coğrafyası”. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu*, Antalya, 22-24 Kasım: 302.
- Arık, B. (2005). *Türk Basınına Eleştirel Bir Bakış-Kral Çıplak*. Tablet Kitabevi, Konya.
- Arslan, M. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar İnceleme-Metinler*. Zirve Yayınları, Denizli.
- Arvas, A. (2013). “Motif’in Folklorik Eserlerdeki Kullanımı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 10: 214-223.
- Aslan, M. Y. (2024). *Diyarbakır Masalları Ve Sembolik Açidan İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Atalay, İ. ve Mortan, K. (2007). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. (Genişletilmiş 4.baskı). İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Atlı, S. (2018). “Aşkın On Dokuz Hâli: Anadolu Masallarında ‘Âşık Olma’ Motifi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S.7 (3): 1839-1865.

- Balcı, S. (2019). *Türk Dünyası Masalları Tip Kataloğu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bascom, W. R. (2010). Folklorun Dört işlevi. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2*. (Ed. M. Ö. Oğuz ve Selcan G. Teke), s. 71-86. Geleneksel Yayınları, Ankara.
- Başgöz, İ. (1986). *Hikâye Anlatan Âşık ve Dinleyicisi: Değişik Dinleyici Kitlelerinin Hikâye Anlatımına Etkisini İnceleyen Bir Deneme*. Adam Yayınları, İstanbul.
- Başgöz, İ. (1996). Protesto: Folklorun beşinci işlevi (Fonksiyonu). *Umay Günay armağanı*. Feryal Matbaacılık, Ankara :1-4.
- Baysal B. (2019). *Hayta Yörüklerinin Folkloru (Antalya İli Örneğinde)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Belge, M. (2014). *Edebiyat Üzerine Yazılar*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Boratav, P. N (1962). *Masal Tekerlemelerinin Çeşitleri ve Anlamları*. Ankara.
- Boratav, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman Zaman İçinde*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*, Bilgesu Yayınları, İstanbul.
- Çelik Kan, A. (2023). *Artvin Yöresinden Derlenen Masallar Üzerinde İncelemeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çimrin, H. (2012). *Antalya Folkloru*. Kutlu-Avcı Ofset, Antalya.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çolak, S. (2021). *Alanya Masalları*. (ed. Y. Uysal), T.C. Alanya Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Dalıcı, E. (2017). “Yörüklerde Giyim Kuşam Kültürü”. 2. *Ulusal Yörük Türkmen Çalıştayı (24-26 Şubat 2017)*, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya.
- Demir, R. (2023). *Mardin Masalları: İnceleme-Metin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Demirel, Z. (2014). *Gündoğmuş (Antalya) İlçe Merkez Folkloru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Doğu Matbaası, Ankara.

- Dinç, G. (2012). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Alanya Nüfusu (1831-1950)”. *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Konya: 121-135.
- Dundes, A. (2006). “Doku, Metin ve Konteks”, (çev. Metin Ekici), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, (ed. M. Öcal Oğuz vd.), Geleneksel Yayıncılık, Ankara: 45-110.
- Ekici, M. (1998). “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, S. 67: 25-34.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme Ve İnceleme Yöntemleri*. Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- Elçin, Ş. (2019). *Halk Edebiyatına Giriş*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Emiroğlu, S. (1996). *Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ercilasun, A.B. (1998). Deli Dumrul ile Kazakların Korkut Atası Arasında Bir Mukayese. *Millî Folklor*. S. 37: 13-16.
- Erken, F. (2019). *Korkuteli İlçesi ve Köyleri Folkloru (Derleme, İnceleme)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Eroğlu, H. (2006). “Şehzade Sancağı Antalya”. *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*. Antalya: 16-24.
- Fedakâr, S. (2011). *Özbek Sözlü Gelenğinde Masallar*. Egetan Yayınları, İzmir.
- Freedman, W. (1971). “The Literary Motif: A Definition and Evaluation”, *Duke University Press*, S. 4 (2): 123-131.
- Gültekin, M. (2019). *Masal Anası Kezban Karakoç ve Repertuarı*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Gümüş, İ. (2018). “Metin, Doku ve Konteks Bakımından Bey Böyrek’in Safranbolu Eş Metni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 60: 140-147.
- Günay U. (1992). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Günay, U. (2011). *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gündüz Önal, A. (2019). *Alanya’nın Yer Adları*. Matsis Matbaa Hizmetleri, İstanbul.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. M.E.B Basımevi, İstanbul.
- Güney, E. C. (1987). *Folklor Edebiyat Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. Gökyüzü Yayınları, İstanbul.

- Güzel Yanpınar, M. (2024). *Axel Olrik'in Epik Yasalar Kuramı'na Göre Konya Masallarının Tahlili (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2005). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Harun, H. ve Jamaludin, Z. (2013). “Folktale Conceptual Model Based on Folktale Classification System of Type, Motif, and Function”, *Proceeding of the 4th International Conference on Computing and Informatics (ICOCI)*, (pp. 352– 357), Kuching, Sarawak.
- İslam Ansiklopedisi*. (1965). C. I., İstanbul: 460.
- İslam, S.N. (2013). *Antalya İli Manavgat İlçesi ve Köyleri Halk Kültürleri*. Kültür Ajans Yayınları, Ankara.
- Kaplan, M. (1985). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar III: Tip Tahlilleri*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (2010). *Kültür ve Dil*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kara Düzgün, Ü. (2014). *Türk Destan Kahramanı ve Başkurt Destanlarının Tipolojisi*. Kömen Yayınları, Konya.
- Kara, R. (1996). *Erzincan Masalları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karaca, B. (2002). *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Karadavut, Z. (2002). *Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı*. Bişkek.
- Karadavut, Z. (2006). *Kırgız Masalları*. Kömen Yayınları, Konya.
- Karadavut, Z. (2015). Kırgız Masallarının Tip ve Motif Yapılarının Diğer Türk Boylarının Masallarındaki Paralelleri Üzerine. *Türk Dünyası Masal Araştırmaları (Tastakaray'dan Keloğlan'a)*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: 437-445.
- Karadavut, Z., Odaman E. (2022). Hint ve Anadolu Masallarında Peri Kızı Tipi. *Metin Ekici Armağanı*. Cilt 1-2-3. Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir: 1205-1221
- Karakaya, T. (2023). *Kırım Karay Masallarının Arketipsel Sembolizm Bağlamında İncelenmesi (Metin Aktarımı- Tıpkıbasım)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.

- Kaval, Y. (2019). *Tunceli'den Derlenen Masallar (Metin-İnceleme)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kesik, M. (2006). “Antalya’ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehrin Selçuklu Hâkimiyetine Girmesi”. *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi. Uygulama Merkezi Yayını, Antalya: 1-8.
- Korkmaz, İ. E. (2010). *Gazipaşa Masalları ve Bunların Eğitimdeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Kotancı, A. Y. (2023). *Azerbaycan Peri Masallarının Arketipsel Sembolizm Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.
- Köksel, B. (1995). *Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2006). *Balıkesir Masalları Motif ve Tip Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2024). *Balıkesir Masalları*. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi / Kent Arşivi Yayınları, Balıkesir.
- Lüthi, M. (1962). *Maerchen*. Stuttgart.
- Malinowski, J. B. (2016). *Bilimsel Bir Kültür Çevirisi*. (Çev. D. Uludağ). Doğu Batı Yayınevi, İstanbul.
- Mazırık Çamlı, Ö. (2024). *Arketipsel Sembolizm Bağlamında Masallarda Öze Dönüş Yolculuğu (Gaziantep Masalları Örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Müçük, M. (2023). *Türk Dünyası Masallarında Olumsuz Tipler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nargöz, B. (2024). “Doğu Antalya Masal Derlemelerinde Yalanlamalı Masal Örnekleri Üzerine”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 82: 211-227.
- Oğuz, M. Ö., vd. (2016). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Önal, M. N. (2011). *Muğla Masalları*. Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla.
- Öngül, A. (2007). *Selçuklular Tarihi II.(Anadolu Selçukluları ve Beylikler)*. Manisa.
- Öz, M. (2021). “1455 Tarihli Tahrir Defterinde Manavgad Kazasında İbradı”. *İbradı Tarih-Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi*. S. 9., İbradı Belediye Başkanlığı: 62-90.

- Özbal, M. N. (2017). *Çağlar İçinde Bir Dağ Köyü Ormana*. Aker Basım, İstanbul.
- Özçelik, M. (1993). *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Doktora Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özçelik, M. (2004). *Afyonkarahisar Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Özeren, M. (2008). *Dünden Bugüne Gündoğmuş*. Nesil Matbaacılık. İstanbul.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, S. (1988). “Bey Böyrek Hikayesindeki Kıyafet Değiştirme Motifi ile Diğer Bazı Motiflerin Anadolu Masallarında Görülmesi”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, S. 36: 130-139.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, S. (2008). “Türk Dünyası Masallarının Başlangıç Kalıp Sözlerinden ‘Bir Varmış Bir Yokmuş’ Üzerine Karşılaştırmalı Bir Deneme”. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Ankara: 1351-1364.
- Sakaoğlu, S. (2010). “Türk Masal Tipleri Kataloğu Taslağı Üzerine”. *Millî Folklor*. S. 86: 43-49.
- Sakaoğlu, S. (2015). “Türk Masallarının Tip ve Motif Kataloğunu Hazırlama Sorunları”. *Türk Dünyası Masal Araştırmaları (Tastakaray’dan Keloğlan’a)*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: 545-554.
- Sargın, M. (2018). *Tokat Masalları Üzerine Araştırma ve İncelemeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Sarhuş, B. N. (2023). *Anadolu Ve Hint Masallarında Dört Element: Toprak, Hava, Ateş ve Su*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Serik Kaymakamlığı Yayınları. (2012). *Geçmişte Günümüze Serik*. Şan Ofset, İstanbul.
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara.
- Seyidoğlu, B. (1985). “Masal”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul: 12.
- Seyidoğlu, B. (2016). *Erzurum Masalları*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Şemseddin Sami, (1985). *Kamus-i Türkî*. Karakuşak Basın ve Yayın Limitet Şirketi, İstanbul.

- Şimşek, A. (2012). *Manavgat Halk Mutfağı*. Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta.
- Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Yayımlanmış Doktora Tezi. T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I.-II. Cilt*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Taşdelen, V. (2003). “Eğitimde Kuram ve Uygulama Bağının Kurulmasına Yönelik Felsefi Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. c.36, S. 1-2: 151-166.
- Tekin, M. (2022). *Roman Sanatı*. 19. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Tekindağ, Ş. (1977). “Teke-Eli ve Teke-Oğulları”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7-8: 55-94.
- Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Tunca, H. (2024). *Anadolu Türk Masallarında Kahramanın Yolculuğu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*.(1986). “Masal”. c. 6. Dergâh Yayınları, İstanbul: 149.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uğurcan, F. Z. (2023). *Şor Masalları (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uther, H. J. (2004). *The Types of International Folktales, A Classification and Bibliography*. Academia Scientiarum Fennica, Helsinki.
- Uysal, Y. (2008). *Gazipaşa’da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yardımcı, M. (1991). *Yaşayan Malatya Masalları / Metinler ve İncelemeler*. Malatya.
- Yavuz, M. H. (1994). *Masallar (Cigaramın üstünde Bir Topal Karınca)*. Doruk Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, M. H. (2013). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Eğiten Kitap, Ankara.
- Yeşildal, Ü. Y. (2020). *Masal ve Peri*. Kömen Yayınları, Ankara.
- Yeşildal, Ü. Y. (2015). *Mitten Destana Destandan Türküye Anadolu Sahası Türk Folklorunda Geyik*. Kömen Yayınları. Ankara.

- Yıldırım, D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, E. (1984). “Masallar Ve Çizgi Roman”, *Töre*. S. 13. Ocak.
- Yıldız, A. (2009). *Dünden Bugüne Gazipaşa Tarihi*. Maraton Ofset, Antalya.
- Yılmaz, M. (2019). *Kırşehir’den Derlenen Masalların Kohlberg’in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

2. Sözlü Kaynaklar (Kaynak Kişiler)

(Kaynak kişinin; sırası, adı-soyadı, yaşı, verdiği ürünler, mesleği, bulunduğu yer.)

- K.K.1. Ahmet Duran Dalga, yaşı 75, “Altın Tepsi Masalı” ve Yamyam Masalı”, emekli çiftçi, Boğazkent / Serik.
- K.K.2. Ayşenur Çavuşoğlu, yaşı 58, “Yörük Ali Masalı”, “Sarıköz Masalı” ve “Dolaptaki Kız Masalı”, ev hanımı. Merkez / Akseki.
- K.K.3. Ayşe Şimşek, yaşı 62, “Ay ve Güneş Masalı, İblis Masalı”, ev hanımı, Merkez / Serik
- K.K.4. Ayşe Yavuz, yaşı 88, “Kabacık (Karı-Koca) Masalı”, ev hanımı, İbradı.
- K.K.5. Duran Çınar, yaşı 56, “Cambaz Masalı” ve “Saf Horoz ve Tilki Masalı”, çiftçi, Manavgat.
- K.K.6. Emine Sariaslan, yaşı 77 “Allı Pullu Fatmana ile Ayı Masalı”, çiftçi, Berendi / Serik.
- K.K.7. Fatmana Ay, yaşı 63, “Tilki ile Ayı Masalı” ve “Büyücü Kadın Masalı”. Boğazkent / Serik.
- K.K.8. Güssün Küçükçukurt, yaşı 98, “ Öksüz Çocuk Masalı”, ev hanımı, Karıncalı / Serik.
- K.K.9. Hapa Şimşek, yaşı 50, “Yılan ile İnsan Masalı”, ev hanımı, Etler /Serik.
- K.K.10. Havva Gül, yaşı 71, “Köse Sakallı Değirmenci”, “Leylek ile Tilki”, “Ağanın Oğlu ile Dev”, “Koyun ile Kurt”, “Dağ Keçisi, Geyik ve Avcı”, “Dilsiz Gelin”, çiftçi, İbradı.
- K.K.11. Mehmet Şimşek, yaşı 65, “Hırsız Masalı”, çiftçi, Hapıllar / Serik.
- K.K.12. Nihan Ergün, yaşı 45, “Yeşil At Masalı”, Serik.
- K.K.13. Naime Yavuz, yaşı 79, “Kara Böcü Masalı”, ev hanımı, Berendi / Serik.
- K.K.14. Nevzat Küçükçukurt, yaşı 81, “Sultan Süleyman Masalı”, “Avcı Mazhar ve Şahmeran Masalı” ve “Kartal ile Şahin Masalı”, emekli ayakkabı ustası, Çandır / Serik.
- K.K.15. Nilüfer Aksu, yaşı 67, “Padişahın Kızı ile Çoban Masalı”, “Yusufçuk ile Fatmacık”, ev hanımı Şeyhler / Akseki.
- K.K.16. Şadiye Dursun, 78 yaşında “Aşk Masalı”, “Koca Karı Masalı”, “Tosbağa ile Tilki Masalı”, “Üç Kardeş ve Ayı Masalı”, ev hanımı, Serik.
- K.K.17. Ünzüle Elmas, yaşı 65, “Sıçan Amat Masalı”, çiftçi, Kayaburnu / Serik.
- K.K.18. Abdullah Kaya, 83 yaşında, “At Hırsız Masalı”, emekli memur, Gazipaşa.
- K.K.19. Zeki Ünver, yaşı 86, “Tilki Masalı”, emekli çiftçi, Çakallık / Serik.
- K.K.20. Abid Ersoy, yaşı 65, “Hırsız Maymun ve Hacı Adayı Masalı”, esnaf / çiftçi, Muzkent / Gazipaşa.

- K.K.21. Ülfet Akbaş, yaşı 78, “Aç Ayı Masalı, Ayı ile Tilki Masalı, Yılan ile Tilki Masalı” ve “Vezirin Kızı ile Çoban Masalı”, çiftçi, Kahyalar / Gazipaşa.
- K.K.22. Rabia Yalçın, yaşı 80 üzerinde, “Bal Arısı ile Sarı Arı, İnek ile Koyun”, çoban, Aydıncık / Gazipaşa.
- K.K.23. Ümmü Şirin, yaşı 86, “Zülkarneyn Padişah ile Berber Masalı”, “Oh Koca Masalı” ve “Köse Değirmenci Masalı”, çoban, ev hanımı, Çobanlar / Gazipaşa.
- K.K.24. Sedat Kapan, yaşı 61, “Hoca ile Aslan Masalı”, emekli berber, Merkez / Gazipaşa.
- K.K.25. Mesut Gazioğlu, yaşı 60, “Veledizina Masalı”, “Tan Tan Eden Kabacık Masalı, “Ayı Masalı” ve “Uslu Kadir ile Deli Kadir Masalı”. Korubaşı / Gazipaşa
- K.K.26. Mustafa Gazioğlu, yaşı 54, “En İyi Yalancı Masalı.” Öğretmen, Merkez / Gazipaşa.
- K.K.27. Nesibe Berk, yaşı 70, “Çingene Kızı Masalı” ve “Tüccarın Karısı Masalı”, Gazipaşa.
- K.K.28. Rahmi Yıldırım, yaşı 82 “Takkeli Kuş”, emekli öğretmen, Merkez / Gazipaşa.
- K.K.29. Fatma Çelik, 70 yaşında, “Fatmacık ve Yusufçuk Masalı” ve “Ayı ile Tilki Masalı”, ev hanımı (şair), Gazipaşa.
- K.K.30. Rüstem Yalçın, yaşı 67, “Dev Soğanlar ve Eşek”, “Yılan ile Ulu Ladin Ağacı” “Değirmenci ile Genç Delikanlı”, “Avcı ile Yılan” emekli bekçi, Göçük / Gazipaşa.
- K.K.31. Adem Yılmaz, yaşı 62, ”Deveyi Gören Köylüler”, “Taşı Ürküten Adam”, emekli / çiftçi, Muzkent / Gazipaşa
- K.K.32. Murat Bayrakçı, yaşı 59, “Tuz Ekme Taş Korkutma” ve “Deniz Kızı”, tüccar, Beyrebucak /Gazipaşa
- K.K.33. Muharrem Can, yaşı 67, çiftçi, “Ayakkabısını Suya Düşüren Balık”, çiftçi, Ötkülü / Manavgat.
- K.K.34. Makbule Uzun, yaşı 80, “Dedesi ile Torunu”, çiftçi, Berendi / Serik.
- K.K.35. Fatmana Küçükballı, yaşı 80, “Cin Kızı”, ev hanımı, Muzkent / Gazipaşa.
- K.K.36. Ali Kara, yaşı 60, “Yedi Oğlan”, emekli, Sarılar /Manavgat.
- K.K.37. Nihat Oktay, yaşı 66, “Karınca Türküsü”, emekli memur, Çobanlar / Gazipaşa.

EKLER

Ek-1

SÖZLÜK

A

Abıla: Abla, hanım, hanım ağa.

Acırın: Acırım.

Ağlan: Ağlıyorsun.

Alma: Elma.

Anadalı: Tavuk.

Analık: Üvey anne.

Aralaşmamış: Uzaklaşmamış.

Ateyin: Atayım.

B

Bahçıya: Bahçeye.

Bakayın: Bakayım.

Bakdımıdı: Baktıydım.

Barut: Silah için hazırlanan patlayıcı.

Batma: Ahırda hayvanların yemesi için yem konulan yer.

Bekliyeyin: Bekleyeyim.

Bele: Dağın başına doğru olan yere verilen isim.

Biciğinin: Memesinin.

Biçivereyin: Biçivereyim.

Biletmek: Nesnenin ucunu keskinleştirmek.

Boba: Baba.

Böğrek: Hayvan dışkısı.

Buba: Baba.

Buluşurumuş: Buluşurmuş.

Bük: Su dönemeci, ağaçlık, çalılık alan, bostan.

Bülüş: Cıvcıv, tavuğun yavrusu.

Bürümüş: İyice yedirmek, kapatmak.

C

Cadaloz: Yaramaz, adi kimse.

Cingen: Çingene.

Cömbüldetmiş: Sallamış.

Ç

Çağırılmış: Seslenmiş.

Çarık: Ayakkabı.

Çeç: Harman, ekin yığını.

Çengel eğirilese: Elindeki demirden asa gibi değnek eğrilinceye kadar.

Çengel iğne: Çatal iğne.

Çıkayın: Çıkayım.

Çöreklenmek: İçine sığmak.

Çulfalık dokumak: Kilim, yolluk gibi ürünlerin el tezgâhlarında dokunması.

D

Davar: Keçi.

Değirmen: Buğday, arpa, mısır gibi hububat ürünlerinin un yapıldığı yer.

Değirmenci: Değirmeni işleten kimse.

Delinese: Delininceye Kadar.

Derke: Derken

Derkene: Derken.

Deye: Diye.

Deyi: Diye.

Diren: Tahtadan ya da demirden yapılmış ucu çatal gibi olan tarımda kullanılan alet.

Diye: Diye.

Dokandırmış: Dokundurmuş, sokmuş.

Dolanmış: Gitmiş.

Dönerike: Dönerken.

Durut: Durdur.

Dutmuş: Yapmış.

E

Endenin: Onun.

Eskisindirmek: Silahın içine barut doldurup bezle sıkıştırmak.

Eşmeş: Eşmeç: Yün eğirmeye yarayan araç. kirmen.

Eşsecikleri: Eşekleri.

Evla: İyi.

Evren: Yılan.

F

Foraz: Horoz.

Fundalık: Otluk Alan.

G

Galan: Artık.

Gari: Artık.

Gatliyen: Katiyen, asla.

Gayrı: Artık.

Geleyin: Geleyim.

Gettimidi: Gittiydim.

Gevcilemek: Çiğnemek.

Gıran: Kıran. Hepsini Öldürmek.

Giderkene: Giderken.

Girmen: Girmem.

Koca: İhtiyar, yaşlı.

Koca: İri, büyük.

Goçmar: Kertenkele.

Goliy: Kolay.

Göğ: Gök.

Götürüyün: Götüreyim

Göv: Gök.

Güççük: Küçük

H

Hakı: Hakkı.

Halbuysu: Hâlbuki

Harar: Pamuk doldurmaya yarayan büyük çuval.

Hasmı: Düşmanı.

Haşa: Büyük çuval.

Herif: Adam.

Heybe: Yük hayvanlarında eşya ve yük taşımak için kullanılan iki taraflı ağzı açık çanta.

Hışır taş: Sert, iri taş.

Hürpüttüröver: Yemek.

Hüner: Yetenek, kabiliyet.

I

İrılmak: Yorgun, bitkin düşmek.

İ

İsam: Çam.

İstemen: İstemem.

İstemerin: İstemiyorum.

K

Kara Kazan: Büyük yemek yapılan kazanlar.

Kardınız: Karıştırıp birbirine katmak.

Kazan: Yemek vb. pişirilmesi için kullanılan büyük kap.

Kaval: Kamıştan yapılan çobanların da kullandığı üflemeli müzik aleti.

Kelce: Küçük.

Keme: Fare.

Kesekoymuş: Kesmiş.

Keseyin: Keseyim.

Kespere saçma: Kurşundan elde yapılmış saçma. Silahlar için evde doldurulan saçma.

Kömbe: Undan yapılan ekmek.

Kösülmek: Yatıp uzanmak.

Kuturunda: Uzunuk ölçüsü, metre.

Kuyu: İçinde su bulunan derinliği üç beş metre ile daha fazla olabilen su kaynağı.

Küllendiksire: Küllendikçe.

M

Mafetti: Mahvetti.

Masul: Mahsul.

Melerkene: Melerken.

Mürid: Mürit, tasavvuf ehline bağlı kimse.

N

Nalin: Ahşaptan yapılmış terlik.

O

Okka: Bir kilo iki yüz elli gram eden ağırlık ölçüsü.

Okudumdu: Okuduydum.

Olun: Olursun.

Orak: Ot, ekin biçmeye yarayan alet.

Ö

Ödü sıtmış: Korkmuş.

P

Partlamış: Şaha kalkmış.

Pulluk: Saban.

Pusmuş: Saklanmış.

S

Sallamak: Atmak, vurmak.

Sap: Ekinin ince, uzun otsu kısmı.

Selvi: Kavak ağacı.

Sıçan: Fare.

Sığırın: İneğin.

Sikkelemek: Hayvanı ip ve sikkeyle toprağa çakmak. Sikkelemek ya da kazıkla çakmak.

Sora: Sonra.

Söbek taşı: Eski su değirmenlerinde buğdayı ezip öğüten iki taşın arasındaki malzeme.

Söylemecen: Söylemeyeceksin.

Sürdüyümüdü: Sürdüyüm.

Ş

Şafaleyin: Şafak vakti.

Şibidik Pabucı: Açık ayakkabı, terlik.

Şiy: Şey.

T

Takunya: Ahşaptan yapılmış terlik.

Talibi: İsteyeni.

Taşşak: Er bezi, yumurta.

Tekne: Ekmek hamurunun yoğurulduğu ağaçtan yapılmış kap.

Tezek: Hayvan dışkısı.

Tımtımlı: Bıçak.

Tiken: Diken.

Tolgram: Anlatma, anlatım.

Tuluk: Peynir koyulan deri, tulum.

Tüfeğin götü: Kabzası.

U

Ufra: Hamur açılırken kullanılan un.

Urgan: İp.

Ü

Üdiyin: Öğüteyim.

Üğü: Baykuş çeşidinden bir kuş.

Üzerekene: Üzereyken.

V

Varacağın: Varacağım.

Varayın: Varayım.

Verşi: Ver.

Y

Yalağına: ukuruna.

Yalak: Su ukuru.

Yalap : Yalayarak.

Yala: Yengeç.

Yaprak Gazalı: Yaprakkurusu, birikintisi.

Yar: Sarp, uçurum.

Yayı: Yağı.

Yayılan: Otlayayım.

Yemiş: İncir.

Yelim: Yiyelim.

Yiyen: Yiyeyim.

Yuğurup: Yoğurmak.

Z

Zembil: Öteberi taşımakta, koymakta kullanılan örme, yassı sepet, meyve sepeti.

Zere: Buğday.

Ek-2**Fotoğraflar****2.1. Akseki / Merkez (Akkonak)****2.2. İbradı**

2.3. Gazipaşa/Aydıncık Mah.

2.4. Gazipaşa / Çobanlar Mah. (Ozan Nihat)

2.5. Gazipaşa/ Kahyalar Mah.

2.6. Serik/ Boğazkent Mahallesi.

2.7. Serik / Berendi Mahallesi

2.8. Serik / Hapıllar Mah.

2.9. Serik / Çandır Mah.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Bilal NARGÖZ
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Serik Anadolu Lisesi, 2007.
Lisans	Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2008-2012).
Yüksek Lisans	Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2012-2015).
Tez Konusu	Kütahya İli Hüseyin Gazi Ocağına Bağlı Cem Ritüelleri.
Doktora	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2017-2025).
Tez Konusu	Doğu Antalya Masalları (İnceleme-Metin).
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Kazakça, Kırgızca.
İŞ DENEYİMİ	
2018-...	Akdeniz Üniversitesi, Türk Dili Bölümü-Öğretim Görevlisi (Antalya).
2015-2017	Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Yabancılar Türkçe Öğretimi-Türkçe okutmanı (Türkistan / Kazakistan)
2013-2015	MEB-Serik Yunus Emre Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni (Serik /Antalya)
YAYINLAR	
Nargöz, B. (2024)., “Doğu Antalya Masal Derlemelerinde Yalanlamalı Masal Örnekleri Üzerine”. <i>Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i>, 82 (2024), ss. 211-227. NARGÖZ, B., (2016)., “Sarı İsmail Sultan Ocağı”. <i>Qazaqstan Respubli'kasy Ta'uelsizdiginin' 25 Jıldığ'ına Arnalg'an "İntegraciya, Dastu'r Jane Innovaciya" Atty Halıqaralyq G'ylymi-Ta'jiri'belik Konferenciyanyn' Materialdary</i>, Çimkent, Kazakhstan, (pp.273-276).	